STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03299

NYU-YORKER NOVELN

Abraham Reisen

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע ווערק

פון

אברהם רייזען

ווילנע — 1929

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

אברהם רייזען

ניו-יאָרקער נאָוועלן

(נייע זאַמלונג)

ווילנע — 1929

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

PRINTED IN POLAND

A. Rejzen — „Nju-Jorker noweln"
Drukarnia „Wyd. Wileńskie" B. Kleckina, Wilno

נייע באַלעבאַטים

עסקיז

נאָך עטלעכע גאַנץ־ און האַלב־הונגעריקע יאָרן, וואָס דער רב, ר׳ זרח, האָט אין זיין שטעטל דורכגעלעבט, איז אוודאי פאַר אים די ערשטע צייט דאָס לעבן אין אַמעריקע, פאַרגעקומען ווי אין אַ חלום.

קיין עסן פעלט דאָ ניט. וואָלט ער נאָר אויף די עלטערע יאָרן געהאַט אַזוי פיל אַפּעטיט! אַז סך־הכל איז ער שוין „דאָרטן" גאָר אָפּגעוווינט געוואָרן פון עסן. אָבער עס טוט אים הנאה, וואָס די רביצין, וועלכע איז ביי אים שוין די צווייטע ווייב און איז פאַר אים מיט אַ פופצן יאָר יינגער און די קלענערע קינדער קומען שוין מער ניט אָפּ, און לאָזן זיך טאַקע וואוילגיין. פאַרקערט, ער זיפצט אַמאָל אַרויס:

— שוין צופיל עולם הזה!...

אָבער דאָס וואָלט אים שוין ניט אַזויפיל געאַרט, ווען ער וואָלט געווען זיכער מיט זיין רבנות, וועלכע ער האָט דאָ טאַקע ביי זיין אייגענער קהילה, וואָס דאָ הייסט עס „קאָנגרעגיישאָן" — אַ וואָרט וואָס פאַר אים איז עס האַרבער ווי אין דער היים אַ רוסיש וואָרט... עס איז דווקא אַ היימישע קאָנגרעגיישאָן אויפן נאָמען פון שטעטל, וואו ער איז געווען אַ פּאָר צענדליג יאָר רב, אָבער מער ווי דער נאָמען איז ניט געבליבן. די מענטשן זיינען גאָר אַנדערע, זיי שטאַמען אַפילו אַלע פון דאָרטן, אָבער געביטענע, פאַרענדערטע, ווי פאַרשטעלטע. און טאַקע זייער הילוך. אַפילו דער גבאי פון זייער שול איז אָן אַ באָרד און אָן וואָנצעס... ערגערט עס אים. אין דער היים וואָלט ער אַפילו מיט אים קיין וואָרט ניט אויסגערעדט און דאָ מוז ער נאָך מיט אים ריידן אויפן איידעלן וועג, ווי מיט אַ העכערן.

— צי איז דאָס ניט אַמאָל חניפה? — שרעקט אים אין דער שטיל דאָס האַרץ...

— איר וועט אונז, רבי, מוזן „דעליווערן“ דעם שבת א „ספּיטש“, אַז עס זאָל ווערט זיין די דאָלאַרס וואָס אונז קאָסט.... — גיט אים דער גבאי איינמאָל נאָכן וואָכיקן דאַוונען אַ זאָג...

— וואָס מיינט איר דערמיט? — דערשרעקט זיך צום אָנפאַנג דער רב...

— אָ, איר זייט נאָך, האָט קיין פּאַריבל ניט, גרין — שמייכלט עם־האַרציש דער גבאי, וואָס רופט זיך דאָ „פּרעזידענט“, און ער דערקלערט אים אויף אַ יידישן נוסח:

— איך מיין, איר וועט דעם שבת מוזן אַוועקלייגן אַ דרשה, אַז אַ רויך זאָל גיין.

דאָס פאַרשטייט שוין דער רב און פאַרשעמט זיך פון אַזאַ מין לשון.

וואָלט ער דעם גבאי פשוט געוואָלט אויסשייגעצן, אָבער פאַר די אויגן מאָלט זיך אים די רביצין מיט די קלענערע קינדער, ווי זיי זיצן ביים טיש, פריילעכע, באַקליידטע און עסן דעם גוטן זאַטן מיטאָג, און ער באַשליסט נאָכצוגעבן.

— האַ? אַ דרשה מיינט איר? — מורמלט ער מיט הכנעה — מיר וועלן אַוודאי מיט גאָטס הילף אַיך ניט פאַרשעמען.

— יאָ, איר וועט מוזן טרייען... — זאָגט דער גבאי.

און דאָס וואָרט „טרייען“ קלינגט דעם רב אַ גאַנצן טאָג און איז אים מבלבל די רעיונות.

* *
*

אין שטעטל איז דער כוח פון רב, ר' זרח, ניט געווען דווקא אין דרשות, נאָר אין בקיאות און לומדות. אויך אין זיין גראַדן שכל ביים אויסגלייכן צוויי צדדים ביי אַ דין־תורה. דאָ, אָבער, האָט דער רב גלייך דערפילט, איז איבעריק זיין לומדות און זיין גראַדער שכל. דאָ מוז מען גאָר קענען דרשענען... האָט ער דערפאַר אַפילו אויך קיין מורא ניט. תורה האָט ער געענוג, אויב זיי ווילן תורה, קען ער זיי געבן אפילו אין אַ דרשה. אָבער ער האָט געפילט, אַז אַ לומדישע דרשה אַליין וועט דאָ ניט גילטן. דאָ מוז מען ריידן וועגן וועלט־ליכע, פשוטע ענינים. ער האָט שוין געהערט דאָ אַ רב ריידן אין

שול און ס'איז אים דווקא ניט געפעלן געוואָרן... ס'איז געווען צו הזהדיק. ער וועט אַזוי ניט קענען. ס'איז ניט זיין וועג...

און די ערשטע דרשה וואָס ער האָט געהאַלטן פאַר אַ געפּאַקטן בית=מדרש, איז טאַקע געווען אויפן היימישן נוסח מיטן היימישן ניגון, נאָר מיט מער הכנעה, איבערהויפּט ווען זיין בליק איז געפאַלן אויף די צוהערער, דאָס רוב געגאָלטע יידן, און זעלטן ווען דער בליק האָט זיך געקענט אָפּרוען אויף אַ לענגערער באָרד... אָפט איז ער מבולבל געוואָרן און זיך געטומלט אין די רייד...

נאָך דער דרשה איז ער אַראָפּ אַ פאַרביטערטער. געוואַרט אויף אַ מיינונג, אָבער די מיינונג איז ניט געקומען באַלד. ערשט נאָך דער שבתדיקער מנחה איז דער גבאי צוגעגאַנגען צום רב און ווי אַ אייבערהאַר זיך אָנגערופן:

— לערנען, רבי, קענט איר אַפנים בעסער ווי ריידן...

דעם רב איז איינגעפאַלן דאָס בלוט. ער האָט געוואָלט עפּעס אָפּענטפערן, נאָר ער האָט זיך דערמאָנט אין דער רביצין און אָן די קינדער און האָט אונטערטעניק אָפּגעענטפערט:

— מיר וועלן זיך מיט דער צייט אויסלערנען אויף אייער שטייגער אויך...

— יעס, אָט דאָס וואָס איך מיין... מען דאַרף זיך דאָ צופאַסן, אויסגרינען. אַמעריקע האָט ליב אַ „ספּיטש“, אַז עס זאָל גיין אַ רויך...

* * *

אַז דער רב איז געקומען נאָך מעריב אַהיים, זיינען די אַלע פיר חדרים, וואָס די קאָנגרעגיישאָן האָט געדונגען פאַר אים נאָך איידער ער איז אַהער אָנגעקומען, געווען באַלויכטן מיט עלעקטרישע ליכט, אַזש עס האָט אים געבלענדט די אויגן; די רביצין, אַ פריילעכע, אַ זאָרגלאָזע, האָט זיך אַרומגעדרייט פון איין צימער אין צווייטן און האָט זיך ווי פאַרגעפרייט צו אַ נייעם לעבן.

דער רב האָט געוואָלט אַרויסריידן זיין געוויינלעכן גוט=וואָך, אָבער די צונג האָט אים ניט געדינט. עפּעס צו ליכטיק און צו פריילעך איז ביי אים אין הויז. ניט דאָס האָט ער איצט געוואָלט.

Free Public Library, Newark, N. J.

ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אין גרויסן עס־צימער און אַזױפֿץ געטאָן...

— וואָס איז, זרח, וואָס זאָרגסטו? גאָט צו דאַנקען... נישטאָ וואָס צו זאָרגן... — איז די רביצין אַ שײַנענדיקע שטיין געבליבן קעגן אים מיט פֿאַרלייגטע הענט.

— וואָס איז מיט מיר, האַ? — האָט דער רב איבערגעפֿרעגט — איך ווייס אַליין ניט... עפּעס איז דאָס איינגאַנצן ניט פֿאַר מיר... זיי זאָגן, אַז איך דאַרף זיך דאָ צופּאַסן, איינגרינען... איך ווייס... אפֿשר אַראָפּנעמען די באָרד — האָט ער, אָנקוקנדיק די רביצין, ביטער געשמייכלט.

— די באָרד אַראָפּנעמען פֿאַרלאַנגט מען ניט פֿון דיר — האָט די רביצין ערנסט געענטפֿערט־אָבער אַז דו ביסט איצטער ניט „דאָרטן", דאַרפֿסטו געדענקען. דאָ איז אַ נייע וועלט, זרח... און צוקאַמען די באָרד וואָלט אפֿשר טאַקע ניט געשאַדט...

— און חנפֿהנען די הינע גראָבע יונגען וואָלט אפֿשר אויך ניט געשאַדט — האַ? רביצין, האַ? — האָט דער רב העכער ווי זיין שטייגער גערעדט.

— חנפֿהנען חלילה וחס — האָט די רביצין געזאָגט ווי דער־שראָקן — אָבער מען דאַרף זיין מיט זיי פֿריינדלעך. אַלע זיינען דאָ, קיין עין־הרע ניט, רייך, לעבן דאָ ווי די גראַפֿן.

— נו, און ווי איז, אָבער, אַז מיין דרשה געפֿעלט זיי ניט... צוליב תורה פֿאַר זיי — איז וואָס זאָל איך טאָן? — האָט דער רב זיך שיר ניט פֿונאַנדערגעוויינט.

— מילא, וועסט נאָך כאַפּן דעם שניט... גיי טאַקע אָפּטער אַריין אין אַן אַנדער שול. הער פֿון זייערן אַ רב אַ דרשה... מען וואַרפֿט אַריין אַן ענגלישן וואָרט, ווייל דיין שטעטל איז שוין ניטאָ מער. און איך בענק נאָך איר אויך ניט שטאַרק...

דער רב האָט געוואָלט עפּעס ענטפֿערן, געוואָלט זיך אַמפּערן, ניט אונטערגעבן זיך, נאָר עס איז אַריין, ניט אָנקלינגענדיק, דער פּרעזידענט, אין דער באַגלייטונג פֿון נאָך צוויי מענטשן.

דער רב האָט זיך אויפֿגעשטעלט און דערוואַרט עפּעס ניט קיין גוטס.

— זיצט, רבי, זיצט! — האָט דער „פּרעזידענט“ אַ שטאַרק צופרידענער מיט זיך, אויסגערופן — זיצט! איך בין געקומען אַהער מיט אַ פּאָר פון אונזערע מעמבערס הערן אַייער „הבדלה“... שוין לאַנג ניט געהערט אַ היימישע הבדלה...

דער רב איז געבליבן ווי פאַרשטיינערט. דאַכט זיך, וואָס? מהנה זיין יידן מיט הבדלה איז אַ מצווה, אָבער ער האָט געפילט, אַז זייער ציל איז גאָר אַן אַנדערער, עפּעס אַ מגושמדיקער... ער האָט געוואָלט עפּעס ענטפערן, נאָר באַלד האָט די רביצין מיט אַ שיינענדיקן פּנים געבראַכט די פלאַש ווין מיטן קידוש-גלעזל און דער רבי האָט זיך אויפגעשטעלט, אָנגעגאָסן פול דאָס גלעזל און מיט אַ גע-בראָכענעם קול אָנגעהויבן:

הנה אל ישועתי
אבטח ולא אפחד...

די ווערטער האָבן אים דערמוטיקט, אַלטע היימישע ווערטער... און ער איז אַוועק ווייטער, זיכערער... און אַז ער איז געקומען צום „ליהודים היתה אורה ושמחה ויקר“, האָט ער מכוון געווען, אַז דאָס מיינט מען טאַקע די יידן אין אַמעריקע... און אַז ער האָט הייבנדיק די אויגן, באַטראַכט די עלעקטרישע ליכט, איז זיין קול נאָך זיכערער געוואָרן; און באַלד האָט ער אויסגעלאָזט הויך אויפן קול, ווענדנדיק זיך צו דעם פרעזידענט און צו די צוויי מעמבערס:

סברי מרנן ורבנן ורבותי!

דאָס האָט ער טאַקע געמיינט זיי, אָט די וואוילע יידן...

און נאָך דער ברכה „בורא פרי הגפן“ האָט ער אַ שטאַרקן זופּ געטאָן און אויסגעטרונקען אַזש מער ווי אַ רבע כוס. דאָס האָט אים שוין גאָר אויפגעמונטערט.

זיינען טאַקע די געסט, דער פרעזידענט מיט די צוויי מעמבערס — ניט קיין אָרעמע מענטשעלעך — געבליבן שטאַרק צופרידן מיט דער הבדלה... און דער פרעזידענט האָט זיך אָנגערופן:

— שוין לאַנג ניט געהערט אַזאַ מין הבדלה...

דער רב האָט זיך פאַרשעמט, ווי אַ יינגל נאָכן פאַרהערן, האָט זיך שוין אָבער געפילט זיכערער מיט זיין רבנות... און אַ קוק טוענדיק אויף דער שיינענדיקער רביצין און די קלענערע קינדער, וואָס זיינען

געשטאַנען אַרום טיש אויסגערוטע, זאַטע און באַקליידטע, האָט ער זיך גראָד דערמאָנט אָן זיין דרשה. די זיכערקייט איז שוין פאַרשוואונדן און ער האָט מיט הכנעה זיך אָפּגערופן:

— מיין היינטיקע דרשה, זאָגט איר, האַ? איז געווען... וואָס?... ניט געראָטן... האַ?

— צו לומדותדיק... ניט פאַר אונז... האָט דער פּרעזידענט זיך מודה געווען...

— אַ ביסעלע מער פאַרטייטשן, — האָט איינער פון די צוויי מעמבערס צוגעגעבן.

— יעס, יעס... — האָט אויך דער צווייטער מעמבער אַריינגעזאָגט זיין מיינונג — אַ ביסל איינפאַכער און מער פאַרטייטשן...

— און טאַקע העכער אויך! — האָט דער פּרעזידענט דערמאָנט נאָך אַ חסרון אין דער דרשה...

— מיט גאָטס הילף, מיט גאָטס הילף! — האָט דער רב, אַ גערהויבענער, אַ געפאַלענער, צוגעזאָגט און האָט אַ זיפץ געטאָן.

— זיפצט-זשע ניט — האָט דער פּרעזידענט זיך געווענדט צום רב, — איך האָב אייך טאַקע געבראַכט אַ טשעק.

— אַ וואָס?... האַ?... — האָט דער רב זיך גלייך ניט געכאַפּט.

— אַ טשעק פאַר אייערע שכירות. — האָט דער פּרעזידענט אַרויסגענומען פון טאַש שוין אַן אָנגעשריבענעם טשעק און געפאָכט מיט אים אין דער לופטן.

— אָ, אַזוי, אַ טשעק... פאַרשטיי איך שוין. — איז דער רב ווי מבולבל געוואָרן און מורא האָבנדיק דעם טשעק אַפילו רעכט אָנצוקוקן, האָט ער זיך געווענדט מיט תחנונים:

— גיט עס, זייט מוחל, דער רביצין.

די רביצין האָט דעם טשעק צוגענומען שוין ווי אַ געניטע. האָט אים באַטראַכט מיט מבינות, זיך געוויטלט פאַר גדולה און אים אַוועקגעלייגט אויפן טיש.

דאָס עלטסטע קינד, אַ יינגעלע פון אַ יאָר צוועלף, איז צוגעגאַנגען און עס געוואָלט נעמען אין די הענט, אָבער די רביצין האָט אים אָפּגעשטויסן:

— טשעפּע ניט. ס'איז געלט!...

און דאָס קינד האָט זיך אָפּגערוקט מיט גרויס דרך־ארץ און מיט גרויס פאַרוואונדערונג געקוקט אויף די דריי פרעמדע מענטשן.

דער רב, וואָס האָט שוין באַשלאָסן זיך אונטערצוגעבן, ווי ווייט עס וועט זיך לאָזן, האָט זיך ענדלעך געמאַכט האַריך, גע־נומען דעם טשעק פון דער רביצינס האַנט, באַטראַכט עס ווי אַ זאַך, וואָס אין דער היים זעט מען עס ניט אין די אויגן, און געזאָגט מיט אַ הלצהלע:

— אויב דאָס איז ניט קיין כסף, איז דאָס שוה־כסף...

אָבער דאָס האָט שוין סיי דער פּרעזידענט און סיי די צוויי „מעמבערס" ניט פאַרשטאַנען.

און דער רב איז ביי זיך ווידער אַראָפּגעפאַלן געוואָרן, און האָט געזוכט פאַר זיי לייכטע, גרינגע ווערטער, אום צו געפינען חן אין די אויגן פון זיינע נייע באַלעבאַטים...

אַ לאַנד אָן גבירים

דער אַלטער ראובן געפינט זיך שוין דאָ אין לאַנד אַ צען יאָר. אַראָפּגעבראַכט האָט אים אַהער זיין רייכער זון לייב, וועלכער הייסט דאָ ליאָ.

געפאָרן איז ער מיט שטאָלץ און מיט פיל ערוואַרטונגען. זיין זון — האָט ער נאָך אין דער היים געהערט — איז אַ גביר: און אַ גביר איז ביי ראובנען געווען אַ גרויסער טיטל, אַן אויסצייכענונג, ניט יעדער מענטש איז זוכה צו הייסן גביר. ביי זיי אין שטעטל איז בלויז געווען איין גביר, — זלמן־בער ראַבינאָוויטש. איז געווען אַ גליק און אַ זכיה אויסצורײדן מיט אים אַ וואָרט, אויב ס'האָט זיך נאָר געמאַכט אַ געלעגנהייט. און אָט האָט ער אַליין אַ זון אַ גביר, און ער פאָרט צו אים אויף שטענדיק....

אָבער אַז ער איז אָנגעקומען אַהער מיט זיין אַלטער הינדען, און דער זון, אַ „מאַנופעקטשורער", איז אַ פאַרהאַוועטער געקומען אים אַראָפּנעמען פון שיף, און ער האָט, נאָכן צעקושן זיך מיט אים, אים באַטראַכט, איז ער געבליבן ניט צופרידן:

— אָט דאָס איז אַ גביר?

און ער האָט אים באַלד אין געדאַנק פאַרגליכן מיט זלמן־בער ראַבינאָוויטשן... „עט, ווי קומט עס? עס איז גאָרניט קיין פאַרגלייך: עפּעס זעט ער אויס ווי אַ משרת ביי יענעם".

און אַז דער זון האָט אים אַראָפּגעבראַכט צו זיך אַהיים אין זיין וואוינונג, אין אַן אַפּאַרטאַמענט־הויז, פון זעקס צימערן, שוין דווקא שיין מעבלירטע, האָט זיך דער פאָטער נאָך אַלץ ניט איבערצייגט אין זיין גבירעשאַפט.

— איז וואָס, מיין זון, ביסט טאַקע אַ גביר? האַ? — האָט ער אין אַ פּאָר טעג אַרום געשטעלט די פראַגע פעסט.

— וואָס הייסט אַ גביר ? — האָט דער זון געשמייכלט, — איך בין, ווי מען זאָגט דאָ, „אָלרייט“...

— ס׳הייסט, ניט קיין גביר... — האָט זיך דער פאָטער דער־שראָקן.

— ניט קיין אָרעמאַן, חלילה.... איך בין, ווי מען זאָגט, „גוט־אָפּ“...

דאָס האָט נאָך ראובן וויניקער פאַרשטאַנען, כאָטש דער אויס־דרוק „גוט־אָפּ“ האָט אים שוין געקלונגען פריילעכער.

שפּעטער־צו האָט דער זון געדונגען פאַר דעם אַלטן פאָר־פאָלק אַ וואוינונג אין אַן אַנדער געגנט און זיי צוגעזאָגט צו געבן וועכנט־לעך צום לעבן....

דאָס האָט אוודאי דעם פאָטער געפרייט. אַ זון איז ער אַ היי־סער און געלט, אַפּנים, פעלט אים ניט ; אָבער קיין גביר איז ער ניט...

אין יאָרן אַרום איז ראובן געוואויר־געוואָרן, אַז זיין זון פאַרמאָגט בײַ אַ הונדערט טויזנט דאָלאַר. האָט עס אים געפרייט : וועדליק אַמאָל, אויף די היימישע געלט, וואָלט דאָס געווען צוויי הונדערט טויזנט רובל, — ער איז אין ספק, צי דער גביר, זלמן־בער, האָט אַזוי פיל פאַרמאָגט. זלמן־בערן האָט מען געשאַצט אין אַ הונדערט טויזנט רובל ; אָבער פונדעסטוועגן איז יענער פאָרט געווען דער גרויסער גביר, און זיין זון איז בלויז „אָלרייט“, „גוט־אָפּ“, מאַכט געלט, אָבער קיין גביר איז ער ניט...

הינדע האָט אַוש פאַרדראָסן, וואָס איר אַלטער מאַכט אַזוי צו קליינגעלט איר זונס עשירות.

— וואָס ביסטו נאָך אַזוי פאַרליבט אין זלמן־בערן, פאַרשטיי איך ניט. — האָט זי זיך אָפּגערופן מיט רוגזה, — איך געדענק, אַז מען האָט געזאָגט, אַז ער איז אַ האַרטער מענטש ; זעלטן ווען ער האָט עמיצן געטאָן אַ טובה...

— דאָס איז שוין אַן אַנדער ענין ; קיין בעל־טובה איז ער טאַקע ניט געווען, אונזער לייב איז אַ בעסערער מענטש ; אָבער מען רעדט ניט וועגן גוטסקייט, מען רעדט וועגן דעם שטאַט, וועגן דער פירונג, וועגן אויבקיק.

און ראובן פאַרטומט זיך, לאָזט זיך אַוועק אויף די געדאַנקען אַזש צוריק אין שטעטל, שטעלט זיך אָפּ בײַ זלמן־בערס הויז און קומט גלײַך צוריק אַ ייִנגערער אויף צען יאָר. זײַן שטימע ווערט העלער, פרישער, די אויגן שײַנען:

— פאַרשטייסט, — רופט ער זיך אָן, ווען ער קומט צוריק, — דאָס הויז אַלײן דעם גבירס און דער הויף, די חדרים... געדענקסטו?

— אין די חדרים בין איך ניט געווען בײַ אים, און מיר דאַכט זיך, אַז קיינער איז ניט געווען בײַ אים... מען האָט גאָרניט צוגעלאָזט צו אים, האָב איך געהערט.

און הינדע שמײכלט צווײדײַטיק...

— אָט דאָס איז דאָך דאָס, — באַגײַסטערט זיך ראובן, — „מען האָט ניט צוגעלאָזט"; עס פאַרשטייט זיך, — אַ גביר. ניט יעדער קאָן צוקומען. אָבער צו אונזער לײַבן, ווער קאָן ניט אַרײַנגיין? ווער קאָן ניט ריידן מיט אים?

— ביסט בדלות!... — שמײכלט הינדע, — אָבי, גאָט צו דאַנקען, געלט האָט ער אַ סך...

— גאָר אַ סך, — ענטפערט דער אַלטער, — ער האָט הײַ־יאָר געהאַט אַ גוט יאָר... נאָר מיט וואָס האַנדלט ער? מיט קלײדער... מען נייט בײַ אים קלײדער און ער גיט אַװעק... אַ גאַנצן טאָג אין שאַפּ; בײַ אונז, אין דער הײם, האָט עס געהייסן אַ שאַנדעטניק... זלמן־בער ראַבינאָוויטש אָבער האָט געהאַנדלט מיט וועלדער... געהאַט צו טאָן מיט פּריצים, מיט שררות... פּויליש גערעדט... „פּראָשע פּאַניע כראַביע"... ס'איז געווען גאָר אַן אַנדער גאַנג...

— נו, רעדט ער ענגליש, — פאַרטיידיקט הינדע איר רײַכן זון.

— ענגליש... ווער רעדט דאָ ניט קײן ענגליש? — לאַכט דער אַלטער, — און מיט וועמען האָט ער צו טאָן? מיט עפּעס אַ מאַנופעקטשורער, אַ געוועזענעם שנײַדער... און מיר ווײַזן דאָך — בײַנט ער זיך צו צו איר אויער, — אַז ער אַלײן, לײַב אונזערער, איז דאָ די ערשטע יאָרן אויך געווען אַ שנײַדער...

— נו, איז עס דען אַ חרפּה? — פרעגט די אַלטע פרום.

— איך מײן ניט אַ חרפּה, — פאַרענטפערט זיך דער אַלטער, — כ'מײן נאָר, אַז עס איז ניט דאָס... איך האָב ליב אַ גביר, וואָס

איז אַ בן גביר; זלמן־בער ראַבינאָוויטש האָט געשטאַמט פון דורות גבירים, זיך מתחתן געווען מיט גבירים, מיט די לוריעס, מיט די חעלדאָוויטשעס, מיט די ראַפּאָפּאָרטס... נעם די נעמען אַליין... אַ וועלט האָט מיט זיי געקלונגען...

שווייגט שוין הינדע, און ער, ראובן, צעהיצט זיך נאָך מער:

דער עיקר איז דאָך דער נאָמען; נו, װער װייס לייבעס נאָמען?... זאָג ליאָ גרינבלאַט אין אַ צווייטן הויז, אין זיין גאַס אַליין, ווייס מען ניט... אין זיין אַפּאַרטאַמענט, וואו ער וואוינט זיינען דאָ נאָך צוואַנציק, וואָס פאַרמאָגן אַזוי פיל, ווי ער... און יעדער מאַנופעקטשורט עפּעס... אַ גלייכעניש—אַ מאַנופעקטשורער צו אַ וואַלד־סוחר.

די אַלטע רופט זיך אָבער אָן:

— וואָס מאַכט עס אויס, וואָס מען טוט, אַבי הצלחה...

— ניין, הינדע, זאָג דאָס ניט; עס איז אַ חילוק. אַ וואַלד־סוחר איז טאַקע ניט קיין מאַנופעקטשורער... אוי, האָב איך פיינט דאָס וואָרט! — פאַרקרימט זיך דער אַלטער ווי אין פּיין.

די אַלטע גיט אָבער ניט נאָך, און זאָגט:

— אַבי ער איז רייך.

— רייך... און ווער איז דאָ ניט רייך? דאָ זיינען אַלע רייך, — לאַכט אָפּ דער אַלטער ראובן,—אַלע רייך, און קיין גבירים זיינען ניטאָ...

— נו, האָסטו אַ זאָרג, — שמייכלט שוין הינדע גוטמוטיק, זעענדיק, ווי איר אַלטן פאַרדריסט עס.

— איך מיין, עס איז טאַקע ניט מיין זאָרג — וויל איר דער אַלטער געבן צו פאַרשטיין, — נאָר אַז מען רעדט, רעדט מען... מ'דערמאָנט זיך טאַקע, ווער עס איז אַמאָל געווען אַ גביר און ווער היינט, — פאַרדריסט טאַקע...

— אָט זאָל דיר ניט פאַרדריסן, — טרייסט אים הינדע, — פאַר בעסער מאָרגן צו צו אים און זע, ער זאָל קומען... ער איז שוין לאַנג ניט געווען ביי אונז...

— איך וועל טאַקע צופאָרן, — זאָגט ראובן, — אַריינקומען צו אים איז ניט שווער: די קלינגסט אָן און מען לאָזט דיך אַריין; ס'איז ניט זלמן־בער ראַבינאָוויטש...

און ער היט זיך אָפּ אַ ביסל און גיט צו:

— עפּענען עפנט די טיר אָדער ער, אָדער זי... אַפילו קיין דינסטן ניטאָ, ווי בײַ אַ גביר... זלמן־בער האָט געהאַלטן פיר דינסטן מיט אַ משרת...

ער זיפצט אָפּ און מורמלט באַלד אַרויס:

— פונדעסטוועגן וועל איך טאַקע צופאָרן מאָרגן...

און ער איז זיך שײַן מבין וואָס צו ריידן. קיין גביר איז טאַקע ניט דער זון, אָבער געלט האָט ער אַסך... און מיט אים דאַרף מען אויך וויסן ווי צו ריידן. קאַפּריזן האָט ער אויך, ניט צו פאַרזינדיקן. דאָס איז דאָס איינציקע, וואָס דעם אַלטן געפעלט אין אים, ווייל ער געדענקט, אַז זלמן־בער ראַבינאָוויטש האָט אויך געהאַט קאַפּריזן...

— נאָך גוט דאָס... — טרייסט ער זיך אין געדאַנק...

דער ייד, וואָס האָט חרוב געמאַכט דעם טעמפּל

אין דעם קליינעם ווילעדזש, וואו איך האָב זיך געפינען אויף מיין וואַקאַציע, איז דער אַמעריקאַנער בירגער הענרי ראָוז געווען מיינער אַ שכן. דאָס הויז, וואָס ער האָט פאַרמאָגט, איז געשטאַנען לעבן מיין האָטעל. ער וואוינט שוין אין דעם דאָזיקן ווילעדזש עטלעכע יאָר, מאַכט גרינג זיין לעבן און האָט אַסך צייט צו פאַרברענגען.

אמת, ניט מיט יעדערן וועט ער פאַרברענגען. ער איז זייער שטאָלץ מיט זיין אַמעריקאַניזם, קען כמעט אויף אויסווייניק דעם טעקסט פון דער אַמעריקאַנער קאָנסטיטוציע, ווייס די נעמען פון אַלע סענאַטאָרן און פון די געהויבענע רעפּובליקאַנישע קאָנגרעס־לייט און הופט זיי אַפילו העכער די אייגן מיטן טיטל „האָנאָרייבל".

זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז פון אַמעריקע האַלט ער זייער שטאַרק און לאָזט אויף אַמעריקאַנער אינסטיטוציעס ניט פאַלן קיין שטויבעלע.

אַ גליק איז, וואָס הענרי ראָוזן איז נאָך אַלץ לייכטער צו ריידן יידיש איידער ענגליש. דערפאַר רעדט ער מיט מיר טאַקע מאַמע־לשון. נאָר אַז דער געשפּרעך קומט פאָר דרויסן און אַז אַן אמת׳ער אַמעריקאַנער גייט פאַרביי, האַקט ער איבער דעם שמועס, גריסט זיך אויף אַ ריינעם ענגליש מיטן הינטגייער: „האַו דו יו דו, מר. נעלסאָן? ווערי נאַיס דעי... באַט מעי בי וויל רעין לעיטער"... אָפּגעזאָגט דעם פּסוק און באַקומענדיק פון דעם אמתן אַמעריקאַנער אַ באַ־שטימונג, אַז „יעס, מעי בי", ווענדט ער זיך שוין ווידער צו מיר אויף יידיש און ערקלערט מיר, ווער דער נעלסאָן איז און ווי אַזוי ער איז מיט אים באַפריינדעט. נאָכדעם דערציילט ער מיר, אַז איבערהויפּט לעבט ער זייער גוט מיט די אַמעריקאַנער. זיי זיינען זייער פיינע מענטשן, און זאָגט מיר נאָך דעם אַ סוד אויפן אויער:

— בעסער, ווי אונזערע יידן...

קען מען דאָך מיינען, אַז העגרי ראָוז איז, חלילה, אַ שונא־ישראל, מוז איך אים גלייך רעהאַבּיליטירן פון דער דאָזיקער באַשולדיקונג. פאַרקערט, ער איז אַ אוהב ישראל, אָבער מאַקע מראָץ זיין ליבע זעט ער אויך זייערע חסרונות.

דער ערשטער חסרון זייערער איז, וואָס זיי אַמעריקאַניזירן זיך שווער.

— זייער שווער! — זיפצט ער איזם, אין מ׳זעט ממש, אַז עס קאָסט אים אַ שטיק געזונט.

איך בעט ביי אים אַ ביישפיל, ווייל מיר דאַכט זיך, אַז די ווילעדזש־יידן זיינען שוין צופיל אַמעריקאַניזירט.

ברענגט ער מיר לדוגמא אַ מעשה מיט אַ טעמפּל.

די מעשה מיט אַ טעמפּל איז אַזאַ:

אין ווילעדזש האָבן זיך אָנגעקליבן עטלעכע צענדליגער יידישע פאַמיליעס, האָט מען זיך געכאַפּט, אַז מ׳מוז האָבן אַ שטיקל הייזל פאַר „גאָטעס־דינסט“... מ׳מעג זיך מאַקע זיין ניט פרום, אָבער עס פּאַסט ניט פאַר די גוים. זיי האָבן זייער קירך, דאַרפן מיר האָבן אונזערס. נאַטירלעך, העגרי ראָוז מיינט ניט אַ קלויז, ווי אין יוראָפּ דאָרטן, נאָר אַ קליין טעמפּעלע, אויפן אידעלן וועג. אָנשטאָט אַ חזן — אַ קאַנטאָר; אָנשטאָט אַ רב — אַ ראַבּי אַז״ל.

אין געלט איז דווקא ניט קיין מניעה, אַלע יידן זיינען קיין עין־הרע ניט...

מ׳האָט געקויפט אַ שטיקל פּלאַץ פון אַ חשובן אַמעריקאַנער בירגער, וואָס וויבאַלד פאַר אַ יידישן „טשורטש“, האָט ער פאַר זייער ביליג אַוועקגעגעבן. אויסגעבויט אַ שיינעם, קליינעם טעמפּל. ער האָט אויסגעזען פון דרויסן כמעט ווי זייערער, אויפן אַמעריקאַנער אופן. אינווייניק איז עס געווען מעשה סינאַגאָגע. נאָר ער האָט עס גערופן טעמפּל, ווי ער געדענקט נאָך אין די גרייסטע שטעט אין איראָפּע אין די העכערע קלאַסן.

— וואָס־זשע איז דער חילוק פון אַ טעמפּל ביז אַ קלויז? — שטעלט מיר העגרי ראָוז אַ פראַגע, און ענטפערט גלייך אַליין:

— אין אַ קלויז דאַוונען אַלע מיט. אין אַ טעמפּל אָבער לאָזט מען עס דעם קאַנטאָר, און דער עולם — אָדער ער שווייגט, אָדער אַז אײנער וויל שוין דווקא ניט פֿאַרלאָזן זיך, אײַנזאַגן אויפֿן קאַנטאָר, זאָגט ער מיט, אָבער אין דער שטיל, עס זאָל ניט ווערן קיין טומל.

און אַזוי איז טאַקע געווען בײַ אונדז אַ פּאָר יאָר. מען האָט פּשוט מורא געהאַט בײַם „גאָטעס־דינסט" צו עפֿענען דאָס מויל. עס פּאַסט ניט, עס איז דאָך, ווי זאָגט איר, אַ טעמפּל.

מאַכט זיך אָבער אַ מעשה, אַז אין אַ שײנעם זומער מופֿט אַרײַן אין ווילעדוש אַ ייִד מיט אַ באָרד, טאַקע פֿון יענע אמתע אײראָפּעיִשע ייִדן, און עפֿנט זיך אויף אַ סטײשאָנערי און ווערט דאָ אַ תּושבֿ. קיין בירגער איז ער טאַקע ניט, נאָר אַ תּושבֿ יאָ. איר פֿאַרשטייט? פֿאַרשטײ איך שוין, אַז פֿון דעם ייִדן וועלן מיר דאָ קיין כּבֿוד ניט האָבן... מילא, די באָרד, ווי די באָרד, אמתע יענקיס טראָגן אויך בערד, כאָטש זײערע בערד זײַנען עפּעס בכּבֿודיקע... נאָר וואָס דען? דער דאָזיקער ייִד קומט זיך צו גיין אין טעמפּל, און פֿרעגט אים בחרם דעם חילוק פֿון אַ טעמפּל ביז אַ שול!... דער קאַנטאָר לאָזט אויס, הייבט ער אָן מיט אַ ניגון, ווי אין אײשישאָק... עס איז מיר געוואָרן פֿינסטער אין די אויגן, ער הרגעט אַוועק דעם טעמפּל.

גיי איך צו אים צו נאָך „גאָטעס־דינסט" און באַמערק אים אײדל, אין ייִדיש:

— מיסטער, — זאָג איך, — דאָס איז אַ טעמפּל, ניט קיין בית־מדרש... דאָ איז ניט אָנגענומען הויך צו דאַוונען...

שמייכלט ער און ענטפֿערט:

— אַז מ'קען מאַכן אין אַמעריקע פֿון אַ טשוירטש אַ שול, מעג מען דאָך פֿון אַ טעמפּל אַ בית־מדרש אוודאי מאַכן.

און מײנט איר, ער האָט ניט אויסגעפֿירט? ער האָט שוין געהאַט אַזאַ כּוח אין זיך. ווי ער פֿלעגט אַ געשריי טאָן מיט זײַן הײמישן ניגונדל „ברוך שאמר", — האָט זיך דערוועקט בײַ נאָך אײנעם דער חשק, בײַ אַ דריטן, בײַ אַ פֿערטן; פֿריער אַ ביסל פֿאַרזיכטיק,

שטילער, נאָכדעם העכער, העכער... ביז עס איז געקומען צו די הלליות און נאָך דעם צו קריאת־שמע – איז געוואָרן אַ־יעלה, ווי אין אַן אמתן בית־מדרש... און צו חורת־הש״ץ האָט זיך איך דער קאַנטאָר פאַרגעסן, אַז ער זינגט פון זולצערס סידור, און איז אַוועק אויפן היימישן אופן, מיט דעם אמתן ניגון...

איצטער איז אויס טעמפל: מען דאַוונט פליין, ווי אין דער היים, מען שרייט, מען שאָקלט זיך און צו עלינו שפייט מען אפילו אויס...

דער ערשטער קאָנצערט

קינדווייז האָט לילי אַרויסגעוויזן „געניאַלע" פעיִקייטן צו שפּילן פּיאַנאָ. די זיכערקייט אין דעם האָבן פאַרשטאַרקט אַלערליי פּיאַנאָ־לערער און לערערינס, וואָס האָבן זי געלערנט און האָבן ביי די אַזוי אויך נישט פאַרמעגלעכע עלטערן צוגענומען די לעצטע פאָר דאָלאַר. האָט מען זי שוין צו צען יאָר געגרייט צו דער גרויסער קאַריערע – צום ערשטן קאָנצערט, וואָס זי וועט דאַרפן געבן. איר בלאָנדע האָר האָט מען געלאָקט און געקאַרבט, געפלאָכטן און געדרייט... און וואָס פאַר אַ קליידעלע מען האָט איר גענייט, צי געקויפט פּאַרטיק, האָט עס געמוזט האָבן יענעם אויסזען און שניט פון אַ קליידל, וואָס מען טראָגט אויף דער בינע, ווען מען ערשיינט פאַרן פּובליקום. שטילערהייט האָט אַפילו די מוטער, וואָס איז אַליין געווען אַ באַזוכערין פון קאָנצערטן, געלערנט די קליינע לילין, ווי אַזוי זי זאָל ערשיינען פאַרן פּובליקום, ווי אַזוי צו פאַרנייגן זיך נאָכן שפּילן, ווען ס'וועט קומען דער גרויסער אַפּלויז... און טאַקע צוליב דעם ציל האָט זי די מוטער גענומען אָפט אויף געוויסע קאָנצערטן פון גרויסע פּיאַניסטן... זאָל דאָס קינד וויסן, ווי אַזוי מען טרעט אויף, ווי אַזוי מען האַלט זיך... עס וועט איר, נישקשה צוניץ קומען... געוויס האָט לילי דורכגעמאַכט „פּובליק סקול"; אָבער איבעריקע בילדונג האָט מען איר נישט געזוכט צו געבן. איר הויפּטבילדונג איז געווען מוזיק און מאַניערן. וואָס אָנבאַלאַנגט יידישקייט האָט לילי בלויז טונקל געוואוסט, אַז זי איז „דזשואיש"... די גאָר יונגע עלטערן, אַליין אַמעריקאַנירטע, האָבן גערעדט אין הויז ענגליש. וועגן לערנען לילין יידיש איז גאָר קיין רייד נישט געווען. איר טאַלענט איז פאַר דער וועלט, נישט פאַר יידן אַליין...

אַז לילי איז אַלט געוואָרן זעכצן יאָר, איז זי נאָך אַלץ נישט רייף געווען פאַר אַ קאָנצערט, דער לערער אַליין, אַן „אַמאָליקער"

קאָנצערטיסט, האָט איר נאָך געגעבן אַ לעסאָן איינמאָל אַ וואָך, און ווייל זי האָט נאָך אַלץ געהאַט „געניאַלע" פעיִקייטן, האָט ער איר גערעכנט פאַר אַ „לעסאָן" בלויז פינף דאָלאַר. זאָנסט נעמט ער — האָט ער פאַרזיכערט די אָרעמע עלטערן — פינף און צוואַנציק. און דאָס אויך, ווען דער שילער אָדער די שילערין פאַרמאָגט יענע פעיִקייטן, וועלכע „אַפּעלירן" צו אים...

אַז די פינף דאָלאַר פאַר אַ „לעסאָן" איז געוואָרן שווער צו צאָלן, האָט זיך אַריינגעכאַפּט דער צווייפל צום ערשטן מאָל אין די עלטערנס האַרץ. ווער ווייסט, צי לילי איז טאַקע געניאַל? און וואָס וועט זיין דער תכלית? געווים שפּילט לילי גוט. דער טאָן איז אַ ריינער, די טעכניק איז גלאַט. אָבער צו געבן קאָנצערטן איז נאָך ווייט...

דערהערט די דאָזיקע צווייפלעריי, האָט דער לערער, דער געוועזענער גרויסער פּיאַניסט, אַן עצה געגעבן, אַז זי זאָל אַליין פּראַקטיצירן, און וואָס מער... „און איבערהויפּט", האָט ער געראָטן, נישט צו שפּילן קיין מעלאָדיעס, נאָר איבונגען, איבונגען... און מער איז ער נישט געקומען...

האָבן שוין די עלטערן פאַרשטאַנען, אַז לילי איז נישט פון די וועלט־גרויסע פּיאַניסטינס... האָט עס זיי שטילערהייט ווי געטאָן; ביסלעכוויז אָבער איז מען צוגעוווינט געוואָרן מיט דעם און מען האָט אָנגעהויבן צו טראַכטן, ווי אַזוי צו מאַכן אַ תכלית פון דעם ביסל, וואָס די קען. אין הויז איז געוואָרן פרייליכער. לילי האָט אָנגעהויבן שפּילן לייכטערע זאַכן, אַפילו אַ וואַלס האָט זי זיך שוין אויך ערלויבט. דערווייל האָט זי זיך באַקאַנט מיט אַ זינגער, מר. מילמאַן, וואָס האָט זיך געגרייט צו דער אָפּערע, און ביז וואָס־ווען, ביז די גליקלעכע צייט וועט קומען, האָט ער אָנגעהויבן זינגען פאַרשיידענע לידער אויף פאַרשיידענע קאָנצערטן, וואָס יידישע פּאַרטייען אַראַנזשירן... דאָס איז געווען אַ גוטמוטיקער ליבער יונגערמאַן, וואָס האָט זיך קיינמאָל ניט געדינגען. וויפל דער פירער פון דער פּאַרטיי, צי פון דער אָרגאַניזאַציע גיט אים פאַר אָפּזינגען אויף אַ מיטינג צוויי־דריי לידער — איז רעכט! זיין הויפּט־ספּעציאַליטעט איז געווען יידישע לידער, אָבער פון צייט צו צייט

אויף אַ „בים“ פֿלעגט ער אַרײַנוואַרפֿן אַ איטאַליענישע אַריע. דערבײַ האָט ער געקילט זײַן ברענענדיקע אַמביציע צו דער אָפּערע, וואָס האָט נאָך געטליעט טיף אין זײַן וועזן. ער האָט אַפֿילו געקאָנט זינגען אָן פּיאַנאָ־באַגלייטונג, נאָר צוליב „פּרעסטיזש“ און צוליב עפֿעקט האָט ער זיך קיינמאָל נישט גערירט אָן איינעם, צי אָן איינער, וואָס זאָל אים באַגלייטן אויפֿן פּיאַנאָ. און אָט דעם דאָזיקן זינגער האָט לילי אָנגעהויבן באַגלייטן אויף געוויסע קאָנצערטן. זי האָט זיך געלאָזט עקסטראַ מאַכן אַ קלייד, וואָס פּאַסט פֿאַר אַזוינע גאָרטן־קאָנצערטן: נישט צו קורץ און נישט צו שטאַרק אַנטבלויזט.

דער ערשטער אויפֿטריט איז פֿאָרגעקומען אין אַ קליינעם „האָל“ אין איינעם פֿון די יידישע געגנטן... דער זינגער האָט איר אָנגעזאָגט, אַז דער קאָנצערט הייבט זיך אָן האַלב ניין „שאַרפּ“. און זי דאַרף קומען אין „האָל“ נישט שפּעטער ווי ניין. איז זי געקומען נאָך מיט צען מינוט פֿריער. די נאָטן פֿון די עטלעכע לידער און אַריעס, וואָס דער זינגער איז מיט איר דורכגעגאַנגען נאָך פֿריער בײַ איר אין דער היים, האָט זי געטראָגן אין אַ שיינער טעקע. אַרײַנגעקומען אין האָל איז זי פֿאַרשעמט מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן...

דאָס פּובליקום, וואָס איז שוין באַשטאַנען פֿון אַ פּאָר הונדערט מענטשן, האָט זי טאַקע צוליב דעם באַמערקט. געמאַכט איר אַ וועג צום קינסטלער־צימערל, וואָס האָט זיך געפֿונען אונטער דער כלומרשטער בינע... דאָרטן זײַנען שוין געווען פֿאַרזאַמלט די עטלעכע רעדנער און נאָך אַ פּאָר קרעפּטן, וואָס האָבן באַדאַרפֿט צוציען און פֿאַרהאַלטן דעם עולם, ווײַל דאָס איז געווען אַ מיטינג מיט אַ קאָנצערט צוזאַמען... נישט זייענדיק נאָך מיט קיינעם באַקאַנט, האָט לילי זיך שטיל אַוועקגעזעצט אין אַ ווינקל אויף אַ האַלב־צעבראָכענעם שטול. די „קרעפּטן“ מיט די רעדנער האָבן צווישן זיך גערעדט יידיש. זי האָט מיט אומגעדולד דערוואַרט דעם זינגער, „מר. מילמאַן“. מר. מילמאַן איז באַלד אָנגעקומען.

זי האָט האַרציק געשמייכלט צו אים.

— אַך, איר זענט שוין דאָ...

— מיסס פֿעלד — האָט ער זיך געווענדט צו לילין אויף זײַן צעבראָכענעם ענגליש, וואָס האָט געקלונגען ווי אַ נאָענטער געזאַנג.

— איך בעט אייך, זאָגט מיר, וואָס דאָ קומט פאָר... איז דאָ אַ מיטינג צי אַ קאָנצערט?

דערווייל האָט זיך דערטראָגן אַ פראַזע פון טשערמאַן: „זאָל דער עולם זיך האַלטן רויק, מיר האָבן דאָ גרויסע קרעפטן!“...

מר. מילמאַן האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס מיינט מען אים, אָבער צו מוטיקן זי, האָט ער איר פאַרטייטשט, וואָס דער טשערמאַן זאָגט, אַז דאָס מיינט מען איר מיט אים צוזאַמען.

לילי׳ס יונג פנים האָט זיך באַדעקט מיט אַ ראָזער פאַרב. דער טשערמאַן האָט פאָרגעשטעלט דעם ערשטן רעדנער. לויט די באַוועגונגען פון עפּעס אַ יונגנמאַן, וואָס איז די גאַנצע צייט געשטאַנען פאַרטיפט, האָט לילי שוין געוואוסט, אַז דאָס איז דער, וואָס דאַרף איצט גיין. זי האָט אים אָנגעקוקט מיט סימפּאַטיע און פאַרערונג צוזאַמען. ער האָט זיך טאַקע געלאָזט גיין אויף די טרעפּלעך, וואָס פירן צו דער בינע...

און באַלד האָט זיך דערהערט רייד, וואָס זיינען איר געווען זייער אומבאַקאַנט; ביי מאַנכן וואָרט, וואָס זי האָט יאָ פאַרשטאַנען, איז איר געוואָרן ווי לייכטער אין קאָפּ. וועגן וואָס רעדט ער דאָרט? דאָט זי זיך פאַראינטערעסירט און געפרעגט מר. מילמאַן, אויף וועלכן זי האָט געקוקט, ווי אויף איר איינציקן שיצער...

— אַך, דאָס איז נישט וויכטיק. עפּעס וועגן אַ ביי־עריונג פון אַ „ברענטש“ פון אַ קולטור־קלוב... זענט איר דורכגעגאַנגען אין דער היים די לידער?...

— אָ, יעס... — האָט זי געענטפערט.

— אייער ערשטער אויפטריט! גדענקט! — האָט ער איר גוטמוטיק געוואָרנט.

לילי האָט גאָרנישט געענטפערט. זי האָט זיך בלויז אָנגעשטרענגט צו כאַפּן דעם זין פון אַ דויכער פראַזע, וואָס דער רעדנער האָט אויסגעדונערט. דערווייל האָט זיך אַראָפּגעלאָזט פון די טרעפּ דער „טשערמאַן“, דאָס איז געווען אַ צערודערטער יונגער מענטשל, מיט צעשויבערטע האָר אויפן שטערן. ער איז צוגעגאַנגען צו מילמאַנען און איילנדיק געזאָגט:

— מר. מילמאַן, אייער נעקסט...

מילמאַן האָט אַ גלעט געטאָן זיין קראַוואַטל, אַראָפּגעצויגן די יום־טובדיקע ווייסע וועסט, אין וועלכער ער האָט אויפגעטריטן אויף אַזוינע קאָנצערטן, און אַ וואונק געטאָן לילין, זי זאָל זיין גרייט.

דער רעדנער האָט געענדיקט. עס האָט זיך דערהערט אַ שוואַכער אַפּלויז.

— איצט גייען מיר — האָט מילמאַן אָנגעזאָגט לילין ווי אַ געניטער...

לילי האָט זיך פון גרויס אויפרעגונג גענומען צו די נאָטן.

— „און איצט וועל איך אייך פאָרשטעלן דעם וועלט באַרימטן אָפּערע־זינגער — מילמאַן“... — האָט זיך דערהערט דעם טשערמאַנס פאָרשטעלן.

לילי, וואָס האָט די לעצטע פּאָר ווערטער פאַרשטאַנען, האָט אָנגעקוקט מילמאַנען מיט נאָך מער רעספּעקט ווי אַלע מאָל, און געזוכט אין דערזעלביקער צייט ביי אים שוץ.

— קומט, לילי, קומט... גייט נאָך מיר!...

זי האָט אים נאָכגעפאָלגט, ווי נישט מיט אירע אייגענע פיס. זי האָט זיך גלייך אַנידערגעזעצט ביי דער פּיאַנאָ, וואָס איז צום גליק געשטאַנען אַזוי, אַז זי איז אויסגעקומען אין פּראָפיל צום עולם...

נאָכדעם ווי דער אַפּלויז, וואָס מר. מילמאַן האָט באַקומען (אָט פונקט אַזאַ מין אַפּלויז באַקומט ער שטענדיק ביים ערשיינען), האָט זיך איינגעשטילט, האָט ער אָנגעהויבן זינגען דאָס ליד פון „אַפּטער רבין“... לילי האָט דאָ געהאַט אַ שטיקל סאָלאָ — מ׳הייסט אייניקע טאַקטן האָט מילמאַן געשוויגן... זי האָט דערפילט די שטילקייט פון עולם. אַז דאָס ליד איז געענדיקט געוואָרן, איז דער אַפּלויז געוואָרן נאָך שטאַרקער... מילמאַן האָט זיך מיט דעם כבוד געוואָלט טיילן מיט זיין נייער באַגלייטערין. ער האָט זיך צו איר געווענדט מיט די בליקן, זי זאָל זיך אויפשטעלן. זי האָט אים ווי אַ היפּנאָטיזירטע, געפאָלגט, און אויך ווי אַ היפּנאָטיזירטע זיך אַ נייג געטאָן, און זי האָט אויסגעזען, ווי די באַרימטע טרילבי אונטער סוויגאַלים ווירקונג... האָט זי ערשט געקראָגן דעם ריכ־

טיקן אַפּלויז... זי האָט שוין אויסגענומען ניט, נאָר פאַר איר שפּילן אַליין, נאָר פאַר איר יוגנט און איר שיינעם אידעלן האַלטן זיך און צעשראָקנקייט... האָט שוין מר. מילמאַן אָנגעהויבן זינגען דאָס ליד „דער בעל־עגלה"... לילי האָט שוין באַגלייט ווי אַ געניטע... צום סוף האָט זי פאַרענדיקט אַליין מיט אַ מוזיקאַלישער בראַוואָ, לויט ווי דאָס דאָזיקע ליד איז „אַראַנזשירט" און ס'איז אויסגעקומען, אַז דער אַפּלויז, וואָס איז אויסגעבראָכן נאָכן זינגען, איז איר פאַרדינסט, כאָטש גענויגט שטאַרקער ווי אַלע מאָל האָט זיך מילמאַן... ביי דער איטאַליענישער אַריע האָט ערשט מילמאַן באַוויזן, אַז אייגנטלעך איז ער אַן אָפּערע־זינגער און אַז דאָס פרייערדיקע, וואָס ער האָט געזונגען, איז געווען צוליב דעם עולם דאָ, וועלכער איז נישט קיין גרויסער בעלן אויף אַריעס... און ווירקלעך האָט טאַקע דער עולם אויפגענומען די אַריע קעלטער, ווי די פרייערדיקע יידישע לידער. דאָס האָט מילמאַנען וויי געטאָן, און לילי אַליין האָט זיך דערפילט געפאַלענער ווי פריער. מילמאַן אָבער האָט פאַרריכט זיין מערכה ביים עולם דערמיט, וואָס ער האָט געגעבן איבערן פּראָגראַם דאָס ליד פון דעם פריילעכן „חסידל"... דער אַפּלויז נאָך דעם ליד איז שוין געווען ענלעך אויף אַן אָוואַציע... לילי, וואָס האָט אויך דאָ געהאַט אַ פּאָר טאַקטן „אַליין", אויף דער פּיאַנאָ, האָט זיך אויך געמוזט נייגן...

נאָכן קאָנצערט און מיטינג האָט זיך לילי דערפילט ווי נייגעבוירן. דאָ האָט זי דערקענט איר שטאַם, דאָ האָט זי דערזען פאַר זיך אַ נייע וועלט. און גייענדיק מיט מילמאַנען, וועלכער האָט זי באַגלייט אַהיים, האָט זי שוין ווי אַ חברטע געזאָגט:

– מר. מילמאַן... איך וואָלט זייער געוואָלט קענען יידיש...

– איר וועט קענען, טייבעלע, איר וועט קענען... האָט מילמאַן איר געטרייסט מיט אַ שמייכל...

קומענדיק אַהיים, האָט לילי דערציילט דער מוטער, וועלכע האָט אַ אומגעדולדיקע דערוואַרט דעם רעזולטאַט פון דעם ערשטן אויפטריט אירן:

– זייער שיין געווען, מאַ, זייער שיין... און אַלץ אין יידיש.

און אַ וואָרף טוענדיק אַ פינף־דאָלאַרדיקן ביל, וואָס מר. מיל־מאַן האָט איר אין וועג איבערגעגעבן אַלס האָנאָראַר פאַר איר באַגלייטונג אויף דער פיאַנאָ, האָט זי אָלוסטיקע געזונגען:

— מר. מילמאַן האָט מיר פאַרשפּראָכן אָפּט אַזוינע קאָנצערטן.

די מוטער האָט צוגענומען דעם פינף־דאָלאַרדיקן ביל, גע־וואָלט אַ זיפץ טאָן, אָבער אָנשטאָט דעם האָט זי לילין אַרומגענומען און זי שטאַרק געקושט...

אין יאָרן אַרום

אין דער היים, אין אַ פּראָווינץ־שטאָט אין רוסלאַנד, האָט ליזע פון דער יידישער ליטעראַטור ווייניק וואָס געוואוסט. אין זייער באַלעבאַטיש הויז איז אַריינגעקומען „דער פריינד“, מיט וועלכן איר מאַמע פלעגט זיך קוויקן גאַנצע שעהן יעדן טאָג און אויך דער ערנסטער פאָטער, וואָס האָט געלייענט מער לשון־קודש, פלעגט אויך אָפט אַריינקוקן אין דער צייטונג אויף יידיש, וואָס איז אָנגעקומען אַזש פון פּעטערבורג. און אַמאָל זיך בריוו צעשמייכלען ביים לייענען אונטן דעם פעליעטאָן און אָפט אַרויסמורמלען: „זיי קענען, די חברה“...

זי, ליזע, שוין אַ געענדיקטע גימנאַזיע, האָט זעלטן ווען אַריינגעקוקט אין דער דאָזיקער צייטונג. פון דעם ביסל עברי, וואָס מען האָט איר אין דער קינדהייט אויסגעלערנט, האָט זי אַפילו אויך יידיש געקענט לייענען, אָבער זי האָט ניט געפונען קיין אינטערעס אין די אַלע נייס, אַרטיקלען און אַפילו אין די קליינע דערציילונגען, וואָס האָבן זיך אונטן, אין דער צייטונג געדרוקט.

אין דעם קרייז, וואו זי האָט זיך געפונען, צווישן דער שטודירנדיקער יוגנט, וואָס איז געווען האַלב אומלעגאַל, האָט מען געלייענט די נייסטע רוסישע זשורנאַלן, וואָס זיינען געווען באַוואוסט מיט זייער פאַרשוטעלטן סאָציאַליזם און מיט רעוואָלוציאָנערע אידעען. דאָס רוב זיינען די דאָזיקע זשורנאַלן באַשטאַנען פון לויטער בעלעטריסטיק, אָבער אויך אין דער בעלעטריסטיק האָט מען דער ביוראָקראַטיע אַריינגעזאָגט גענוג שטעכווערטלעך, וואָס ליזע האָט אַ ביסל אַליין און אַ ביסל אַדאַנק די אויסטייטשונגען פון די אינטעליגענטערע פון דעם קרייז, פאַרשטאַנען און שטאַרק הנאה געהאַט דערפון.

צווישן די אַלע דערציילונגען אין די האָיִקע רוסישע זשורנאַלן און זאַמלביכער האָט אײן דערציילונג געמאַכט אַ שטאַרקן רושם דערמאָלט אויף דעם גאַנצן קרייז. דער הויפּט־העלד איז געווען אַ ייד. יידישע הויפּט־העלדן אין רוסישע דערציילונגען איז קיין נײַם נישט געווען, אָבער די דערציילונג פֿון אַן עכט־רוסישן שרײַבער, וואו דער יידישער העלד איז געווען געמאָלן מיט אַזוינע סימפּאַטישע שטריכן, האָט זייער אויסגענומען. ליזע אַליין האָט מיט אַ באַזונדער טענעם שטאָלץ די דערציילונג צוויי מאָל געלייענט. פֿון די דיסקוסיעס, וואָס זײַנען נאָכדעם אָנגעגאַנגען אין דעם קרייז, וואו זי האָט זיך געפֿונען, איז די דערציילונג אַרויסגעקומען נאָך דערהויבענער, באַדײַטנדער און דער יונגער רוסישער שריפֿטשטעלער, וואָס זײַן נאָמען האָט זיך געענדיקט אויף „אָוו“, איז געוואָרן דער ליבלינג פֿון דעם לעזער־קרייז, וואו ליזע האָט זיך געפֿונען.

הפּנים אָבער, אַז די גויים פֿון דער שטאָט, וואו ליזע מיט אירע עלטערן האָבן געוואוינט, האָבן די האָיִקע דערציילונג נישט געלייענט און נאָכן פּאָגראָם, וואָס די האָיִקע שטאָט האָט אויף זיך געהאַט, איז ליזע מיט אירע עלטערן אַוועקגעפֿאָרן קיין אַמעריקע, וואו דער עלטערער זון, ליזעס עלטערער ברודער, האָט זיך שוין געפֿונען פֿון עטלעכע יאָר, אין איינער פֿון די גרעסטע שטעט פֿון אַמעריקע.

די ערשטע צייט האָט ליזע געוואָלט אין אַמעריקע אויך ווייטער פֿירן איר גייסטיק לעבן, ווי אין דער היים, אין רוסלאַנד. אין דער שטאָט־ביבליאָטעק האָט זיך אַפֿילו געפֿונען אויך אַ רוסישע אָפּטיילונג, אָבער דאָס רוב ביכער זײַנען באַשטאַנען נאָר פֿון די קלאַסיקער, וועלכע זי האָט דורכגעלייענט, ווען זי איז נאָך געווען אין פֿערטן און פֿינפֿטן קלאַס גימנאַזיע. פֿון די דיקע זשורנאַלן און זאַמלביכער האָט זי בלויז געפֿונען אַזעלכע, וואָס האָבן נישט אָפּגעענטפֿערט אירע איבערציַונגען, און אויך זיי אַלע זײַנען ערשיִנען מיט אַ יאָר אָדער נאָך לענגער צוריק. האָט זי פֿון צייט צו צייט אין די פֿרייע אָוונטן, נאָך איר אַרבעט, געפּרוּווט אַרײַנקוקן אין דער יידישער צייטונג, אין דעם יידישן זשורנאַל, אין יידישן בוך, וואָס האָט זיך געפֿונען אין דער נײַער היים, וואָס דער ברודער האָט דאָ פֿאַר זיי אײַנגעאָרדנט.

אויף אַזאַ אופן איז ליזע געוואָרן אַ לעזערין פֿון יידיש. און אָפֿט האָט זי זיך אַפֿילו פֿאַרגונען איבערצולייענען אין דער הויך אַ דערציילונג פֿון דער יידישער צייטונג פֿאַר דער מאַמען, וואָס האָט גראָד די דערציילונג דורכגעלאָזט.

— דעם שרייבער געדענק איך נאָך פֿון „פֿריינד“ — האָט דער מוטערס פּנים זיך צעשטראַלט — איז ער, הייסט עס, אויך דאָ אין אַמעריקע — האָט זי ווי באַדויערט און געפֿרייט זיך, וואָס אַפֿילו ער איז אויך דאָ, אין אַמעריקע...

* * *

חתונה געהאַט האָט ליזע מיט אַ יידישן יונגמאַן, טאַקע אַ לאַנדסמאַן, דערצויגן אין דער זעלבער שטאָט און פֿון זעלבן קרייז. דאָ האָט ער פֿאָרגעזעצט זיין שטודירן, געוואָרן אַ דאָקטאָר, אָבער ער איז אויך, אַלס לעזער, איבערגעגאַנגען ביסלעכווייז צו דער יידישער ליטעראַטור.

נאָך פֿון צייט צו צייט האָט זיך אין זייער שיין־איינגעאָרדנטער וואוינונג באַוויזן אַ גאַסט פֿון רוסלאַנד, וואָס האָט זיי אָפּגעפֿרישט די ערינערונגען פֿון דער אַלטער היים, זיך צערעדט פֿון די צאַמאָליקע ביכער, די זשורנאַלן, און דעמאָלט האָט ליזע מיט בענקשאַפֿט זיך אָנגערופֿן:

— געדענקט איר די דערציילונג אין דעם זשורנאַל? דער נאָמען פֿון שרייבער האָט זיך געענדיקט אויף „אָוו“... אַך, וואָס פֿאַר אַ דערציילונג עס איז געווען! און ווי סימפּאַטיש דער יידישער העלד איז אַרויסגעקומען!

עס זיינען אַריבער יאָרן. וועלט־קריג. אין רוסלאַנד אַ רעוואָלוציע. ליזע, שוין אַ פֿרוי נאָנט צו פֿערציק, האָט זיך אָבער געהאַלטן יונג. איר מאַן, דער דאָקטאָר, וואָס איז געווען אין יאָרן עלטער אַ ביסל, האָט אָבער אויסגעקוקט נאָך יינגער. אויך זייערע אידעאַלן און סימפּאַטיעס זיינען געווען יונג און זיך צוזאַמענגעאָסן מיט דער נייער וועלט.

די וועלט־ענדערונגען האָבן זיך אויך אָפּגעשפּיגלט צווישן זייער קרייז אין דער אַמעריקאַנער שטאָט. די „רוסישע“ קאָלאָניע, וואָס

האָט שוין פֿאַרמאָגט עכטע ריסן, פֿאַרטריבענע פֿון זייער היים, צוליב פֿאַרווירונג אין מיינונגען. האָבן זיך געפּרוּווט דאָ, אין דער נייער וועלט, זיך טוליען צו די יידן, וואָס האָבן פֿאַרשטאַנען רוסיש.

ליזעס הויז איז געווען אָפֿן פֿאַר די בעסערע און ראַדיקאַלערע פֿון דער רוסישער נייער קאָלאָניע.

איינער פֿון זיי, וואָס איז געווען, ווי ער האָט אַליין דערציילט, אַן אָפֿיציר אין קערענסקיס אַרמיי, און דאָ אַרבעט ער אין אַ פֿאַבריק, אָבער האָפֿט נאָך צו פֿאָרן צוריק אין רוסלאַנד, האָט געוועקט גרויס צער אין ליזעס האַרץ: זי וואָלט קיינמאָל ניט געגלויבט, אַז אַ רוסישער מענטש, און אַן אָפֿיציר דערצו, זאָל זיך פֿילן אַזוי היימלאָז און געפֿאַלן און זוכן שוץ אין אַ יידיש הויז און שטילן זיין בענקשאַפֿט נאָך זיין פֿאָטערלאַנד מיט אַ רוסישן געשפּרעך מיט אַ יידישער פֿאַמיליע.

זי האָט זיך דערמאָנט אין דער דערציילונג פֿון דעם רוסישן שרייבער, וואָס זיין נאָמען האָט זיך געענדיקט אויף „אָוו".

— אַך, פּיאָטר איוואַנאָוויטש — האָט זי זיך געווענדט צו דעם רוסישן ליבעראַלן אָפֿיציר, וואָס איז געזעסן קעגנאיבער איר אויף אַ שטול — איך דערמאָן זיך איצט אָן אַ שרייבער, וואָס איך האָב געלייענט אין דער היים, נאָך זייענדיק אַ יונגע מיידל. זיין נאָמען האָט זיך געענדיקט אויף „אָוו"... עס איז געווען אַ וואונדערלעכע דערציילונג. דער העלד איז געווען אַ ייד, אַ סימפּאַטישער אַזאַ. זיין נאָמען האָט זיך געענדיקט אויף „אָוו" — האָט זי מיט בענקשאַפֿט ווידערהאָלט...

— אַך, מיין גאָט, איך ווייס, איך קען אים — האָט דער רוסישער ליבעראַלער אָפֿיציר זיך אָפּגערופֿן — ער איז איצט דאָ, ער איז טאַקע די טעג געקומען פֿון ניו־יאָרק. ער האָט זיך דאָרטן געוואַלגערט עטלעכע מאָנאַטן. יאָ, איך ווייס — אַ יידן־פֿריינד, אַ גרויסער טאַלאַנט...

ליזעס אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן מיט נייגיר.

— איז דאָס מעגלעך, אַז ער איז דאָ?

— זיכער, איך ווייס, אַז דאָס איז ער. איך האָב טאַקע מיט אים גערעדט אין אונזער קלוב נעכטן. ער האָט מיך געפּרעגט

אַדרעסן פון יידישע אינטעליגענטן. ער בענקט זייער נאָך רוסלאַנד. ער האָט זיך, נעבעך, אויך באַנאַרישט. ברוגז געוואָרן... איצט ציט אים צוריק.

— טאָ ברענגט אים אַהער, פּיאָטר איוואַנאָוויטש! איך בעט אייך!

— דו הערסט, דאַוויד — האָט זי זיך פּלוצים געווענדט צום מאַן, וואָס איז געזעסן און געפּירט אַ געשפּרעך מיט אַ צווייטן רוסישן אימיגראַנט, טאַקע אַ דאָקטאָר פון דער היים — דו הערסט, ער איז דאָ!

— ווער? — האָט דער מאַן נישט פאַרשטאַנען איר באַגייסטערונג.

— אָט דער... געדענקסט, וואָס מיר האָבן אַמאָל דיסקוטירט זיין דערציילונג מיט דעם סימפּאַטישן יידישן העלד...

— אַך, ווירקליך אינטערעסאַנט. ער איז דאָ? איך וואָלט אים געוואָלט זען.

דער שריפטשטעלער איז געקומען. דאָס איז געווען אַ מאַן אין די מיטעלע יאָרן, נאָר ער האָט אויסגעזען שטאַרק פאַרעלטערט. אַ צער, אַ יידישער צער, האָט אַרויסגעקוקט פון זיינע עכט־רוסישע, בלויע אויגן.

די קאָמפּלימענטן, וואָס ליזע האָט אים געמאַכט פאַר זיין אַנאָליזער דערציילונג, האָט ער אויפגענומען מיט אַ שייַנענדיק פּנים.

— יידן, דאָס איז מיין שוואַכע זייט — האָט ער מיט זיין מילדער שטימע און דעם קלינגענדיקן רוסישן אַקצענט געזונגען. און פאַרגעסט ניט — האָט ער צוגעגעבן, אַז דערצויגן בין איך געוואָרן אין אַן אַנטיסעמיטיש הויז.

ליזע האָט צוגעהערט זיינע רייד און עס האָט איר עפּעס פאַרדראָסן, וואָס עס איז אויף דער וועלט אַלץ אַזוי אַנדעריש, ווי מען שטעלט זיך פאָר...

אויך דער מאַן, דער דאָקטאָר, איז געזעסן ווי אין אַ געדריקטער שטימונג, זיך דערמאָנט, קענטיק, ווי אַזוי אַמאָל, ווען ער האָט געלייענט די דערציילונג, האָט ער צוגעגעבן גרויס באַדייטונג איר ווירקונג. און היינט זיצט דער אַוטאָר דאָ אַ געבראָכענער, און וואָס? ווער נייטיקט זיך איצט אין גוטע רייד וועגן יידן, סיי דאָרטן סיי דאָ?...

אָבער צו שאַפן זיך אַן אילוזיע, האָט ער דאָך געריטמט:

— אַט ווי איצט געדענק איך, ווי אַזוי מיר אַלע אין אונזער קרייז האָבן געלעזן אייער בריליאַנטענע דערציילונג. מיר זיינען אייך געווען אַזוי דאַנקבאַר. אָבער, ליידער, זיינען מיר איצט אָפּגעריסן פון דער רוסישער ליטעראַטור... דאָ לייענען מיר יידיש, ענגליש... אַמאָל נאָר, אַמאָל, צופעליק, אַ רוסיש ביכל, אויב עס קומט צו דער האַנט... אמת, ליזע?

ליזע האָט ווי פאַרשולדיקט צוגעגעבן:

— יאָ, אמת...

דער שריפטשטעלער האָט הכנעהדיק אויסגעהערט, געשמייכלט מיט אָנערקענונג און זיך אָפּגערופן:

— איך האָב גראָד מיטגענומען, דאָ אין מיין פּאָרטפעל, אַ פּאָר עקזעמפּליאַרן פון מיין נייער אויפלאַגע... עס געפינט זיך טאַקע אין דעם די דערציילונג, וואָס האָט אייך אַזוי באַגייסטערט.

ליזע איז אַזש אויפגעשפּרונגען:

— ציייגט, איך בעט אייך, צייגט!

— זיכער, מיט פאַרגעניגן.

און דער אַוטאָר האָט אַרויסגענומען פון דעם פּאָרטפעל, וואָס איז געלעגן לעבן אים, אַ באַנד.

ליזע האָט אויסגעצויגן די האַנט, האָט אַ בלעטער געטאָן. עס האָט אויף איר אַ ווייַ געטאָן מיט היים, מיט רוסלאַנד... עס האָבן זיך פאַר איר פאַרגעשטעלט די שטרענגע רוסישע לערער פון די אַלטע קלאַסן גימנאַזיע: דאָס אידעלע געזיכט פון לערער פון קלאַסוועסנאָסט... און בלעטערנדיק האָט זי ענדלעך געפונען די באַקאַנטע דערציילונג.

— לייענט עס אונז פאָר, איך בעט אייך — האָט זי זיך געווענדט צום אַוטאָר, ווי זי וואָלט זיך אַליין עס ניט געטרויט...

דער אַוטאָר האָט זיך פאַרגעבריט, געפילט זיך אומבאַקוועם, אָבער האָט גענומען לייענען.

ער האָט געלייענט פרום, מיט כוונה, באַטאָנט אַלע יענע זאַצן, וואָס האָבן דעם יידישן „העלד" פאַרטיידיקט און אים צוגעגעבן שיינקייט און געהויבנקייט.

ליזע האָט זיך צוגעהערט מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט, געזוכט יענעם אינהאַלט, וואָס האָט אַזוי באַצויבערט איר אַמאָל ווען זי האָט עס געלייענט אין דער אַלטער היים; ווען זי איז געווען אַזוי פול מיט דאַנקבאַרקייט צום אַוטאָר, וואָס ער האָט אומדירעקט געשיצט איר און דאָס גאַנצע פאָלק מיט זיין פאַרטיידיקונג.

איצט זיינען די ווערטער אַזוי אָפּגעקילט, דער צויבער איז אַוועק, און איר דאַכט זיך, אַז ער, דער פריערדיקער פאַרטיידיקער, דער שטאַרקער, איז איצט אין דערזועלבער לאַגע, וואָס זיין יידישער העלד — אַ פרעמדער, אַ ניט פאַרשטאַנענער, אַן איינזאַמער...

דאָס זעלבע האָט אויך, קענטיק, געטראַכט דער מאַן, דער דאָקטאָר. זיי האָבן זיך אַלע ווײַלע איבערגעקוקט, אַ טרויעריקן שמייכל געטאָן און זיך ווידער צוגעהערט אויפמערקזאַם, ניט צו באַליידיקן דעם גרויסן גאַסט, דעם אידעאַל פון זייער יוגנט.

די העכערע שטופּע

(צ. סקיז)

זינט באָריס זילבער האָט, אַדאַנק זיין פאַרבעסערטער מאַטעריעלער לאַגע, זיך אַרויסגעצויגן פון דער טענעמענט־הויז, וואו ער האָט עטלעכע יאָר נאָכאַנאַנד פאַרנומען אַ קליינע וואוינונג פון דריי „רומס", און זיך אַריינגעצויגן אין אַ אַפּאַרטמענט־הויז, וואו ער האָט שוין פאַרנומען אַ וואוינונג פון פיר ליכטיקע צימערן, — זינט דאַן פילט ער זיך אַן אַנדערער, אַן איבערגעביטענער. נייע שכנים, רייכערע, שענער געקליידטע און אויך דער אופן פון זיידן איז גאָר אַן אַנדערער. צי מען רעדט יידיש, צי ענגליש, פילט מען אַ געוויסע געהויבנקייט. דאָ הערט מען ניט אַזוי אָפט דאָס וואָרט „דזשאַב", וואָס זינט באָריס איז אין אַמעריקע, קען ער זיך אַליין צום וואָרט ניט צוגעוויינען.

דאָ האָבן די מענער „פּאָזישאָנס", און אָנשטאָט „פּיידע" איז דאָ דאָס וואָרט „סאַלאַרי". טאַקע שיינע ווערטער. ער אַליין אַרבעט שוין אויך ניט ביי אַ דזשאַב: ער האָט אַ גוטע פּאָזישאָן און באַקומט אַ פיינע סאַלאַרי.

האָט ער אָבער געדאַרפט אַדאַנק דער רייכערער וואוינונג ענדערן זיין אַרט לעבן.

האָט זיך עס אָנגעהויבן פון די מעבל — אין אַזאַ וואוינונג פּאַסט זיך ניט זיין פריערדיקע מעבל. האָט ער געקויפט אַ נייעם „סעט" פאַרן „דיינינג־רום" און אַ „סעט" פאַרן „פּאַרלאָר". דער פּאַרלאָר־סעט איז גאָר אַ געהויבענער. די צוויי ברייטע, הייכע שטולן מיט די ברייטע און שיינע ווענטלעך און מיטן הייכן זייך, באַשלאָגן מיט אַ טייערן שטאָף, וואָס זעט אויס ווי סאַמעט — באַרעכטיקן דאָס אויג. אַז ער קומט פון דער שטעלע אַהיים און אײדער זיין ווייבל איז פאַרטיק מיטן „סאַפּער", גייט ער אַריין אין „פּאַרלאָר", זעצט

זיך דערווייל אַוועק אויף איינעם פון די ווייכע „משׂרים" און ער זינקט אין אים איין: ער פאַרלירט זיך אין אים.

אָבער ער קריגט דרך־ארץ פאַר זיך אַליין.

— האַ — ברוך, רעדט ער צו זיך און רופט זיך אָן מיט זיין אַלטן היימישן נאָמען, — האַ, דערלעבט יאָרן, אַזוינע שטולן! אַזאַ וואוינונג...

אַט וועט זיין לאַנדסמאַן זעליג, וועלכער האָט געוואוינט ניט ווייט פון דער פריערדיקער אָרעמער וואוינונג און פלעגט אים אַזוי אָפט נאָך דער אַרבעט באַזוכן, — ווען ער פאַלט אַריין אַהער און דערזעט עס... אַט די פיר שיינע רומס מיט די עלעקטרי מיט די אויסגעמאָלטע ווענט, און טאַקע מיט דעם סעט מעבל אין פאַרלאָר...

עס וואָלט טאַקע געווען אַ יושר ער זאָל קומען... ער איז זיין בעסטער פריינד. אַ וואוילער ייד דער זעליג. עס איז גוט מיט אים צו פאַרברענגען. אַלץ מיט די פּראָסטע ווערטלעך. הערט זיין הילוך! ער פלעגט קומען אַמאָל צו אים אין אָוועראָלס.

נאָר דאָרטן, אין יענע רומס, אין טענעמענט־הויז האָט עס אים ניט געאַרט.

און ווי וועט אָבער זיין, אַז זעליג פאַלט אַריין אַהער? אין דער רייכער וואוינונג!

ער, זעליג, אויף אַזאַ ווייכן שטול — ער וואָלט אים אויסגע־שמירט. כי־כי־כי.

הערווייל דערהערט ער ווי דאָס ווייבל רופט אים עסן.

ער גייט אַריין אין דיינינג־רום. ליכטיק, ציכטיק, דער דיינינג־רום סעט איז אויך ניט צו פאַרזינדיקן. די פיר משׂרים זיינען שוין קלענער, אָבער אויך ווייך־געבעט... די פאַרהענגען גלאַנצן...

און בּאָרים מאַכט אַ פּשרה: ווען זעליג זאָל קומען, וועט ער אים אויפנעמען טאַקע דאָ אין דיינינג־רום...

און פּלוצלונג פאַלט אים איין צו פרעגן דאָס ווייבל:

— בעסי, וואו איז הינגעקומען זעליג?

בעסי שמייכלט:

— האָסט זיך פאַרבענקט נאָך זיינע אָוועראָלס...

— נאָ... איך מיין — מען זעט ניט אַ מענטשן... דעם אַדרעס האָב איך אים געגעבן. פאַרוואָס קומט ער ניט?...

— נישקשה, ער וועט קומען — טרייסט אים דאָס ווייבל.

— יאָ, איך וואָלט אים טאַקע געוואָלט זען. אַן אייגענער מענטש, אַ נאָענטער...

— זאָרג ניט... וועסט האָבן שענערע באַקאַנטע. דאָ איז אַ גאַנץ פיינע „נייבאָרהוד“... איך האָב דאָ געמאַכט פיינע באַקאַנטשאַפט. מיסעס ווײַנשטאָק פון ערשטן פלאָר איז שוין ביי מיר געווען.

— יאָ... שוין... מורמלט באָריס צופרידן — דאָס פרייט מיך טאַקע... זיי מאַכן אַ שיינעם לעבן... נו, וואָס זאָגט זי עפּעס אויף דעם פּאַרלאָר־סעט?...

— וואָס זאָל זי זאָגן... ביי איר איז אויך דאָ אַ נייער פּאַרלאָר־סעט. מר. ווײַנשטאָק, איר מאַן, איז אויך ניט צו פאַרדינען.

באָריס רייבט צופרידן די הענט... ער וועט ערשט אָנהייבן קומען צו זיך. נייע באַקאַנטע, רייכערע, איידעלערע... און טאַקע ווײַל איז דער שיעור צו זיין אַזאַ דעמאָקראַט, ווי ער... אַ דעמאָקראַט טאַקע יאָ... אָבער מען דאַרף גיין העכער... אויסוואַקסן און ערשט דעמאָלסט זיין אַ דעמאָקראַט...

און באַלד דערמאָנט ער זיך אָן זיין לאַנדסמאַן זעליגן... ער וואָלט אים געוואָלט זען — אַ וואויל, גוט, פריילעך מענטשל...

אָבער ער קאָן נאָך, ווען געהויבענע געסט וועלן דאָ זיין, אַריינפאַלן אין זיינע אָוועראָלס — דערשרעקט ער זיך פלוצלונג פון געדאַנק צו לאָדן אים אַהער...

ער טרייסט זיך אָבער, אַז אין אַזאַ געגנט וועט ער ניט קומען אין אָוועראָלס — משוגע וועט ער ווערן, וואָס?...

און באָריס פאַרטראַכט זיך: די פראַגע וועגן זעליגס קומען און וועגן זיין הילוך איז זייער אַ וויכטיקע.

און אָט קלינגט מען אין טיר... ווער קאָן דאָס זיין? צי ניט אַמאָל זעליג?

ער לאָזט זיך צום טיר...

גאָט צו דאַנקען — ניט זעליג.

עס איז אַרײַן מר. און מרס. ווײַנשטאָק...

אַזוי זיך אַרײַן, אָט אין אײַן הויז... איז מען נאָך טאַפּער־אַרײַן.

באָריס האָט זיך שטאַרק געווירטלט. הייסט עס, אַז ער שטײַגט באַלד גאָר הויך... ער וואַקסט!...

— קומט אַרײַן אין פּאַרלאָר... שטאַמלט ער אַן איבעראַשטער פֿון גדולה...

די פּאָר פּאָלק פֿון ערשטן פֿלאָר שמייכלען בריוולעך — זיי ווייסן ניט, וואו באָריס האָט פֿריער געוואוינט — און מר. ווײַנשטאָק ענטפֿערט מיט שטאָלצער הכנעה:

— עס איז גוט דאָ אין דײַניגן רום אײַך...

— נאָ, נאָ, — דינגט זיך באָריס — אַזוינע געסט! — קומט אַרײַן אין פּאַרלאָר.

ער גייט פֿאָרויס מיט אַ מינע פֿון אַ פּאָרטער פֿון אַ האָטעל און דרייט אויף די עלעקטרישע לאָמפּן... אין שײַן פֿון דער עלעקטריק זעען אויס די פּאָר פּאָלק נאָך פֿרעמדער, נאָך ווײַטער און געהויבענער.

דער מר. ווײַנשטאָק זעצט זיך אַוועק אויף איינעם פֿון די צוויי ווייכע פּאַרלאָר־טשערס, מרס. ווײַנשטאָק אויפֿן הייבן דיוואַן...

באָריס ווײַבל טראָגט אַרײַן אויף אַ געמאָלטן טעלער דעם באַוואוסטן „כּיבוד“: אָראַנזשעס, צוויי עפּל, אַ באַנאַנע און אויבן — גאָר אין דער הויך — די באַוואוסטע גרייפּס.

— צו וואָס דאַרף מען עס?... שמייכלט זיס מרס. ווײַנשטאָק און פֿאַרזוכט טאַקע אַ גרייפּ.

באָריס שטראַלט פֿאַר הנאה. אַ נײַע וועלט, נײַע מענטשן און די מעבל — אַלץ אַזוי שײַן... ווייך...

ער וויל זיך צערײדן וואַרעם, האַרציק... נאָר וואו? דער מר. ווײַנשטאָק איז שוין אין לאַנד פֿינף און צוואַנציק יאָר און פֿרעגט אים בחרם, ווי צו אונטערהאַלטן אַ היימישן געשפּרעך.

און באָריס פּלאָנטערט זיך און טראַכט אין איין שרעק וועגן זעליגן...

— ער זאָל חלילה ניט אַרײַנפֿאַלן אין די אָוועראָלס...

שאַ, מען קלינגט...

באָריס לאָזט זיך לויפן אַנטקעגן.

טאַקע זעליג.

— אַ גוט נאָװנט, ברוך... קום געפונען... שרייט זעליג הויך אויפן קול.

— ששששש, שטילט אים באָריס געמוטשעק אײן — איך האָב דאָ געסט פון ערשטן פלאָר. גאַנצע אַמעריקאַנער... זעץ זיך אַ װײלע אָט דאָ אין קיטשען... װי געפעלט דיר די קיטשען?...

— אַ גאַנץ שיינע קיטשען... באַטראַכט זעליג. װען איך װײס, אַז דו װאוינסט אַזוי רייך, האָלט איך אָנגעטאָן מײן רײנעם סוט...

— אָט דאָס איז דאָס טאַקע... זאָגט באָריס... קומסט אַהער גלײך פון דער אַרבעט... ס'איז ניט יענע טענעמענט הויז, ברודער... קום טאַקע אַהער, װי אַ מענטש.

— יאָ, אם ירצה השם, איך װעל קומען, אין אַ יום־טוב. גוד־באַי, ברוך... שטער זיך ניט...

און זעליג איז שנעל אַרויסגעגאַנגען.

באָריס האָט אַפילו קײן צײט ניט געהאַט צו באַטראַכטן, װי אַזוי דאָס איז געשען. ער איז אַ צעטומלטער געלאָפן צו די פרעמדע און געהויבענע געסט אין פאַרלאָר, און בענקענדיק נאָך זעליגס אַ היימיש װאָרט, איז ער געזעסן און געזוכט װאָס צו ריידן מיט די װילד־פרעמדע מענטשן. אַ גליק, װאָס עס זיינען נאָך געװען אין טעלער אַ ביסל גרייפּס און ער האָט אַלע װײלע זיך געװענדט:

— נעמט אַ גרייפּ. נעמט...

„גרינע" קינדער

אין דער צייט, ווען אַלע יידישע טאַטעס, מעגן זיי זיין ווי לאַנג אין לאַנד, הייסן ביי זייערע קינדער „גרינע", איז דווקא ביי דזשייקאָב קאַפּלאַן דער פאַל געווען פאַרקערט. ער האָט זיינע קינדער, וועלכע ער האָט געלאָזן אין דער אַלטער היים נאָך גאָר קליינע, אַראָפּגעבראַכט שוין מיט דער ווייב, מיט גרויסע שוועריקייטן ערשט נאָך דער מלחמה, ווען ער איז שוין אָפּגעווען אין לאַנד ביי אַ צוועלף יאָר. אין פאַרלויף פון דער צייט האָט ער געכאַפּט דעם ריכטיקן שניט, געראַזירט ניט בלויז די באָרד, נאָר אויך די וואָנצעס, דערצו איז ער געווען קלאָר אין אַלע „פיטשורס" פון זיין „פייפּער", און אַפילו שוין אַריינגעשריבן אַ בריוו אין זעלבן „פּייפּער" וועגן אַ וויכטיקער „פּסיכאָלאָגישער" פראַגע. וועגן רעדט אין די „מואווים" איז ער געווען דער גרעסטער בקי; די נעמען פון אַלע „סטאַרס" האָט ער געקענט אויף אויסווייניק, מיט זייער יחוס אין זייער שטאַם... געוואוסט, וויפיל שכירות עס נעמט טשאַרלי טשאַפּלין און וויפיל מערי פּיקפאָרד...

מיט איין וואָרט — אַן אמתער אַמעריקאַנער, מיטן שטעל, מיטן גאַנג, און אַפילו מיטן געמישטן יידיש-ענגלישן לשון...

נו, אַז עס זיינען געקומען צו פאָרן די ווייב מיט זיינע קינדער — צוויי זין מיט אַ מיידל — האָט ער זיך באַלד געגעבן אַ כאַפּ, אַז זיי זיינען גאָרניט דאָס, וואָס ער האָט געוואָלט... „גרין", וואָס גרין הייסט — עס איז אַ חרפּה פאַר די שכנים...

נאָר דאָס ווייב און די טאָכטער איז נאָך צו דערליידן. און בכלל אין זייער פירונג וויל ער זיך ניט מישן, און דערצו סטאַרען זיי זיך טאַקע אַליין צו ווערן שטיקלעך מענטשן... אָבער די צוויי „באָיעס", ווי ער רופט זיי — איינער צוואַנציק יאָר און איינער

אַכצן — די דאָזיקע צווײ „באָיעס“ האָבן עפּעס מאָדנע געגנ: זײ גײען שטיל, באַשײדן, און רײדן אַ לשון, װי זײן זײדע האָט אַמאָל גערעדט. למשל, זײ קענען זיך אַ זאָג טאָן צװישן מענטשן אַזױנע װערטער, װי „אַגב אורחא“...

— קינדער — האָט ער זײ געמוסרט, — דאָ מוזט איר זיך אָפּגעװײנען פון אַזױנע װערטער: דאָ לאַכט מען דערפון... דאָ, אַז מען רעדט שוין אַפילו ייִדיש, איז דאָס גאָר אַן אַנדער לשון... דאָ, למשל, זאָגט מען „באַי די װעי“... עס איז אי אײדעלער, אי גרינגער צו פאַרשטײן...

זײנען זײ טאַקע „גרינע“, אָבער פאָלגן — פאָלגן זײ ניט, װי די היגע געבאָרענע... עס איז בלױז דער חילוק, װאָס די היגע לאַכן פון „גרינעם“ טאַטן, און זײ לאַכן פון „געלן“ טאַטן...

זײ װילן אַן ענגליש װאָרט אַפילו אין מױל ניט נעמען.

ס׳הײסט לערנען ענגליש לערנען זײ זיך יאָ, און דװקא מיט התמדה, גײען גאַנצע טעג אַרום מיט אַזױנע װערטער־ביכלעך און חזרן גאַנצע זאַצן פון ייִדיש אױף ענגליש און צוריק: סקאַי — הימל; לאָװ — ליבע...

— אָבער אַז מען רעדט ייִדיש, — זאָגן זײ — דאַרף זײן ייִדיש.

אױסער דעם לשון, װאָס זײ רײדן, װי בטלנים, װי דער טאַטע לאַכט פון זײ, זײנען זײ אַזױ שטיל, אַזױ שעמעװדיק...

— די גאָלדענע מדינה האָט ליב כוואַטעס! — מוסרט זײ דער טאַטע, — אַמעריקע איז דאָס לאַנד פון „פײטערס“...

און ער גיט זײ אַ לעקציע פון פײטן בכלל, און פון דעם אַמעריקאַנער טשעמפּיאָן בפרט, און רופט אָן זײן נאָמען...

— ער, „באָיעס“, איז דער טשעמפּיאָן פון די „פרײז פײטערס“ פון דער גאַנצער װעלט... אַ פראַנצױז איז אַהער געקומען און האָט געװאָלט זײן „טשעמפּיאָנשיפּ“ אַװעקנעמען, אָבער ער האָט ניט געטראָפן דאָס אָרט.

— לא מיט אַ גרױסן אלף... — שמײכלט דער עלטערער זון הירש, װעלכן דער טאַטע האָט משנה־השם געװען און רופט אים הערי...

און דער ייִנגערער, נחמן, וואָס דער טאַטע רופט אים שוין ניט, באַמקעט צו אויף זיין שטייגער:

— לא מיט אַ ספּאָדיק...

דאָס לאַכן זיי אויס דעם גאַנצן ענין פון „פייט"... זיי זיינען אי־דעאַליסטן, הייסט עס... אייראָפּעיִשע...

האָט דערפון דזשייקאָב גרויס צער: טאַקע אידעאַליסטן, ער אַליין ווייסט אויך, וואָס דאָס איז, פונדעסטוועגן איז „פייטן" זיך אַ גרויסע „ענדזשאָאינג", און מען דאַרף זיך דערמיט אינטערעסירן. נאָר זאָל זיין, אַז זיי זיינען געדעכט, אָבער צו־וואָס דער „לא מיט אַן אַלף", „לא מיט אַ ספּאָדיק"? מען קען דאָך ריידן ווי מענטשן, ניט ווי „גרינע", ווי יוראָפּשע...

איז אַז עס קומען אַריין די שכנים אַמאָל אין אָוונט, פלאַמט אים דאָס פנים. אַ הויז מיט „גרינע", ער ווייס זיכער, אַז מען לאַכט פון זיי.

גייען טאַקע די קינדער אַריין אין אַ צווייטן צימער, ווען עס קומען אַריין די שכנים...

פאַרדריסט אים שוין ווידער, זאָלן זיי זיך בעסער „אויסגרינען" צווישן היגע; זאָלן זיי כאַפּן אַ וואָרט, אַ שטעל, אַן אַמעריקאַנער מינע...

און דזשייקאָב רופט זיי, ווי אַ רבי רופט די תּלמידים:

— קומט אַריין, מיינע „גרינע" בנים... קומט, לערנט זיך!

קומען אַריין די צוויי „בּאָיעס", ביידע מיט וואָנצעלעך און ניט געשייווט, אַזש אים פלאַמט דאָס פנים.

די נעקסטדאָריקע מיידל, אַ גרויסע העזהניצע, אַ לאַכעדיקע און אַ טאַנצנדיקע, כאַפּט אַרום דעם עלטערן „בּאָי", ווי אין שפּאַס, צו טאַנצן אַ פאָקס־טראָט, און טוט אים אַ צופּ ביים וואָנצעלע און קוקט אים אָן מיט אירע העזהדיקע בליקן:

— „גרינער", וואָס דאַרפט איר דאָ די „מאָסטעש", „שייווט" זיי אָפּ...

— האַ, וואָס? — שטעלט הורש אויס אַ פּאָר אויגן.

— אָפּגאָלן... — שושקעט אים אַריין דער טאַטע אין אויער.
— אָ, יאָ... אָפּראַזירן.
דאָס מיידל צעלאַכט זיך אויפן קול...
און דער טאַטע, מר. קאַפּלאַן, איז פאַרצווייפלט:
— ווער ווייס, צי וועט אים געלינגען צו מאַכן שטיקלעך לייט פון זיי. ביי אים זיינען פונקט פאַרקערטע צרות — ער איז אַ מענטש, אַ רעגעלער אַמעריקאַנער, און די קינדער — „גרין“; אַ חרפּה פאַר די שכנים...

אויפן פאַרהער

(עטיוד)

ווען סעמעלע איז אַלט געוואָרן זעקס יאָר און ער האָט שוין אָנגעהויבן גיין אין סקול, האָט זיך זיין פאָטער ליפּמאַן, אַן איבערצייגטער „ראַדיקאַל“, אָבער מיט נייגונגען צו געוויסע יידישע טראַדיציעס, זיך פאַרטראַכט וועגן זיין קינדס דערציונג. אין סקול זיינען אַפילו דאָס רוב קינדער יידישע, און אויך די לערערין איז אַ יידישע, אָבער מערקן מערקט ליפּמאַן, אַז מיט יעדן טאָג ווערט דאָס קינד מער אַריינגעצויגן אין אַ נייער פרעמדער וועלט.

יעדן טאָג קומט ער אַהיים מיט אַ ניי ענגליש לידל. אין פאַרלויף פון די ערשטע פאָר מאָנאַטן פון זיין גיין אין סקול האָט ער שוין דערוואָרבן אַ פאָר צענדלינג אַמעריקאַנישע לידער. פון די עטלעכע יידישע לידער, וואָס ליפּמאַן האָט אים געהאַט אויסגעלערנט, געדענקט ער בלויז דאָס לידעלע: „פייגעלע, פייגעלע, פּי־פּי“, אי דאָס האַלט ער שוין ביים פאַרגעסן. ווערט ליפּמאַן שוין אייפערדיכטיק אויף דער שפע פון די אַמעריקאַנער קינדער־לידער, וועלכע געפעלן אים אַליין זייער שטאַרק, אָבער עס טוט אים וויי דאָס האַרץ פאַר די יידישע, וואָס ער, ליפּמאַן, קען אַליין זייער ווייניק. און ער הייבט אָן זוכן אין קאָפּ די אַמאָליקע קינדערלידלעך, וואָס ער האָט געהערט און געקענט אין דער היים אַלס קינד.

און אַז סעמעלע זינגט אים אָפּ פאַרן שלאָפן גיין, נאָכדעם ווי ער האָט שוין אָפּגעשפּילט אַלע שפּילן, עטלעכע לידלעך פון די ענגלישע, גייט צו ליפּמאַן צו אים ווי אַ נכנע, ווי אַ געפאַלענער, און זאָגט ניט דרייסט:

— סעמעלע, מען דאַרף קענען אויך יידישע לידלעך זינגען.

סעמעלע איז ניט דערקעגן: אַ לידל איז אַ לידל. ער שטעלט אויס די אויגן, קוקט אָן דעם פּאַפּאַ און פרעגט:

— ווע‏לכע לידלעך?

— אָט הער, — פֿאַרטראַכט זיך דער פֿאַרזאָרגטער פֿאָטער און וויל זיך דערמאָנען די אַמאָליקע לידער, אָבער פֿון אַלע לידער דערמאָנט ער זיך דערווייל:

סערעלע בערעלע גילדענע פֿאָן,
משיח בן־דוד. זיצט אויבנאָן.

די ערשטע צווי ווערטער — „סערעלע בערעלע" — איז נאָך צו דערליידן פֿאַר סעמעלען. עס איז ניט קענן זיינע באַגריפֿן, ער שמייכלט אַפֿילו צו, אָבער ביי „משיח בן־דוד" שטעלט ער אויס די אייגעלעך און דריקט ענדלעך אויס אומצופֿרידנקייט.

ליפֿמאַן וויל אים דערקלערן, וואָס משיח בן־דוד מיינט אויף אַלערליי אופֿנים. ער פֿאַרפּלאָנטערט זיך אָבער אַזוי, ביז דאָס יינ־געלע מיינט, אַז דאָס איז אַ מין סאַנטאַ קלאָז, און רופֿט זיך אָן:

— אָ, איך ווייס, סאַנטאַ קלאָז?

— ניין, נאַרעלע... — פֿאַרדריסט דעם פֿאָטער, וואָס ער קאָן אים ניט דערקלערן, און ער זוכט אַן אַנדער לידעלע.

פֿון די צוויי־דריי אַנדערע לידלעך, וואָס דער פֿאָטער גע־דענקט נאָך, געפֿעלן סעמעלען נאָר איינציקע ווערטער, ביי וועלכע ער שמייכלט. ליפֿמאַן איז גליקלעך כאָטש מיט דעם ביסעלע אָנ־ערקענונג, וואָס זיין סעמעלע גיט זיי. אָבער סעמעלע צעזינגט זיך באַלד די ענגלישע לידער און ליפֿמאַן לאָזט אים אָפּ...

ער ווענדט זיך צו דער יונגער מוטער:

— אַננאַ, געדענקסטו ניט עפּעס לידלעך פֿון דער היים...

— כ'ווייס... — ענטפֿערט די מוטער פֿאַרטראַכט. — די פּאָר, וואָס איך האָב געקענט, האָב איך אים אויסגעלערנט, קיין נייע קען איך ניט...

— מ'דאַרף זען קריגן יידישע לידלעך פֿאַר אים; עס איז מיר אַ שאָד, — ער זינגט לויטער ענגלישע...

אַננען פֿאַרדריסט עס אויך אַ ביסל; גראָד זיינען איר אַרויס פֿון קאָפּ אַלע לידלעך, וואָס זי האָט אַמאָל אַלס קינד געזונגען אין דער היים. פּונקטעסטוועגן דערמאָנט זי זיך יאָ...

„שיין מיידעלע, פיין מיידעלע,
קום מיט מיר אין גאָרן.
זע, טאַטע, זע, מאַמע,
דאָס יינגעלע וויל מיך נאַרן.
נעם אַ שטעקל, קלאַפּ אין קעפּל,
וועט ער דיך ניט נאַרן...“

ליפּמאַן האָפט, אַז דאָס לידעלע וועט שוין סעמעלען געפעלן. נאָר היינט דאַרף שוין סעמעלע שלאָפן. ער מוז נעבעך פרי אויפשטיין אין סקול.

און אויף מאָרגן ערשט, ווען סעמעלע זינגט אויפן קול דאָס נייע ענגלישע לידל „טרי קיטענס, טרי קיטענס“, וואָס ליפּמאַנען אַליין געפעלט עס שטאַרק, וואַרט ליפּמאַן אויס, מיט רעספּעקט צום קליינעם זינגער, וואָס האָט אַזאַ רייכן רעפּערטואַר לידער, ביז ער ענדיקט זינגען, און נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו אים:

— נו, איצט, סעמעלע, האָב איך פאַר דיר גאָר אַ יידיש לידעלע.

סעמעלע הערט אויס דאָס לידעלע, קוקט אָן דעם פּאַפּאַ, דערפילט עפּעס און זאָגט מיט קינדישער העפלעכקייט:

— אַ שיין לידעלע...

ער זינגט־נאָך אָן איבעריקן חשק, און ליפּמאַן האָפט, אַז ער וועט שוין דאָס לידל קענען...

סעמעלע האָט, אויסער זיין שיין קלינגענדיק קולעכל, אויך אַ גוט קעפּל. אַ לידל אויסלערנען ביי אים איז איינס און צוויי. אָבער מיט פרייד זינגען, זינגט ער די ענגלישע. די יידישע זינגט ער אָן כוונה, ווי אַ מוז, צוליב צו טאָן דעם פּאַפּאַ...

לאָזט ליפּמאַן אָפּ דערווייל די לידלעך. ער גיט אָבער ניט אויף דערווייל די האָפענונג צו געפינען און אויסלערנען סעמעלען נייע, שיינע, יידישע לידלעך, און ער נעמט זיך צו יידישקייט סתם.

פּסח, געדענקט ליפּמאַן, איז סעמעלען געפעלן... מצה האָט ער ליב ווי דאָס לעבן. און דאָס שפּיל פון סדר, וואָס ליפּמאַן האָט עקסטרע געמאַכט צוליב אים, סעמעלען, האָט אויך ביים קינד אויסגענומען, כאָטש ער איז אינמיטן אַנטשלאָפן געוואָרן.

עס איז געווען סוכּות-צייט.

אַ סוכּה מאַכן האָט ליפּמאַן ניט געהאַט וואו, און בכלל האָט ער שוין ניט געקאָנט גיין אַזוי ווייט מיט דער יידישקייט... עס וואָלט ניט געפּאַסט פאַר זיינע באַקאַנטע, וואָס וואָלטן זיך פאַרוואונדערט... פונדעסטוועגן, פאַרבייגייענדיק מיט סעמעלען דעם פרומען יידישן שכן, ביי וועמען עס איז על-פּי-נס געבליבן אַ פריי-ער פּלאַץ אויפן קליינעם הויף, וואו עס איז געשטאַנען אַ סוכּה, האָט ער אים דערקלערט, וואָס באַטייט און געזאָגט דעם נאָמען... „דאָס איז אַ סוכּה. דאָ עסט מען 7 טעג יום-טוב...“ סעמעלען איז די סוכּה געפעלן געוואָרן. „מאַך, פּאַפּאַ, אויך אַזאַ שטיבעלע“— האָט ער זיך געבעטן. און ליפּמאַן האָט אים צוגעזאָגט, און איז געווען גליקלעך, וואָס זיין קינד געפעלט עס...

דאָס איז נאָך געווען דאַן, ווען סעמעלע איז אין סקול ניט געגאַנגען און די געפאַר פון דערווייטערונג פון יידישן לעבן איז נאָך ניט געווען אַזוי גרויס... אין שטוב רעדט מען מיט אים יידיש, און דאָס איז שוין אויך אַ דערנעענטערונגס-מיטל. אָבער פון סקול קומט שוין סעמעלע אַן אַנדערער: אַט האָט אים דווקא די יידישע לערערין צוגעטשעפּעט צום מאַנטל אַ מין צלמל און געהייסן אים ברענגען אַ ניקל פאַר דעם „רעד קראָס“... אַזוי האָט טאַקע סעמעלע געזאָגט. קומענדיק פאַרמיטאָג פון סקול, מיטן צלמל, אַ רויטינקן אַזאַ, האָט זיך סעמעלע געשפּילט די גאַנצע צייט ביים עסן און האָט עס נאָכדעם מיטגענומען אין דרויסן.

האָט ליפּמאַן זיך ניט געוואָלט אַריינמישן... ער וועט אים ניט גיין דערציילן קיין מעשיות... ווי ער ווייסט ניט, אַזוי וועט אים ניט שאַדטן...

אָבער אַט האָט זיך דאָס קינד צערעדט אין שטוב, קומענ-דיק פון סקול, וועגן „קריסטמעס“ און וועגן „סאַנטאַ קלאָוז“.... סאַנטאַ קלאָוז איז ניט אַרויס פון זיין מויל... סאַנטאַ קלאָוז וועט קומען און ברענגען פּרעזענטן...

— אַ נייער אליהו הנביא — האָט ליפּמאַן גערעדט מיט אי-ראָניע פאַר זיין ווייבל, אַננאַ.

— זאָלסטו מער קיין צער ניט האָבן — האָט אַננאַ אים גע־
טרייסט. — אַ קינד, ער וועט עלטער ווערן, וועט ער וויסן, אַז
עס איז גאָרנישט...

— נו, יאָ, זיכער — האָט ליפּמאַן נאָכגעגעבן, און פֿונדעסטוועגן
געזוכט מיטלען, ווי אַזוי סעמעלען מאַכן נעענטער צו יידישקייט,
ער זאָל ניט אינגאַנצן פֿאַרפֿרעמדט ווערן.

האָט זיך אונטערגערוקט חנוכה.

ליפּמאַן, ניט קיין פֿרומער, האָט אין נס חנוכה ניט גע־
גלויבט... אויך די העראָישע זייט פֿון חנוכה האָט ניט אַפּעלירט
צו זיינע געפֿילן. אָבער איצט האָט ער זיך אָנגעכאַפּט אָן חנוכה,
ווי אָן אַ מיטל צו אַ ציל.

— ווייסט, סעמעלע, עס איז היינט יום־טוב, חנוכה. אַזאַ יום־
טוב, ווען מען צינדט אָן ליכטלעך...

— אַזוי ווי אין אַ געבורטסטאָג אין „טאָרט“?

— ניין, אין אַזאַ ליכטערל. וועסט זען... איך וועל היינט
אָנצינדן איין ליכטל, מאָרגן צוויי און איבערמאָרגן דריי.

און ליפּמאַן האָט אים ערקלערט, ווי אַזוי יעדן טאָג וועט
ברענען מיט אַ ליכטל מער...

דאָס איז שוין סעמעלען גאָר געפֿעלן געוואָרן. „אָנצינדן“ ליכט־
לעך, אַלע טאָג איינע מער — דאָס איז אַ שיינע שפּיל...

און מיט חנוכה האָט ליפּמאַן געטראָפֿן. דאָס האָט ביי סע־
מעלען זייער שטאַרק אויסגענומען. איבערהויפּט די וויטערדיקע טעג,
ווען עס האָבן שוין געברענט פֿינף און נאָכדעם זעקס ליכטלעך.
אויפֿן זיבעטן טאָג איז סעמעלע גאָר נתפּעל געוואָרן: גאַנצע זיבן,
און מיטן שמש איז אַכט. ווער רעדט, אַז עס איז געקומען דער
אַכטער אָוונט און אין פּאַרלאָר האָבן געברענט אַלע אַ כ ט ל י כ ט־
ל ע ך מיטן שמש אָן זייט, וואָס סעמעלע האָט אים אויך אַריינ־
גערעכנט אין צאָל — האָט דאָס ביי אים געהייסן ניין ליכטלעך,
און אין פֿענסטער האָבן זיך נאָך אַמאָל אַזוי פֿיל אָפּגעשפּיגלט,
און ניין ליכטלעך האָבן געברענט ווי אין דער לופֿטן און זיך גע־
וויגט מיט זייערע פֿלעמלעך — האָט עס סעמעלען גאָר אַנטציקט.

אויפן פאַרהער

ליפּמאַן איז געווען גאָר גליקלעך און איבערהויפּט געפילט זיך געהויבן.

די יידישקייט אויפן פאַרהער ביי סעמעלען האָט אויסגענומען. סעמעלען איז עס געפעלן, און אַ פּאָר טעג נאָכדעם האָט ער געקוקט אויף זיין פּאָטער מיט אַ באַזונדער דרך־ארץ...

דער פרומער שכן

ראָזענבלאַט איז אַ ראַדיקאַלער מענטש, אָבער ער איז דאָך ייִדיש געשטימט. ער רופֿט עס אויף זיין לשון: „נאַציאָנאַל־ראַדי־קאַל“. זיין גאַנץ ייִדישקייט באַשטייט אין דעם, וואָס ער רעדט ייִדיש מיט זיין פֿרוי און מיט זיין איינציקן קליינעם ייִנגעלע, און לייענט אַ ראַדיקאַלע ייִדישע צייטונג, און אַמאָל אויך — אַ ייִדיש בוך.

דאָס ייִדיש ריידן היט ער איבערהויפּט אָפּ מיטן קינד. אויסער דער ליבע צו זיין מוטער־שפּראַך, וואָס ראָזענבלאַט טראָגט אין זיין האַרצן, איז אויך אין זיין ייִדיש־ריידן מיט דעם קינד פֿאַרמישט אַ עגאָיִסטישער מאָטיוו. ער וויל, הייסט עס, אין די קינדערשע ייִדי־שע אויסדרוקן דערהערן זיין אייגענע קינדהייט. און זייער אָפֿט קוועלט ער אָן, ווען ער הערט, ווי דאָס ייִנגעלע מיט די בלויע אייגעלעך רעדט די זעלבע קינדישע רייד, ווי ער אַמאָל, אַמאָל.

עס דוכט זיך אים אַמאָל, אַז דאָס קינד זעצט זיין לעבן פֿאָר, און אַמאָל — אַז עס פֿירט אים צוריק צו זיין קינדהייט.

אָבער מער אויסן איז ער דאָך דאָס גליק פֿון קינד, עס זאָל וואַקסן נאַטירלעך. און ריידן ייִדיש איז דאָס נאַטירלעכסטע אַפֿילו פֿאַר אַזאַ ראַדיקאַל ווי ראָזענבלאַט איז.

איז אָבער דאָ אַ חסרון, וואָס דער גאַנצער „בלאָק“, אין וועלכן ראָזענבלאַט וואוינט, איז באַזעצט מיט אַ מער אָדער ווייני־קער פֿרומען ייִדישן עולם. און די קינדער ריידן דווקא נאָר ענג־ליש. און זיין ייִנגעלע קומט אויס אין דרויסן זיך צו שפּילן אויף ענגליש.

גייט ער אַרויס אַמאָל צום קינד אין דרויסן און גיט אים אַ רוף:

— „לייבעלע!"

בלייבן די איבעריקע קינדער פארגאפט. אין דער גאנצער גאס איז ניטא קיין איין לייבעלע. טאמער יא, רופט מען אים ליא. לייבעלעז אליין רופן די קינדער אויך ליא.

און מער פארוואונדערט בלייבן די קינדערלעך, ווען ראזענבלאט הייבט אן מיט לייבעלען צו ריידן יידיש.

— נו, לייבעלע, דו שפילסט זיך שוין?

און לייבעלע ענטפערט:

— יע, פאפא, איך שפיל זיך אין סקול, איך בין דער פרינציפאל. — און ער אנטלויפט צוריק צו די קינדערלעך און הייבט מיט זיי אן ריידן ענגליש.

דער נאענטער שכן, מר. ראגאווין, וואס זיצט דעמאלסט אויפן גאניק פון זיין אייגענער פריוואטער הייזקע, און איז בכלל אן איינגעפונדעוועטער ייד, סיי אין זיין גוף, סיי אין זיין נשמה, סיי מיטן לעבן און סיי מיטן גלויבן — דער דאזיקער שכן גיט א גלעט די בארד, וועלכע איז נאר מפני דרכי־שלום־וועגן א ביסל צוגעשארן, און ער גיט א פרעג:

— הלמאי רעדט איר מיט אייער באיעלע יידיש? מיר איז א חידוש אויף אייך, מר. ראזענבלאט, איר זייט דאך א קלוגער מענטש...

ראזענבלאט קוקט אים אן, שמייכלט און שווייגט. און מר. ראגאווין, דער פרומער און שטרענג־רעליגיעזער ייד, ווערט נאך צודרינגלעכער.

— און וואס וועט איר טאן, אז דאס קינד וועט, כדומה, למשל, דארפן גיין אין סקול?

— הא, אין סקול?... — פארטיפט זיך ראזענבלאט — נו, יא, אוודאי וועט ער לערנען ענגליש. עס איז אבער דא א יידישע שול אויך, וועט ער ביי מיר גיין נאכמיטאג אין דער יידישער שול.

— א, איר מיינט א תלמוד־תורה — רופט זיך אן מר. ראגאווין שוין זייער ערנסט — דאס איז דווקא פיין, אבער דארטן לערנט מען אויך אויף ענגליש, אפילו חומש אויף ענגליש...

— ניין, מר. ראָגאָווין, מיין קינד וועל איך שיקן טאַקע אין אַ יידישער שול, וואו מען לערנט אַלץ אויף יידיש.

— צו־וואָס? — גלעט מר. ראָגאָווין מיט אַ שמייכל דאָס בערדל — אַן איבעריקע זאַך אין אַמעריקע, מיינע קינדער קענען נאָר ענגליש. יידיש — קוים, קוים...

און ביידע פאַרשטייען ניט איינע די אַנדערע. מר. ראָגאָווין, דער אָרטאָדאָקסישער ייד, פאַרשטייט ניט, פאַרוואָס אַזאַ מענטשל, ווי ראָזענבלאַט, וויל דווקא, אַז זיין קינד זאָל קענען ריידן יידיש, און ראָזענבלאַט קען ניט באַנעמען, וואָס פאַר אַ מין ייד איז דאָס דער מר. ראָגאָווין, וואָס זיינע קינדער ריידן נאָר ענגליש.

פונדעסטוועגן איז מען גוטע פריינד. ערשטנס, נאָענטע שכנים. ראָזענבלאַטס יינגעלע, לייבעלע, איז גאָר פאַרליבט אין מר. ראָגאָווינס מיזינקעלע, באַרבאַראַ, אין איינע יאָרן מיט איר. אין אַ קילן טאָג לויפט לייבעלע צו באַרבאַרען אין הויז און מען איז אים דאָרט מכבד מיט עכט־יידישע מאַכלים.

אַז עס קומט אַ יום־טוב, מערקט דאַן לייבעלע, אַז ביי באַר־באַראַס עלטערן אין הויז ווערט עפּעס אַן ענדערונג. עס איז עפּעס אַנדערש, ווי ביי זיי אין הויז. און ער פרעגט:

— פּאַפּאַ, וואָס טוט עס באַרבאַראַס פּאַפּאַ? ער האָט גע־נומען אַ מעסטעלע זאַמד און האָט אַריינגעשטעקט אַ גרויסע ליכט.

דאָס איז געווען ערב־יום־כיפור. ראָזענבלאַט איז דווקא ניט קיין פאַסטער און ניט קיין שולגייער, פונדעסטוועגן וואָלט ער געוואָלט, אַז זיין קינד זאָל וויסן די באַדייטונג אַפילו פון יום־כיפור און ער ערקלערט אים פאַרזיכטיק:

— עס איז אַזאַ מין יום־טוב, וואָס מען צינדט אָן ליכט אויף אַ גאַנצער נאַכט און ביי טאָג.

— און פאַרוואָס טוט מען עס ביי אונז ניט? — פרעגט דאָס קינד?

— ווער עס וויל צינדט אָן און ווער עס וויל ניט צינדט ניט אָן — וויל זיך ראָזענבלאַט אַרויסדרייען פון אַ דערקלערונג.

דאָס קינד לויפט ווידער אַרויס אין גאַס, לויפט אַריין צו

באַרבאַרען און באַמערקט דאָרט ווידער עפּעס יידישעס, וואָס ביי זיי אין הויז זעט ער עס ניט, און ער שטעלט פראַגן.

ראָזענבלאַטן פאַרדריסט עס, וואָס זיין לייבעלע וועט ניט וויסן פון דעם אַלעם. און אַז עס קומט אַ יום־טוב, וועלכן ער פייערט ניט, איז ער יוצא מיט דעם, וואָס לייבעלע זעט עס ביי מר. ראָגאָווינען, וועמעס הויז עס שלאָגט מיט אַלטער יידישקייט.

אַ פּאָר טעג פאַר סוכות הייבט מר. ראָגאָווין אָן צו בויען אַ סוכה הינטער זיין הייזקע אין קליינעם יאַרד. דעמאָלסט ווערט ביי די שכנישע קינדער אַ גרויסע אויפלעבונג. מען קוקט אָן דעם וואונדער — אַזאַ גרויסער „אָנקל“ מאַכט, ווי צום שפּילן זיך, אַ הייזעלע.

לייבעלע איז גאָר פאַרגאַפט. די פּאָר טעג, ווען די סוכה בויט זיך, זעט מען אים ניט אין הויז. זיין פריינדשאַפט צו באַרבאַרען וואַקסט. זי ווערט אין זיינע אויגן שטאַרק דערהויבן און איר פּאַפּאַ שטעלט זיך אים פאַר ווי איינער, וואָס שאַפט עפּעס וואונדער.

אַז ער קומט אַריין אין הויז, דערציילט ער אויף גיך:

— פּאַפּאַ, מר. ראָגאָווין בויט אַ קליין שטיבעלע און איך העלף אים.

— דאָס איז ניט קיין שטיבעלע, דאָס איז אַ סוכה, מיין קינד.

— אַ וואָס?... — שטעלט דאָס קינד אויס די גרויסע, בלויע אויגן.

— אַ סוכה. עס איז אַזאַ יום־טוב, וואָס מען בויט אַ סוכה,— פּלאָנטערט זיך ראָזענבלאַט.

לייבעלע האָט קיין געדולד ניט אויסצוהערן די ערקלערונג, און עפּעס פאַרשטייט ער טאַקע ניט, וואָס דער פּאַפּאַ דערקלערט אים.

אָבער די קליינע באַרבאַראַ, וועלכע רעדט ענגליש מיט אים, ערקלערט אים שוין בעסער די באַדייטונג פון דער סוכה.

ערב־סוכות, ווען די סוכה איז שוין פאַרטיק, איז שוין לייבעלע געניט אין דעם גאַנצן ענין פון סוכות.

— פּאַפּאַ, פאַרוואָס־זשע מאַכסטו ניט קיין סוכה? האַ?...

זאָגן, אַז ער האַלט דערפון ניט, אַז עס איז אַ נאַרישקייט, האָט ראָזענבלאַט קיין הענה ניט. און, דעם אמת געזאָגט, ער אַליין וואָלט אויך ניט געווען דערקעגן צו בויען אַ סוכה, ווען ער וואָלט ניט אַזוי ווייט אַוועקגעגאַנגען און זיינע באַקאַנטע וואָלטן פון אים ניט געלאַכט.

און ער ווענדט זיך צו זיין פרוי:

— מיינסט, עס וואָלט געווען אַ נאַרישקייט צו בויען אַ סוכה? אָט טאַקע צוליב לייבעלען. עס וואָלט געווען אַ שפיל פאַר אים.

— ווייניק שפילצייג האָט דאָס קינד? — שמייכלט די פרוי.

— יאָ, געווים — ענטפערט ראָזענבלאַט — עס איז אָבער גוט, ווען אַ קינד מאַכט דורך אָט די אַלע רעליגיעזע שפילערייען. עס מאַכט רייכער זיין פאַנטאַזיע.

און ראָזענבלאַט קען זיך שוין ניט באַהערשן. ער גייט אַרויס מיט לייבלען פון הויז. פאַרנעמט זיך צו ראַגאָווינען אין „יאַרד“ דורכן לאַנגן קאָרידאָר.

ראַגאָווין, וואָס טראָגט אויפן קאָפּ אַ פירקאַנטיקע יאַרמלקע, איז נאָך אַלץ אין סוכה. ער פאַרפאַרטיקט זי, פוצט זי און באַטראַכט זי מיטן בליק פון אַ בוימייסטער.

— גאָט העלף, מר. ראַגאָווין — רוקט זיך אַריין ראָזענבלאַט, פירנדיק לייבעלען פאַרן האַנט.

— אַ שיינעם דאַנק, מר. ראָזענבלאַט — ענטפערט מיט רחבות מר. ראַגאָווין.

— מיין לייבעלע איז גאָר אַנטציקט פון אייער סוכה! — חנפעט זיך צו ראָזענבלאַט, און ער גיט צו: — טאַקע אַ וואונדערלעכע סוכה!

— נו, אַדרבא, זאָל ער זיין דאָ... איך ערלויב אים צו שפילן זיך דאָ.

לייבעלע, וואָס פאַרשטייט אַלץ, וואָס מר. ראַגאָווין רעדט, פילט זיך גליקלעך, יום־טובדיק. די סוכה איז אים אַזוי געפעלן...

און ער ווענדט זיך באַגייסטערט צום פאָפּאַ:

— זע, פאָפּאַ, אויבן, ווי שיין צוגעדעקט...

— ער רעדט נאָך ביי אײַך יידיש?... — שמייכלט גוטמוטיק ראָגאָווין — עס איז מיר אַ חידוש באמת... מיין באַרבאַראַ אַ וואָרט ניט!

און דער נאַציאָנאַל־געשטימטער ראָזענבלאַט ענטפערט שוין אַנדערש:

— איך וויל, אַז מיין קינד זאָל ניט זיין אָפּגעריסן פון יידישן פאָלק.

קען עס מר. ראָגאָווין ניט פאַרשטיין. דערווייל לויפט אַריין די קליינע באַרבאַראַ אין סוכה.

— נו, באַרבאַראַ, האו דו יו לייק די סוכה?... — פרעגט מר. ראָגאָווין אין ענגליש מיט אַ יידישן ניגון און פאַררוקט די יאַרמלקע אויפן קאָפּ.

און צו ראָזענבלאַטן ווענדט ער זיך:

— איך האָב היינט אַ שיינעם אתרוג אויך. איר ווילט זען?

ראָזענבלאַט איז אַזוי ניט אויסן אַליין צו זען, ווי צו ווייזן לייבעלען.

און אַז מר. ראָגאָווין פירט זיי אַריין אין הויז, ווי אַ פריינדלעכער שכן און ווייזט ראָזענבלאַטן דעם אתרוג און נאָכדעם דעם לולב, נעמט ראָזענבלאַט און גיט עס איבער לייבעלען.

— לייבעלע, דו זעסט, דאָס איז אַ לולב און דאָס איז אַן אתרוג...

— מען בענטשט עס! — דערקלערט לייבעלען שוין מר. ראָגאָגאָווין אַליין, און צו באַרבאַרען ווענדט ער זיך:

— באַרבאַראַ, טעל מי די גיים אָף דיס...

באַרבאַראַ שמייכלט קינדיש און ענטפערט פאַרשעמט:

— אַי נאָו...

און ראָגאָווין שמייכלט גליקלעך און זאָגט:

— זי איז זייער פרום, אָט די קליינע... זייער פרום...

ראָזענבלאַט גייט אַרויס, לייבעלע אָבער וויל ניט גיין.

— איך וועל זיין דאָ, פּאַפּאַ...

— יאָ, זאָל ער בלייבן נאָך דאָ — שטימט אַיין מר. ראָגאָווין.

און אַז ראָזענבלאַט בלייבט אַליין, דאַכט זיך אים, אַז ער באַרגט אויס בײַ דעם פרומען שכן זײַנעם אַ ביסל ײדישקײט פאַר זײַן לײבעלען...

און אַזוי באַקומט לײבעלע זײַן דערציונג:

אַ העלפט פון זײַן פּאַפּאַ, וואָס ער רעדט מיט אים ײדיש, און אַ העלפט בײַ זײַן חברטע אין הויז, וואו ער זעט און ווערט באַקאַנט מיט אַלע ײדישע יום־טובים.

אַבּאַלעבּאַטיש מיידל

אין דער געזעלשאַפט, וואו בעלקין האָט זיך געפונען אין זיינע פרייע שטונדן — און פרייע שטונדן האָט ער פאַרמאָגט גענוג — האָט מען זיך געהאַלטן פריי און ניט געצוואונגען. די באַקאַנטע און פריינד פון ביידע „מינים" זיינען געווען אַלע פון דער פרעמד, פון אַנדערע ווייטע שטעט, לענדער און וועלט־טיילן. און אַפילו די יענע פון די באַקאַנטע, וואָס האָבן געהאַט אין דער זעלביקער שטאָט זייערע עלטערן, האָבן אָבער ביי זיי ניט געוואוינט, אום די עלטערן זאָלן ניט שטערן זייער פרייהייט. אַזעלכע אָבער זיינען געווען זייער ווייניק, און די וואָס האָבן דאָ יאָ פאַרמאָגט די עלטערן, צי אַ פאָטער אָדער אַ מוטער אַליין — פלעגן זייער זעלטן ריידן וועגן זיי. אַמאָל נאָר פלעגט די חנעוודיקע מוטערלעכע מאַניע אויפשטעלן זיך אויף אַוועקצוגיין און ווען מען פלעגט איר פרעגן: „וואוהין, וואָס אײַלט איר?" — פלעגט זי, ווי פאַרשולדיקט, ענטפערן:

— איך וויל גיין געוואָר ווערן מיין טאַטן...

האָט דאָס וואָרט אָפּגעקלונגען אַזוי פרעמד, אַזוי אומדערוואַרט, אַז אַ מאַנכער פלעגט מיט פאַרוואונדערונג איבערפרעגן:

— וועמען?...

— מיין טאַטן!

— איר האָט דאָ אַ טאַטן?

— געוויס... איך וואוין ניט ביי אים, אָבער איך גיי אים פון צייט צו צייט געוואויר ווערן...

האָט זיך דעמאָלט בעלקין דערמאָנט, אַז ער האָט אויך ערגעץ־ווייט אַ טאַטן, און אַך ווי לאַנג ער האָט אים שוין ניט געשריבן!...

אָבער, אַז מאַניע איז אַרויסגעגאַנגען, האָט מען זיך ווידער פאַרגעסן, אַז עס איז ערגעץ דאָ אַזאַ מין, ווי טאַטע־מאַמע, און די

געזעלשאַפט האָט זיך ווידער דערפילט ווי איינצעלנע אָפּגעריסענע, צו ערגעץ און צו קיינעם ניט צוגעבונדן.

די יונגעלייט פון דער געזעלשאַפט זיינען אַלע געווען פרייע, ניט נאָר ניט פאַרהייראַט, נאָר אַפילו ניט פאַרליבט אין איינע פון די מיידלעך, וואָס האָבן זיך אין זייער געזעלשאַפט געפונען. בעלקין האָט אַפילו איינמאָל אַנטדעקט אין זיך, אַז ער האָט אַ שטאַרקערן געפיל צו נינען, ווי צו די אַנדערע מיידלעך פון קרייז, און ער האָט זיך געגרייט צו ערקלערן איר זיינע געפילן אין אַ הויך־פּאַטעטישער פאָרם, אָבער נינע האָט זיך אַרויסגעוויזן פאַר ניט פעיק צו ליבן דווקא אים. דאָס אָבער האָט אים ניט געשטערט אַרומנעמען זי און קושן זי, ווען נאָך אים האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט זי ליב... איז דאָך שוין די גאַנצע ערקלערונג מיט די הויכע ווערטער איבעריק, בפרט אַז ער איז ניט זיכער געווען, צי האָט ער זי ליבער איידער סאָניען, צי מאַניען, וואָס האָט דאָ אַ טאַטן... און אינמיטן פאַלט אַריין אין דער געזעלשאַפט גאָר אַ נייע באַקאַנטע און בעלקין אַנטדעקט אין איר אַזאַ מין אייגנאַרטיקייט, וואָס קיינער פון די אַנדערע באַזיצן ניט. אָבער אויך די נייע ווערט אין פאַרלויף פון עטלעכע אָוונטן אַזוי צוגעלאָזט, אַזוי נאָכגעביק אין געוויסע גרענעצן און בעלקין איז זיך מודה, אַז ער האָט זיך טועה געווען מיט זיין מיינונג...

— אַך, ברידער! — האָט ער אַמאָל אויסגערופן, טאַקע אין דער אָנוועזנהייט פון די באַקאַנטע — עס איז זיך ניטאָ אין וועמען צו פאַרליבן.

— פאַרליבט זיך אין מיר! — האָט איינע אַ קורץ געשווירענע פאָרגעשלאָגן.

— בעסער אין מיר! — האָט געחוזקט אַ צווייטע, מיט אַ ציגאַרעטל אין מויל.

— בעלקין! — ווענדט זיך אַ דריטע — מיך האָט איר שוין פאַררעטן. דאַכט זיך פאַראַכטאָגן, ווען איר האָט מיך באַגלייט אַהיים, האָט איר דאָך מיר געזאָגט עפּעס אַזוינס, וואָס האָט מיר געמאַכט גלויבן, אַז איר ליבט מיך.

— יאָ... געווים... איר זייט דעמאָלסט געווען אַזוי אינטערעסאַנט... — שמייכלט בעלקין — ווער איז אייך שולדיק, אַז איר ווערט אַזוי געוויינלעך אין פאַרלויף פון עטלעכע טעג.

ער זעצט זיך דאָך איבער ביי דער דריטער, נעמט זי אָן פאַר דער האַנט, באַטראַכט אירע פינגער און ענדלעך אַנטדעקט ער:

— איר האָט וואונדערבאַרע פינגער.

און ניט צו פרעגן איר, שפּילט ער זיך מיט זיי, נעמט זיי אַריין אין זיין האַנט און טראָגט זיי צו צו די ליפּן...

ער באַגלייט זי שוין אַהיים אויך... ביים שוועל פון איר צימער, נעמט ער זי פעסט אַרום און שיידט זיך ווי אַ פאַרליבטער.

אָבער גייענדיק צוריק, פילט ער אין האַרצן אַ ליידיקייט.

— אַך, די ליבע! די ליבע! — מורמלט ער, גייענדיק צוריק. — וואו געפינט מען זי... און וואָס איז ליבע בכלל?...

* * *

אַרויסרייסנדיק זיך פונם קרייז איז געווען בעלקינען שווער. מיט אַ שמייכל האָט ער זיך מודה געווען, אַז די בירגער־וועלט איז אים פרעמד און אומפאַרשטענדלעך. ער איז שוין אַזוי לאַנג אָפּגעריסן פון איר.

נאָר אָט האָט זיך צווישן די באַקאַנטע אַריינגעפּלאָנטערט אַ יונגערמאַן, וואָס איז געווען ניט נאָר פאַרהייראַט, נאָר וואָס האָט אויך דאָ געהאַט עלטערן, ברידער און שוועסטער, און האָט געוואוינט מיט זיי צוזאַמען. דער יונגערמאַן איז געווען אַ גוטמוטיקער, אַ מילדער און האָט צו איטלעכן פריינדלעך געשמייכלט און פלעגט אַלע ווילע זיך אַנטציקן:

— נו, אַ חברהלע! אַ פאַרגעניגן!

איבערהויפּט אָבער האָט ער זיין פריינדשאַפט אַרויסגעוויזן צו בעלקינען.

— איר געפעלט מיר, בעלקין! איך וועל אייך אַמאָל, אַ זונטאָג, געבן אַ ראַיד אויף מיין אויטאָמאָביל...

בעלקין האָט אינערלעך אויסגעלאַכט דעם דאָזיקן יונגן ביז־

נעמאַן מיט זיינע קעלבערנע אויגן. אָבער אום צו דערפרישן זיך אַ ביסל, האָט ער די איינלאַדונג אָנגענומען.

עס איז געווען אַ שיינער זומער־טאָג, אַ זונטאָג. בעלקין איז געזעסן אַליין אין קאַפע, וואו דער יונגערמאַן האָט געזאָלט קומען. געמען אים פאַר אַ „ראַיד“. בעלקין האָט שוין באַלד חרטה געקראָגן אויף זיין פאַרשפּרעכן. און וואָס וועט ער ריידן מיט אים? אַזאַ פרעמדער, אַזאַ ווייטער... ער האָט שוין געוואָלט אַוועקגיין ערגעץ אַליין.

באַלד איז אָבער דער יונגערמאַן אַריין, אַן אויפגעלייגטער, און צוגייענדיק צו בעלקינען, האָט ער אים אָנגענומען פאַר דער האַנט און געזאָגט: קומט שוין!

— טרינקט אויס אַ קאַפע! — האָט בעלקין פאָרגעלייגט.

— ניין, איך קען ניט... מיין שוועסטער זיצט אויפן אויטאָמאָביל אַליין.

— אייער שוועסטער?! — האָט בעלקין איבערגעפרעגט, ווערנדיק גליקלעך איבערראַשט.

— יאָ. וואָס וואונדערט איר זיך? מיינע אַ שוועסטער.

— הייסט עס, זיינען נאָך דאָ מענטשן, וואָס האָבן שוועסטער... — האָט בעלקין געלאַכט.

— וואָס דען מיינט איר? — האָט דער יונגערמאַן געענטפערט מיט זיין גוטן שמייכל. — מיר האָבן עלטערן, ברידער און שוועסטער, ווי עס פירט זיך ביי דער וועלט.

אַראָפגייענדיק פון די טרעפ, האָט בעלקינען פון אויטאָמאָביל אַרויס אַ פינקל געטאָן אַ הוט מיט גרויסע ברעגן און אויבן מיט אַ שיינעם ווייסן פעדער, וועלכן דער ווינט האָט מיט ליבע געצערטלט און צעבלאָזן... באַלד האָט ער שוין דערזען דאָס מיידל, דעם יונגנמאַנס שוועסטער. אויף בעלקינען האָט עפּעס אַ ווײַ געטאָן מיט יוגנט, פרישקייט און צערטלעכקייט.

דער יונגערמאַן האָט פאָרגעשטעלט:

— דאָס איז מיין שוועסטער, לילי...

בעלקין האָט פאָרזיכטיק אויסגעצויגן די האַנט; לילי אָבער האָט בלויז אַ פריינדלעכן שמייכל געגעבן. איר האַנט האָט זי אים צוריק ניט אויסגעצויגן. דאָס האָט אָבער ניט געהייסן, אַז זי איז

ניט צופרידן מיט דער באַקאַנטשאַפט, עס האָט בלויז געהייסן, אַז מען גיט ניט גלייך די האַנט אַ פרעמדן יונגנמאַן...

בעלקין האָט עס אינסטינקטיוו באַגריפן און אינערלעך געלאַכט...

— אַ בירגער־טאָכטער...

אַזוי ווי קיין שאָפער איז ניט געווען, האָט דער ברודער אַליין געמוזט טרייבן די מאַשין. האָט בעלקין זיך געזעצט ביים ווענטל, לעבן דער שוועסטער.

דאָס ערשטע מאָל האָט ער זיך געמוזט צווינגען ניט צו זיצן צו נאָענט, אָפגערוקט, מיט שטאַט... מיט רעספּעקט צו דער פרוי... ער האָט באַמערקט, ווי זי האָט פאַררוקט איר קלייד ביי די ווייסע שיך.

— אַך, אַן אמתע בירגער־טאָכטער...

ער וואָלט איר עפּעס אַזוי וועלן זאָגן, ער האָט זיך אָבער איינגעהאַלטן. ווער ווייסט ווי אַזוי צו זאָגן איר. יעדעס נייע וואָרט קען זי באַליידיקן. די איינציקע טעמע בלייבט דער וועטער.

— אַ וואונדערבאַרער טאָג!

לילי איז ווי אויפגעלעבט געוואָרן.

— יאָ, אַ פּראַכטפולער טאָג...

די דאָזיקע צוויי ווערטער האָט זי אויסגעזונגען. בעלקין האָט אין די צוויי באַנאַלע ווערטער געפונען דעם העכסטן זין. „אַ פּראַכטפולער טאָג“...

„וואָס־זשע זאָגט מען איר איצט? ער איז אַזוי ניט געוואוינט מיט אַזעלכע... יאָ, ער ווייס שוין... ער וועט ביי איר פרעגן: וואָס זי לייענט... ניין, דאָס איז נאָך צו פרי... מיט אַ בירגער־טאָכטער מוז מען זיין פאָרזיכטיק...

דערווייל האָט ער זי בגנבה באַטראַכט. אַ וואונדערלעכע שיינהייט! און אַזאַ דופטנדיקע, טאַקע ווי אַ רויז... אַך, ווי אים ווילט זיך איר זאָגן עפּעס אויף זיין שטייגער... אָבער גאָט זאָל אויסהיטן... מען מוז זיין פאָרזיכטיק... לעבן אים, דאַכט זיך, איז געזעסן די עטיקעט אַליין...

ענדלעך האָט ער באַמערקט, ווי זי האָט אים אויך אָנגעקוקט.

באַמערקנדיק אָבער, אַז ער האָט אויפגעכאַפּט איר בליק, האָט איר פּנים זיך באַדעקט מיט אַ ראָזיקן שיין.

— אַך, אַן עכטע בירגער־טאָכטער! — האָט זיך בעלקין אַנט־ציקט. — אַלעס טראָגט זי אין האַרצן, אַלע טרוימען, פאַרלאַנגען, האָפענונגען. אַך, ווי אַזאַ קען ליבן!...

דער אויטאָמאָביל איז ענדלינג אַריינגעפאָרן אין אַ געגנט פון פעלד און ביימער...

ער האָט אַ געלעגנהייט עפּעס צו זאָגן, וואָס פּאַסט פאַר איר:

— ווי שיין די נאַטור איז! — האָט ער אויסגערופן.

— אָ, פראַכטפול... — האָט זי זיך אָנגעכאַפּט מיט פרייד. אויב אַזוי וועט ער גיין ווייטער.

— איר האָט ליב די נאַטור?...

— אָ, געוויס!... — האָט זי זיך שיר ניט פאַרכליניעט פאַר גליק.

דאָ האָט שוין בעלקין געוואָגט:

— אַלע שיינע מענטשן האָבן ליב די נאַטור...

נאָך דער פראַזע האָט ער זי אָנגעקוקט...

דער איינדרוק איז געווען קאָלאָסאַל. זי האָט זיך פאַרלוירן, גע־שווינן אַ ווײַלע און קוים אַרויסגערעדט:

— זאָל איך אייך דאַנקען?...

„אַך, ווי שיין עס קלינגט!", האָט בעלקין געטראַכט... ווי נאַ־יוו. ער האָט זיך פאַרגעבריט זעצן זיך אַ ביסל נעענטער לעבן איר... פילן די צאַרטקייט פון איר פרישן וועזן.

ער האָט עס געטאָן שטיל, בגנבה...

זי האָט עס באַמערקט... און שטיל, בגנבה האָט זי זיך אָפּ־גערוקט.

אָבער דאָס האָט אים אַנטציקט... „אַזוי זיינען זיי..." האָט ער זי פאַרענטפערט — איידער זיי קענען, איידער זיי ווייסן, ווער מען איז, איז מען פאָרזיכטיק. אָט דערין ליגט זייער צויבער.

ענדלעך האָט מען זיך אָפּגעשטעלט אויף אַ פרייען פּלאַץ, וואו אין דער מיט האָט זיך געפונען אַ רייכער רעסטאָראַן. בעלקין האָט פאָרגעשלאָגן זיך אָפּשטעלן און אַריין אינעווייניק.

— אָ, ניין! — האָט לילי זיך ווי דערשראָקן. — אין דעם רעסטאָראַן גיי איך ניט...

— אַך, אַנטשולדיקט! איך האָב ניט געוואוסט...

אָפּגעשטעלט האָט מען זיך ערשט שפּעטער, בײַ אַ געוויינלעכער „בעקעריי” אין אַ שטילער געגנט... בעלקין איז אַרויס דער ערשטער, ווי די עטיקעט פאָדערט. ערשט איצט האָט ער געהאַט די געלעגנהייט אָננעמען איר פאַר די שפּיץ פינגער, אײַנגעהילט אין דער זײַדענער האַנטשו, און געהאָלפן איר אַרויסגיין פון אויטאָמאָביל.

אָבער דורך די זײַדענע האַנטשן האָט ער דערפילט דעם ציטער, וואָס עס איז איר דורכגעלאָפן בײַ דער באַרירונג. זי האָט אים הערצלעך געדאַנקט.

אין דרײַ וואָכן אַרום האָט איינער פון זײַנע באַקאַנטע געטראָפן בעלקינען אין גאַס.

— בעלקין, וואו זענט איר פאַרפאַלן געוואָרן?...

ער האָט געוואָלט ענטפערן: איך בין פאַרליבט... אָבער גלייך האָט פאַר אים דורכגעשוועבט דאָס געזיכט פון דער בירגער-טאָכטער לילי און אים האָט זיך געדאַכט, אַז זי וועט הערן דעם ענטפער און עס וועט איר באַליידיקן. וועגן ליבע רעדט מען ניט אויף דער גאַס. און ער האָט אים אָפּגעפטערט מיט עפּעס אַ תּירוץ, און זיך געלאָזט גיין צו לילין, וועמען ער „נעמט היינט אויס” אין אַן אָנשטענדיקן טעאַטער, וואו מען שפּילט שעקספּירס אַ שטיק וועגן ליבע און אייפערזוכט...

ד ו ר כ ג ע ל ע ב ט

ה ו מ אָ ר ע ס ק ע

סיי נאָך די יאָרן און סיי לויט זיין שאַפן איז יוסף זיסמאַן געווען פאַררעכנט אין זיין קרייז פאַר איינעם פון די גרויסע דיכטער. אַלט איז ער געווען צווישן אַכט און צוואַנציק און דרייסיק יאָר, און שאַפן האָט ער געשאַפן אין אַ געהויבענעם טאָן. צו וואָס ער האָט זיך צוגערירט מיט זיין פעדער (און אַמאָל מיט זיין בלייַשטיפט — אויב קיין פעדער איז ניט געווען), איז געוואָרן דערהויבן, געלייטערט און געקראָגן אַ תּיקון... ניט מער, די פאָרם איז צייטנווייז געווען צו ניי, און דערפאַר האָט מען אים ניט אין אַלע אויסגאַבן געדרוקט. מערסטנטיילס האָט ער זיך געדרוקט אין די „זאַמלונגען" פון די יונגע, וואָס קיין גרויסן אָפּזאַץ האָבן זייערע אויסגאַבן ניט געהאַט צוליב דעם, וואָס דער ברייטער קלאַס לעזער איז נאָך ניט דערוואַקסן צו זייערע מאָטיוון און פאָרמען.

אָבער יוסף זיסמאַן איז ביי זיך ניט געווען געפאַלן. מיט גרויס גוטמוטיקייט האָט ער אַראָפּגעקוקט אויף די בערן פון דער ליטעראַטור, וואָס האָבן פאַרכאַפּט די בעסטע פּלעצער אין די ערנסטע זשורנאַלן און צייטשריפטן און וואָס האָבן באַקומען די פיינע האָנאָראַרן. פון גאַנצן האַרצן האָט ער זיי דאָס פאַרגונען, און אַפילו זייערע אַלטמאָדישע שאַפונגען האָט ער אויך באַטראַכט ווי אַ שלעכטס, וואָס איז אומפאַרמיידלעך און וואָס וועט פריער אָדער שפּעטער מוזן פאַרגיין, און עס וועט קומען די צייט פאַר אים און פאַר זיין גלייכן.

און דערפאַר איז יוסף זיסמאַן פול געווען מיט ליבע ניט נאָר צו אַלע מענטשן און אַלע באַשעפעניש, נאָר אַפילו צו אַלע שעפער פון אַלע עלטערע און פאָרמען...

און אָט מיט די דאָזיקע אָנשויונגען וועגן מענטשן און דיכטונג איז ער איינמאָל געגאַנגען פיר אַ זייגער ביינאַכט אַהיים, צו זיך,

אין זיין נייעם צימער, וואו ער האָט געוואוינט אין איין טאָג אויף דער צווייטער וואָך.

דאָס צימער האָט ער טאַקע געדונגען פון וואָך. אָפּצאָלן פאָרויס פאַר אַ וואָך איז אים געווען לייכטער ווי פאַר אַ מאָנאַט. פאַר דער ערשטער וואָך האָט ער טאַקע באַצאָלט פאָרויס. נאָר גייענדיק אַזוי שפּעט צו זיך אין צימער, האָט ער זיך דערמאָנט, אַז ער וואוינט שוין דעם אַנדערן טאָג אויף דער אַנדערער וואָך און די פּאָר דאָלאַר, וואָס ער דאַרף געבן דער פרוי פון הויז, האָט ער נאָך נישט געגעבן. עס קאָן זיין, אַז טאַקע צוליב דעם, איז ער אַזוי שפּעט געגאַנגען אַהיים. פיר אַ זייגער שלאָפט זי שוין זיכער, און די דאָזיקע שעה פון נאַכט איז דער שלאָף ביים מענטשן צום שטאַרקסטן...

די גאַסן, וועלכע ער איז דורכגעגאַנגען, זיינען געווען שטיל, און די הייזער זיינען געשטאַנען אין דער טונקלקייט ווי פאַנטאַסטישע געשטאַלטן. זיסמאַן האָט זיך גראָד אין דער שטילקייט, ניט באַגעגענענדיק קיין לעבעדיק וועזן, פאַרבענקט נאָך מענטשן, זיך דערמאָנט אָן די אַלע און די שטאַרק ליב באַקומען, און ווען זיסמאַן פאַרבענקט זיך, דערמאָנט זיך און באַקומט ליבע, — מוז ער עס גלייך אויסגיסן אויפן פּאַפּיר! אַמאָל מיט אַ פען געטונקט אין טינט און אַמאָל מיט בלייפעדער בלויז. די שטימונג, וואָס איז אים איצט באַפאַלן, די אידעען, בילדער און געשטאַלטן, וואָס האָבן זיך טונקל געקייקלט אין אים און איבער אים, האָבן זיך געבעטן טינט און פעדער און פּאַפּיר. און דערפאַר האָט ער זיך אַזוי געיאָגט אַהיים, וואו ער האָט דאָס געהאַט.

די ערשטע שורה האָט זיך געדאַרפט אָנהייבן: איך, ליבע מענטשן, גוטע מענטשן...

מען דאַרף נאָר נישט אָנמאַכן אַ טומל ביים שליסן די טיר פון הויז, ביים אַריינגיין אין צימער, ביים צומאַכן די טיר, ביים אָנצינדן דעם גאַז, כדי נישט אויפצוועקן די פרוי.

און אין קאָפּ האָט די ערשטע שורה פון דער דיכטונג אַליין נישט אָפּגעלאָזט און זיך ווידערהאָלט נאָכאַנאַנד.

ניו־יאָרקער נאָוועלן

„איר, ליבע מענטשן, איר, גוטע מענטשן!“

דאָס עפֿענען די ערשטע טיר, וואָס פֿירט נאָר אַריין אין לאַנגן קאָרידאָר, איז אַריבער בשלום, שטיל. זיסמאַן האָט בלויז געדאַרפֿט איבערגיין דריי טירן, און צו דער פֿערטער זיך אַ לאָז טאָן און עפֿענען — איז ער אַ געראַטעוועטער מיט זיין שאַפֿונג! נאָר דאָ האָט עפּעס פּאַסירט אומגעריכטעס: פֿון דעם ערשטן שטאָך האָט ווי אַ שוועב געטאָן אַ געשטאַלט אין ווייסן, און נאָכדעם ווי דער גאַז האָט זיך ווי דורך אַ געהיימער האַנט אָנגעצונדן, האָט זיך די געשטאַלט פֿאַרוואַנדלט אין דער הויז־פֿרוי. זי איז געשטאַנען אומבאַוועגלעך אין איר לאַנגער נאַכט־העמד, אַ גרויסע, אַ דיקע, בײַ דער טיר פֿון זיסמאַנס צימער, און מיט בייזע גרויסע אויגן אָנגעקוקט זיסמאַנען און שטרענג געפֿרעגט:

— האָט איר דאָס געלט?

— מאָרגן, גנעדיקע פֿרוי.

— וועט איר מאָרגן קומען. און דערווייל גיט דעם שליסל. בײַ מיר מוז מען צאָלן פֿאָרויס.

כאָטש די הויזפֿרוי אין דער לאַנגער נאַכט־העמד, מיט איר גאַנצער באַנעמונג, האָט דערוועקט אַ געפֿיל פֿון עקל אין זיסמאַנס האַרץ, האָט אים אָבער אין קאָפּ געקלונגען די ערשטע שורה פֿון דער נייער שאַפֿונג און, איבערגעגעבן איר דעם שליסל פֿון צימער, האָט ער זיך שנעל אַרויסגעכאַפּט פֿון הויז. בלייבנדיק אויפֿן גאַס, האָט ער זיך געלאָזט גיין צו דעם איינציקן קאַפֿע, וואָס איז אָפֿן אַ גאַנצע נאַכט.

דאָרט האָט ער זיך געזעצט אין אַ ווינקל, און מיט אַ קליין שטיקל פּאַפּיר, וואָס ער האָט געפֿונען אין טאַש, האָט ער זיך געזעצט שרייבן.

און די ערשטע שורה האָט זיך אָנגעפֿאַנגען:

„איר, ליבע מענטשן, איר גוטע מענטשן“...

און ערשט איז דאָס ליד אַרויס ווי ער האָט געוואָלט.

* * *

אויף מאָרגן האָט ער דאָס געשאַפענע איבערגעלייענט פאַר זיינעם אַ קאָלעגע, ביי וועלכן ער האָט שוין מאָקע געגעבטיקט. דער קאָלעגע האָט עס זייער געלויבט און צום סוף אויסגערופן:

— אַזוי פיל ליבע צו מענטשן, וואו נעמט זיך עס ביי דיר?

— איך האָב עס דורכגעלעבט, מיין ליבער, דורכגעלעבט.

— יאָ, מען פילט עס — האָט דער קאָלעגע פרום צוגעגעבן.

מ ע נ ע ר

צו דעם אינטעליגענט רובינשטיין פֿלעגן זיך יעדן פֿרײַטאָג אָוונט צוזאַמענקומען אַלערליי „איטן", פֿון וועלכע דער גרעסטער טייל זײַנען געווען אומבאַרהייראַטע לייט... די פּאָר געסט, וואָס האָבן יאָ געהאַט פֿרויען, האָבן זיי זעלטן מיטגענומען צו רובינשטיינען. מסתּמא האָבן זיך זייערע פֿרויען אין דער דאָזיקער סבֿיבֿה ניט אַרײַנגעפּאַסט. אַזוי־אַרום זײַנען די קליינע צוזאַמענקומען בײַ רובינשטיינען באַשטאַנען פֿון לויטער מענער. די איינציקע פֿרוי איז געווען די יונגע ווירטין פֿון הויז — מאַדאַם רובינשטיין.

זי איז געווען אַ פֿרוי פֿון הויכער אינטעליגענץ און האָט סײַ מיט איר האַלטונג, סײַ מיט איר קליידונג נישט שטאַרק אונטערגע־שטריכט איר געשלעכט. געווים האָט זי אויך דאָס איבעריק־ווײַב־לעכע פֿאַרמאָגט. אָבער דאָס האָט זי ווי בכיוון פֿאַרשטעקט אין די הויך־אָנגעצויגענע געשפּרעכן, וואָס פֿלעגן דאָס רובֿ פֿאָרגע־זעצט ווערן פֿון אײן פֿרײַטאָג ביז צווייטן — אַזוי גרויס און אַזוי אומדורכשעפּלעך זײַנען זיי געווען, די געשפּרעכן, הייסט עס.

געווים האָט מען אין געווּיסע פֿאַלן געמאַכט אויסנאַמען פֿאַר איר ווי פֿאַר אַ פֿרוי. ווען עס פֿלעגט אַמאָל אויספֿעלן אַ שטול פֿאַר אַן אומדערוואַרטן גאַסט און פֿרוי רובינשטיין פֿלעגט זיך אויפֿשטעלן, איז געוואָרן אַרום טיש אַ שטיקל גערודער.

— ניין, ניין — איר זיצט!

און פֿאַרליגן זײַן פּלאַץ פֿלעגט פֿאַר דעם אומדערוואַרטן גאַסט יעדערער, וואָס איז געזעסן. נאַטירלעך האָט מען ענדלעך געמאַכט אַ פּשרה און דער „איבעריקער" האָט זיך צוגעשפּאַרט אויף אַ צווייטנס שטול און דאָס געשפּרעך האָט זיך ווידער געקײַקלט און געצויגן לענגער און לענגער...

אין די אַלע היבשע געשפּרעכן, װאָס זײַנען געפֿירט געװאָרן אין די פֿרײַטאָג־צונאַכטס, האָט קלאַרא — װי רובינשטײנס פֿרױ האָט געהײסן בײַם ערשטן נאָמען — גענומען אַ גלײַכן אָנטײל מיט די מענער, בלױז אַמאָל — צוליב דאַמען־ערע — האָט מען איר געגעבן די פּריװילעגיע צו רײדן לענגער און ניט איבעררײַסן זי, װי עס פֿלעגט פּאַסירן בײַ אַ צו הײסן געשפּרעך. אָבער צו פֿיל אױסנוצן איר רעכט האָט קלאַרא נישט געװאָלט. זי איז אַ מאָדערנע פֿרױ און זי װיל נישט זײַן ניט נידעריקער און ניט העכער פֿון מאַן.

קײן קאָמפּלימענטן אַלס פֿרױ האָט מען קלאַרען נישט געמאַכט. און דאָס שענערע קלײד, װאָס זי פֿלעגט אָנטאָן לכּבֿוד די געסט, איז איבער אומבאַמערקט. איבעריקנס האָבן זיך אירע אַלע קלײדער ניט אױסגעצײכנט ניט מיט צו שאַרפֿע פֿאַרבן, ניט מיט צו שרײַענדיקן פֿאַסאָן און ניט מיט אױסערגעװײנלעכן דעקאָלטע. דאָס רוב זײַנען די קלײדער געװען מיט קראַגנס ביז צום האַלדז און די אַרבל די לענג ביז צו די פֿינגער.

זי איז געװען פֿול מיט ערנסט און פֿאַרנעמקײט.

בײַם אַװעקגאַנג פֿלעגט איר יעדער דערלאַנגען די האַנט אָן איבעריקע צערטלעכקײטן. דאָס רוב אַ פֿאַרטראָגענע און צערודערטע פֿון די הײסע פּראָבלעמען, װאָס זײַנען אַרומגערעדט געװאָרן אין פֿאַרלױף פֿון אָװנט, איז זי געװען פֿאַרנומען מיט אױפֿזוכן די הײט, די מאַנטלען און אַמאָל דעם שטאָק פֿון יענעם באַזוכער, װאָס האָט פֿאַרזיכערט, אַז אָן אַ שטאָק איז ער װי אָן אַ האַנט. זײַן שטאָק פֿלעגט אָבער אַלע מאָל פֿאַרװאָרפֿן װערן און קלאַרא האָט געהאַט גענוג מי אים אױסצוגעפֿינען.

דערפֿאַר פֿלעגן מאַנכע געסט זיך אַרױסרוקן גאָר אָן אַ האַנט־דרוק, און זײַנען אָפּגעקומען, זאָגנדיק בלױז אַ „גוטע נאַכט" — אמת, עטלעכע הױך אױפֿן קול...

אָבער קלאַרא האָט זיך דערפֿון ניט באַלײדיקט. זי האָט גוט געװוּסט, אַז דאָס זײַנען מענטשן פֿון אַ העכערער װעלט. נאַרישע עטיקעטן, אַלטע צערעמאָניעס גײען זײ נישט אָן... זי האַלט אױך נישט דערפֿון...!

איך פֿלעגט דערנאָך אויסקומען מאַכן אָרדענונג אין צימער, וועלכער האָט אויסגעזען ווי אַן איבערגעקערטער. צונעמען פֿון טיש די גלעזער, פֿון וועלכע פֿיל זיינען געווען אָנגעוואָרפֿן מיט האַלבע, פֿערטלען און ברעקלעך פּאַפּיראָסן, וואָס די ריכטער האָבן אין פֿלאַם פֿון זייער געשפּרעך אָנגעוואָרפֿן. זי האָט עס געטאָן מיט ליבע און קיינמאָל זיך דערויף נישט באַקלאָגט.

און אויפֿראַמענדיק דאָס צימער און וואַשנדיק נאָכדעם אין קיך די גלעזער, האָט זי נאָכגעדענקט אָט די אַלע געשפּרעכן, וואָס זיינען נאָר-וואָס געפֿירט געוואָרן. אין אירע אויערן האָבן נאָך גערוישט גאַנצע און האַלבע פֿראַזן. אין דער לופֿט אַפֿילו זיינען אומגעשפּרונגען איינצלנע אָפּגעהאַקטע ווערטער און זיך געדרייט און געזשומעט פֿאַרביי אירע אויערן, ווי לעבעדיקע פֿליגעלעך.

ערשט נאָכדעם ווי זי האָט געבראַכט אַלץ צוריק אין אָרדענונג, האָט זי זיך צערעדט מיט רובינשטיינען אַליין וועגן יעדן פֿון די אַוועקגייענדיקע געסט.

פֿאַר יעדן האָט זי געפֿונען אַ גוט וואָרט.

מייעראָוויטש איז זייער באַלעזן.

בערקאָוויטש איז אַ טיפֿער דענקער.

ביקעלסאָן איז אַ פֿילאָסאָף.

נחומזאָן איז אַן אמתער מאַרקסיסט.

מיט איין וואָרט — אַלע גרויסע, ערנסטע און טיפֿע פּערזענלעכקייטן.

* * *

איינמאָל איז צו רובינשטיינען געקומען צום באַזוך פֿון זיין געבורטסשטאָט אַ קרובֿהס אַ טאָכטער, אַ מיידל פֿון אַ יאָר צוואַנציק. דאָס איז געווען אַן אָרעם מיידל, וואָס האָט געזוכט אַרבעט דאָ אין דער נייער וועלט. קיין אַרבעט האָט זי נישט געפֿונען. דאָס ביסל געלט איז איר אויסגעגאַנגען און זי איז געבליבן וואוינען ביי רובינשטיינען אין דער נישט באַזונדער גרויסער וואוינונג. קלאַראַ איז געווען די ערשטע, וואָס האָט עס פֿאָרגעשלאָגן.

דאָס מײדל איז געװען אָן קײן שום בילדונג. קלאַראַ האָט אױף איר געקוקט מיט גרױס רחמנות.

— אַן אומװיסנדע בהמה, — האָט זי די ערשטע צײט גע־שמײכלט צו רובינשטײנען.

רובינשטײן האָט צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ. ס׳האָט געהײסן: װירקלעך אַ רחמנות — װײס נעבעך גאָרנישט.

בײ די פֿרײטאָגדיקע געשפּרעכן איז די דאָזיקע מײדל געזעסן אָן אַ זײט און זיך צוגעהערט װי אײנע פֿון אַן אַנדער װעלט. קלאַראַ און רובינשטײן האָבן אַפֿילו ניט חושד געװען, אַז װער פֿון די געסט זאָל זי באַמערקן. אַן אומװיסנד מײדל! פֿאַרשטײט זיך, פֿאַר די געסט האָט סײ רובינשטײן, סײ קלאַראַ געדאַרפֿט פֿאַר־אַנטװאָרטן.

קײנער האָט זי, דאַכט זיך, גאָרנישט באַמערקט.

נאָר אײנמאָל, װען אַ געשפּרעך האָט זיך פּלוצים איבערגע־ריסן און ס׳איז שטיל געװאָרן, האָט דער באַלעגנער מאַראָװיטש אַ קוק געטאָן אַהין, װוּ דאָס אומװיסנדע מײדל איז געזעסן פֿאַר־מיטן אין איר אומװיסנהײט, די האַלב־נאַקעטע הענט אױף דער האַלב־אַנטבלױזטער ברוסט.

— װער איז דאָס די מײדל? — האָט דער באַלעגנער מײעראָװיטש אַזױ זיך אַ פֿרעג געטאָן קלאָרן.

— אָ, זי... אַ שטיקל נאַסט, נעבעך, אַ זײער אומװיסנדע. קען קױם לײענען אַ ייִדיש בוכל.

— אינטערעסאַנט! — האָט מײעראָװיטש אױסגעשטאַמלט און נישט אָפּגעריסן די אױגן פֿון דער אומװיסנדער מײדל.

און אַ װײלע אַרום האָט זיך מיקעלסאָן דער פּילאָסאָף אױך פֿאַראינטערעסירט.

— װעט אױס זײער נאַיװ.

— יאָ, האָט קלאַראַ נישט גערן צוגעשטימט.

איז שױן געװאָרן דרײסטער בערקאָװיטש, דער שיכּור דענקער, װאָס איז דװקא געװען פֿאַרהײראַט, נאָר האָט זײן װײב קײנמאָל נישט מיטגענומען מיט זיך, און האָט זיך אָנגערופֿן:

— זי שמעקט מיט פעלד...

— אַ קליינשטעטלדיקע... — האָט קלאַראַ דערציילט, מיט אַ האַלבן מויל.

האָט נחומזאָן דער מאַרקסיסט שוין אויך מיט באַקומען און פאַרגעשלאָגן:

— שטעלט זי אונז פאָר.

אַ ברירה האָט מען געהאַט. קלאַראַ אָבער האָט דאָס איבערגעלאָזט פאַר אים, פאַר רובינשטיינען.

— נו, זעלדע! — האָט רובינשטיין זיך געווענדט מיט אַ שמייכל צו דער מיידל. — שטעל זיך אויף איך וועל דיך פאָרשטעלן. געמיינט האָט מען, אַז זעלדע וועט זיך פאַרשעמען, אָבער מען האָט דווקא נישט געטראָפן. זי האָט זיך אויפגעשטעלט און דרייסט צוגעגאַנגען צום טיש און אויסגעצויגן איר האַנט.

עס איז געוואָרן אַ געיעג נאָך דער יונגער האַנט, וועלכע האָט זיך געטראָגן איבערן טיש, ווי אַ פליגל פון אַ ווייסער טויב, פון איינעם צום אַנדערן.

דער לעצטער האָט די האַנט באַקומען דער בילאָסאָף בייקעלמאַן. ער האָט זי געהאַלטן פעסט אין זייניער, אַריינגעקוקט דער מיידל אין די אויגן און מיט באַגייסטערונג געזונגען:

— עס פרייט מיך, ווירקליך אַייך צו קענען...

האָט קלאַראַ געמיינט, אַז מען איז שוין יוצא, פאַרגעשטעלט און מען וועט ווידער צערייידן זיך וועגן די הויכע געגנשטאַנדן, און זי, דאָס אומוויסנדיע מיידל, וועט צוריק אַוועקגיין. נאָר גראָד האָט זיך שוין דער געשפרעך נישט געקלעפּט.

נחומזאָן דער מאַרקסיסט האָט זיין פּלאַץ אָפּגעטראָטן דער מיידל, און זי האָט באַדאַנקענדיק אויף איר שטייגער עס אָנגענומען.

און באַלד האָט זיך נחומזאָן טאַקע צוגעזעצט אויפן פאַרענטש פון שטול, אַזוי אַז דער מיידלס קאָפּ האָט זיך נישט ווילנדיק אָנגעלענט אָן זיין אַקסל...

האָט שוין בערקאָוויטשן, דעם טיפן דענקער פאַרדראָסן, וואָס נחומזאָן, מיט וועלכן ער איז קיינמאָל נישט איינפאַרשטאַנען, זיצט אַזוי אינטים מיט דער יונגער בלאָנדער מיידל. האָט ער זיך

אויפגעשטעלט, פלומרשט, ווי אים איז שוין נמאס געוואָרן זיצן, און האָט זיך געשטעלט פונקט אַנטקעגן דער מיידל.

דער געשפּרעך האָט זיך שוין גאָרניט געבונדן. נחומזאָן האָט פאַרגעשלאָגן זינגען.

איך בין זיכער אַז דאָס מיידל קען זינגען.

— בלויז יידישע לידלעך — האָט דאָס מיידל זיך מודה געווען.

— יידישע, יידישע! — האָט דער מאַרקסיסט אויסגערופן, — מיר ווילן יידישע. מיר זיינען יידן, וואָס הייסט עפּעס! — האָט ער זיך נאָך מער אויפגעפלאַמט, — דווקא יידישע.

— אָבער זייער פּראָסטע. — האָט דאָס מיידל קאָקעטיש זיך געקווענקלט.

— פּראָסטע, פּראָסטע! — האָט דער פילאָסאָף אונטערגעכאַפּט. — מיר זיינען אַלע פּראָסטע מענטשן.

דאָס מיידל האָט זיך אויפגעשטעלט און אָנגעהויבן זינגען דאָס ליד פון דער פאַרלאָרענער ליבע.

אירע בעקלעך האָבן זיך צעגליט, די אויגן האָבן געלויכטן און די יונגע בריסט אונטערן ווייסן בלוזקעלע האָבן זיך געהויבן ווי ווייסע וואָלקנדלעך.

די געסט האָבן זיך אַנטציקט.

— אַך קאַקאַיאַ ראַסקאָש! — האָט דער מאַרקסיסט אויסגעשריגן.

קלאַראַ האָט אויף אים געוואָרפן אַ בייזן בליק...

דאָס מיידל איז געוואָרן אַליין פרייער און פרייער, האָט דערציילט עפּעס אַ קאָמישן עפּיזאָד פון דער היים, און די פילאָסאָפן מיט די דענקער און די מאַרקסיסטן האָבן זיך נישט געקענט באַהערשן.

ווער עס האָט איר אַ גלעט געטאָן ניט ווילנדיק די האַנט, ווער די האָר פון קאָפּ און ווער ווי נישט ווילנדיק אַרויפגעלייגט זיין האַנט אויף איר אַקסל אַזוי זיך נישט ווילנדיק...

דאָס מאָל איז מען געזעסן שפּעטער ווי אַלעמאָל. קלאַראַ האָט געמוזט מאַכן צוויי מאָל טיי. דאָס אומוויסנדיקע מיידל האָט

געוואָלט העלפן, אָבער דער מאַרקסיסט, וועלכער איז נאָך אַלץ געווען איר שכן, האָט איר אין דער שטיל אָפּגעהאַלטן:

— זיצט — איר זייט אַ גאַסט.

קלאַראַ האָט עס אָבער געהערט און האָט פאַר זיך אַ מורמל געטאָן:

— מענער זיינען זיי אַלע.

די ראָלע

נאָכדעם ווי מערי, אַ יונגע, שיינע מיידל מיט גרויסע אויסדרוקספֿולע שוואַרצע אויגן, האָט פֿאַרלוירן איר באַשעפֿטיקונג אין דער קליידער־פֿאַבריק און אַ לענגערע צייט קיין אַרבעט ניט געקענט געפֿינען — האָט זי, בייז ווערנדיק אויף דער אַרבעט בכלל, באַשלאָסן צו זוכן איר גליק אויף אַ נייעם וועג.

זייענדיק פֿריי, איז זי געוואָרן אַ לײדנשאַפֿטלעכע באַזוכערין פֿון קינאָ, האָט זיך אינטערעסירט מיט דעם לעבן פֿון די גרויסע סטאַרס פֿון דער קינאָ־וועלט. פֿון די פֿילם־זשורנאַלן, וואָס מערי האָט אָפֿט געלעזן, איז זי געוואויר געוואָרן, אַז אַ טייל פֿון זיי זיינען פֿריער געווען אָרעמע מיידלעך און נאָר דורך אַ צופֿאַל זיינען זיי געוואָרן גרויסע אַקטריסעס. איבערהויפּט האָבן זיי עס געהאַט צו פֿאַרדאַנקען זייערע גרויסע, שוואַרצע אויגן.

ווען מערי האָט געלעזן וועגן זייערע גליקן, האָט זי אין זינען געהאַט אירע אויגן און האָט זיך דערמאָנט די מבינות פֿון אירע „אינטעליגענטערע“ באַקאַנטע, סיי בחורים, סיי מיידלעך, אַז זי איז „געבוירן“ פֿאַר אַ שפּילערין אין קינאָ, זי דאַרף נאָר האָבן די געלעגנהייט.

און אומגייענדיק אַ לענגערע צייט אָן אַרבעט, האָט זי זיך איין מאָל געלאָזן אין אַ סטודיע, וואָס האָט זיך געפֿונען אין אַ פֿאַרוואָרפֿענער געגנט אַרום ניו־יאָרק.

צושלאָגנדיק זיך צום דירעקטאָר, האָט זי אויסגעפּראַלט ווי אין פֿיבער איר פֿאַרלאַנג. ער האָט זי מיט אַ גוטמוטיקן שמייכעלע באַטראַכט, אַריינגעקוקט איר טיף אין די אויגן, און, קענטיק בלייבנדיק צופֿרידן מיט זיי, האָט ער איר געהייסן קומען מאָרגן...

אויף מאָרגן האָט דער דירעקטאָר זי שוין אויפגענומען ווי אַ באַקאַנטע, און האָט געפרעגט, פון וואָס פאַר אַ לאַנד זי קומט.

— פון רוסלאַנד...

— דאָס איז גוט! — האָט דער דירעקטאָר ווי אויסגעזונגען. — מיר גייען פּראָדוצירן אַ גרויס רוסיש בילד. מיר דאַרפן האָבן מענטשן. קום אין אַ וואָך אַרום...

די וואָך האָט זיך געצויגן ווי יאָרן. אָבער דאָס זיינען געווען גליקלעכע יאָרן... גליקלעכע ערוואַרטונגען. וואָס פאַר אַ ראָלע, למשל, וועט מען איר געבן? אפשר אַ רוסישע גרעפין, צי אַ גענעראַלס אַ טאָכטער?

זי האָט די גאַנצע וואָך רעפּעטירט אין איר צימערל.

זי האָט זיך אַפילו פאָרגעשטעלט אין דער ראָלע פון דער רוסישער קייסערין. אָנשטאָט אַ קרוין האָט זי אַרומגענומען איר שטערן מיט איר שנור קרעלן...

פון גרויסע דערוואַרטונגען זיינען בײַ איר די אויגן נאָך גרעסער געוואָרן.

אין אַ וואָך אַרום איז זי געקומען אינדערפרי אין סטודיע. דעם דירעקטאָר האָט זי שוין ניט געזען. איר האָט אויפגענומען אַ מאַן, וואָס האָט געוואַרט בײַם טויער. אַרום זיינען געווען אויסגעשטעלט אויטאָמאָבילן און אַ גאַנצע מחנה סטאַטיסטן האָבן געוואַרט...

מען האָט זיי ענדלעך אַלע אַרײַנגעזעצט אין די אויטאָמאָבילן און מען האָט זיך געלאָזט פאָרן ווייטער פון דער שטאָט. בײַ אַ גרויסן, קוים מיטן אויג צו כאַפּן, שנייִקן פעלד, זיינען די אויטאָמאָבילן שטיין געבליבן. מען איז אַראָפּ די ערשטע.

זי איז געבראַכט געוואָרן אין אַ גרויסער, שנעל געבויטער סטודיע. דאָרט האָט מען איר געהייסן דעם מאַנטל מיט דער הוט אויסטאָן און אָנשטאָט דעם זיך אָנטאָן אַ גרויען קאַפּטאַן מיט אַ גרוי טוך אויבער דעם קאָפּ.

אַז זי איז אַרויס, האָט זי געזען אַ גרויסע מחנה, אַלע איבערגעקלײדט אין אָרעמע קלײדער. און געשטאַנען זײַנען זײ געבויגן.

— אָט אַזוי װאָלט איר אַלע גײן, אָנגעבויגן מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ.

די מחנה האָט געװאָלט פאַרשטעלן אַן עטאַפּ, באַגלײט פון קאָנװאָי אויף די סיבירער װעגן.

מערי האָט זיך אײַנגעהילט אין איר טוך און מיט לאַנגזאַמע טריט און אַ געבויגענעם קאָפּ געמאַרשירט אין דער מחנה... איבער דעם שנײיִקן פעלד.

אַזוי האָט זי געמוזט קומען אַלע טאָג, דורכפירן איר ראָלע אַלס פּאָליטישע אַרעסטאַנטין אין איר הײמאַט, אין רוסלאַנד...

פאַר אירע פרײַנד האָט זי אויספירלעך פון איר ראָלע ניט דערצײלט. זי האָט בלויז אָנגעװאונקען, אַז זי האָט אַ קלײנע אָבער סימפּאַטישע ראָלע.

— אין שפּיל פאַר אַ רעװאָלוציאָנערקע!

און נאָכדעם האָט זי געװיזן די קװיטלעך, װאָס זי האָט באַקומען פאַר יעדן טאָג שפּילן, אויף װעלכע זי װעט באַקומען אין דער קאַסע געלט, װען דאָס בילד װעט זײַן געענדיקט.

— פינף דאָלאַר אַ טאָג!

האָבן אירע פרײַנד איר שטאַרק מקנא געװען, און מען האָט געװוּנדערט:

— אַ קלײניקײט אירע אויגן... מיט אַזוינע אויגן קען מען װײַט אַװעקגײן...

די אויפפירונג פון דעם רוסישן קינאָ-בילד האָט זיך געענדיקט. די פילמס זײַנען שוין געװען פאַרפּאַקט ערגעץ אין טויזנטער עקזעמפּלאַרן און זײַנען צעשיקט געװאָרן איבערן גאַנצן לאַנד.

אויף אײן שטיקל פילם איז מערי געטריבן געװאָרן פון קאָזאַקן איבער אַ שנײיִקן שטיק פעלד, אַ דערשראָקענע, אַ דערנידעריקטע, אַ געשענדעטע.

אָבער אין לעבן איז זי געװאָרן מער שטאָלץ, װי פאַר דעם.

זי האָט בלויז געוואַרט, ווען וועט מען ווייזן דאָס בילד אין ניו־יאָרק.

* * *

די צייט איז געקומען.

זי האָט מיטגענומען איר נאָענטע פריינדין און איז אַוועק זען „זיך“ און ווייזן זיך.

דער עטאַפּ האָט געדאַרפט דורכגיין אין פערטן אַקט... און די חברטע האָט איר אַלץ געפרעגט:

— נו, מערי, וואו ביסטו ערגעץ... איך זע דיך ניט!...

— באַלד, באַלד, — האָט איר מערי פאַרזיכערט.

און אָט האָט זיך באַוויזן אויפן לייוונט דער עטאַפּ. זיין דורכגיין האָט געדויערט עטלעכע סעקונדן.

מערי האָט זיך אָנגעשטרענגט מיט אירע בליקן אין דעם לייוונט און געזוכט זיך:

— שנעל, קוק, אָט בין איך... — האָט זי, דערזעענדיק זיך אין דער מהומה, געשלעפּט די חברטע צו זיך. — זעסט, אָט און גרויע טוך איבערן קאָפּ. אָט דאָס בין איך... אָט די אייגעבויגענע...

אָבער ביז די חברטע האָט זיך געכאַפּט, איז שוין דער עטאַפּ פאַרשוואונדן, און אויפן לייוונט האָט זיך באַוויזן אַ גרויסער פּאַלאַץ...

מערי האָט זיך פאַרשעמט פאַר איר חברטע און האָט זיך אַריינגעטרונקען מיט אירע אויגן אין פּאַלאַץ...

די קראָם

(עטיוד)

דער מיטליאָריקער פֿאָטער איז דורך דער הינטערטיר פֿון קראָם אַרײַן אין שטוב, וואו די פֿאַמיליע האָט געוואוינט, אַ גלעט געטאָן דאָס בערדל און עפּעס אויסגעזיפֿצט.

— אַלײן די קראָם געלאָזט. — האָט אַ פֿאַרביטערטע געמורמלט דאָס ווײַב, שטייענדיק בײַם אויוון.

— ניטאָ וואָס צו פֿאַרלירן, — האָט דער מאַן און פֿאָטער אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט. — איך האָב נאָך ניט געדאַוונט: זאָל דערווייל לאה אַרײַנגיין אין קראָם.

לאה, אַ מיידל פֿון אַ יאָר עטלעכע און צוואַנציק, וואָס האָט געדאַרפֿט אין עטלעכע וואָכן אַרום אָפּפֿאָרן קיין אַמעריקע צו איר אַ שוועסטער און האָט זיך שוין געפֿילט ווי ניט קיין היגע און שוין אויף דער גאַנצער קרעמערײַ געקוקט פֿון אויבן אַראָפּ, האָט זיך דאָן נישט געשטעלט אַנטקעגן; פֿאַרקערט, זי האָט גלײַך געלאָזט איר אַרבעט און איז אַרײַן דורך דער שטוב־טיר אין קראָם.

זי האָט באַטראַכט די פּאָליצעס, וואו עס זײַנען געווען אויסגעשטעלט פֿאַרשיידענע בלעכן מיט אַלערליי נישטיקע סחורות, און האָט געשמייכלט, ווי איינע וואָס דאַרף באַלד דערפֿון פּטור ווערן. אויף דאָס הויכע, שמאָלע פֿעסל הערינג, וואָס איז געשטאַנען רוגזה־דיק קעגן איר, האָט זי געקוקט מיט גרויס רחמנות.

— אויך מיר אַ סחורה... אין אַמעריקע וועט זי דאָס ניט אָנקוקן.

דורך דער ליכטער טיר, וואָס האָט אָפּגעטיילט די שטוב פֿון קראָם, האָט זיך דורכגעריסן דער טרויעריקער ניגון פֿון דעם טאַטנס דאַוונען:

„פטום הקטורת הצרי והצפורן והחלבונה"...

די ווערטער מיט דעם ניגון הערט זי שוין אַזוי לאַנג. זינט זי געדענקט דאַוונט דער טאַטע אין מיטן וואָך אין דער היים. סיי די ווערטער, סיי דער ניגון איז איר אַריין אין די בלוט. אָבער איצט, טראַכטנדיק וועגן איר פאָרן קיין אַמעריקע, האָט עס גע־קלונגען אַזוי ווייט און פרעמד. און זי האָט געשמייכלט, ווי זי וואָלט ניט געווען די טאָכטער פון דעם, וואָס דאַוונט איצט, נאָר אַ רייכע רייזנדערין, וואָס איז געקומען פון אַ ווייט, גליקלעך לאַנד צו באַטראַכטן, ווי אַזוי עס לעבט אַן אָרעם פאָלק ערגעץ אין אַ פאַרוואָרפענעם ווינקל אויף דער וועלט...

זי האָט זיך שוין פאָרגעשטעלט דאָס הויז פון איר שוועסטער אין איינער פון די גרעסטע שטעט פון אַמעריקע. דאָרט הייבט זיך ערשט אָן דאָס ריכטיקע לעבן פאַר אַזאַ יונג מיידל, ווי זי איז. ווי אַזוי דאָרט איז, קאָן זי זיך ניט פאָרשטעלן; זי ווייסט בלויז, אַז דאָרט איז אַנדערש; און דער אַנדערש איז עפּעס אַזאַ גלענצנ־דיקער, אַזאַ רוישיקער, אַזאַ זינגענדיקער.

עס איז אַריין אַ קונה; צום גליק — אירע אַ חברטע.

— לאה, דו פאָרסט טאַקע? — האָט זי די חברטע נעפרעגט מיט קענטיקער, כּמעט באַהאַלטענער קנאה.

— נאָך ווי פאָר איך... — האָט לאה געענטפערט מיט אַ שטראַלנדיקן פּנים.

— וועסטו שוין, הייסט עס, פּטור ווערן פון דער קראָם, מיט דער שטוב, מיט דער שטעטל... איך בין דיר מקנא.

— יאָ... איך פיל זיך טאַקע גליקלעך... — האָט לאה גע־ענטפערט, — כּמעט עס קאָן זיין, אַז איך וועל בענקען. מען זאָגט, אַז די ערשטע צייט בענקט מען זייער.

— ניטאָ וואָס צו בענקען, — האָט די חברטע בייז גערעדט.

און נאָכדעם, ווי זי האָט גענומען עפּעס אויף באָרג, איז זי אַרויס ווי אַ פאַרשעמטע...

— ס'איז טאַקע אַ רחמנות אויף איר, — האָט לאה איבער־געטראַכט, ווען זי איז געבליבן אַליין, — זי בלייבט דאָ פינסטערן, נעבעך.

און איר אייגן גליק איז נאָך גרעסער געוואָרן.

דערווייל האָט זי דערהערט, ווי דער טאַטע האַלט שוין בײַם סוף דאַווענען: ער מורמלט שוין שנעל, שנעל די לעצטע פּסוקים, וואָס איר איז שוין געווען באַקאַנט לויט דעם כּלומרשט פֿריילעכן ניגון, מיט וועלכן ער פֿאַרענדיקט דאָס דאַווענען.

און באַלד איז ער טאַקע דורך דער שטוב אַרײַנגעגאַנגען צוריק אין קראָם.

— געלייזט עפּעס?...

— כּמעט ווי גאָרנישט, — האָט לאה געמאָלדן ניט דרייסט.

— וואָס הייסט כּמעט?... — איז דער טאַטע געוואָרן בייז. — אָדער יאָ געלייזט, אָדער ניט געלייזט.

— חנה צירלס האָט גענומען אויף באָרג אַ פֿונט זאַלץ...

— אַ פּדיון!... — האָט זיך דער טאַטע פֿאַרקרימט, און איז אַרײַן צוריק אין שטוב.

לאה איז געבליבן זיצן נאָך אַ ווײַלע אין קראָם, ביז די מאַמע וועט פֿאַרטיק ווערן און וועט זי אומבײַטן.

— מילא, קיין סך וועל איך שוין ניט זיצן אין קראָם, — האָט זי זיך אַליין געטרייסט, און האָט ווי מיט געזעגן-בליקן באַטראַכט אויף-דאָס-נײַ די פּאָליצעס מיט די אַלערליי בלעכן, די זעקלעך זאַלץ, די קעסטלעך בעבלעך און אַרבעס, און טאַקע דאָס פֿעסל הערינג, ווי זי וואָלט אויסן געווען זיי דאָרט, חלילה, ניט פֿאַרגעסן.

דערווײַל האָט זיך ווידער געעפֿנט די טיר פֿון קראָם פֿון גאַס-צו.

עס איז אַרײַן דער בריוו-טרעגער און האָט מיט אַ שמייכל דערלאַנגט אַ בריוו.

— פֿון אַמעריקע, — האָט ער אויסגעזונגען.

לאה איז, ווי שטענדיק, ווען עס קומט אָן אַ בריוו פֿון דער שוועסטער פֿון אַמעריקע, צעטומלט געוואָרן, געזוכט נערוועז צווישן דעם קליינגעלט פֿון שופֿלאָדל אַ קליינע מטבע, און גראָד ניט געפֿינענדיק אַזאַ, האָט זי דעם בריווטרעגער דערלאַנגט אַ גרעסערע מטבע.

דער בריוו-טרעגער איז אַוועק אַ גליקלעכער און לאה האָט שנעל אויפגעעפנט דעם בריוו...

„און ווייטער שרייב איך אייך“, האָט לאה געכאַפּט פון דער מיט, „אַז די לאָונדרי, דאָס הייסט, די פּראַטשעשנע, האָבן מיר פאַרקויפט, און מיר האָבן געקויפט אַ גראָסערי-סטאָר, דאָס הייסט בײַ אײַך, אַ קראָם פון באַקאַליי... איך האָב דאָ צו מאַכן ביזנעס; אָבער עס איז שווער צו קריגן אַ מענטשן, דערפאַר וואַרט איך אַזוי אויף לאהן, זי וועט מיר העלפן אין קראָם“...

ווייטער האָט שוין לאה ניט געקאָנט לייענען.

— אַ קראָם, אַ קראָם! ווידער אַ קראָם — האָט זי געקרעכצט.

און ווי אַזוי איז עס עפּעס מעגלעך; גראָד הײַנט זי פאָרט שוין באַלד אַהין מיט אַזעלכע גרויסע האָפענונגען אויף אַ נײַ לעבן, — נאַ דיר דאָרט ווידער דאָס זעלביקע, — אַ קראָם!

— אַך, שלימזל מײַנער! — האָט זי פאַרבראָכן מיט די הענט און זיך שיר ניט צעוויינט.

די מיר האָט זיך געעפנט און עס איז אַרײַן אַ קונה.

— גיב מיר, לאהלע...

נאָר איידער יענע האָט צײַט געהאַט אַרויסצורײדן, האָט איר לאה בײז אָפּגעהאַקט:

— איך האָב ניט קיין צײַט... איך גיי שיקן די מאַמען.

און אַרײַנגייענדיק אין שטוב, האָט זי בײז גערופן:

— גייט ווער אַרײַן אין קראָם, איך קאָן מער ניט זיצן...

זי האָט באַשלאָסן דעם בריוו קיינעם ניט צו ווײַזן. זאָל מען ניט וויסן פון דעם אומגליק. עס איז אַ חרפּה פאַר לײַטן...

און זי האָט זיך ניט באַרויקט, ביז זי האָט ניט בשתיקה צעריסן דעם בריוו.

און עס האָט זיך איר געדאַכט, אַז מיט דעם, וואָס זי האָט צעריסן דעם בריוו, האָט זי אויך צעשטערט די קראָם דאָרט, אין דער ווײַטער שטאָט אין אַמעריקע, וואוהין זי פאָרט אָנהייבן אַ נײַ לעבן...

אין אַ וואָכעדיקן טאָג

(הומאָרעסקע)

עס איז געווען אַ גרויער, וואָכעדיקער טאָג. זעליג, אַ באַווײַבטער יונגערמאַן, וואָס האָט ניט געהאַט די לעצטע צײַט קיין ביזנעס און האָט געהאַלטן אין דינגען אַ „שאַפּקע“, און דערווײַל אַרומגעגאַנגען ליידיק, האָט ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט דער פרײַער צײַט. איינמאָל, אַרומגייענדיק איבער די גאַסן פלומרשט זוכנדיק פּרנסה, האָט ער אַרום האַלב נאָך צוויי דעם זייגער בײַטאָג פאַרבלאָנדזשעט אין דער געגנט פון ייִדישן טעאַטער.

פאַרבײַגעגאַנגען דאָס טעאַטער, דורכגעלייענט די אויפשריפטן מיט די נעמען פון די גרויסע שפּילער, האָט ער זיך דערמאָנט, אַז ער איז טאַקע שוין אַזוי לאַנג ניט געווען אין אַ טעאַטער און ווען מען שפּילט ערגעץ אין אַ טעאַטער בײַטאָג, וואָלט ער זיך אַרײַנגעכאַפּט אויף אַ פּאָר שעה, אָפּזיצן די צײַט ביז ער וועט דאַרפן גיין ריידן וועגן דער „שאַפּקע“ און דערווײַל פאַרגעסן אַ ביסל די צרות.

צום גליק, אָדער צום באַדויערן, איז טאַקע אין טעאַטער, ניט קוקנדיק אויפן וואָכעדיקן טאָג, געגאַנגען אַ גרויסע מאַטינע־פאָרשטעלונג. זעליג האָט ניט קיין סך געטראַכט, אַרײַן אין „האָל“ פון טעאַטער, צוגעגאַנגען צו דער קאַסע און געפרעגט אויף אַ ביליגן „טיקעט“.

דער „קעשיר“, וואָס האָט געוואוסט, אַז דאָס „הויז“ איז שוין פול און די אַלע טיקעטס — אויספאַרקויפט, איז געזעסן שטאָלץ אויף זײַן הויכן שטול, אָנגעקוקט מיט ביטול זעליגן און געזאָגט אין ענגליש:

— סטענדינג אָנלי... וואַן שילינג!

איז זעליגן שוין ניט אָנגעשטאַנען אַוועקצוגיין צוריק און ער האָט געזאָגט אויך אין ענגליש:

— אָלרייט! סטענדינג!

באַצאָלט מיט ציטערדיקע הענט אַ שילינג און געקראָגן אַ פּלאַץ צום שטיין, איז ער אַריין אין טעאַטער און האָט זיך אַוועקגעשטעלט לעבן דעם ווענטל, וואָס גרענעצט אָפּ די לעצטע ריי שטולן און זיך פאַרמישט מיט דעם שטייענדיקן עולם.

און כאָטש ער איז געשטאַנען אין ענגשאַפט און געדריקט געוואָרן פון אַלע זייטן, איז אים דאָך געווען זייער גוט אויפן האַרצן. דאָס, וואָס ער האָט פאַרשפּעטיקט דעם סאַמע אָנהייב פון דער „שטיק", איז ניט געווען צו באַדויערן. אויף דער בינע איז גראָד פאָרגעקומען פּורים, מען האָט זיך געגרייט צו דער פּורימדיקער סעודה. דער גאַנצער אַנסאַמבל, אַלע פאַרשטעלטע אין אַ גרויסער פאַמיליע, זיינען געזעסן אינמיטן דער בינע אַרום אַ קיילעכדיקן טיש מיט כל־טוב, און דער גרעסטער אַקטיאָר, אין אַ פרומען יידן מיט באָרד און פּאות פאַרשטעלט. האָט לוסטיק אויסגערופן:

— און איצט, קינדער, וועלן מיר זינגען „שושנת יעקב"...

זעליג האָט ניט נאָר פאַרגעסן, אַז עס איז איצט ביטאָג, נאָר אַז עס איז אַ פּאָר וואָכן פאַר פּסח... ער האָט געפילט באַשיינפּערלעך די פּורימדיקע שטימונג, וואָס האָט זיך געטראָגן פון דערווייטן, פון דער בינע צום גאַנצן עולם, אויך ביז צו אים, ביי דעם ווענטל פון דער לעצטער ריי.

אין צווייטן אַקט האָט זיך אַפילו אָנגעהויבן אַ ביסל צרות: עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער אַלטער פאָטער האָט זיך באַנאַרישט און האָט צו פרי זיינע קינדער איבערגעגעבן זיין פאַרמעגן, און נאָכדעם האָט מען אים געוואָלט זעצן אין קיך. אָבער לידער זיינען אויך אין צווייטן אַקט געזונגען געוואָרן און די מוזיק האָט יום־טובדיק צוגעשפּילט צו יעדן ליד, און די פּייק האָט צוגעפּיקט הילכיק און רוישיק...

איבערהויפּט האָט זיך געפילט די שמחה אין טעאַטער צווישן עולם גופא. עס איז ניט געווען קיין וואָכעדיקער עולם, נאָר אַ הויך יום־טובדיקער... ערשט נאָכן דריטן אַקט, ווען דער עולם

פון טעאַטער האָט זיך אויפגעהויבן פון די ערטער און געוואָלט אַרויסגיין ווער רויכערן, ווער טרינקען אַ גלאָז וואַסער, איז אַרויס אויף דער בינע אַ „טשערמאַן“ מיט אַ גאַנצער קאָמיטע, וועלכע האָבן זיך אויסגעזעצט אויף דער בינע. און דער „טשערמאַן“ האָט זיך געשטעלט פאָרויס אין פראָנט פון דער בינע און אָנגעהויבן:

— ליבע ברידער! לאַנדסלייט פון אונזער שטעטל בידעווע... היינט איז ביי אונז אַ גרויסער יום-טוב — צען יאָר ווי אונזער סאָסייעטי עקסיסטירט און וועט נאָך, האָפן מיר, לאַנג, לאַנג עקסיסטירן.

דער רעדנער האָט גערעדט מיט אַ ליטווישן אַקצענט. זעליג האָט געשטאַמט פון אַ פוילישער שטאָט. פון דעם שטעטל בידעווע האָט ער קיינמאָל ניט געהערט, אָבער לויט דער טשערמאַן האָט ערקלערט, איז אויסגעקומען, אַז אַזאַ „שטאָט“ ווי בידעווע איז גאָר ניטאָ אויף דער וועלט, און גליקלעך איז דער, וואָס איז דאָרט געבאָרן געוואָרן.

עס זיינען געהאַלטן געוואָרן באַגריסונגען פון די איבעריקע, וואָס האָבן באַזעצט די בינע. איינער פון די באַגריסער האָט קורץ, אָבער מיט גרויס התלהבות אין טאָן אויסגערופן:

— צו פיל שטורעמען אין מיר מיינע געפילן, איך זאָל פאַר אייך, מיינע ברידער לאַנדסלייט, קענען אויסדריקן אין ווערטער. וואָס איך האָב צו זאָגן. איך באַגריס דעם פרעזידענט פון בידעווער סאָסייעטי, וואָס עקסיסטירט שוין צען יאָר, און לאָמיר האָפן, אַז זי וועט נאָך עקסיסטירן צום גליק פון אונזער לאַנד, פון אונזערע „מעמבערס“ און פון דעם פרעזידענט. און מיר פרעזענטירן אים מיט אַ גאָלדענעם קרוין.

עס האָט אויסגעבראָכן אַ הילכיקער אַפּלאָדיר פון גרויסן עולם. זעליג איז אינגאַנצן באַהערשט געוואָרן פון דער מתנה און פון דעם פרעמדן יום-טוב. עס האָט אים אַזש ווי געטאָן, וואָס ער אַליין איז ניט קיין בידעווער. אָבער ער פילט זיך פאַראייניקט מיטן גאַנצן עולם און עס פרייט אים טאַקע פון טיפן האַרצן וועגן ערפאָלג, און די מתנה, וואָס דער פרעזידענט, אַ ווילד-פרעמדער ייד, האָט געקראָגן, שעצט ער זייער שטאַרק אָפּ.

און מערטן אַקט איז ווידער פאָרגעקומען פורים אויף דער בינע און ווידער אַ סעודה. די קינדער האָבן זיך מיטן פאָטער איבערגעבעטן, איז געמאַכט צוריק פאַר אַ פירער פון די געשעפטן און מען האָט ווידער געזונגען „שושנת יעקב", און די מוזיק האָט רוישיק צעגעשפּילט.

אַרויס איז זעליג פון טעאַטער צוזאַמען מיטן עולם, מיט אַ מינע פון גרויס יום=טובדיקייט, ווי ער וואָלט געווען אַ געבאָרענער אין בידעווע און וואָלט דאָ געפייערט צוזאַמען מיט זיינע לאַנדסלייט דעם גרויסן יום=טוב פון זייער צען=יאָריקער עקזיסטענץ.

און אַז איינער פון עולם, שוין אַן עלטערער מענטש, האָט אים ביים אַרויסגאַנג אָנגעקוקט און געפרעגט:

— אַ בידעווער, האַ?

האָט זעליג ברייט געענטפערט:

— יאָ, לאַנדסמאַן, אַ בידעווער.

— טאַקע פון בידעווע גופא? — האָט דער ייד זיך געוואונ-דערט.

— פון בידעווע גופא...

— באַלאַנגט איר צו אונזער סאָסייעטי? — האָט דער ייד פאַרדעכטיק געפרעגט.

— ווי דען?... האָט זעליג ליב געשמייכלט. — שוין צען יאָר... פון ערשטן טאָג אָן.

— אַ חידוש, וואָס איך קען אייך ניט... איר קומט מסתמא זעלטן צו אַ מיטינג.

— איך בין שטענדיק פאַרנומען.

און אָפּגעזעגענענדיק זיך שנעל מיטן בידעווער לאַנדסמאַן, וועלכן ער האָט איבעריקנס צעטומלט אינגאַנצן, איז זעליג אַרויס אויף דער וואָכעדיקער גאַס און זיך געלאָזט גיין צו ריידן וועגן דער שאָפּקע; אָבער ער האָט לאַנג זיך געפילט יום=טובדיק, ווי ער וואָלט געווען איינער פון די סאַמע „מחותנים" פון דער בידעווער סאָסייעטי. און די פורימדיקע ניגונים האָבן זיך אים נאָך לאַנג געבאַמבלט אין קאָפּ... און ער האָט אפילו אַליין אונטערגעזונגען „שושנת יעקב".

און פאַרענטפערט האָט ער זיך אַליין אין געדאַנק, אַז אַלע ייִדן זיינען דאָך סיי ווי סיי ברידער, און זייער יום־טובֿ איז דאָך אויך זייַנער.

און דער יום־טובֿדיקער שמייכל איז נישט אַראָפּ פון זיין פּנים, אַפילו ביים שמועסן וועגן דער וואָכעדיקער „שאַפּקע", וואָס ער האָט געהאַלטן אין קויפן, און דינגענדיק זיך, האָט ער נאָך אַלץ געהאַט דאָס געפיל, אַז ער זיצט אין טעאַטער און פייערט אַ גרויסן יום־טובֿ.

דאָס פאַרגעסענע בוך

.1

איינס פון די שבתדיקע פאַרגעניגנס, וואָס דבורה האָט געהאַט זינט נאָך איר חתונה, איז געווען ביי איר צו לייענען נאָך מיטאָג דעם טייטש=חומש, וואָס אַ פרומע מומע האָט איר, צו איר חתונה, געגעבן דרשה=געשאַנק. מען קאָן נישט זאָגן, אַז דאָס פאַרגעניגן איז איר אָנגעקומען גרינג. דעם ערשטן יאָר נאָך דער חתונה האָט זי נאָך געשפּילט די ראָלע פון אַ יונג ווייבל, וואָס איז נאָך נישט אינגאַנצן באַפרייט געוואָרן פון די מיידלשע געדאַנקען, האָט זי די ערשטע שבתים נישט געוואַגט זיך נעמען צום טייטש=חומש. עפּעס האָט זיך איר געדאַכט, אַז ווען זי וועט זיך אַוועקזעצן שבת נאָך מיטאָג לייענען דעם טייטש=חומש, וועט זי זיך שוין מוזן אָפּגעזעגענען מיט איר יוגנט... דערצו האָט זי זיך אַ ביסל געשעמט פאַר איר יונגן מאַן, יוספן, וועלכער איז געווען, אויב נישט קיין אפיקורס, חלילה, אָבער שוין אַ ביסל היינט=וועלטיק. פלעגט זי די ערשטע צייט בלויז דעם טייטש=חומש אַ בלעטער טאָן, אַריינקוקן אינעווייניק, ווי צו שפּילן, און גלייך צומאַכן אים.

אָבער ווי נאָר זי האָט געבוירן דאָס ערשטע קינד און האָט שוין אינגאַנצן זיך אָפּגעזעגנט מיט אירע אַלע מיידלשע חלומות, איז גלייך קומענדיק צו זיך, אין אַ פּאָר חדשים אַרום, האָט זי זיך יעדן שבת נאָך מיטאָג געזעצט ביים שבתדיקן טיש מיטן ווייסן טישטעך, לייענען די סדרה.

עס איז אויסגעקומען גראָד אָנהייב ווינטער. די סדרה, וואָס איז דעמאָלט „געגאַנגען“, האָט דערציילט די געשיכטע פון יעקב און רחל און לאה. עס איז געווען אַ מין פרומער ראָמאַן... די

לאַגע פון לאהן האָט אסתרן שטאַרק גערירט. זי איז אינגאַנצן געווען אויף דער זייט פון לאהן און ביי יעדן קינד, וואָס די געהאַסטע לאה האָט פון יעקבן געבוירן, האָט אסתרס פנים פרום און גליקלעך אויפגעשיינט, שפּעטער-צו, אַז גאָט האָט שוין רחמנות געקראָגן אויף רחלען און ער האָט איר אויך געשענקט אַ קינד, האָט אסתרן אויך הנאה געטאָן און האָט זיך שוין אויך געפרייט מיט רחלס גליק...

און די ערשטע סדרה איז אסתרן אַזוי שטאַרק געפעלן געוואָרן, האָט זי אַזוי פאַראינטערעסירט, אַז זי האָט געוואָלט וויסן וואָס ווייטער וועט זיין און זיך שוין נעמען צו דער צווייטער סדרה. אָבער זי האָט געוואוסט נאָך פון איר מאַמען, וועלכער זי האָט מיידלוויז געהערט יעדן שבת לייענען דעם טייטש-חומש, אַז מער ווי איין סדרה אַ שבת דאַרף מען נישט לייענען...

דעם צווייטן שבת האָט זי שוין געלייענט די מעשה מיט יעקב און עשו, ווי אַזוי יעקב מוז אַנטלויפן און עשו יאָגט אים נאָך. ביי דער סדרה איז זי שוין אַריין אין דער אמתער ראָלע פון אַ טייטש-חומש-לעזערין; עס איז איר אַרויסגעשוואומען דער ניגון פון איר מאַמען און זי האָט גענומען לייענען מיטן זעלבן ניגון און ביי געוויסע רירנדע פסוקים געווישט די אויגן, ווי אַמאָל איר מאַמע.

אַזוי איז מיט יעדער סדרה דער טייטש-חומש איר געוואָרן טייערער און ליבער. איר מאַן יוסף האָט זיך שוין דערוואוסט פון איר שוואַכקייט צום טייטש-חומש, און אויס אידלקייט נישט אָפּגעלאַכט פון איר; נישט מער, ער האָט שוין געוואוסט די באַשטימטע שעה, ווען זי וועט זיך זעצן לייענען, פלעגט ער אַוועקגיין שפּאַצירן אין גאַס, אַמאָל טאַקע אין בית-מדרש הערן אַ מגיד.

האָט זי זיך טאַקע געפילט נאָך פרייער.

די צייט איז געגאַנגען. דאָס ערשטע קינד, איז שוין גרעסער געוואָרן, האָט זיך שטיל געשפּילט; אַ צווייט קינד, וואָס איז שוין געבוירן געוואָרן, איז געלעגן אין וויגעלע און איז אויך רויק געווען. פלעגט שוין אַמאָל אַריין אַן עלטערע שכנה, וואָס האָט געבעך

אַליין נישט געקענט לייענען, און אסתּר פֿלעגט שוין דאַן לייענען נאָך העכער, פֿאַר די שכנה זאָל הערן.

מיט דער צייט האָט די באַשטימטע שעה פֿון טייטש־חומש־לייענען אָנגענומען אַ געוויסע געשטאַלט. דאָס שטיבל האָט, אויסער שבתדיק, אויסגעזען נאָך הייליקער...

די ווענט, דאָס ביסל מעבל אַרום האָבן איינגעזאַפּט די אַלטע ווערטער, דעם ניגון, און עס האָט זיך געדאַכט, אַז קיין אַנדער ספר קען אין דער צייט נישט געלייענט ווערן, — סיי די שעה, סיי דאָס שטיבל זיינען מסוגל נאָר צום טייטש־חומש.

דאָס לעבן אין מיטן וואָך איז געוואָרן אַלץ שווערער. דער מסחר, וואָס יוסף האָט געמאַכט נאָך דער חתונה, איז נישט געגאַנגען, ער האָט נאָכאַנאַנד געזיפֿצט אומגעגאַנגען פֿאַרטראַכט און איינמאָל האָט ער זיך געווענדט צו אסתּרן און דערביי אויך געקוקט אויפֿן עלטסטן קינד.

— דו ווייסט, איך האָב באַשלאָסן פֿאָרן קיין אַמעריקע...

.2

אין אַמעריקע איז יוסף געוואָרן אַן אַרבעטער און אסתּרן געשיקט פּינקטלעך אַלע חודש אַ געוויסע סומע געלט. אסתּר האָט אָנגעהויבן לעבן בעסער, אָבער די בענקשאַפֿט נאָך יוספֿן האָט איר האַרץ באַטריבט. פֿלעגט זי זיינע בריוולעך לייענען עטלעכע מאָל אין טאָג און זיך קוויקן מיט זיי.

שבת אָבער איז געבליבן איר טרייסט דער טייטש־חומש.

פֿלעגט אַמאָל טרעפֿן, אַז אַ בריוו פֿון יוספֿן פֿלעגט אָנקומען שבת, איז דאָס שוין געווען אַ שטיקל שטער צום טייטש־חומש. דעם בריוו פֿלעגט איר עפֿענען דאָס עלטסטע קינד. אָבער די פּאָר ענגלישע ווערטער, וואָס דער בריוו האָט פֿאַרמאָגט, האָט איר צעשטערט די שבתדיקע שטימונג. אין אַזאַ שבת האָט זי שוין געדאַרפֿט לייענען אַ פּאָר מאָל אַ פּסוק, ביז זי האָט באַנומען דעם ריכטיקן זין.

„און איך שיק דיר, מיין טייערע פֿרוי, אַרום 25 דאָלאַר מיט

מיין פּיקטשער און איך בעט דיך, זי זאָלסט מיר אויך שיקן דיין פּיקטשער מיט דער פּיקטשער פון די קינדער...".

דאָס וואָרט „פּיקטשער" און „לעטער" האַרמאָנירן אַזוי נישט מיט די ווערטער פון אַלטן טייטש־חומש. זי טרייבט זיי פון קאָפּ, נאָר זיי ווילן נישט אַרויסגיין... פּיקטשער, לעטער... דאָלאַר...

און זי פאַרטיפט זיך אין טייטש־חומש און לייענט העכער, מיט אַ ניגון:

„און בלעם האָט געזאָגט, ווי אַזוי קאָן איך פלוכן, אַז גאָט פלוכט נישט"...

.3

אין דעם לעצטן בריוו, וואָס יוסף האָט איר אָנגעשריבן אויף רוסיש, ווי אַזוי צו פאָרן, ווי צו היטן די קינדער און ווען, האָט ער איר אויך געשריבן, וואָס זי זאָל מיטנעמען אין אַמעריקע. געוויס האָט ער דעם טייטש־חומש נישט דערמאָנט.

אָבער אסתר האָט מיט גרויס ליבע און מיט אַ פרומער מינע אויך אַריינגעלייגט צווישן אַלע נייטיקע זאַכן, וואָס זי פירט מיט – דעם טייטש־חומש.

ס'ערשטע מאָל, וואָס זי האָט שבת דורכגעלאָזן לייענען דעם טייטש־חומש, איז געווען אויפן שיף. דער אַרומיקער טומל אויפן דעק, דער מיש־מאַש פון אַלערליי פּאַסאַזשירן, צווישן וועלכע עס זיינען געווען אַ סך גויים; היינט דאָס היטן די צוויי קינדער מיט אַן עופעלע אויף די הענט... און דערצו איז דער טייטש־חומש געווען אַזוי פאַרפּאַקט, אַז צו באַקומען אים וואָלט מען געדאַרפט אָנקומען צום קאַפּיטאַן אַליין... אויך פילט זי זיך אַזוי צעבראָכן און דער קאָפּ שווינדלט אַזוי.

זי וועט שוין דעם טייטש־חומש לייענען דאָרט, אין דער נייער היים...

.4

די נייע היים איז געווען ערגעץ אין אַ סטריט דאַון טאַון. ווי דאָס וואָרט „דאַון טאַון", ווי דער נאָמען פון דער סטריט

האָט איר געקלונגען אַזוי פרעמד, אַז זי האָט ניט געוואוסט, ווי אַזוי אַרויסצורײדן עס ריכטיק אַלענגערע צייט. אויך פרעמד איז איר געווען יוסף אַליין, אַ געגאַלטער, אָן וואָנסן אפילו...

זי האָט אָבער נישט געוואָלט אים צו זאָגן אַ וואָרט, צו מאַכן אַ באַמערקונג. ער זעט אויס אַזוי יונג און אַזוי שיין, כאָטש אַ ביסעלע אָפּגעצערט.

פון די געבראַכטע זאַכן פון דער היים האָט יוסף געטמוטשיק געלאַכט. דעם טייטש-חומש האָט ער גענומען אין האַנט, אַ בלעטער-געטאָ און געזאָגט:

— דאָ, אסתר, ווייס איך ניט, צו דו וועסט עס לייענען.

— וואָס איז, מען טאָר נישט?... — האָט אסתר מיט פאַריבל געפרעגט.

— איך ווייס? דו וועסט שוין זען. איך וועל דיר אוודאי נישט שטערן... איך אַרבעט דאָ שבת...

אסתר האָט אַ זיפץ געטאָן און גאָרנישט געענטפערט.

און זי האָט דעם טייטש-חומש באַהאַלטן ווי אַ פאַרבאָטן בוך...

פונדעסטוועגן האָט זי, קומענדיק צו זיך אין עטלעכע וואָכן אַרום, און פאַרבענקענדיק זיך נאָך דער היים, שטיל, בגנבה אים אויפגעזוכט און שטייענדיקערהייט אַ בלעטער געטאָן. האָט זי זיך געכאַפּט, אַז זי ווייסט אפילו נישט וועלכע סדרה עס גייט.

דערווייל איז אַריין די שכנה.

אסתר האָט גיך אַוועקגעלייגט דעם טייטש-חומש און פאַר-זירט געשמייכלט.

די שכנה האָט אויסגעפּראַלט:

— אוי, מיסעס, איז היינט אַ ראָמאַן אין דער צייטונג, איז זאָג איך אייך אַ פאַרגעניגן... איר האָט געלייענט? ניין? טאָ לייענט, פאָלגט מיר...

און אסתר האָט זיך גענומען לייענען דעם ראָמאַן אין דער צייטונג.

דער פּאַטער

(עטיוד)

פֿון צו פֿיל בילדונג האָט זעליג ניט געהאַלטן. ווען זיינס אַ קינד, סיי אַ יינגל, סיי אַ מיידל, האָט געענדיקט פּאָבליק־סקול, האָט ער גלייך זיך גענומען סטאַרען באַקומען פֿאַרן יינגל, צו פֿאַרן מיידל — די נייטיקע אַרבעטס־פּאַפּירן.

האָט זיך די ווייב, חיה, אַמאָל איינגעשטעלט און געזאָגט:

— ס'קינד איז געראָטן, אפֿשר שיקן עס אין הײַ־סקול, ווי ביי לייטן...

פֿלעגט זעליג אַ מאַך טאָן מיט דער האַנט און ענטפֿערן:

— שוין דאָ גענוג געלערנטע מענטשן אין אַמעריקע.

און אַז ער האָט געפֿילט, אַז זיין תירוץ איז קיין תירוץ ניט, האָט ער צוגעגעבן:

— איך בין ניט געקומען אַהער אין לאַנד צוצושטעלן דאָ טיטשערס און לאָיערס.

און ער פֿלעגט פֿאַרענדיקן מיט אַ פּסוק, וואָס ער האָט נאָך געדענקט פֿון דער היים:

— יגיע כפּיך כּי תאכל — אשריך...

פֿאַר אַ פּסוק האָט שוין חיה געהאַט דרך־ארץ, געגלייבט, אַז דאָס מיינט עפּעס גוטס, און זי האָט נאָכגעגעבן...

האָט זיך שוין זעליג געפֿילט גאָר צופֿרידן און האָט זיין מיינונג ברייטער דערקלערט:

— פֿאַרשטייסט, אַמעריקע האָט ליב אַרבעטער. ס'קומט אַמאָל צו אַ טיכסוך פֿון באָסעס מיט אַרבעטער, איז דער גאָווערנאָר אַליין אַ בורד און גלייכט אויס. דאָ אין לאַנד זיינען אַרבעטער געהויבן.

פונדערסטוועגן האָט זעליג אין דער שטיל געחלומט, ווען ער אַליין וועט אויפהערן צו אַרבעטן.

און ווען מיט דער צייט האָבן שוין געאַרבעט פינף קינדער, פון דער יונגער ענין, וואָס איז געווען בלויז פערצן יאָר, ביז דעם עלטסטן באָי אין הויז, הערי, וואָס איז געווען ביי אַפיר־און־צוואַנציק, איז זעליג שוין געווען נאָענט צו פופציק יאָר און ער האָט שוין גענומען טראַכטן זיך אָפּצורוען.

יעדער פון די אַרבעטער־קינדער עס האָט אים געבראַכט דעם „ענוועלאָפּ“ שבת און ווער – מאָנטאָג; אָבער געבראַכט האָט מען אים אַלע וואָך פינף „ענוועלאָפּס“ אָנגעפילט מיט קנאַקעדיקע פאַפיר־געלט...

און צוזאַמען מיט זיין ענוועלאָפּ, וואָס איז וואָס ווייטער געוואָרן דווקא מאָגערער, צוליב דעם, וואָס ער האָט זיך שוין ניט אַזוי געיאָגט ביי דער אַרבעט – איז די סומע געווען אַזאַ, וואָס האַלטן די אינגאַנצן ביי זיך איז שוין געווען אַ סכנה, און זעליג פלעגט אַלע דינסטאָג אַוועקטראָגן אַ טייל פון די געלטער אין באַנק, אויף זיין נאָמען טאַקע.

עס איז בלויז אַ שאָד, וואָס גאָר דער עלטסטער זון, דזשייקאָב, האָט שוין פאַר צוויי יאָרן חתונה געהאַט. מיט אים וואָלט אוודאי נאָך בעסער געווען. אָבער דזשייקאָב האָט זיך געאיילט, חתונה געהאַט און ער גיט שוין אַוועק דעם ענוועלאָפּ זיין ווייבל.

איז אָט דער ביישפּיל מיט דזשייקאָבן שרעקט טאַקע אַמאָל זעליגן...

ס'איז דאָך ניט שיין... אַ זון צי אַ טאָכטער קאָן דאָך אייביק ניט ברענגען דעם ענוועלאָפּ דעם טאַטן. אַ קינד מוז דאָך אַמאָל חתונה האָבן. פונדערסטוועגן איז דאָס אַ שאָד...

און אָט דאַכט זיך אים, אַז הערי קומט אויך אַמאָל צו שפּעט אַהיים. ער זאָגט, אַז ער איז געווען אויף אַ מיטינג... נאָר ווער ווייס – אפשר „גייט ער שוין אויס“ מיט אַ מיידל...

און כך הווה... אין אַ פּיר וואָכן אַרום קומט הערי צו גיין – ס'איז געווען זונטאָג ביינאַכט – טאַקע מיט אַ מיידל.

און הערים נעקסטער ענוועלאָפּ איז טאַקע מאָגערער געוואָרן.

— וואָס, „טלאָר“ געווען די וואָך? — פרעגט כּל־מרשט זעליג...

— נאָ, ניט סלאָו —! ווערט הערי אָפּגהערציקער — נאָר ווייסט דאָך, טאַטע, מען גייט אויס מיט אַ מיידל... און דאָס קאָסט געלט אין אַמעריקע...

נו, איז וואָס קאָן זעליג טאָן... אָפּריידן הערין פון דער מיידל פּאַסט ניט. דאָס מיידל, וואָס הערי האָט געבראַכט אין הויז פון יוצא וועגן, איז אַ מיידל אַ „ליאַלקע“, — און די קורצע צייט, וואָס זי איז געווען, האָט זי זיך געהאַלטן זייער איידל און אָנשטענ־דיק, ועט אויס פון באַלעבאַטישע עלטערן...

און זעליג איז שוין צופרידן, וואָס הערי איילט זיך כּאָטש ניט צו חתונה האָבן און גייט נאָך דערווייל בלויז אויס מיט דער מיידל...

אַז ער וועט חתונה האָבן, איז גוד־באַי מיטן גאַנצן ענוועלאָפּ...

הערי אַליין וואָלט זיך טאַקע אפשר ניט געאיילט, איז אָבער דער מיידלס עלטערן יאָגן צו:

— וואָס איז דאָס פאַר אַ תּכלית אַזוי אַרומצוגיין...

און איידער הערי האָט נאָך צייט צו מעלדן, אַז ער גייט אין גיכן חתונה האָבן, כאַפּט זיך זעליג, אַז בעסי, דאַכט זיך אַזאַ שטי־לע מיידל און איז אינגאַנצן איין־און־צוואַנציק יאָר, קומט שוין אויך שפּעט אַמאָל אַהיים...

און אויך איר ענוועלאָפּ, וואָס זי ברענגט מאָנטאָג (איר ענ־וועלאָפּ איז אַ מאָנטאָגדיקער...) ווערט מאָגערער...

באַטראַכט ער דעם ענוועלאָפּ און נאָך דעם זי און באַמערקט אויף איר אַ שפּאָגל נײַ טייער קלייד.

ווערט ער שוין גאָר צעטומלט. אויסריידן עס איר, איז דאָך ניט שייך — אַ היינטיקע מיידל און נאָך אין אַמעריקע, רעדט מען ניט אויס. קוקט ער אויף איר מיטן בליק, וואָס איז אַ באַטערלער אַ ברעמוילעך, און ער רופט זיך אָן שוין ווי ער וואָלט געוואוסט אויף זיכער:

— עפּעס כאָטש אַ רעכטער באָי?...

— איך וועל מיט אים קומען, וועסט זען...

אין דעם נעקסטן זונטאָג קומען זיך שוין צונויף הערי מיט זיין מיידל און בעסי מיט איר באָי.

די מאַמע חיה, וואָס איז ווייט פון מאַטעריעלע חשבונות, שיינט פאַר נחת. זי דערלאַנגט כיבוד, די באַוואוסטע שיסל מיט אָראַנדזשעס, באַנאַנעס און עפל.

זעליג אָבער פילט זיך געענגט... ער גייט אַרויס אויפן גאַס, שטעלט זיך לעבן הויז און פילט זיך זינדיק...

אין אַ קורצער צייט אַרום האָט הערי חתונה מיט זיין מיידל, אויך בעסי מיט איר באָי. די צוויי פּאָרלעך מופן אַוועק אין ווייטע געגנטן אַרום ניו-יאָרק. בעסין איז ער שוין געווען געוואויר ווערן. שיינע רומס! צו הערין צימ איִם אפילו ניט צו גיין. ער גלויבט איִם, הערין, וואָס קומט צו איִם אַריין, אויפן וואָרט, אַז זיינע רומס זיינען מיט אַלע אימפּרווומענטס...

זעליג האָט אַ גרעסערע זאָרג: גוידי, וואָס איז, דאַכט זיך, נאָר האָב אַ קליין מיידל געווען (אמת, זי אַרבעט שוין אין אַ שאַפּ פינף יאָר), האָט שוין אויך אַ באָי, און דווקא אַ רייכער באָי, אַ ביזנעסמאַן... צום שלימזול האָט ער שיינע מיידלעך און מען כאַפּט זיי אויס...

דער ביזנעסמאַן, שוין אַן עלטערער באָי, איז גאָר אומגעדולדיק. ער רופט זי אַלע טאָג אין סיטי-האָל נאָך לייסענס...

— וואָס זאָגסטו, טאַטע, האַ? — פרעגט גוידי, כלומרשט ווי זי וואָרט נאָר אויפן טאַטנס הסכמה...

— וואָס איז שייך, טאָכטער... קיין אַלטע מויד ביסטו נאָך ניט... ביי לייטן האָט מען נאָך פון אַזאַ מיידל אַ נוץ... נאָר גאָרנישט — צוהאַלטן דיך קאָן איך ניט...

ס'איז נאָר אַ גליק, וואָס איר באָי, דער ביזנעסמאַן, פאַרלאַנגט ניט קיין שיינע קליידער — ער וועט איר אַליין מאַכן — זאָגט ער...

און אויף גוידיס חתונה, וואָס דער חתן דער ביזנעסמאַן האָט געפּראַוועט אויף זיינע הוצאות אין אַ האָל, איז שוין געקומען די יינגערע טאָכטער, אונטער גוידין, פלאָרא, אויך מיט אַ באָי. זעליג האָט גלייך דערקענט — ער איז שוין יעניט...

און אַזוי ווי אויף דער חתונה איז זעליג גראָד געווען בגילופֿין, האָט ער זיי צוגערופֿן און געזאָגט:

— פֿלאָרא, טאָכטער מיינע, אויך דו פֿאַרלאָזט מיך באַלד — ס'איז טאַקע אַ באָי, וואָס דו גייסט אויס מיט אים... אדרבא, איך שטער דיר ניט...

פֿלאָרא, וואָס אויסער איר שיינקייט האָט אויך פֿאַרמאָגט אַ גוט האַרץ, איז געוואָרן גערירט, דערפֿילט דעם פֿאָטערס צער און געטרייסט:

— ניין, פּאַפּאַ, איך גיי נאָך ניט אויס מיט אים — אַזוי אַ באַקאַנטער...

אָבער די טרייסט איז געווען אַ שוואַכע...

זעליג האָט געפֿילט, ווי אָט-אָט צעפֿליען זיך פֿון אים אַלע קינדער...

און באַלד, באַלד, נאָך אַ יאָר, נאָך אַ יאָר, וועט ער מוזן ווידער שווער אַרבעטן, מיט אָווערטיים, און זיך באַגנוגענען מיטן איינעם איינציקן ענוועלאָפּ...

אַ וועלט=אידעע

עס איז געווען שפּעט אין נאַכט...

אין דיכטערס הויז איז געווען שטיל, ווי אין אַ קליינעם טעמפּל. די יונגע פרוי איז שוין געשלאָפן. דער געגנט אַרום איז אויך אַנטשוויגן געוואָרן. ווען ניט־ווען האָט זיך דורכגעטראָגן דער גערויש פון אַ טראַמוויי אין אַ ווייטערער גאַס, ווי צו באַטאָנען מער נאָך די גרויסע שטילקייט.

וועגן שאַפן האָט דער דיכטער ניט געטראַכט. ער איז געווען ווי אויסגעטאָן פון אַלע אידעען און מאָטיוון.

און דערפאַר איז אים אומעטיק געוואָרן. עס איז געווען די העכסטע צייט צו גיין שלאָפן. אָבער דער געפיל פון אומעט איז אים טייערער געוואָרן פאַרן שלאָף.

דאָס איז דער אומעט, וואָס זאָגט צו גרויסע פרייד...

ער האָט אַרויסגעקוקט אין פענסטער.

„ווי שטיל!" האָט ער אַ מורמל געטאָן. געטראַכט, אַז אַזאַ שטילקייט האָט געמוזט הערשן איידער די וועלט איז באַשאַפן געוואָרן:

און מער איז ער שוין ניט געווען אומעטיק... עס האָט אים באַהערשט די אידעע און די גרויסע פרייד פון שאַפן.

— אַ וועלט=אידעע! — האָט ער אויסגערופן צו זיך אַליין.

ער האָט מיט גרויס אויפרעגונג געכאַפּט דאָס פּאַפּיר, די פעדער, די טינט.

ס'איז דאָ...

שנעלער, שנעלער! אַזאַ אידעע מוז געשאַפן ווערן אין איר ערשטן פלאַם... קילט זי אָפּ, שטאַרבט זי!...

ער האָט אַליין צו באַשאַפן די וועלט־אידעע: פּאַפּיר, פּעדער, טינט און די גרויסע שטילקייט...

ער האָט גענומען זוכן די סיגאַרעטן...

ער האָט געעפנט דאָס קעסטעלע... שנעל איבערגעציילט און אים איז באַפאַלן אַ גרויסע אומרויִקייט.

אינגאַנצן אַכט שטיק!

נאָך זיין רעכענונג דאַרף די „וועלט־אידעע" פאַרצערן מינימום אַ צען שטיק.

ביז שאַפן רויכערט ער זייער פיל. עס איז אַ געפאַר אָנצוהייבן... ער וועט בלייבן אין סאַמע מיט פון דער וועלט־אידעע, און רויך, און דער פלאַם פון דער באַגייסטערונג וועט זיך אויסלעשן.

ער קען זיך שוין...

דאָך האָט ער זיך אַנידערגעזעצט צום שרייב־טיש.

וואָס שטאַרקער דער געדאַנק האָט אים געיאָגט, אַלץ שטאַרקער האָט ער געצויגן דעם רויך פון ווייסן, זיך פאַרצערנדיקן סיגאַרעט...

ביז דאָס קעסטעלע איז געבליבן ליידיק...

ער האָט נאָך אָבער ניט פאַרענדיקט די וועלט־אידעע.

עס האָט אים בלויז אויסגעפעלט איין סיגאַרעטל.

די וועלט־אידעע איז געשטאַנען אין גרויס געפאַר...

ער האָט זיך געלאָזן איבער די צימערן אַרומזוכן שטיקלעך פון סיגאַרעטן, וואָס ער לאָזט אַמאָל איבער.

ניטאָ... אין ערגעץ ניטאָ...

און דער געגנט איז אַזאַ שטילער... ער זאָל זיך אַפילו באַשליסן לאָזן דערווייל די וועלט־אידעע און אַרויסגיין אין גאַס קויפן סיגאַרעטן, איז אומזיסט זיין גאַנג... איבעראַל איז פאַרהאַקט און פאַרשלאָסן.

לאָזן, ווידער, די ענדע פון דער וועלט־אידעע אויף מאָרגן איז אַ סכנה, מאָרגן קען די באַגייסטערונג אינגאַנצן ניט קומען, ווי עס האָט מאַנכעס מאָל שוין פּאַסירט...

ער האָט ווידער געזוכט פאַרצווייפלט רעשטלעך פון סיגאַרעטן, וואָס ער וואַרפט אַמאָל פאַרשווענדעריש אַוועק.

און דאָ פילט ער, ווי די ענדע פון דער וועלט-אידעע הייבט אָן צו קילן.

אַך, אַ ביסעלע רויך....

ער האָט זיך דערמאָנט, אַז ליזע, זיין יונגע פרוי, ווייס שוין זיין שוואַכקייט, אַז ס'פעלט אים אַמאָל אויס ביים שרייבן סיגאַ-רעטן, און אַז זיי גייען ביי אים גראָד אויס, דאַן ווען ער דאַרף זיי נייטיק. דערפאַר, אַז זי געפינט אין הויז אַ סיגאַרעט וואַל-גערט זיך ערגעץ, באַהאַלט זי עס. זי האָט אים שוין אַפּאָר מאָל געראַטעוועט אויף אַזאַ אופן.

ער האָט זי געוועקט:

— ליזע!

זי האָט זיך גלייך אויפגעוועקט, זיך אַנידערגעזעצט און אים אָנגעקוקט פאַרוואונדערט:

— שלאָפסט נאָך ניט?...

— ניין... איך האָב אַ וועלט-אידעע צו פאַרענדיקן... האָט ער, אַן אויפגערעגטער, געמורמלט...

— נו, פאַרוואָס-זשע ענדיקסטו ניט און גייסט ניט שלאָפן?...

— איך קען ניט... — האָט ער שוין אויפגעקרעכצט — מיר פעלט אויס איין סיגאַרעטל... אפשר ווייסטו ערגעץ, וואו ס'ליגט אַ שטיקל כאָטש...

— ניין... — האָט זי מיט באַדויערן אָפּגעזאָגט.

— אַך, איך בין פאַרלאָרן! האָט ער געקרעכצט.

— און מאָרגן וועסטו ניט קענען ענדיקן? — האָט די יונגע פרוי, אינגאַנצן ווערנדיק וואַך, געפרעגט מיט גרויס אַנטייל.

— מאָרגן איז זי פאַרלאָרן... עס איז אַ וועלט-אידעע! איך מוז זי שוין ענדיקן... איך ציטער אינגאַנצן פאַר אויפרעגונג...

— אָרעמער! — האָט די יונגע פרוי געשמייכלט, און אויפ-וואַרפנדיק אויף זיך די „קימאָנאָ“ און אָנטועדיק די שטעק-שיך, איז זי אַוועק צו איר טואַלעט-שאַכטל זוכן.

— דו האָסט דען? — האָט ער אַ גליקלעכער אויסגערופן.

— איך האָב... — האָט זי אומצופרידן געמורמלט. — אָבער ווען דו קענסט זיך באַגיין אָן אים, וואָלט בעסער געווען...

— פאַרוואָס?... — האָט ער זי אָנגעקוקט.

— דאָס איז דאָס לעצטע סיגאַרעטל, וואָס איך האַלט אַלס ערינערונג פון די ערשטע טעג פון אונזער באַקאַנטשאַפט. געדענקסט, האָסט מיר אַמאָל אין אַ רייכן רעסטאָראַן געקויפט בײַ דער סיגאַרעטן=פאַרקויפערין אַ שיין קעסטעלע מיט פאַרפומירטע סיגאַרעטלעך... איינעם האָב איך דאַן אויסגערויכערט... אַכט האָסטו שוין אויסגערויכערט אין פאַרשיידענע שפּעטע אָוונטן, ווען די סיגאַרעטן זיינען דיר אויסגעגאַנגען... דעם לעצטן האַלט איך זייער טייער... אָבער אַז דו זאָגסט „אַ וועלט=אידעע"... וואָס זאָל איך טאָן מיט דיר?... און זי האָט איראָניש געשמייכלט...

זי האָט אַרויסגענומען פון אַ שיין פאַפירן קעסטעלע דאָס לעצטע סיגאַרעטל.

דער דיכטער האָט עס מיט ציטערדיקע הענט גענומען...

נו, גיי און פאַרענדיק די וועלט=אידעע — האָט זי געשמייכלט.

דער דיכטער איז אָבער געווען אַזוי איבעראַשט פון דער אַנטדעקונג, פון דעם, וואָס זי האָט אַזוי לאַנג אָפּגעהיט די לעצטע מתנה, אַז ער האָט ניט געוואַגט.

— ניין, איך קען עס ניט אָננעמען! — האָט ער געשמייכלט...— עס איז מיר אַ שאָד, אַז דיין ערינערונג זאָל אויסגיין מיט רויך...

— און די וועלט=אידעע?...

— הם... — האָט דער דיכטער זיך פאַרטראַכט, — די וועלט=אידעע?!

און שמייכלענדיק צו זיין יונגער פרוי, האָט ער געענטפערט:

— איך האָב שוין איצט אַן אַנדער וועלט=אידעע...

— אַזוי שנעל געענדערט! — האָט די יונגע פרוי געלאַכט... — וואָס פאַר אַ אידעע וועט דאָס זיין...

— ס'איז די איביקסטע וועלט=אידעע — האָט דער דיכטער זיך פאַרטראַכט, און נאָך אַ קליינער פּאַוזע האָט ער אַרויסגעמורמלט:

— דאָס איז ליבע.

— ווירקלעך? — האָט זי די יונגע פרוי געחנדלט — גלויבסט נאָך אין ליבע?...

— דו האָסט מיר איצט געמאַכט נאָך מער צו גלויבן.

— אויב אַזוי, ברויך איך שוין ניט דאָס סיגאַרעטל — האָט זי געלאַכט. — גיי און פאַרענדיק די וועלט־אידעע...

ער האָט גענומען דאָס סיגאַרעטל, עס אָנגעקוקט מיט ליבשאַפט און גענומען עס אין מויל און דאָרשטיק פאַררויכערט.

— גיב מיר בלויז איין ציי! — האָט זי זיך הנאהדיק געבעטן.

— געווים...

דער סיגאַרעט איז אויסגעראָיכערט געוואָרן בשותפות.

איבערן צימער האָט זיך אויפגעהויבן אַ קליין וואָלקנדל רויך און איז ביסלעכווייז פאַרשוואונדן.

אָבער אין דעם דיכטערס האַרץ האָט זיך אָנגעצונדן אַ נייער פלאַם.

דער מאַן אויף דער שטעלע

(אַ בילד)

אויפן קוק איז מר. מאַיערס געווען אַ גליקלעכער און צופרידענער מענטש. געגאַנגען שטענדיק ריין און זויבער געקליידט, מען קאָן זאָגן אַפילו עלעגאַנט, כאָטש ווען מען זאָל זיך גוט צוקוקן, וואָלט מען דערקענט, אַז די קליידער, וואָס ער טראָגט, זיינען געקויפט מיט אַ לאַנגער צייט צוריק. ווער רעדט דער ווינטערמאַנטל איז שוין אַזוי לאַנג געקויפט, אַז דער פאַסאָן איז שוין אַזש ווידער אַריין אין מאָדע... אָבער דאָס באַמערקט דאָך קיינער ניט. אויב מאַיערס קאָן זיך ניט דערלויבן צו קויפן אָפט אָנצוגן און מאַנטלען, דערפאַר לאָזט ער זיי אָפט איבערפּרעסן, און דאָס פּרעסן „טוט זייער גוט" זיינע לאַנג־געקויפטע בגדים, איבערהויפט אַ צוויי־דריי טעג נאָכן פּרעסן האַלטן זיי אָן די באַנייונג און נאָכדעם ווידער צום פּרעסער.

דערפאַר, אַז מר. מאַיערס פלעגט אינדערפרי אַרויסגיין פון זיין הויז און דורכגיין די עטלעכע בלאָקס, וואָס פירן צום „על" — האָט אים יעדער באַגריסט ווי אַ פאַרמעגלעכן און בכבודיקן מענטשן. די באַגריסונגען זיינען געווען לויט אָט דעם סדר: דער מאַן פון פרוכט־געשעפט; דער גראָסערי־מאַן אָדער זיין ווייב, עס האָט זיך געווענדט ווער פון זיי איז גראָד געשטאַנען ביים שוועל פון קראָם; דער סטיישאָנערי־מאַן, דער לאָנדרי־מאַן, דער באַרבער, דער מאַן פון אַייזן־געשעפט און נאָך איינּיקע. דאָס זיינען געווען אַלע די, ביי וועמען מיסעס מאַיערס האָט אויסגעגעבן דאָס געהאַלט, וואָס ער, מאַיערס, האָט באַקומען יעדן מאָנטאָג אין אַן „ענוה־לאָף", און באַקומען האָט ער עס דערפאַר, ווייל ער האָט אַלע טאָג, זעקס טעג אין דער וואָך, אויפגעשטאַנען זיבן אַ זייגער

אינדערפרי און געקומען האַלב נאָך ניין אין אָפּיס, וואו ער איז געווען אַ בוכהאַלטער, געפירט די גרויסע געשעפטן פון דעם רייכן מר. פּומפּיק...

די באַגריסונגען, וואָס מר. מאַיערס האָט באַקומען, זיינען געווען אויפן פריינדלעכסטן אופן, אָן קיין שום זייטיקע כוונות און צילן, בלויז דערפאַר, וואָס מר. מאַיערס איז זייער אַ פיינער מענטש, און זיין פרוי, מרס. מאַיערס, איז אַן איינגענעמע פרוי; זי איז טאַקע אַ גוטע „קאָסטימער", דינגט זיך ניט, ווי אַן אַנדערע קאַרגע ווייבל, און גאָט זאָל איר און אים טאַקע העלפן.

מאַיערס פלעגט זיי צוריק באַגריסן נאָך פריינדלעכער און מיט אַ געוויסן שמייכל, אין וועלכן עס האָט זיך אָפּט אויסגעדריקט אַ מין ליידן, וואָס די באַגריסער האָבן עס, איבעריקס, ניט באַמערקט. פאַרקערט, דער דאָזיקער שמייכל האָט צוגעגעבן מאַיערס געזיכט נאָך אַ מער איינגענעמען אויסדרוק, אַזאַ ליבן, אַזאַ מענטשן־פריינדלעכן.

אָבער אַז ער פלעגט זיך באַפרייען פון די צוויי־דריי נאָענטסטע בלאָקס און קומען שוין אויף דעם בלאָק, וואו עס האָט זיך אָנגע־הויבן פרעמדע טעריטאָריע, איז שוין זיין שמייכל פאַרשוואונדן. אַ זיפץ, אַ טיפער זיפץ האָט זיך אַרויסגעריסן פון זיין האַרץ.

— עך, עך, — פלעגט ער טראַכטן — אָט די מענטשן, ווי וואָלטן זיי דיך אָנגעקוקט, ווען דו, למשל, אין אַ שיינעם פרי־מאָרגן פאַרלירסט דיין שטענדיקע שטעלע און זוכסט זיך אָפּ אַ נייע שטעלע אַ האַלב יאָר און דו גיסט זיי גאָרניט צו לייזן, אָדער דו דאַרפסט ביי זיי באָרגן...

— עך, עך!...

דערפאַר האָט ער זיך גליקלעך געפילט אויף די ווייטערע בלאָקס, וואו מען האָט אים שוין ווייניקער געקענט. שוין פרעמדע מענטשן, און ער גייט זיי ניט אָן און קיין גוט־מאָרגן זאָגן זיי אים טאַקע אויך ניט. ס'איז גוט אַזוי. דאָ פילט ער זיך פריי.

* * *

אין אָפּיס האָט ער גערינט טריי. ניט ווי אַ קנעכט, נאָר ווי אַ פריינד. און אַז ער וויל, איז דאָס גאָר זיין אייגן געשעפט. עס גייט איבּ לחלוטין ניט אָן, וואָס דער מר. פומפּיק מאַכט אַ פאַרמעגן. דעם באַלאַנס מאַכט ער איינמאָל אַ יאָר. און דעמאָלט זעט ער טאַקע, אַז דאָס געשעפט מיטן פּראָפּיט געהערט צו מר. פומפּיק. איז דאָס אָבער בלויז אַ ציפער אין דעם דיקן בוך. דאָס בוך אָבער איז זיינער, מאַיערס. ער פירט אים, ער באַהאַלט אים אַלע פאַרנאַכט אין דער אַייזערנער קאַסע און נעמט אים אַלע אינדערפרי אַרויס, ווי אַן אייגענע, אַ נאָענטע זאַך...

דערשרעקן דערשרעקט זיך מאַיערס בלויז דאַן, ווען מר. פומפּיק איז אין אַ שלעכטער לוינע. עס פּאַסירן אַזעלכע טעג זייער אָפט. ער קאָן אַריינקומען אין אָפּיס און אַוועקגיין אָן אַ גוט-מאָרגן און אָן אַ גוד-באַי.

דעמאָלט ערשט דערפילט מאַיערס, אַז דער געשעפט איז טאַקע מיסטער פומפּיקס און אַז ער איז נאָר אויף אַ שטעלע ביי אים, און גאָט זאָל היטן, ווען מיסטער פומפּיק זאָגט אים אַמאָל אָפּ...

מר. מאַיערס האָט ניט קיין איין דאָלאַר אָפּגעשפּאָרט.

און נאָך אַזאַ שלעכטן טאָג, ווען מאַיערס גייט אַהיים און קומט אַריין אין די פּאָר נאָענטע בלאָקס און עס הייבּן זיך ווידער אָן די קעפּ-נייגונגען פון די פּרוכטהענדלער, גראָסערי-מאַן און סטיי-שאָנערי-מאַן, און די איבעריקע — באַפאַלט אים אַ פּחד.

— עס קאָן דאָך קומען אַ טאָג, ווען די אַלע גוטע, איידעלע מענטשן וועלן דיך ניט דערקענען...

און ביי אַזאַ געדאַנק איז אים שווער זיי צוריק צו ענטפערן, און ער באַמיט זיך זיי אויסצומיידן.

דאַמאָלסט קומט ער אַהיים אַן אומעטיקער, טוט אויס פּאָרזיכטיק דעם מאַנטל און באַטראַכט אים מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט. מיסעס מאַיערס גייט אים אַנטקעגן און דאָס יינגסטע קינד לויפט נאָך:

— נו, מאַיערס, וואָס טוסטו דאָ? — שמייכלט זי.

— אָט איך קוק אויפן מאַנטל. ער איז נאָך גאָר נישקשה... האַ, וואָס זאָגסטו.

נאָר דאָס קינד כאַפּט זיך גלייך קריטיקירן:

— ניין, פּאַפּעלע, דיין מאַנטל איז שוין ווידער אַלט, גיב אים אויספּרעסן.

— יאָ... שמייכלט ער צוריק — דאָס קינד איז גערעכט — מען דאַרף אים געבן אויספּרעסן.

און ער גיט דאָס קינד אַ גלעט אין בעקעלע. דערווייל דערהערט זיך אַ קלינגען אין טיר.

די טיר עפנט זיך אויף און עס קומט אַריין דער פּרוכטמאַן מיט אַ קויש פון פאַרשיידענע גרינסן.

ער בלייבט שטיין אין האָל און וואַגט ניט אַריינצוגיין צו מר. מאַיערס טיפער אין די חדרים...

מר. מאַיערס וויל אים אַריינרופן, אָבער מיסעס מאַיערס טוט עס פאַר אים...

זי גראַבלט זיך אין איר פּאַקעטבוך און נעמט אַרויס דאָס לעצטע געלט צו באַצאָלן.

אַז דער פּרוכטמאַן זעגנט זיך אָפּ נבנעדיק, ווענדט זיך מאַיערס צו זיין ווייבל:

— מען מיינט, אַ פּנים, אַז מיר זיינען גבירים... האָ?

— יאָ... — שמייכלט מרס. מאַיערס צוריק — איך גיב נאָר אַ באַשטעלונג, ברענגט מען גלייך אין שטוב אַריין...

דאָס דערשרעקט נאָך מער מר. מאַיערסן. דאָס ברוגזע, בייזע געזיכט פון זיין באָס, מר. פּומפּיק, מאָלט זיך פאַר זיינע אויגן אַליך בולטער און בולטער...

די אויפשריפט

נאָך אַלע צופעליקע גליקן און לייכטע ערפאָלגן, וואָס מירין האָט געהאַט אַלס שיינער אומפאַרהייראַטער יונגערמאַן און איבערהויפּט אַלס באַקאַנטער מאָלער, וועמעס בילדער עס זיינען ניט נאָר אָנערקענט געוואָרן, נאָר פון צייט צו צייט אַפילו פאַרקויפט געוואָרן ביי מאַנכע אויסשטעלונגען — נאָך אַלע גליקן און ערפאָלגן פלעגט ער ענדלעך בלייבן איינזאַם און אָפט ניט האָבן מיט וועמען צו פאַרברענגען זיין פרייע צייט, ווען ער איז ניט געשטימט צו אַרבעטן. אָבער ניט געשטימט צו אַרבעטן איז ער געווען טאַקע דערפאַר, ווייל ער האָט זיך געפילט איינזאַם, און עס איז נישט געווען, ווער און וואָס עס זאָל אים באַגייסטערן, אָנצינדן, אויפריכטן.

אַ ראַפינירטער, מיט אַן אויסגעפיינערטן געשמאַק, סיי אין באַצוג צו קונסט, סיי אין באַצוג צו מענטשן, האָט ער קיין ברייטע באַקאַנטשאַפט ניט געהאַט. דער קרייז, וואו ער האָט זיך אַרומגעדרייט, איז געווען קליין און אויך אין דעם קליינעם קרייז האָט ער זיך ניט געפילט מיט איטלעכן, צי מיט איטלעכער היימיש.

די לעצטע צייט האָט ער זיך ביי אַ קליינער „פאַרטיע” באַקענט מיט אַן אינטערעסאַנטער מיידל. זי האָט געראַדע געהערט צו יענעם טיפּ פרויען, צו וועלכן מירין האָט שטענדיק געהאַט אַ נייגונג, — אַ שלאַנקע, מיט אַ לענגלעכן געזיכט און נאָכגיביקן אויסדרוק אין די גרויסע פאַרבענקטע אויגן. אויסריידנדיק מיט איר אינגאַנצן עטלעכע ווערטער, אין פאַרלויף פון אָוונט, וואָס איז איבעריקנס דורכגעגאַנגען רוישיק און פריילעך — האָט ער זי ענדלעך פאַרלאָרן. ער האָט אַפילו ניט געוואוסט ווער איז מיט איר געקומען, און ניט באַמערקט, ווער עס האָט זי אַוועקגענומען אַהיים.

איר געשטאַלט האָט פאַר אים אין אומבאַשטימטע פאָרמען, שאָטנהאַפט געשוועבט עטלעכע טעג נאָכאַנאַנד. ער האָט אין דער

צייט אָנגעוואָרפן עטלעכע עסקיזן, וואָס האָבן איבעריקנס ניט גע־האַט צו איר קיין ענלעכקייט. אין די דאָזיקע עסקיזן האָט ער בלויז אויסגעגאָסן זיין בענקשאַפט צו יענער, וועמעס נאָמען ער האָט אַפילו ניט געהערט.

אין ווען אין אַ פּאָר טעג אַרום איז צו אים געקומען דער מאָלער קאַלין, אַ הויכער בחור, מיט גרויע, אויסדרוקלאָזע אויגן, מיט אומ־געלומפּערטע הענט און האָט אויסגעדריקט מיט איבערגעטריבענער התפּעלות זיין באַגייסטערונג וועגן מירינס אַרבעטן, איבערהויפּט וועגן איינער פון די אָנגעוואָרפענע פרייען־קעפּלעך, האָט בײַ מירינען גלייך פאַרלאָרן דאָס דאָזיקע בילד זיין ווערט, און ער האָט זיך אָנגערופן ווי צו־להכעיסדיק:

— מיר געפעלט עס דווקא נישט...

— אָך, וואָס רעדט איר — איז קאַלין אויפגעשפּרונגען און געדרייט מיט זיין גרויסן קאָפּ, אויף וועלכן די געדיכטע צעשויבערטע האָר האָבן זיך געוואָרפן אין אומאָרדענונג — וואָס רעדט איר? — דאָס בילדל איז דאָך אַ מייסטערווערק... ווען איך האָב געלט, קויף איך עס בײַ אײַך...

— נעמט עס אײַך אָן געלט! — האָט מירין מיט גרינגשעצונג געזאָגט.

— אָ, איר שענקט עס מיר... איך בין אײַך זייער דאַנקבאַר... זייער...

און נעמענדיק דעם קאַרטאָן אין ביידע הענט, מיט אַ איבער־געטריבענער ליבשאַפט און פרייד, האָט קאַלין זיך גענומען בעטן:

— שרייבט נאָך עפּעס אָן... שרייבט, אַז עס איז אַ מתנה פון אײַך.

מירין, וואָס האָט געקוקט שטענדיק אויף קאַלינען מיט ביטול און געוויסן רחמנות־געפיל און וועמעס אַרבעט ער האָט אין האַרצן שטענדיק אויסגעלאַכט — האָט גרייסמוטיק גענומען אַ פּענזל, אַריינ־געשטעקט אין אַ געוויסער שוואַרצער פאַרב און זיך גענומען שרייבן...

— שרייבט עפּעס אַ גוט וואָרט — האָט זיך קאַלין געבעטן.

און מירין האָט אָנגעשריבן: „אַ מתנה אַ גוטן פריינד און קאָלעגע.
א. קאַלין... פון ב. מירין“.

אַז קאַלין האָט די אויפשריפט איבערגעלייענט, איז ער אַזש אונ־טערגעשפרונגען פאַר גליק. מירינען האָט שוין הנאה געטאָן, וואָס ער קאָן מאַכן גליקלעך אַזאַ ווייטן מענטשן ווי קאַלין...

ער האָט גוטמוטיק געשמייכלט און זיך צערעדט מיט אים, ווי מיט אַ קאָלעגע.

— קענט איר נישט די מיידל, וואָס איז געווען אויף דער פּאַרטיע — אַ שלאַנקע, מיט בלויע אויגן, אַזאַ פאַרטראַכטע... מיט אַ לענגלעכן פּנים... אַ צוריקגעהאַלטענע... מען האָט זי מיר אַפילו פאָרגעשטעלט, נאָר איך האָב פאַרגעסן איר נאָמען. אַ טייערע מיידל.

— ווער קען עס זיין? — האָט קאַלין שפּיציק פאַרקריטשעט דעם שטערן. שלאַנקע מיידלעך זיינען דאָרט געווען עטלעכע... בלויע אויגן אויך... איינע, מיס לוריע, איז מיינע אַ באַקאַנטע... זאָל עס זיין זי? אויב זי — האָט איר אַ גוטן געשמאַק... כי־כי־כי — האָט זיך ענדלעך קאַלין צעלאַכט — מיר „געפעלט“ זי אויך... אָבער וואו־ווען? איך האָף ניט אויף ערפאָלג.

ער האָט זיך אָפּגעהאַקט און גענויער באַטראַכט דאָס בילד מיט דער אויפשריפט.

און אַ גליקלעכער, אַ צופרידענער מיט דער מתנה און איבערהויפּט מיט דער אויפשריפט פון דעם באַקאַנטן, אָנערקענטן מירין, איז קאַלין, מיטן בילד אונטערן אָרעם, אַרויסגעפלויגן פון מירינס סטודיע.

* * *

דאָס צווייטע מאָל האָט שוין מירין געטראָפן דאָס מיידל אויף אַ קאָנצערט. ער האָט זי בײַ אַן אַנטראַקט געגריסט און זיך אַנטשולדיקט, וואָס ער האָט פאַרגעסן איר נאָמען.

— לוריע — האָט זי אויסגערעדט און פאַרשעמט אַראָפּגעלאָזן די אויגן.

ער האָט אויך געוואָלט עפּעס זאָגן, אויסדריקן זיין בענק־שאַפט נאָך איר, פאַר דער צייט, וואָס ער האָט זי נישט געזען, נאָר באַלד איז זי אויסגעוואַקסן לעבן אים קאַלין, אַ גליקלעכער,

אַ באַגייסטערטער. און ווי מורא האָבנדיק צו איבערלאָזן מירינען צו לאַנג אַליין מיט מיס לוריע, האָט ער זיך גלייך געווענדט צו איר:

— דו קענסט זיך, אַלזאָ, מיט מר. מירין, יאָ?

— יאָ, מיר זיינען באַקאַנט געוואָרן — האָט זי שטיל געענטפערט.

— אָ, יעס... איר קענט זיך... זייער שיין... און ער האָט זי ווי אַן אייגנטום אָנגענומען פאַר דער האַנט און אָפּגעהיט זי פון מירינס בליקן.

מירין האָט זיך דערפילט אומבאַקוועם ווי אין אַ קאָמישער לאַגע. ער האָט זיך פאַרענטפערט, אַז ער מוז גיין אויף זיין פלאַץ... מען וועט זיך טרעפן ביים אַרויסגאַנג, נאָכן קאָנצערט...

ביים אַרויסגאַנג האָט ער זי שוין נישט געפינען...

אויך קאַלינען האָט ער שוין נישט געזען. און עפּעס ווי אַן אָפּגענאַרטער, ווי ער וואָלט גאָרנישט פאַרשטאַנען, איז ער אַוועק אַהיים...

* * *

געטראָפן האָט ער זי אין אַ יאָר אַרום עפּעליק אין דעם אונטערגרונד-באַן. ער האָט זי גלייך דערקענט; אָבער איר אויס-דרוק איז געוואָרן געענדערט... די חנעוודיקע שעמעוודיקייט און צוריקגעהאַלטנקייט איז אינגאַנצן אַריבער.

— מיס לוריע, ווי גייט עס? — האָט זיך מירין אויפריכטיק דערפרייט.

— אָלרייט — האָט זי שמייכלענדיק געענטפערט — איך הייס אָבער נישט מיס לוריע.

— ווי דען?

— מיסעס קאַלין — האָט זי געשמייכלט און דאָך פאַרשעמט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ.

— איר האָט חתונה געהאַט מיט קאַלינען, איז מירין געוואָרן איבערראַשט און, אָנגעקוקט די שיינע יונגע פרוי, האָט ער אויס-גערופן:

— אַך, מיין גאָט! איך האָב דעמאָלט ניט געוואוסט...

— און קאַלין האָט יאָ געוואַגט... האָט זי צווייִדייטיק געשמייכלט— אָבער רעכנט אײַך — איז זי אַרײַנגעפאַלן אין אַ וואָכעדיקן טאָן — עס איז אים נישט אַזוי לײַכט געווען מיך צו געווינען...

— מיט וואָס האָט ער אײַך פאָרט געוואונען?

— מיט אײַער מתנה, און איבערהויפט מיט דער אויפשריפט... — האָט זי ווי האַלב טרויעריק אויסגערופן.

און נאָך אַ קלײנער פויזע האָט זי צוגעגעבן:

— איר דאַרפט וויסן, אַז פון אײַך האָב איך שטענדיק געטרוימט... אָבער איך האָב נישט געגלויבט, אַז מיר זאָל זײַן באַשערט אַזאַ גליק... נו, האָב איך זיך פאַרליבט אין אײַערן אַ נאָענטן פרײַנד, וועלכן איר האָט געשענקט אַזאַ שיין בילד... דאָס בילד אויף דער וואַנט... קומט אַמאָל צו אונז, וועט איר עס זען.

— זיכער. איך וועל קומען — האָט מירין פײַערלעך צוגעזאָגט און האָט איר שמייכלענדיק אַרײַנגעקוקט טיף אין די אויגן, ווי מיט דאַנקבאַרקייט.

זי האָט אים אָנגעקוקט צוריק מיט דעם זעלבן שמייכל...

זיי זײַנען בײדע געווען גליקלעך און זיך געפילט, ווי בײדע האָבן פאַרלירנדיק געוואונען.

אין גרים

(מיניאַטור)

דער טעאַטער־קריטיקער, שוין אַ מאַן אין די עלטערע יאָרן, מיט אַן ערנסט שטרענג פּנים, איז געזעסן אין דער לאָזשע און מיט גרויס קאָנצענטרירונג נאָכגעפאָלגט דאָס שפּילן פון די אַקטיאָרן אויף דער בינע. דאָס „שטיק" איז געווען אַ לייכטס, אָדער בעסער געזאָגט — אַ לייכטזיניקס. איינער, אַ באַקאַנטער אַקטיאָר, אַ מאַן אין דעם קריטיקערס יאָרן, האָט געשפּילט די ראָלע פון אַ צעבאַלעוועט יינגל אין אַ רייכן הויז. ער האָט געטראָגן אַ קינדערשן אָנצוג, די הויזן — קורצע. אַזוי אַז עס האָבן זיך אַרויסגעזען די זאָקן. דאָס האָט נאָך דעם אַקטיאָר און דאָס שפּילן זיינס קאָמישער געמאַכט.

דער טעאַטער־קריטיקער האָט מיט דעם אַקטיאָר גראָד מיט אַ פּאָר טעג צוריק פאַרבראַכט אין אַ קאַפע־הויז און די טעמע פון זייער געשפּרעך איז געווען וועגן דער עלטער, וואָס רוקט זיך אָן אויף ביידן.

און איצט, זעענדיק אים אין דער ראָלע פון אַ קליין יינגל, וואָס רעדט קינדישע רייד, מיט אַ קינדערשער שטים, און שפּרינגט און זינגט און לאַכט און מאַכט לאַכנדיק דעם גרויסן עולם, וואָס האָט פון זיין שפּילן גרויס הנאה געהאַט, — האָט דער קריטיקער דערפילט גרויס רחמנות צו דעם באַקאַנטן אַקטיאָר און זיין בליק איז נאָך ערנסטער געוואָרן...

ער האָט אָבער ניט געוואָלט קאַליע מאַכן די שטימונג פון אַקטיאָר, וועלכער האָט צו אים פון דער בינע אַלע ווײַלע אַרויסגעקוקט ווי מיט אַ געבעט, און דער קריטיקער האָט זיך אָנגעשטרענגט אויב ניט צו לאַכן, איז כאָטש צו שמייכלען און דערמיט אַרויסצו־

ווייזן, אַז אויך ער אַמיזירט זיך, סיי מיט דעם „שטיק״ און סיי מיט דעם שוישפּילער, וואָס האָט זיך פאַרקליידט פאַר אַ קליין־ייִנגל...

ביי פריילעכע, שטאַרק קאָמישע מאָמענטן פלעגט ער דעם שוישפּילער איבעררייסן מיט אַפּלאָדיסמענטן אינמיטן שפּיל, אום צוצוגעבן אים מער מוט.

געטאָן האָט עס דער קריטיקער אויס מיטגעפיל צום שוישפּילער, וואָס אויף די עלטערע יאָרן מוז ער זיך נעבעך באַשעפטיקן מיט אַזעלכע הוזקדיקע ראָלן און פאַרשטעלן זיך פאַר אַ קליין נאַריש ייִנגל, אין קורצע הויזלעך...

ביי איין קאָמישן מאָמענט, ווען דער באַקאַנטער שוישפּילער איז שוין אַריין אין אַזאַרט און האָט זיך ייִנגלש אויף דער בינע געלאָזט שפּרינגען, מיט אַ תמעוואַטן אויסדרוק אויפן פּנים, כדי צו אַמיזירן נאָך מער דעם עולם, האָט זיך דער קריטיקער פאַרשעמט, ניט געקענט שוין קוקן אויף דער בינע און אַראָפּגעלאָזט די אויגן.

און דאָ האָט עפּעס פּאַסירט.

אַראָפּלאָזנדיק די אויגן, האָט ער באַמערקט, אַז ביי אים אַליין, זיצנדיק אין לאָזשע פאַרלייגט אַ פוס אויף אַ פוס, זיינען אַרויפגערוקט די הויזן, אַזוי אַז עס זעען זיך אַרויס די קאָלירטע זאָקן זיינע; אויך ער, דער קריטיקער, זעט אויס ווי איינער, וואָס האָט זיך פאַרשטעלט פאַר אַ קליין־נאַריש ייִנגל...

ער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם פוס אויפן באָדן, געצויגן אין געהיים די הויזן אַליין נידעריקער, צו פאַרדעקן די זאָקן, און זיך פאַרטראַכט.

און אים האָט זיך אַליין געדאַכט, אַז ער איז אַליין אויך אַ ייִנגל, וואָס באַשעפטיקט זיך מיט אַזעלכע נאַרישקייטן, ווי קומען זען אַט דאָס שטיק מיט די כלומרשטע קאָמישע סיטואַציעס, וואָס זיינען אייגנטלעך ניט מער ווי אַ שפּיל פאַר קליינע קינדער...

ניו־יאָרקער נאָוועלן

ער אין זיינע יאָרן, וואָס האָט גערעדט זוכן סיי פאַר זיך, סיי פאַר אַנדערע דעם זין פון לעבן, וועט, נאָכדעם, ווי ער וועט קומען אַהיים, זיך אַוועקזעצן ביים טישל און מיט גרויס ערנסט שרייבן וועגן אָט דעם „שטיק" אַן אַרטיקל און אפשר נאָך אויסזינגען שבחים צו דעם שוישפּילער, וואָס האָט אַזוי געלונגען געשפּילט...

און באַלד איז דאָס געפיל פון רחמנות, וואָס ער האָט ערשט געפילט צום עלטערן שוישפּילער, פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ געפיל פון רחמנות צו זיך אַליין, נאָך אַ שטאַרקערן, אַ בייסנדיקערן.

ער האָט געוואָלט לאָזן דאָס שטיק אינמיטן און אַנטלויפן, זיך ראַטעווען...

נאָר אָט איז געפאַלן דער פאָרהאַנג, דער טעאַטער האָט אָנגעהויבן הילכיק צו אַפּלאָדירן. דער פאָרהאַנג האָט זיך ווידער אויפגעהויבן און דער שוישפּילער, נאָך אַלץ פאַרקליידט און גרימירט ווי אַ יינגל, איז אַרויס און זיך אַ גליקלעכער, אַ שיינענדיקער, גענייגט פאַרן עולם.

און באַלד האָט ער זיך געווענדט מיטן בליק צום קריטיקער.

דער קריטיקער, וועלכער האָט זיך שוין אויפגעשטעלט אויף אַוועקצוגיין, האַלטנדיק דעם הוט אין דער האַנט, האָט שנעל אַוועקגעלייגט דעם הוט אויפן שטול און גענומען שטאַרק אַפּלאָדירן, אויסרופנדיק מיט באַגייסטערונג דעם נאָמען פון שוישפּילער.

דער שוישפּילער האָט זיך עקסטראַ צו אים גענייגט און אויסגעזען ווי אַ גליקלעך קינד...

האָט דער קריטיקער אויף שנעל באַשלאָסן, אַז ער וועט דאָסמאָל אָנשרייבן וועגן אים עפּעס אַזוינס, וואָס וועט אים באַלוינען פאַר זיין שפּילן אין אַזאַ ראָלע... און אַ גאַנצער זאַץ האָט זיך שוין דורכגעטראָגן אין קריטיקערס קאָפּ:

„מיט זיין שפּיל האָט ער אונז אַוועקגעטראָגן אין דער וועלט פון קינדהייט און פרייד"...

— טעאַטער איז טעאַטער! — האָט ער פאַר זיך אַ מורמל געטאָן, ווי זיך צו פאַרטיידיקן פאַר דעם קינפטיקן אַרטיקל...

און וואַרפנדיק ביים אַרויסגאַנג אַ בליק אין שפּיגל און דערזעענדיק ביי די שלייפן די זילבערנע פאַסן האָר, האָט זיך אים

געדאַכט, אַז ער אַליין איז אויך גרימירט... זיין באַקאַנטער, דער שוישפּילער, אין אַ גרים פון אַ יינגל, און ער אין אַ גרים פון אַן עלטערן מאַן. אָבער טעאַטער שפּילט ער אויך...

און באַמערקנדיק דעם עולם אַרויסגיין פון טעאַטער, האָט ער פיל פון זיי באַטראַכט. אַ טייל פון זיי שוין עלטערע ווי ער זעען אויס מיט זייערע נאָך שיינענדיקע אויגן פון באַגייסטערונג ווי גליקלעכע קינדער, ווי זיי אַליין וואָלטן זיך גרימירט, ווי ערשט דער שוישפּילער...

ער האָט איינעם אַ באַקאַנטן אָפּגעשטעלט.

— נו, ווי געפעלט איך?

— אָט, זיך אַמיזירט אַ ביסל! — האָט יענער געענטפערט און קינדיש-גליקלעך געשמייכלט.

דער קריטיקער האָט אים אָנגעקוקט און אויך אַ צופרידענעם שמייכל געטאָן.

אַ מאָדנע מיידל

(עטיוד)

די דרייסיק־יעריקע רחל זעט אויס, אַדאַנק איר גוטסקייט און איר פרייען האַלטן זיך, יינגער ווי אירע יאָרן. אַפילו אַן אומבאַקאַנטער מענטש, וואָס רעדט מיט איר דאָס ערשטע מאָל, וועט ניט קיין טעות מאַכן און וועט זי ניט רופן מיסעס אָנשטאָט מיס, ווי עס פאַסירט אַמאָל דער טעות מיט עלטערע מיידלעך, וואָס דאָס פאַרשאַפט זיי גרויס עגמת־נפש. אינערלעך אָבער, איז רחל געווען נאָך עלטער ווי אירע יאָרן. פיל דורכגעלעבט, ערפאַרן, האָט זי שוין אויף אַלץ געקוקט מיט דעם קלוגן שמייכל, וואָס צעשטערט יעדע פאַרביקע אילוזיע.

פונדעסטוועגן האָט זי געזוכט נייע פריינדינס צווישן יינגערע. אַז זי האָט זיך באַקאַנט מיט דער יונגער שיינער אין לוסטיקער עני, האָט זי יענער שוין ניט אָפּגעלאָזט. געגעבן עני איר אַדרעס און געבעטן, זי זאָל אַרויפקומען צו איר נאָך דער אַרבעט.

עני, וואָס איז געקומען קיין ניו־יאָרק פון דער פראָווינץ און זיך נאָך געפילט עלנט אין דער גרויסער שטאָט, האָט רחלס פריינדלעכקייט אָנגענומען מיט אָנערקענונג. אויב רחל האָט אַפילו אויסגעזען עלטער פאַר איר, איז זי דאָך אָבער יונג גענוג צו זיין אירע אַ חברטע, און דערצו האָט עני אונטערגעקויפט רחלס גוטסקייט, וואָס האָט אַרויסגעליכטן פון אירע גרויסע, שוואַרצע אויגן.

אַריינגעקומען איז דאָס ערשטע מאָל עני צו רחלען פול מיט באַגייסטערונג. אירע אויגן און איר יונג פנים האָבן אויסגעדריקט גרויס אַנטציקונג. אין האַנט האָט זי געהאַלטן אַ בוך.

נאָכן באַגריסן זיך האָט זי אויסגעפּלאַפּלט:

— אוי, רחלע, טייערע, לייען איך איצט אַ בוך, איז זאָג איך אייך, אַז זינט איך לעב האָב איך אַזוינס ניט געלייענט.

רחל, אַפילו באַלעזענע און פון אַ סך ביכער אַן אַנטוישטע, האָט אַ שמייכלענדיקע גענומען פון ענים האַנט דאָס בוך, איינגע־עפנט און איבערגעלייענט דעם טיטל:

— אָ, מאָפּאַסאַנס... האָט זי אַ שמייכל געטאָן — יע, איך האָב עס געלייענט. שוין לאַנג...

— אַ גאַנץ פיין בוך... שיינע זאַכן דאָ, — האָט זי גאַנץ קאַלט געזאָגט איר מיינונג.

— און מיר דאַכט זיך, אַז קיין שענערס איז גאָר ניטאָ. איך בין אַנטציקט. איך האָב זיך ניט געקאָנט אָפּרייסן, — האָט עני אין איין אָטעם גערימט דאָס בוך...

„ס'איז אַמין באַגייסטערונג!" האָט רחל גוטמוטיק געשמייכלט פון איר נייער, יונגער חברטע. זי האָט אָבער ניט געוואָלט צעשטערן איר אילוזיע.

נאָך אַ קליינעם געשפּרעך וועגן בוך האָט עני, ווידער אַן אויפ־געריימטע, זיך געווענדט צו רחלען:

— אוי, רחל, מען וויזט היינטיקע וואָך אויף בראָדוויי אַ בילד, איז דאָס, זאָגט מען, גאָר אַ וואונדער. קומט לאָמיר גיין.

פאַר די צוועלף יאָר, וואָס רחל געפינט זיך אין ניו־יאָרק, האָט זי זיך אָנגעזען אַזוי פיל בילדער אין קינאָ, אַז איר דאַכט זיך שוין, אַז קיין נייע בילדער זיינען שוין גאָר אויף דער וועלט ניטאָ און וועלן שוין מער ניט זיין... נאָר צוליב דער יונגער פריינ־דין וועט זי גיין זען.

אַריינקומענדיק אין דער העל באַלויכטענער בראָדוויי, וואו דאָס טעאַטער האָט זיך געפונען, איז עני גלייך איבעררַאַשט געוואָרן.

— אַך, ווי שיין דאָ איז! זעט די פייערן! עפּעס ווי, אַ גרויסער יום־טוב!

— יע, דאָ איז שיין — האָט רחל נאָכגעגעבן דער באַגייסטערטער ענין, און אַליין האָט זי געזשמורעט די אויגן און געטראַכט:

„וויפל מאָל בין איך שוין דאָ געווען. עס ענדערט זיך גאָרניט, אַלץ די זעלבע שפּרינגענדיקע פייערן".

זיי זיינען אַריין אין דעם טעאַטער. רחל האָט שוין דעם טעאַטער געקענט. איר האָט שוין געדאַכט, אַז ער איז אַלט געוואָרן. זי געדענקט, ווי דער טעאַטער האָט זיך מיט אַ צענדלינג יאָר צוריק אויפגעבויט.

ענין אָבער האָט זיך באַגייסטערט שוין ביים אַריינגאַנג.

— אַזוי ווי אין אַ חלום! — האָט זי רחלען אַריינגעסודעט אין אויער, און זיי האָבן זיך אַוועקגעזעצט אויף צוויי פרייע פּלעצער.

דער אָרקעסטער האָט געשפּילט די אוּווערטיורע פון „מאַרטאַ“. רחל האָט שוין די אוּווערטיורע געהערט הונדערטער מאָל.

אָבער ענין האָט די מוזיק אַוועקגעטראָגן אין נייע וועלטן.

— מיין גאָט, ווי שיין! וואָס שפּילן זיי עס, האַ, רחל? מען דאַרף קריגן אַ פּראָגראַם.

רחל האָט געשמייכלט: אַ מאָדנע מיידל.

קומענדיק צוריק מיטן פּראָגראַם, האָט זי אַריינגעקוקט, געזוכט, ענדלעך געפונען.

— „מאַרטאַ!“ — האָט זי געמורמלט אַ גליקלעכע — „מאַרטאַ“, קיינמאָל ניט געהערט... אַך, ווי וואונדערלעך...

אַז דער אָרקעסטער האָט געענדיקט שפּילן, האָט ענע די ערשטע אין טעאַטער אָנגעהויבן רוישיק צו אַפּלאָדירן.

רחל איז געבליבן זיצן רויק.

— וואָס אַפּלאָדירסט איר ניט, רחל, האַ? — האָט ענע רחלען אָנגעקוקט אַ באַליידיקטע.

— עס זיינען דאָ אָן מיר, וואָס אַפּלאָדירן, האָט אָבער גלייך צוליב געטאָן ענין און געשענקט די מוזיקאַנטן אַ פּאָר אַפּלאָדיסמענטן.

ענין האָט גליקלעך געשמייכלט.

דער טיטל פון בילד, וואָס מ'האָט געצייגט אויפן לייוונט, איז געווען אַ נייער... לויט דעם שריפטשטעלערס מעלדונג, איז דאָס ערשט פּראָדוצירט געוואָרן דאָס יאָר. רחל האָט דאָס נאָך זיכער ניט געזען. אָבער וואָס וויטער דאָס בילד האָט זיך אַנטוויקלט, אַלץ באַקאַנטער איז רחלען געוואָרן דער אינהאַלט. זי האָט שוין געוואוסט מיט וואָס עס וועט זיך ענדיקן.

— אַז איר ווילט, ענני, קאָן איך אײַך זאָגן, ווי עס וועט זיך ענדיקן... — האָט רחל געשמייכלט...

— ניין, ניין, זאָגט מיר ניט אויס, איך בעט אײַך — האָט זיך ענני ווי דערשראָקן... און האָט זיך מיט די אויגן אײַנגעטרונקען אין דעם לייוונט, אין די אויפשריפטן און באַלד אין די העלדן.

פון טעאַטער איז ענני אַרויס מיט אַ שיינענדיקן פנים. די אויגן האָבן געלויכטן.

רחל האָט זיך געפילט מיד, אָבער ענים פרייד האָט איר אינגערלעך געוואַרעמט און געמוטיקט.

— נו, ענני, געפעלט אײַך?

— וואָס הייסט? — האָט זיך ענני ווי אָנגעצונדן — אַ וואונדערלעך בילד. היינט דאָס שפילן פון די סטאַרס. און איר פרעגט נאָך, צי עס געפעלט מיר? איך בין אַנטציקט!

* *
*

אין אַ שבת פאַרנאַכט איז ענני געקומען צו רחלען מיט אַ נייע בשורה: עס איז היינט אַ באַל פון די יונגע סאָציאַליסטן. זי האָט שוין געקויפט צוויי בילעטן...

— רחל, איר מוזט גיין מיט מיר, עס וועט זיין אַן אינטערעסאַנטער באַל — האָט זי אויסגעזונגען.

רחל האָט זיך געפילט פון אַ גאַנצער וואָך אַרבעט עטוואָס מיד, און בכלל זיינען איר אַלע בעלער דערעסן געוואָרן. און איבערהויפט דאָס קומען אַהיים פון באַל אַ אויסגעשעפטע, אַן אויסגעליידיקטע פון אַלע אילוזיעס...

אָבער די יונגע ענני איז אַנטקעגן איר געשטאַנען אַ ליכטיקע, פול מיט ערוואַרטונגען, גרייט אויף גרויסע גליקן.... און רחל האָט ערשט אַ ווײַלע צען נאָכגעגעבן און שמייכלענדיק מיט ביטול, זיך דאָך אָנגעטאָן צו גיין אויפן באַל....

דער זאַל, וואו דער באַל איז פאָרגעקומען, איז געווען פול מיט יוגנט. דער אָרקעסטער, אַ רוישיקער, האָט געשפילט אַ וואַלס. אינמיטן זאַל איז אָנגעגאַנגען דער טאַנץ פון פאָרלעך. בײַ די זייטן האָבן בחורים, יונגע, עלטערע, „אַרומגעפאַדעט" אַרום יונגע בליענדע

מיידלעך, אַן איינציקער בחור איז פאַרבייגעגאַנגען עניִן, אַנגעקוקט זי, געשמייכלט צו איר און פאָרגעשלאָגן צום טאַנצן.

— איך קען דאָך אַייך ניט — האָט עני ווי אויסגעצווונגען.

— נו, וועט איר מיך קענען... — האָט ער זי ניינעריק אָנגעקוקט.

— ווי שיין איר לאַכט.

— אַזוי, עס געפעלט אייך! און זי האָט זיך נאָך קלינגענדיקער צעלאַכט.

ענדלעך איז זי מיטן יונגן בחור פאַרשוואונדן אין ראָד פון די טאַנצנדיקע. רחל האָט זיי נאָכגעקוקט, געהיט מיט די אויגן.

„ווי זי טוליעט זיך צו אים..." האָט רחל אַ טראַכט געטאָן.

— צוגעקומען איז שוין עני צו איר מיטן בחור געאָרעמט.

— דאָס איז מיין פריינדין, רחל. באַקענט זיך.

רחל האָט אים, ווי איגנאָרירנדיק אָנגעקוקט.

— איר ווייסט, רחל, ער איז דאָך אַ פּאָעט, — האָט עני מיט התפעלות זיך באַרימט, באַטראַכטנדיק פון דאָס ניי דעם יונגן בחור.

— אָ, אַזוי... אַ פּאָעט...

און רחל האָט זיך דערמאָנט, אַז דער ערשטער, פון וועלכן זי איז מיטגעריסן געוואָרן, און טאַקע אויף אַ באַל, איז געווען אַ פּאָעט. זי האָט אַ שמייכל געטאָן.

אָבער אין פאַרלויף פון באַל האָט עני פאַרלוירן ניט נאָר דעם פּאָעט, נאָר נאָך עטלעכע בחורים, מיט וועלכע זי האָט זיך אַמיזירט אין טאַנץ און אין געשפּרעך.

איינער פון זיי האָט איר אַפילו אַ קוש געטאָן.

זי האָט עס, גייענדיק צוריק אַ גליקלעכע פון באַל, דערציילט רחלען און פריילעך געלאַכט.

— אַזוי פלוצלונג! — האָט זי זיך אַנטציקט.

— אַך, עני, איר זייט אַ מאָדנע — האָט רחל זי גוטמוטיק גע-מוסרט — איר ווערט אַזוי מיטגעריסן.

אָבער באַלד איז איר די מאָדנע מיידל געוואָרן באַקאַנטער און באַקאַנטער. זי האָט שוין געקענט אַזאַ איינע מיט יאָרן צוריק... ווער איז דאָס געווען?

אַך, דאָס איז זי דאָך אַליין געווען אַזאַ...

זי האָט זיך דערמאָנט, אַז עני איז ערשט אַלט אַכצן יאָר און זי הייבט ערשט אָן. אַלץ איז פאַר איר ניי און טשיקאַווע...

און ערשט דאַמאָלסט האָט זי ענין ליב געקראָגן, ווי איר פאַר־שוואונדענע יוגנט, ווי אירע שענסטע ערינערונגען.

און זי האָט נאָכגעפאָלגט און געהיט ענים טריט, ווי זי וואָלט אין איר געהערט דעם אָפּקלאַנג פון איר אייגענער יוגנט...

אַ פאָרשלאָג

נײמאַן איז געזעסן אין זײַן בחורשן צימער און געוואַרט אויף גאָלדען מיט אומגעדולד, מער ווי די פּאָר פריערדיקע מאָל, ווען ער האָט געוואַרט אויף איר קומען, אום דערנאָך ערגעץ צו גײן פאַרברענגען דעם אָוונט.

דאָסמאָל האָט נײמאַן באַשלאָסן צו מאַכן איר אַ פאָרשלאָג.

דער באַשלוס איז אָנגענומען געוואָרן אין געדאַנק נאָך מיט אַ וואָך צוריק, ווען ער האָט גאָלדען געזען אין אַ זײער אינטערעסאַנטן ליכט, סײ פיזיש סײ מאָראַליש.

אירע גרויסע שוואַרצע אויגן האָבן געפינקלט מיט אינערלעכן פײער, און ווי אים האָט זיך געדאַכט, מיט ליבעס-לוסט; און אין אַלגעמײן האָט זי אויסגעזען ווי אַ מאַסקירטע מאַדאָנע... מאָראַליש — זײַנען אים געפעלן געוואָרן אירע מײנונגען וועגן אַ באַליבטן שריפטשטעלער, פון וועלכן ער לײענט שוין דאָס צווײטע בוך און איז ממש אַנטציקט. דאָס בוך באַהאַנדלט טאַקע פּראָבלעמען פון ליבע. זי, גאָלדע, קען שוין דעם שריפטשטעלער פון עטלעכע ביכער, און זי האָט גערעדט וועגן אים מיט דער גרעסטער אַנטציקונג.

און נאָכדענקענדיק די גאַנצע וואָך וועגן איר, איז אים יעדן טאָג קלאָרער געוואָרן, אַז זי, גאָלדע, איז די אײנציקע, וואָס איז ווערט צו ווערן זײַן פרוי.

ווי אַזוי? צי אויפן מאָדערנעם אופן לעבן צוזאַמען אין אײן וואוינונג, אָדער טאַקע אַרײַנגײן צו אַ „דזשאָדזש“ (ער האָט טאַקע אַ באַקאַנטן דזשאָדזש...) — וועגן דעם וועט מען שוין דורכקומען נאָך דער ליבעס-ערקלערונג; דער עיקר איז, אַז די פראַגע אַלײן האָט ער שוין פעסט באַשלאָסן.

און כאָטש גאָלדע האָט פון איר זייט נאָך מיט קיין איין וואָרט ניט געגעבן קיין אָנצוהערעניש, אַז זי איז ווייליק איר לעבן צו פאַרבינדן מיט אים, איז ער דאָך זיכער געווען, אַז זי וועט זיין פאָרשלאָג אָננעמען מיט גרויס פרייד.

ער שטעלט זיך שוין פאָר, ווי אַזוי זי וועט דאָ בלאַס און דאָ רויט ווערן, און אפשר נאָך אָנמעכטיק פאַלן אין זיינע אָרעמס.

און די דאָזיקע פאָרשטעלונג האָט ביי אים שוין אַרויסגערופן איינגענעמע געפילן און זיין אומגעדולדיקייט איז נאָך גרעסער געוואָרן.

נאָר אָט האָט מען אָנגעקלונגען. ער איז שנעל אַרויס פון צימער, וואָס איז געווען דער ערשטער פון דער וואוינונג, עפענען די טיר, כדי די ווירטין זאָל ניט זען. ניט חלילה ווייל זי וועט שטערן, נאָר אין אַזאַ געהויבענעם מאָמענט וויל ער, אַז קיין פרעמדע אויג זאָל זי ניט זען. און אים איז געלונגען. ער האָט גלייך גאָלדען אַריינגעצויגן מיט אַ שטילן פליסטערן אין זיין צימער און גלייך פאַרמאַכט די טיר.

גאָלדע, אַ הויכע שלאַנקע ברונעטקע, מיט גרויסע, אויסדרוקפולע, שוואַרצע אויגן און ריטמישע באַוועגונגען, האָט זיך אָנגעפאַנגען פון דעם דאָזיקן אויסטערלישן אויפנעמען באַלוירן. זי איז געבליבן שטיין אינמיטן צימער און אַ פאַרווירטע געקוקט אויף גיימאַנען.

— נו, גאָלדע, מאַכט זיך באַקוועם. טוט אויס דעם זשאַקעט און, מיט איין וואָרט, פילט זיך ווי אין דער היים.

אין דעם „ווי אין דער היים“ האָט ער אַריינגעלייגט אַ טיפע כוונה... גאָלדע אָבער האָט די כוונה ניט פאַרשטאַנען, און זי האָט ווי אַ דערשראָקענע זיך אומגעקוקט צו דער טיר.

— פאָלגט איר דאָך ניט... — איז גיימאַן געוואָרן שוין פאַמיליערער און זיך גענומען העלפן איר אַראָפציען דעם זשאַקעט.

— ניין, באַמיט זיך ניט, גיימאַן: מיר וועלן דאָך לאַנג ניט זיצן. מיר וועלן דאָך גיין ערגעץ פאַרברענגען.

— געוויס וועלן מיר גיין פאַרברענגען... — האָט גיימאַן געשמייכלט מיט הנאה. — איך וויל אייך אָבער, איידער מיר גייען, איבערראַשן מיט עפעס...

— איבערראשן?... — האָט גאָלדע אים אָנגעקוקט — מיט וואָס קאָנט איר מיך איבערראשן?

— מיט וואָס? — האָט ניימאַן זיך פאַרגעבריט צו אַנטדעקן איר דעם גרויסן סוד — נאַטירלעך, ניט מיט אַ רינג, ווי עס פירן זיך די באָיס פון פאָלק... איך גלויב קוים, צי וואָלט איר אַזאַ רינג געטראָגן.

— וואָס רעדט איר, ניימאַן? איך פאַרשטיי אייך היינט ניט...

דאָ האָט ניימאַן זיך געכאַפּט, אַז ער האָט ניט גענומען דעם ריכטיקן טאָן און האָט זיך אַליין אַ ביסל פאַרלוירן.

אַ ווײַלע האָט צווישן זיי ביידע געהערשט אַ דריקנדיקע שטילקייט.

ניימאַן האָט זי ענדלעך אָנגענומען פאַר דער האַנט, און קוקנדיק איר אין די אויגן אַריין, האָט ער געזאָגט:

— איר קוקט מיך אָן פאַרוואונדערט... איך פיל אַליין, אַז איך בין איצטער זונדערבאַר, אָבער דאָס קומט פון שטאַרקע געפילן, וואָס לאָזן זיך ניט אַרויסזאָגן...

און אָנגעמענדיק זיך מיט מוט, האָט ער, קוקנדיק איר מער דרייסט אין די אויגן, אַרויסגעפּראַלט:

— גאָלדע, איך האָב אייך ליב...

— אָט דאָס אַליין? — האָט גאָלדע זיך צעלאַכט — נו, און דערפאַר זענט איר אַזוי דערשראָקן געווען?...

— עס איז אַ וויכטיקער מאָמענט אין לעבן, גאָלדע... האָט ער זיך פאַרטיידיקט.

— יאָ, זיכער — האָט גאָלדע נאָך אַלץ געשמייכלט. — אָבער אייער באַגעגענען מיך, אייער האַלטונג האָט מיך איבערגעשראָקן. ווירקלעך, איך דערקען אייך ניט... געווען אַ פײַנער, קלוגער באָי, און פּלוצים אַזוי נאַריש געוואָרן.

פונדעסטוועגן האָט זיך גאָלדע דערפילט פרייער, און אפשר גליקלעכער. זי האָט אָנגעקוקט ניימאַנען. פון זיין פּנים איז נאָך אַלץ ניט אַראָפּ דער נאַרישער אויסדרוק. דאָך האָט זי אויסגעטאָן דעם זשאַקעט און זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ שטול אינמיטן צימער.

ער איז געשטאַנען אַנטקעגן איר אין אַן אומבאַהאָלפענער פּאָזע און זי אָנגעקוקט.

— איז וואָס ענטפערט איר מיר, גאָלדע?

גאָלדע האָט זיך אַ ווײַלע פֿאַרטראַכט און באַלד זיך אָנגערופֿן:

— איך וועל אײַך זאָגן... איך האָב מיר די ליבע אַנדערש אויסגעמאָלט... עפּעס קומט עס איצט אַרויס אַזוי אומראָמאַנטיש... עפּעס אַזוי אומאינטערעסאַנט...

ניימאַן האָט זיך באַליידיקט. זײַן שטאָלץ האָט זיך אין אים דערוועקט.

ער האָט געזוכט, מיט וואָס צו פֿאַרגלעטן זײַן פֿעלער, זײַן שוואַכקייט.

און ער האָט שטיל געשוויגן אַ ווײַלע און באַלד זיך געווענדט:

— אָ, שוין שפּעט. איך גלויב, אַז מיר דאַרפֿן שוין גיין. אַלנפֿאַלס, איך מוז שוין גיין. איך זיץ שוין צו לאַנג אין צימער.

— יאָ, קומט... האָט זי אַרויסגערעדט.

ער האָט איר העפֿלעך געהאָלפֿן אָנטאָן דעם זשאַקעט, און זיך באַמיט ניט אָנצורירן זי מיט דער האַנט.

דאָס האָט זיך איבערגעגעבן גאָלדען ווי מאַשינאַל.

— איר זענט ברוגז? — האָט זי קאָקעטיש שמייכלענדיק אים אָנגעקוקט.

— אין קעגנטייל — האָט ער צווייִדײַטיק געענטפֿערט.

— אין קעגנטייל? — האָט זי ווידערהאָלט ווי מיט פֿאַרוואונדערונג זײַן ענטפֿער... ס'הייסט, איר זײַט צופֿרידן, וואָס איך האָב אײַך „יאָ" ניט געזאָגט...

— כמעט... האָט ער געלאַכט.

— גייט שוין, גייט... איר זײַט אַ ווילדער מענטש... האָט זי זיך געהנדלט.

— נו, אויב אַ ווילדער, דאַרף דאָך אײַך ניט אַרן, וואָס איך ציִ צוריק מײַן פֿאָרשלאָג, איך מיין, מײַן ליבעס־דערקלערונג.

— איר ציט צוריק?... — האָט גאָלדע זיך שוין בייז געקרימט, איר האָט דאָך כמעט זיך נאָך ניט ערקלערט... זאָגט נאָכאַמאָל, איך וויל עס הערן דייטלעך — האָט זי אים אָנגעקוקט מיט דאָרשטיקע בליקן.

— פֿריילין, איך ליב אײַך! — האָט ער בלומרשט אַרויסגעזונגען טעאַטראַליש.

— גייט, איר זייט אַ ציניקער — האָט זי זיך געקלאָגט — זאָגט ערנסט.

— איך קען איצט ניט זיין ערנסט.

— בין איך אָבער איצט ערנסט... — האָט גאָלדע זיך מודה געווען. און נאָך אַ קליינעם שווייגן איז זי צוגעגאַנגען צו ניימאַנען, אים אַרומגענומען און אַ שטאַרקן קוש געטאָן...

ווען זיי זיינען אַרויסגעגאַנגען, האָבן זיי זיך שוין איינע די אַנדערע געזאָגט „דו". אָבער ניימאַן האָט אַליין זיך געמיט ניט צו פֿאַרלירן זיין שטאָלץ...

די פאַרבלאָנדזשעטע

הארטמאַן, אַן אינטעליגענטער און ערנסט דענקענדער יונגער־מאַן, איז מער געווען גענייגט צו די שיינהייטן, וואָס האָבן זיך געפונען אין דעם גרויסן קרייז פון זיינע באַקאַנטע, אָבער אַלס העפלעכער און גוט דערצויגענער מענטש, האָט ער די געוויינלעכערע און ווייניקער אינטערעסאַנטע מיידלעך קיינמאָל ניט איגנאָרירט. פאַרקערט, מיט זיי איז ער צייטנווייז געווען נאָך העפלעכער און אַפילו פריינדלעכער ווי מיט די שענסטע. ער האָט זיך אָבער שטענדיק באַמיט מיט די ניט אינטערעסאַנטע ניט צו אָפט צו טרעפן זיך, וואָס דאָס איז אים ניט אַלעמאָל געלונגען.

ווי גרויס דער קרייז פון די באַקאַנטע איז ניט געווען, זיינען דאָך די פלעצער, וואו מען פלעגט זיך טרעפן, געווען באַגרענעצט, און דערפאַר די געלעגנהייט צו טרעפן זיך זייער אַן אָפטע. די ריכטונגען זיינען ביי דעם קרייז געווען כמעט איינע און די זעלביקע. איז ערגעץ אין אַ האָל אַן אונטערנעמונג פאַר אַ געוויסן נייטיקן צוועק, וואו עס לייענען פאָר באַרימטע שריפטשטעלער, איז סיי דער צוועק, סיי די שריפטשטעלער נאָענט אַלעמען פון דעם קרייז און דאָרטן באַגעגנט מען זיך אַלע. איז ערגעץ אַ קאָנצערט פון אַ פּיאַניסט, וואָס שפּילט אויף אַ נייעם שטייגער, זיינען אַלע פון דעם קרייז בעלנים אויף דעם נייעם מין פּיאַנאָ־שפּילן. טאָמער אַ באַל פון אַ ראַדיקאַלער אָרגאַניזאַציע, טרעפן זיך די זעלבע באַקאַנטע אויפן באַל...

און ביי די אַלע פלעצער טרעפט לעאָן צווישן אַנדערע די באַקאַנטע מיידל פעניע, אַ פערזענלעכקייט, וואָס צייכנט זיך מיט גאָר ניט אויס. זי פילט זיך איבערהויפּט ווי אַ פאַרבלאָנדזשעטע צווישן די אַלע באַקאַנטע, וואו מען זאָל זי ניט טרעפן. הארטמאַן, ווי קאָרעקט ער באַציט זיך צו אַלע באַקאַנטע, זוכט דווקא ניט צו פיל

פאַרברענגען מיט דער דאָזיקער פעניען. ניט אַזוי וואָס אים געפעלט ניט איר שיינקייט, ווי איר אומעטיקייט. עפּעס מאָנט זי שטענדיק מיט די אויגן... אמת, דאָס איינציקע, וואָס עס איז שיין אין איר, זיינען די אויגן, גרויסע, בלויע. נאָר אָט דווקא דאָס מאָנען, די שטומע נאָכגעביקייט האָט האַרטמאַן ניט ליב. ער וואַרפט זיך מיט איר דורך בלויז מיט צוויי־דריי פראַזן און אַנטשולדיקט זיך און אַנטלויפט צו די אינטערעסאַנטערע, צו די שענערע און צו די מוטיקערע מיידלעך...

אָבער קוים קערט ער זיך אָפּ פון יענע, און פעניע וואַקסט ווי־דער אויס פאַר זיינע אויגן — אַליין. דאָ ווערט שוין האַרטמאַן ווייכ־האַרציק. „זי איז זייער עלנט" — טראַכט ער און ער גיט איר אַ פרעג, ווי אַ פאַרזאָרגטער: „מיט וועמען זענט איר, פעניע, געקומען?

און פעניע דערציילט, אַז געקומען איז זי מיט העלענען, נאָר זי האָט זי אין „קראַוד" פאַרלאָרן...

האָט שוין האַרטמאַן אַן אַרבעט צו געפינען פאַר איר העלע־נען. העלענען אָבער איז ניט אַזוי לייכט צו געפינען. העלען איז זייער אַ שיין און לעבעדיק מיידל. איר באַקאַנטשאַפט ציילט זיך אין די צענדלינגער. און טאָמער געפינט ער זי שוין יאָ, איז זי אַזוי שיין, אַזוי אָנציענד, אַז האַרטמאַן פאַרברענגט מיט איר אַליין און פאַרגעסט אינגאַנצן אָן פעניען...

אַמאָל אָבער געלינגט אים פעניען צו פאַרזאָרגן מיט אַ חברטע צו גיין אַהיים, דעמאָלט איז ער גליקלעך: אַראָפּ אַ יאָך... וייל באַ־גלייטן פעניען אַהיים איז ניט פון די אָנציענדע לאַסטן פאַר אים.

אַמאָל פּאַסירט אָבער, אַז ביים אַרויסגאַנג ווערן אַלע באַקאַנטע פאַרלאָרן, צעשיטן זיך אין די פאַרשיידנסטע ריכטונגען. האַרטמאַן קוקט זיך אַרום, זוכט עמעצן פון די, וואָס זיינען אים נאָענט, ערשט — פאַר אים שטייט ווי דער עלנט אַליין — פעניע..

— פעניע! — איר זייט געבליבן גאָר אַליין? — ביי זערט זיך האַרטמאַן, אָבער אין זיין ביי זערן זיך איז דאָ אַ סך פאַרזאָרגטקייט, פאָטערלעכקייט. פעניע דערפילט עס. שמייכלט ווי מיט הכנעה און ענטפערט:

— אַ נאָווינע מיר צו גיין אַליין אַהיים.

— אַליין? איך וועל אײַך ניט לאָזן אַליין, איך וועל אײַך אָפּפירן.

ער דערפירט זי בלויז ביז דעם בלאָק, וואו זי וואוינט. זי פאַרזיכערט אים, אַז דער בלאָק איז אַרויקער און ער קאָן שוין זיך אומקערן...

ער דריקט איר די האַנט אויס דאַנקבאַרקייט און בלייבט דאָך שטיין אַכטונג געבן, ביז זי גייט אַרויף אויף די טרעפּ און זי ווערט פאַרשוואונדן.

און האַרטמאַן לאָזט זיך גיין צוריק, ערגעץ אין קאַפע, זוכן די שיינהייטן, די פריילעכע, די אינטערעסאַנטע.

* * *

און אָט איז האַרטמאַן אַרויס פון טעאַטער, וואו דער גאַנצער קרייז האָט זיך געפונען, און זיך געשטעלט וואַרטן אויף איינער אַ נאָענט-געוואָרענער באַקאַנטער מיידל, מיט וועלכער ער איז אייגנטלעך אין טעאַטער געקומען און האָט מיט איר אָפּגערעדט, אין די אַנטראַקטן, צו נעמען זי נאָכן טעאַטער ערגעץ אין אַ לוסטיקן פלאַץ. געהאַפט האָט ער אויף עפּעס אַ שיינעם גרויסן גליק.

און ער האָט זיך געהיט ניט צו טרעפן מיט קיין אַנדערן, און אַפילו ניט מיט קיין אַנדערער, וואָס זאָלן אים צעשטערן די האָפענונג.

און אומקוקנדיק זיך אויף אַלע זייטן, האָט ער ווידער דערזען פאַר זיך פעניען. זי איז געשטאַנען אַליין און עפּעס נאָכגעדענקט.

געשטאַנען איז זי אַפילו אין פּראָפיל. האַרטמאַן איז ניט געווען זיכער, צי זעט זי אים צי ניט... ער האָט שוין געוואָלט זיך אַוועקשליכן פון איר, אָבער פון איין זייט די ניט-פּינקטלעכקייט פון דער, וואָס האָט אים געדאַרפט דאָ באַגעגענען, און פון דער צווייטער זייט דאָס מיטגעפיל צו דער עלנטער פעניען האָט אים ניט געלאָזט זיך אַוועקגנבענען פון איר.

ער האָט שטרענג אָנגערופן זי ביים נאָמען:

— פעניע!

— אָ, איר, הארטמאַן! — האָט זי הכנעהדיק געשמייכלט. — איר וואַרט אויף עמעצן?...

האַרטמאַן איז בייז געוואָרן:

— ניין, איך וואַרט אויף קיינעם נישט. וואָס שטייט איר דאָ?

— איך ווייס... כ׳האָב געוואַרט אויף אַ חברטע — האָט זי מיט אַ לייכטער איראָניע אי מיט פאַדויערונג געענטפערט, און גלייך צוגעגעבן:

— אָבער עס איז שוין קיינער נישט געבליבן, איך וועל שוין גיין אַליין...

— אַליין, אַליין — האָט האַרטמאַן זיך געבייזערט — איר ווייסט דאָך, אַז איך וועל אייך נישט לאָזן אַליין. קומט, איך וועל אייך אָפּפירן.

— אייך איז דאָך שווער און נישט אינטערעסאַנט, איך ווייס דאָך...

זי האָט אויף אים אויפגעהויבן אירע גרויסע אויגן. האַרטמאַן האָט, לויט דערפאַרונג, אין בליק עפּעס דערקענט.

אין אויפגערעגטן מוח האָט אים עפּעס דורכגעבליצט. ער האָט זיך פאַרוואַנדלט אין אַן אַנדערן.

— נישט אינטערעסאַנט, זאָגט איר — האָט ער אָנגעהויבן דיפּלאָמאַטיש און אָנגערירט זי ביי דער האַנט — נו, און אייך? האַ, איך אייך?...

— איר זייט שוין גאָר אינטערעסאַנט... נאָך מער ווי אינטערעסאַנט.

— פרייט עס מיך — האָט האַרטמאַן זי שוין גענומען אונטערן אָרעם און געדריקט צו זיך.

און באַלד האָט ער ראַש אַ פרעג געטאָן:

— איר וואוינט אַליין אין אַ צימער?...

— יאָ, אַליין — האָט זי רויִק געענטפערט.

האַרטמאַנען האָט די בייזע מחשבה באַהערשט שטאַרקער.

— איך בין אַ בעלן צו זען אייער צימער — האָט ער געזאָגט, שוין צוקומענדיק צו איר הויז.

— יאָ, איר קאָנט אַמאָל אַריינקומען, איר וועט זיין אַ גוטער גאַסט — האָט זי פול מיט דאַנקבאַרקייט זיך געווענדט צו אים.

— איך וועל איצט אַריינגיין... אמת, פעניע, — האָט ער איר אַריינגעשושקעט אין אויער.

— ניין, איצט איז אוממעגלעך... אַזוי שפּעט...

ער האָט זי אָנגעקוקט און איז געבליבן איבערראַשט און פאַרווירט. פאַר אים איז געשטאַנען איינע פון די שענסטע מיידלעך, וואָס ער האָט ווען באַגעגנט. איר בליק איז געווען שטאָלץ און מוטיק, און אינגאַנצן האָט זי אויסגעזען ווי זיין הערשערין...

— פעניע, איר זענט אַזוי וואונדערלעך שיין...

— איך דאַנק אייך, האַרטמאַן, איך האָב עס זעלטן געהערט פון אַ מאַן... אָבער איצט דאַרף איך שוין אַרויפגיין... גוטע נאַכט — און זי האָט אים אויסגעצויגן די האַנט.

— גוטע נאַכט, פעניע, גוטע נאַכט, — האָט ער באַגייסטערט געזאָגט און זי מיט באַוואונדערונג אָנגעקוקט... אַך, ווי שיין זי איז... פעניע! פעניע.

און אויף מאָרגן האָט ער זי שוין אָפּגעוואַרט, נאָר ער האָט זי גראָד ניט געפונען.

ערשט אין אַ וואָך אַרום האָט ער זי געטראָפן אויף אַ פאָרלעזונג. ער איז גלייך צו איר צוגעגאַנגען, פריינדלעך זי באַגריסט און פאָרגעשלאָגן:

— איך וועל אייך נאָך דער פאָרלעזונג אָפּפירן אַהיים.

— יאָ, זיכער — האָט זי ליבלעך געשמייכלט.

אָבער גראָד דאָס מאָל האָט ער זי ביים אַרויסגאַנג פון זאַל פאַרלאָרן.

ער איז געשטאַנען און אַרויסגעקוקט די אויגן.

— אויף וועמען וואַרט איר, לעאָן?

— אויף פעניען... האָט איר זי ניט געזען?...

— יאָ, געזען... זי איז, דאַכט זיך, אַוועק מיט דייווידן...

און האַרטמאַן האָט זיך דאָס ערשטע מאָל אויף אַן אמת פאַרבענקט נאָך עמעצן...

דער שוואַכער צד

.1

דער בריוו וואָס בערנשטיין האָט באַקומען פונם לענדלאָרדס זון, — אַ לאָיער, וועלכער האָט, אויסער זיין לאָיעריי, אויך פאַרוואַלטעט דעם פאָטערס הייזער, וויל דער לענדלאָרד, מר. בערנאַרד זשאַלקין, איז שוין געווען צו אַלט, — דער בריוו איז געווען געשריבן אין אַ זייער שטרענגן און אָפיציעלן טאָן. דאָס איז געווען נישט קיין געוויינלעכער בריוו, נאָר אַ „לאָיער־לעטער“. דער טאָן איז געווען האַרב און אויפן געזעצלעכן וועג. און דער בריוו איז געווען פול מיט דראָונגען. עס האָט געהייסן, אַז דער טענאַנט מר. בערנשטיין האָט עובר געווען אויפן אַגרימענט צו צאָלן יעדן ערשטן פון מאָנאַט און אַט איז שוין דער „ניינטער“ און ער האָט נאָך ניט באַצאָלט.

און אַזוי ווי דאָס איז ניט דאָס ערשטע מאָל; אַזוינס האָט שוין פאַסירט אין פאַרלויף פון דעם יאָר, זינט בערנשטיין איז אַ טענאַנט אין דעם הויז, נומער 319 — איז ער אים מתרה, אַז מען וועט אים רופן אין געריכט און מען וועט אים געזעצלעך צווינגען אַרויסציען זיך פון די רומס.

בערנשטיין, וואָס האָט שוין גערעכנט די סומע היינט אַרויסצושיקן, האָט זיך אַזוי דערשראָקן, אַז ער האָט באַשלאָסן גיין אַליין צום זון, צום לאָיער, און דערלאַנגען אים אייגנהענטיק דאָס געלט. שיקן מיט דער פאָסט האָט ער שוין מורא געהאַט, עס זאָל ניט זיין צו שפעט, וואָרעם מער פעלט ניט בערנשטיינען צו קומען אין געריכט. ער ווייס אַפילו ניט ווי אַ געריכט־הויז זעט אויס, אָבער אים דאַכט זיך, אַז צו משפטן זיך איז ער ניט דער מענטש, און ווי גערעכט ער זאָל ניט זיין, וועט ער ניט קאָ־

צען באַווייזן... וואָרעם לויטן קאָנטראַקט איז דאָך טאַקע דער לענד־לאָרד און לאָיער געגרעכט...

האָט ער מיט אַ כּיוון „צעריבן" אַ שעה פון זיין בייטאָגיקער אַרבעט און האָט זיך געלאָזן, אַ זייגער האַלב נאָך איינס, מיט אַ קאַר צום לאָיער, מר. זשאַלקין.

דעם גאַנצן וועג איז ער פול געווען מיט שרעק און מיט האַס. לויטן טאָן פון בריוו האָט זיך אים דער לאָיער, וועלכן ער האָט קיינמאָל ניט געזען — ווייל די רענט פלעגט קומען מאָנען זיינע אַ שוועסטער, — פאָרגעשטעלט פאַר איינעם פון די שרעקלעכסטע באַשעפענישן: גרויע קעצישע אויגן, אַ בייזער פּנים, און ווער ווייס, ווי אַזוי וועט ער פון אים אָפּשניידן.

די קאַר האָט זיך אָפּגעשטעלט ביי דעם ריכטיקן קאָרנער, בערנ־שטיין איז אַראָפּגעשפּרונגען און זיך געלאָזט צום הויז, וואו דער דער אָפיס פון לאָיער האָט זיך געפונען.

דאָס איז געווען אַ הויכער און פיל־שטאָקיקער בנין און דער בנין איז באַשטאַנען פון לויטער אָפיסעס. ער האָט געזוכט אויף די גרויסע שילדן, וואָס זיינען געווען אויסגעהאַנגען פון ביידע זייטן אויף די געמאָלטע ווענט, און ענדלעך געפונען דעם אָפיס פון זיין בעל־דבר. ער איז אויפן צוועלפטן שטאָק. עס איז גאָר אַ סכּנה צו אַזאַ גזלן צו קריכן אַזוי הויך...

ער איז פול מיט פּחד אַריין אין עלעווייטאָר, וואו אַ שוואַרצער עלעווייטאָר־באָי האָט אים גלייך געשלעפּט אין דער הויך און ביים צוועלפטן שטאָק געעפנט די טיר און אַרויסגעלאָזט אים מיט נאָך מענטשן, וואָס האָבן זיך צעשאָטן איבער אַלע זייטן, איבערן לאַנגן און שמאָלן קאָרידאָר אויפן צוועלפטן שטאָק.

בערנשטיין האָט גענומען לעזן די אַלערליי אויפשריפטן אויף די טירן, און ענדלעך האָט ער געפונען אַ באַשיידענע אויפשריפט פון זיין לענדלאָרד און לאָיער.

ער איז אַריין. קעגנאיבער זיין בליק איז געהאַנגען אַ זייגער, וועלכער האָט געוויזן צען מינוט צו צוויי. אין קליינעם, ענגלעכן אָפיס איז געזעסן אַ יונגע מיידל און עפּעס געקלאַפּט מיט די

פינגער אויף א שרייב־מאשין. זי האט זיך נאכלעסיק אומגעקוקט און געפרעגט אין ענגליש:

— אייער נאמען?

בערנשטיין האט א ביסל פארשעמט, און א ביסל דערשראקן זיך אנטפלעקט מיט זיין נאמען. דאס מיידל האט א גוטמוטיקן שמייכל געטאן און ווי אויסגעזונגען:

— א, מר. בערנשטיין, זיצט! ער וועט באלד קומען...

א שטיין איז בערנשטיינען אראפגעפאלן פון הארצן. די מאשיניסטין איז א גוטע, אן אידעלע. און זיין אומרו איז שוין קלענער געווארן. בערנשטיין האט שוין גענויער באטראכט דעם אפיס. ער האט באמערקט צוויי שראנקען אנגעפילט מיט פארשטויבטע ביכער, אזוינע דיקע און שווערע. אלץ מסתמא וועגן הייזער, לענדלארדס און טענאנטס... אויפן שרייב־טיש זיינען געלעגן אין קופקעס פארשיידענע פאפירן, אלע געשריבן אויף א מאשין, פאפירן אין אלערליי פארמען און אלץ אזעלכע דראענדיקע, שטרענגע און באשטראפנדיקע. צווישן זיי מוז אוודאי ליגן א פאפיר וועגן אים אויך.

ער האט געטאפט דאס פעקל געלט אין טאש און זיך געטרייסט. דאס געלט, וואס ער האט געבראכט, וועט אים פארטיידיקן.

ער איז געווארן אומגעדולדיק און געקוקט אויפן זייגער. די מאשיניסטין האט פון דער ארבעט ארויס אים בארויקט:

— מר. זשאלקין וועט יעדע מינוט אנקומען.

נאר אט האט זיך די טיר געעפנט און ס'איז אריינגעקומען א הויכער בלאנדער מאן, פון א יאר עטלעכע און דרייסיק, מיט זייער אידעלע געזיכטסצוגן, מיט בלויע אויגן, אונטער זיי טונקעלע פאסן פון א שווערער מידקייט...

בערנשטיין האט אים אנגעקוקט און איז געווען זיכער, אז דאס איז אויך דעם לאיערס א קרבן. ער האט דערפילט צו אים א מין רחמנות־געפיל און זאגאר אים, אומבאקאנטערהייט, געגריסט.

דער הויכער בלאסער יונגערמאן האט פריינדלעך צוריקגעענטפערט און איידל געפרעגט:

— ווי איז אייער ווערטער נאמען?

— דאָס איז מר. בערנשטיין — האָט די מאַשיניסטין געענט־פערט — ער וואַרט שוין דאָ בײַ אַ פערטל שעה.

— אָ, מר. בערנשטיין, — האָט דער יונגערמאַן נאָך פרײַנדלעכער אויסגערופן און, איבערפירנדיק די האַנט איבערן שוין עטוואָס גע־קנייטשטן שטערן, זיך אָנגערופן:

— נו, זאָגט אַליין, מר. בערנשטיין, וואָס פאַרשאַפט איר מיר אַזוי פיל לייד. איך בין פאַרוואָרפן מיט אַזוי פיל אַרבעט, עס איז אַפילו ניטאָ קיין צייט צו עסן און דאָ קומט איר מיט אײַער ניט־פּינקטלעכקייט און מען מוז אײַך בריוו שרײַבן און דראָען אײַך... זייער ניט אײַנגענעם פאַר מיר. האָט אײַנזעעניש מיט מיר, איך בעט אײַך, מר. בערנשטיין.

הייסט עס, אַז דאָס איז ער אַליין טאַקע, דער שרעקלעכער לענדלאָרד און לאָיער, און ער בעט זיך בײַ אים, בערנשטיינען, רחמים...

און בערנשטיין האָט זיך דערפילט אַזוי זינדיק, און אַזוי אומדערבאַרעמדיק קעגן אָט דעם שוואַכן, איידעלן יונגמאַן מיט די איידעלע געזיכטסצוגן, אַז ער האָט זיך אויפריכטיק, ווי פאַר אַ שוואַכערן פאַר זיך, אַנטשולדיקט:

— עס איז ווירקלעך ניט שיין פון מיר, מר. זשאַלקין, פון היינט אָן וועל איך זיין פּינקטלעך.

און ער האָט שוין אַ דרייסטער און אַ שטאַרקער אַרויסגענומען די סומע, וואָס ער האָט מיט זיך געבראַכט, און אַוועקגעלייגט פאַר דעם פאַרמאַטערטן און מידן מר. זשאַלקין, וואָס האָט פאַרטראָטן זיין פאָטער. דעם אַלטן לענדלאָרד...

מר. זשאַלקין האָט דאָס געלט גענומען מיט אַ מינע, ווי איינער גייט אויפהייבן אַ משא, פויל געציילט, נאַכלעסיק אַוועקגעוואָרפן צוריק אויפן טיש און ווידער גענומען פריינדלעך בעטן זיך:

— פּליז, מר. בערנשטיין, זייט פּינקטלעך. איר ווייסט ניט, וויפל צרות איך האָב צוליב אײַך. אָט, למשל, וואָס זאָל איך איצט טאָן מיט דעם געלט. דעם פערטן פון יעדן חודש טראָג איך אַריין אין באַנק אַלע סומען, וואָס מיר נעמען איין פון די טענאַנטס. מ'דאַרף דעפּאָנירן פריער, נאָר מיר וואַרטן אויף אײַער

סומע, איר פֿאַרשטייט. אָבער ווי לאַנג קאָן מען האַלטן געלט בײַ זיך אין קאַסע? נו, וואָס זאָל איך איצט טאָן. אָט אַזוי לייד איך פֿון אײַך זייער פֿיל און מוז אײַך אַזוינע שטרענגע בריוו שרײַבן. איך בין ניט קיין גזלן, גלויבט מיר, ווייט ניט קיין גזלן...

נאָך דער אויספֿירלעכער ערקלערונג האָט זיך בערנשטיין דערפֿילט נאָך מער פֿאַרשולדיקט. ער האָט אָנגעקוקט דעם בלייכן, מאָגערן מר. זשאַלקין מיט דעם מידן אויסזען און ער האָט זיך ניט געקאָנט באַפֿרייען פֿון אַ גרויסן געפֿיל פֿון רחמנות.

און אַ גאַנצן וועג, פֿאָרנדיק צו זיין אַרבעט, האָט אים דער געפֿיל ניט אָפּגעלאָזט.

אים האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט דאָרט אין אָפֿיס איבער־געלאָזט אַן אומגליקלעכן, הילפֿלאָזן מענטשן — זיין רייכן לענדלאָרדס זון...

.2

דער אַלטער לענדלאָרד בערנאַרד זשאַלקין, וועגן וועמען ס'איז אומגעגאַנגען אַ לעגענדע צווישן זיינע „טענענטס“, אַז ער פֿאַרמאָגט בײַ אַ דריי גאַסן הייזער — פֿלעגט אַליין נאָך דעם רענט ניט קומען. ניט ווייל ער איז געווען צו גוטהאַרציק דערצו, אָדער צו שטאָלץ צו גיין אַליין מאָנען, נאָר ווייל ער האָט געהאַט אויף וועמען זיך צו פֿאַרלאָזן — זין, איידעמס, טעכטער און שניר, קיין עין־הרע ניט, לרוב. די זין זיינען געווען פֿון דער פּראָפֿעסיע לאָיערס, און ווען עס איז געווען טראָבל מיט די טענענטס, האָבן די דאָזיקע זין, איבערהויפּט איינער פֿון זיי, שוין געוואוסט וואָס צו טאָן, אַז דער טענענט זאָל ניט זיין קיין עקשן, — אָדער ער זאָל צאָלן, אָדער ער זאָל מופֿן. וואוהין? דאָס איז דעם זון, דעם לאָיער, ניט אָנגעגאַנגען. פֿון זיינטוועגן — אַפֿילו אין דער רייכסטער געגנט, אין דעם גרעסטן אַפּאַרטאַמענט...

מאָנען דעם רענט פֿלעגט אין דעם הויז קומען די עלטערע טאָכטער, אַ העלע בלאָנדינקע, מיט גוטמוטיקע געזיכטסצוגן און מיט גרויסע בלויע אויגן. און עס איז, אָנקוקנדיק זי, געווען אַ וואונדער בײַ מאַנכע טענענטס, וואָס זיינען געווען מער באַאָבאַכט־

דיק, ווי אַזוי אַזאַ איידעלע פרוי קומט דווקא פונקט דעם ערשטן און נאָך פּאַר צען אין דער פרי נאָכן רעגט...

טאָמער פלעגט גראָד דעם טאָג בײַ מאַנכע טענענטס קיין געלט ניט זיין אָנגעגרייט, און קיין טשעק שרייבן האָט מען אויך גראָד יענעם טאָג ניט געקאָנט, איז זי שוין געוואָרן שטרענגער און אין אירע גרויסע אויגן האָבן זיך שוין אָנגעצונדן פייערלעך, וואָס האָבן בייז געלויכטן, און זי פלעגט שוין וואָרענען:

— מיין פּאַפּאַ וועט ווערן זייער בייז.

און זי האָט כמעט ווי באַפוילן אַרויסשיקן גלייך אַ טשעק, ווייל נאָכאַמאָל קומען האָט זי קיין צייט ניט. זי האָט נאָך גענוג הייזער, איבער וועלכע זי דאַרף גיין קאָלעקטן...

דעם טשעק פלעגט מען שוין אַרויסשיקן אויפן נאָמען פון לענדלאָרד אַליין, ב. זשאַלקין... דעם ערשטן פולן נאָמען זיינעם האָט ניט יעדערער געוואוסט, און ניט יעדן האָט עס אינטערעסירט. כאָטש צום אַלטן האָט מען אייגנטלעך קיין טענות ניט געהאַט. ער פלעגט דווקא קומען אָדער — ריכטיקער געזאָגט — אַריינפאַלן צו אַ טענענט אינמיטן מאָנאַט און פרעגן, צי איז אַלץ אין אָרדענונג. טאָמער האָט מען געענטפערט, אַז ניט, מען דאַרף האָבן אַ „פּלאָמ־בער", פלעגט ער פאַרקנייטשן זיין אַזוי אויך געקנייטשטן פּנים און מורמלען:

— טע־טע־טע... ווי לאַנג, דאַכט זיך, אַז מען האָט געפיקסט...

און אַז מען האָט אים פאַרזיכערט, אַז געפיקסט האָט מען מיט אַ יאָר צוריק, האָט ער אָנגעקוקט דעם טענענט מיט פאָרשנדיקע בליקן, שוין זיך מער ניט געאַמפּערט און געזאָגט:

— אָלרייט, מירן זען...

און ער פלעגט פאַרשווינדן אויף אַ נאָך לענגערער צייט.

אין דעם באַשטימטן טאָג פלעגט ווידער קומען די טאָכטער מיט די גרויסע בלויע אויגן און מיטן איידעלן אויסדרוק, שטעלן זיך ביים טיר און פאָדערן דאָס איריקע מיט אַ זיסן שמייכל.

טאָמער האָט מען איר ניט געגעבן, פלעגן אירע אויגן זיך אָנ־צינדן און זי פלעגט שטרענג אָנזאָגן:

— שיקט מאָרגן אַרויס אַ טשעק.

און דער טענענט האָט שוין געשריבן אַ טשעק אויפן נאָמען פון לענדלאָרד: ב. זשאַלקין.

איינמאָל האָט צו די טענענטס דערגרייכט אַ קלאַנג, אַז דער לענדלאָרד איז קראַנק, האָט עס יעדן שטאַרק פאַרדראָסן. אַ בע-סערער טענענט האָט אַפילו אין האַרצן גאָט געבעטן, ער זאָל געזונט ווערן. וואָרעם דער אַלטער בערנאַרד זשאַלקין האָט, לויט זיין אויסזען און לויט זיין ריידן די עטלעכע געציילטע ווערטער, געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ גאַנץ סימפאַטישן מענטשן.

אָבער די גוטע ווינטשן פון דעם רוב טענענטס האָבן ניט געהאָלפן. צי די אַלטקייט זיינע, צי די שטאַרקע פאַרקילונג — אין אַ שיינעם פרימאָרגן האָט זיך פאַרשפרייט די ידיעה, אַז דער אַלטער לענדלאָרד איז געשטאָרבן. און די טענענטס האָבן צווישן זיך פילאָזאָפירט:

— מען שטאַרבט...

און אַן אַנדערער האָט ניט מיט קיין בייזער כוונה, נאָר צוליבן ביסעלע הומאָר, וואָס ער האָט באַזעסן, צוגעגעבן:

— יאָ, אַפילו לענדלאָרדס שטאַרבן אויך.

האָט שוין דאָס באַליידיקט די געפילן פון דעם טענענט בערנשטיין, וואָס איז געווען אַ הומאַנישער מענטש און פילאָזאָפיש געשטימט, — ווי שוין באַקאַנט איז ער טאַקע געווען פון די אומפינקטלעכסטע צאָלער, — און ער האָט איבערגעשלאָגן:

— וואָס הייסט לענדלאָרדס אַפילו אויך?... אַלע זיינען פאַרן טויט גלייכע מענטשן...

דאָס איז געווען דעם 28טן פון אַ געוויסן מאָנאַט.

דער זעלביקער הומאַניש-פילאָזאָפישער טענענט, מר. בערנ-שטיין, איז געווען טשיקאַווע צו וויסן, צי וועט דאָס מאָל אויך קומען די טאָכטער דעם ערשטן. ער איז אין האַרצן געווען זיכער, אַז ניט. זי איז אין טרויער און זי וועט ניט האָבן קיין מוט. ער האָט אָבער ניט געוואָלט אויסנוצן דעם אומגליק און האָט דאָס מאָל דווקא אָנגעגרייט דאָס דירה-געלט צו דעם ערשטן.

און ער האָט טאַקע האַלב געטראָפן. געקומען איז די טאָכטער

ניט דעם ערשטן, נאָר דעם דריטן, און מיט אַ שעה שפּעטער זוי שטענדיק — אַ צען מינוט פֿאַר עלף אין דער פֿרי.

דערווייל איז אין די צוויי טעג, ניט ווילנדיק, אַוועקגעגאַנגען אַ ביסל פֿון דעם געלט... די טאָכטער האָט, ווי געוויינלעך, זיך געבייזערט: אָבער אַזוי ווי זי איז געגאַנגען אין אַ שוואַרצן טרויער־הוט, איז דער כּעס אירער ניט געווען אַזוי בולט.

דער טענענט, וואָס איז געווען געשטימט הומאַניש־פֿילאָזאָפֿיש, האָט געזוכט ווערטער צו טרייסטן איר. אָבער זי האָט קענטיק ניט געהאַט צו פֿיל צייט. זי האָט בלויז געבעטן גלייך מאָרגן אַרויסשיקן דעם טשעק, און אײַפֿמערקזאַם געמאַכט, אַז מען זאָל אַזוי גוט זיין ניט שרייבן ב. זשאַלקין נאָר — ד. זשאַלקין, — עס זאָל ניט זיין קיין טראָבל אין דער באַנק.

און ווען זי איז אַרויסגעגאַנגען, האָט מר. בערנשטיין שטי־מונגספֿול געפֿילאָזאָפֿירט פֿאַר זיין פֿרוי:

— הערסט, אַ מענטש האָט געלעבט, געלעבט, זיך דערוואָרבן הייזער, פֿאַרמעגנס און אַז ער איז פֿאַרשוואונדן, האָט זיך בלויז געענדערט איין איינציקער אות — פֿון אַ „ב" איז געוואָרן אַ „ד"...

און בערנשטיין האָט זיך פֿאַרטראַכט...

נייער יחוס

(עטיוד)

צו באַגעגענען דעם גאַסט, וואָס האָט געדאַרפט קומען מיט דעם צוג צוויי אַ זייגער נאָכמיטאָג, איז באַשטימט געוואָרן רושייק ליוואַי, דער רייכסטער פון די רוסישע יידן אין דער שטאָט, וואָס האָט זיך געפונען אין דער ווייטער „סאַוט" (דרום). דער נאָמען פון דעם גאַסט, וואָס האָט געדאַרפט האַלטן דאָ אַ לעקציע, איז ליוואַיען געווען באַקאַנט נאָך פון דער אַלטער היים אין רוסלאַנד, ווען ער, ליוואַי, האָט געהייסן לעווי, איז געווען אַן אַרבעטער און האָט געהערט צום „בונד". איצט איז ליוואַי אַ רייכער מאַן און האָט שוין לאַנג פאַרגעסן אין די אַמאָליקע חלומות. ביים נאָמען פון גאַסט, וואָס דאַרף קומען, איז דאָס פאַרגאַנגענע צוריק אַרויפגעשוואומען אין זיין זכרון. דער גאַסט איז נאָך אַלץ דער זעלביקער קעמפער, וואָס געווען, כמעט מיטגעגאַנגען מיט דער צייט. און ער, ליוואַי, וואָס? אַ רייכער מאַן געוואָרן, מיט געשעפטן, מיט הייזער און מיט אַ גרויסער, טייערער „קאַר", ווי ער רופט זיין „בעקער"-אויטאָמאָביל...

האָט ער, פון איין זייט, געוואָלט דעם גאַסט איבערראַשן מיט עשירות. זאָל ער טאַקע זען, וואָס פון אַ היימישן אַרבעטער, אַ קעמפער, קאָן ווערן אין אַמעריקע. פון דער אַנדערער זייט, האָט ער זיך געשעמט און אַלץ געטראַכט, ווי אַזוי באַהאַלט מען פון אָט דעם דאָזיקן גאַסט זיין רייכקייט...

איז ער געפאַלן אויף אַ פּלאַן: ער וועט טאַקע קומען באַגעגענען דעם גאַסט צו דער באַן אין דער טייערער קאַר, ער וועט אָבער מיטנעמען דעם איינציקן אַרבעטער צווישן זיי, הורוויץ און זיין פרוי, מיט וועלכע מען קאָן נאָך אויסריידן אַ וואָרט פון אַרבעט,

פון „באַוועגונג“, רעוואָלוציע און וועגן צווייטן צי דריטן אינטערנאַציאָנאַל... און דער גאַסט וועט כאָטש באַלד ניט דערקענען, צו וועמען ער איז אַריינגעפאַלן. מיט די הורוויצעס וועט ער, ליוואַי, אַליין זיך אויך פילן אָרעמער, רעוואָלוציאָנערער, און צו וועמען דער אַוטאָמאָביל געהערט וועט דער גאַסט ניט וויסן.

איז ליוואַי, אָנגעטאָן אין זיין וואָכעדיקסטן אָנצוג, צוגעפאָרן צו די הורוויצעס. געטראָפן האָט ער אין דער וואוינונג בלויז די פרוי. הורוויץ האָט געאַרבעט ערגעץ אין אַ צווייטער גאַס.

מיסעס הורוויץ אַליין, וואָס איז שוין געווען אַ מאַמע פון דערוואַקסענע קינדער, איז נאָך אָבער אַלץ געווען אין די רייען פון אַרבעטער־קלאַס. ביי די פילע געלעגנהייטן, וואָס איר מאַן האָט דאָ געהאַט זיך אַרויפצואַרבעטן, איז ער אַלץ געבליבן ביי זיין פרעס און שער און נאָדל... דערפאַר איז ער טאַקע געווען דער שטאָלץ פון דעם קרייז, וואו עס האָבן זיך געפונען די געוועזענע אָן האָבן זיך געטוליעט אין די פרייע שעהן איינע צו די אַנדערע, ווי שאָף אָן אַ פאַסטעך... איבערהויפט זי, די ווייב, וואָס אַלע האָבן זי גערופן מיט איר ערשטן נאָמען, חנה, איז געווען איבערגעגעבן דער אידעע, ווי אַמאָל אין די גוטע יאָרן אין דער היים. אויב איר איז נישט באַשערט צו געפינען זיך צווישן אַן אַרבעטער־קלאַס, גאָר צווישן רייך געוואָרענע, ווייס זי אָבער, אַז ער איז נאָך דאָ, ער עקסיסטירט נאָך אין דער וועלט... איר מאַן אַליין, וואָס פלעגט קומען פון דער אַרבעט אַ מידער, פלעגט עס איר דערמאָנען. דערפאַר, אַז ליוואַי פלעגט אַמאָל זיך וועלן אָפּרוען פון זיין רייכקייט, פלעגט ער אַמאָל ביי טאָג צופאָרן מיט זיין טייערער קאַר צו די הורוויצעס, אַריינגיין אין דער אָרעמער וואוינונג און כאַפּן אַ געהויבענעם שמועס...

דאָס מאָל האָט ער אָבער צו חנהן זיך באַצויגן מיט מער רעספּעקט, ווי אַלעמאָל. די קליינע וואוינונג מיט די אָרעמע מעבל האָט געגלעט זיין בליק. עס האָט אים דערמאָנט אָן די פּראָלעטאַרישע וואוינונגען אין דער היים. און ער האָט זיך יום־טובדיק אָנגערופן:

— איך בין אַייך, חברטע, געקומען נעמען אין מיין קאַר צו פאָרן באַגעגענען דעם גאַסט...

חנה איז מיט אַ מינע פֿון געפֿאַלנקייט און געהויבנקייט צוזאַמען אויפֿגעשטאַנען פֿון איר פּלאַץ, אַרויפֿגעוואָרפֿן אויף זיך אַן אַלטן מאַנטל און איז אַרויס.

דערזעענדיק לעבן הויז ליוואַיס גרויסע קאַר, האָט זי זיך פֿאַרשעמט, אַ שמייכל געטאָן, ווי פֿאַרשולדיקט, און איז אַריין און זיך אַוועקגעזעצט לעבן ליוואַיען.

ער האָט געגעבן אַ דריי דאָס רעדל און זיך געלאָזט איבער די גרויסע, ברייטע גאַסן פֿון דער קליינער, ווייטער שטאָט.

ביים דעפּאָ איז ער שטיין געבליבן. חנה איז אַרויס. נאָך איר ליוואַי. צום אָנקומען פֿון דעם צוג איז נאָך געווען בײַ אַ צען מינוט. ליוואַי האָט באַטראַכט חנהן און איז געווען גליקלעך: זי וועט אויס פּונקט ווי אַ „חברטע“ אין דער אַלטער היים.

און אים איז גלייך אײַנגעפֿאַלן, אַז דעם גאַסט וועט ער אַוועקפֿירן טאַקע צו איר אויף מיטאָג.

— חנה, איר ווייסט, מיטאָג וועט דער גאַסט עסן בײַ אײַך. ווי מיינט איר, האַ?

— נו, געוויס, מיט פֿאַרגעניגן...

— איר פֿאַרשטייט, בײַ אײַך וועט ער זיך פֿילן היימישער... בײַ מיר אין דער היים איז, ווייסט איר דאָך..

חנה האָט שטאָלץ געשוויגן. זי האָט זיך איצט, אין דער מינוט, געפֿילט באמת רייכער פֿאַר ליוואַיען...

— אָ, איך ווייס, ער איז זייער אַן איבערגעגעבענער דער אידעע, אַן אידעאַליסט...

ליוואַי האָט פֿרום אָפּגעזיפֿצט.

דער צוג איז אָנגעקומען. עס האָבן אָנגעהויבן אַרויסצוקומען אַלערליי פּאַסאַזשירן, עלטערע, ייִנגערע, מאָגערע און דיקע. חנה און ליוואַי האָבן יעדן באַטראַכט און ענדלעך זיך אָפּגעשטעלט בײַ אַ ברונעטן מאַן מיט שוואַרצע אויגן, וואָס האָבן באַזאָרגט און אומרויִק עמיצן געזוכט. אין איין האַנט האָט ער געהאַלטן אַ ייִדישע צײַטונג — אַ סימן, אַז דאָס איז ער און מען זאָל אים נישט פֿאַרבײַטן; אין דער צווייטער האַנט — אַ קליינעם טשעמאָדאַן, וואָס איז אויך געווען גענוג סימן, אַז דאָס איז דער גאַסט.

חנה האָט טאַקע דערפילט, אַז דאָס איז ער, אַ גאַנטער, אַן אייגענער...

ליוואַי אָבער האָט מיט דרך־ארץ און פרעמדקייט אים אָנגעקוקט און נישט געוואַגט עפּעס צו זאָגן.

— דאָס זענט איר, חבר — האָט חנה, אַ לויכטנדיקע, זיך געווענדט צום גאַסט און אָנגערופן זיין נאָמען.

— יאָ, איך... איר האָט דערקענט, הייסט עס, נאָך דער צייטונג...

— מען דערקענט שוין אַן אייגענעם סיי ווי סיי — האָט חנה געשמייכלט פריינדלעך.

ליוואַי איז געשטאַנען און נישט געוואוסט, ווי צו האַלטן זיך, וואָס צו זאָגן. ער האָט זיך דערמאָנט אָן זיין „קאַר“, וואָס איז געשטאַנען הינטערן דעפּאָ און זיך ענדלעך אָנגערופן:

— קומט פאָרן.

זיי זיינען אַלע דריי אַרויס פון דעפּאָ.

חנה איז אַריין אינעווייניק, נאָך איר דער גאַסט. ליוואַי האָט זיך געזעצט ביים פראָנט און, ווי אַ באַלײדיקטער, גענומען טרייבן דעם גרויסן אַווטאָמאָביל.

דער אַווטאָמאָביל איז פאַרביגעפאָרן די געשעפטס־גאַסן, וואו עס האָט זיך געפונען ליוואַיס גרויסער „סטאָר“.

ער האָט אויף דער סטאָר אַ וואָרף געטאָן זיין בליק און האָט דעם אַווטאָמאָביל געלאָזט לויפן שנעלער, שנעלער, ווי אין דער מינוט וואָלט ער געוואָלט אַנטלויפן פון אַלע זיינע געשעפטן.

ערשט צופאָרנדיק צו חנהס וואוינונג, האָט ער פרייער אָפּגע־אָטעמט, און איז אַרויס ווי פון אַ געפענגעניש.

מיט זיכערע טריט איז ער אַריין אין דער וואוינונג פון דער אָרעמער חנהן. דער מאַן, הורוויץ, איז שוין געווען אין דער היים.

— טאַקע לכבוד דעם גאַסט געוואָרפן די אַרבעט — האָט ער, ווי יום־טובדיק אַרויסגערעדט.

— וועלן מיר טאַקע אַלע אינאיינעם עסן מיטאָג — האָט חנה, אויך אַ יום־טובדיקע, געמאָלדן — און איר, ליוואַי... איך מיין, חבר ליוואַי, וועט אויך עסן...

ליוואַי איז נישט געווען הונגעריק, נאָר צוליב דעם וואָרט „חבר“, וואָס זי האָט אים היינט דאָס ערשטע מאָל גערופן, האָט ער זיך נישט אָפּגעזאָגט פון דעם כּבוד צו עסן אַן אָרעמען מיטאָג בײַ אַן אָרעמען פּראָלעטאַריער...

נאָך דער שיידונג

(עטיוד)

די גוטע ווערטער, וואָס יעדערן פון דעם יונגן פּאָרל איז נאָך דער חתונה אויסגעקומען צו הערן — אים פון יונגע, רייצנדע מיידלעך און איר פון שיינע יונגעלייט — האָט זיי ניט נאָר ניט געפרייט, נאָר אויפגערעגט, געריצט. וואָס קומט שוין איצט אַרויס פון די אַלע גוטע ווערטער, אַז ער, ווי שיין און ווי אינטערעסאַנט ער זאָל ניט זיין, געהערט שוין צו איר; און זי, ווי רייצנד זי זאָל ניט זיין, געהערט שוין צו אים...

פריער, ווען זיי זיינען געווען פריי, איז זיי ניט אויסגעקומען צו הערן וועגן זיך אַזוינע גוטע מיינונגען. אסתר פלעגט אויך פריער באַקומען אַ קאָמפּלימענט פון מאַנכן יונגן בחור, אָבער ווי נאָר זי האָט עם אָנגענומען ערנסט און זיך געוואָלט באַקענען נעענטער מיט דעם יונגנמאַן, איז יענער ווי אָפּגעקילט געוואָרן, און באַלד האָט זי אים שוין געזען מיט אַן אַנדערער.

אויך יוסף האָט פריער קיינמאָל ניט געהערט, אַז ער איז אַזוי אינטערעסאַנט. פלעגט אים אַ מיידל אַמאָל זאָגן אַ גוט וואָרט, זיך חנדלען צו אים, איז ווי נאָר ער האָט געוואָלט מיט איר נעענטער ווערן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דאָס מיידל איז דווקא פון אים ניט שטאַרק אַנטציקט, און ענדלעך האָט זיך ביידנס ערפאָלג אויסגעלאָזט דערמיט, וואָס יוסף איז אסתרן נאָך געטרייער געוואָרן און אסתר האָט דערפילט, אַז דער איינציקער, אויף וועמען זי קאָן זיך פאַרלאָזן, איז יוסף.

אין אַזאַ מאָמענט פון געטריישאַפט האָבן זיי באַשלאָסן חתונה האָבן.

און ערשט נאָך דער חתונה האָט זיך אָנגעהויבן ביידנס ערפאָלג ביי אַנדערע, ביי די פריערדיקע באַקאַנטע.

ווען אסתּר האָט נאָר געהאַט אַ געלעגנהייט צו זיין אין אַ געזעלשאַפט פון יונגע לייט אָן יוסיפן, האָט זי באַמערקט די דורכ־דרינגענדע בליקן, וואָס פאַלן אויף איר. עס האָבן אויך ניט געפעלט געוויסע אָנדייטונגען, פאָרשלאָגן, און אַ דרייסטערער האָט אָפן אַרויס־געזאָגט:

— אַך, אסתּר, צו וואָס האָט איר אַזוי פרי חתונה געהאַט? איר זייט אַזוי שיין...

— פאַרוואָס האָט איר מיר עס פריִער ניט געזאָגט? — האָט אסתּר ווי אַ ברוגזע זיך געהנדלט.

— פריער... הם... פריער — האָט דער יונגערמאַן געזוכט אַ תּירוץ — פריער האָב איך מורא געהאַט פאַר אייער שטענדיקן באַגלייטער, פאַר יוסיפן...

— נו, טאָ האָט איצט נאָך מער מורא...

און אַ בייזע האָט זי זיך געשיידט מיטן יונגנמאַן.

זיך געטראָפן אין אָוונט מיט יוסיפן אין זייער קליינער וואוינונג, האָט זי אים פאַרגליכן מיט יענעם יונגנמאַן, און יוסף האָט אין אירע אויגן פאַרלאָרן.

יוסף, ווידער, וואָס האָט אויך אין גאַס זיך באַגעגנט מיט אַן אַמאָליקער באַקאַנטער מיידל און האָט געהערט פון איר אַזוינע גוטע ווערטער, וואָס ער האָט קיינמאָל, פאַר דער חתונה, פון איר ניט געהערט, איז אויך געווען פאַרבענקט און ניט צופרידן. ער האָט אָנגעקוקט אסתּרן, געזוכט מיטן בליק אין איר יענע שיינקייט, וואָס זאָל אים אָנצינדן, און האָט ניט געפונען. אין דער זעלבער צייט האָט זיך פאַר אים געטראָגן די געשטאַלט פון דער מיידל, וואָס ער האָט געזען בייטאָג... אירע רייד האָבן אים נאָך געקלונגען אין די אויערן. איר שמייכל האָט נאָך אים ערגעץ געריפן...

— וואָס ביסטו אַזוי פאַרטראַכט, אסתּר? — האָט ער געזוכט עפּעס צו זאָגן איר און האָט דאָס יונגע ווייבעלע אָנגעקוקט מיט פאַרדראָס.

— איך טראַכט? האַ? איך האָב גאָרנישט געטראַכט — האָט זיך אסתר ווי דערשראָקן, האָט אַ שמייכל געטאָן און נאַכלעסיק גע־פרעגט:

— נו, וואָס האָסטו היינט עפּעס אויפגעטאָן?

— אָט, געזוכט פּרנסה — האָט ער אַ שטאַמל געטאָן.

— טאַקע זייער אינטערעסאַנט... — האָט זיך אסתר ווי געקלאָגט.— איך האָב געמיינט, נאָך דער חתונה וועט זיך ערשט אָנהייבן דאָס אמת שיינע, מיט אַמאָל: פּרנסה געזוכט... ווי אָרעם...

— נו, וואָס קאָן מען טאָן... אַזוי פירט זיך עס... דער מאַן מוז שפּייזן די פרוי...

— ניין, יוסף, איך פאַרלאַנג עס ניט. מיר געפעלט עס ניט...— האָט זיך אסתר געבעטן. — איך וועל טאַקע זוכן אַרבעט, איך וויל אויף מיר אַליין פאַרדינען. איך וויל ניט זיין אָפּהענגיק פון דיר.

— וואָס, דו האָסט חרטה?... — האָט יוסף געפרעגט און פאַרשנדיק זי אָנגעקוקט.

— חרטה?... איך וויס... עס געפעלט מיר ניט אַזוי צו לעבן... איך בין נאָך יונג. איך וויל נאָך פריי זיין.

פאַר אירע אויגן האָט דורכגעשוועבט דער יונגערמאַן, וועלכן זי האָט באַגעגנט ביטאָג.

אויך פאַר יוספן האָט זיך דורכגעטראָגן די געשטאַלט פון דער מיידל, וואָס ער האָט באַגעגנט.

נאָך אַ שטילקייט, וואָס האָט געהערשט צווישן דעם פּאָרל, האָט יוסף זיך אָנגערופן:

— אויב דו ווילסט זיין פריי, קאָנסטו; וועל איך אָבער אויך זיין פריי... האַ? — ער האָט זי אָנגעקוקט און געוואַרט אויפן איינדרוק.

— נו, געוויס... מאָגסט זיין פריי — האָט אסתר קאַלט געענט־פערט. — נאָך מאָרגן נעם איך אַ צימער פאַר זיך...

— ווי דו ווילסט, — איז יוסף באַליידיקט געוואָרן.

* * *

די אַרבעט, וואָס אסתּר האָט געזוכט, האָט זי אין עטלעכע טעג נאָך דער צעשיידונג מיט יוספֿן לײַכט באַקומען. נאָך דער אַרבעט האָט זי זיך געפֿילט פֿרײַ, ווי אַמאָל.

גייענדיק פֿאַרנאַכט נאָך דער אַרבעט, איז זי אַרײַן אין אַן אומבאַקאַנטן רעסטאָראַן. זי האָט ניט געוואָלט טרעפֿן זיך מיט יוספֿן.

אָבער אויך יוסף האָט מורא געהאַט צו טרעפֿן זיך מיט אסתּרן, און ער איז אויך נאָך זײַן באַשעפֿטיקונג אַרײַן אין זעלבן אומבאַקאַנטן רעסטאָראַן. אָבער אַז ער האָט איר שוין געטראָפֿן, האָט ער זי באַגריסט.

זי האָט אים מיט אַ שמייכל געענטפֿערט.

סײַ זײַן באַגריסונג, סײַ איר שמייכל זײַנען געווען ניי פֿאַר ביידן.

— איר קאָנט זיך זעצן דאָ, עס איז דאָ פּלאַץ — האָט אסתּר פֿאַרגעלייגט מיט אַ נייעם שמייכל.

יוסף האָט זיך, אַ פֿאַרשעמטער, געזעצט איר אַנטקעגן.

אין די עטלעכע טעג, וואָס זיי האָבן זיך ביידע ניט געזען, האָבן זיך זייערע דערוואַרטונגען ניט דערפֿילט. דאָס האָבן זיי דערקענט איינע אין דעם אַנדערנס בליקן.

אָבער דאָך האָט יוסף געפֿרעגט.

— נו, אסתּר, ווי לעבט זיך עס אַליין... גוט, האַ?

— און ווי לעבט זיך אײַך, יוסף?

יוסף האָט זי אָנגעקוקט און זיך שיר ניט צעלאַכט.

— אײַך גאָר, אסתּר?

— נו, געוויס... מיר זײַנען דאָך פֿרעמדע.

ער האָט אויפֿגעהויבן די אויגן צו איר.

קעגנאיבער אים איז געזעסן אַ יונג, בליענד מיידל.

— אסתּר, טײַערע — האָט ער זי אָנגענומען בײַ דער האַנט.

— שוין גאָר טײַערע — האָט זי זיך בייז געווייצלט.

זי האָט אויך אים אָנגעקוקט — קעגנאיבער איר איז געזעסן אַן אינטערעסאַנטער יונגערמאַן. אַזאַ איז שטענדיק געווען איר אידעאַל...

און זי האָט זיך אָנגערופֿן:

– וועט איר מיך באַגלייטן נאָכן עסן?
– וואוהין דען?
– איך האָב אַ צימער.
– וואו?
זי האָט אָנגערופן די גאַס.
– אַך, אַזוי ווייט — האָט ער געשפּאַסט. – איך וואוין נעענטער... דו וועסט פאָרן, אסתּר, צו מיר?...
– צו אַ פרעמדן יונגנמאַן? — האָט זי אים אָנגעקוקט ערנסט.
– אסתּר, ביסט קיינמאָל ניט געווען אַזוי אינטערעסאַנט...
אַרויסגייענדיק פון רעסטאָראַן, האָט ער זי גענומען אונטערן אָרעם, און אים האָט זיך געדוכט, אַז ער פירט איצט צו זיך אַהיים דאָס גליק.
אַריינקומענדיק אין זעלבן צימער, וועלכן זי האָט ניט לאַנג צוריק פאַרלאָזן, איז זי אַ פאַרשעמטע געבליבן שטיין אויפן שוועל.
– צינד אָן די עלעקטריע, יוסף — האָט זי זיך געבעטן.
אָבער איידער די עלעקטריע איז אָנגעצונדן געוואָרן, האָט זי יוסף אַרומגענומען און שטאַרק געדריקט צו זיך.
און ביידן האָט זיך געדוכט, אַז זייערע פאַרלאַנגען זיינען דערפילט געוואָרן. און איידער ער האָט ליכטיק געמאַכט, האָט אסתּר אַרויסגעזאָגט:
– איך זע דיך איצט אַן אַנדערן, אַ נייעם.
– און איך דיך אַזוי — האָט ער איר געענטפערט, און זיך ניט געקאָנט גענוג אָנקוקן אויף איר שטראַלנדיקן געזיכט...

הײנטיקע גרינע

אַז עס איז געוואָרן פרײ דער וועג צו שיקן פּעקלעך אין געלט קײן אײראָפּע, האָט נײטען ערשט זיך דערמאָנט אָן זײן משפּחה אין דער הײם: צום גליק איז פון זײן משפּחה אין דער הײם געוואָרן בלויז אײן אָנקל, וואָס איז, לויט זײנע בריוו, שטאַרק פאַראָרעמט געוואָרן, און ער האָט אויף אַן אײדעלן אופן געבעטן הילף. נײטען, ניט קײן גרויסער פאַרדינער און דערצו אַ באַווײבטער, האָט פונדעסטוועגן מיט שמחה אַוועקגעשיקט די ערשטע הילף — אַ פּעקל שפּײז מיט קלײדער און אויך אַ ביסל געלט מזומנים. אויף דעם געלט האָט ער געהאַט אַ קבלה אין פיר חדשים אַרום, אויף דעם פּעקל שפּײז אין זעקס חדשים, און אויף די קלײדער, וואָס ער האָט אַרויסגעשיקט, צוליב דעם אָרטיקן שווערן ווינטער, גלײך נאָך סוכות, האָט ער געהאַט אַ קבלה ערשט אין אָנפאַנג יוני. יעדער בריוו, וואו עס איז באַזונדער געמאָלדן געוואָרן פון די דערהאַלטענע שפּײז, קלײדער און געלט, איז געווען געשריבן אין אַ זײער דאַנקבאַרן טאָן, כאָטש מיט גרויס ווערדע, און געגעבן אָנצוהערעניש אויף אַן אײדעלן אופן, אַז אײב דעם גוטן פלימעניק איז ניט שווער, זאָל ער זײ אויך ווײטער ניט פאַרגעסן.

אין די בריוו זײנען אויך געווען צוגעשריבן גרוסן פון דעם אָנקלס עלטערע קינדער. איבערהויפּט פון דעם עלטערן זון, נײטענס קוזין. ער האָט שוין געשריבן אין רוסיש, געגעבן אָנצוהערעניש, אַז ער וואָלט זיך געוואָלט זען מיט אַזאַ קוזין, און זיך אונטערגעשריבן „גרישאַ”. און עס האָט נײטענען זײער הנאה געטאָן, וואָס דער אָנקל האָט אַזאַ וואוילן זון, און דורכשמועסנדיק זיך מיט זײן ווײבל וועגן אים, האָט נײטען אַמאָל אַזאָג געטאָן:

— עס וואָלט טאַקע געווען אַ יושר אַראָפּצוברענגען אים אַהער: וועדליג זיין רוסיש דאַרף ער זיין גאָר אַ מענטש. האַ, וואָס זאָגסטו, אסתּר?

— געוויס... עס איז אַ מצווה צו העלפן זיי דאָרט. מען קאָן קריגן ווי עס איז אויף אַ שיפסקאַרטע און די איבעריקע הוצאות און ברענגען אים אַהער.

נאַטירלעך איז עס פאַר נייטענען אַליין שווער געווען צו טאָן; האָט ער זיך געווענדט צו די ווייטערע קרובים, וואָס געפינען זיך שוין דאָ, און מיט זייער הילף האָט אים ענדלעך נייטען אַרויסגעשיקט אַ וויזע, אַ שיפסקאַרטע און אַ ביסל געלט.

נייטען האָט מיט גרויס אומגעדולד ערוואַרט דעם קוזינס קומען. עפּעס האָט ער זיך געפילט געהויבן, וואָס ער, ערשט אַ יאָר צען אין לאַנד, קאָן שוין אַראָפּברענגען אַ מענטשן אַהער. זיכער וועט דער מענטש, ווען ער וועט קומען, וויסן ווי אַזוי צו באַדאַנקען אים פאַר אַזאַ זאַך; און אַז ער, נייטען, וועט זיין אויג פון אים ניט אַראָפּנעמען, זען אים שטיצן, דעם קוזין, ביז יענער וועט זיך אַרויפאַרבעטן, און בכלל זיין אים אַ לערער און וועג-ווייזער.

עס זאָלן נאָר ניט זיין קיין צרות מיטן אַראָפּנעמען אים. ער, נייטען אַליין, איז נאָך ניט קיין בירגער; די וויזע האָט אויסגעאַרבעט אַ ווייטערער קרוב, דווקא אַ בירגער; יענער זאָל כאָטש האָבן צייט צו קומען אין עליס-איילאַנד.

און נייטען האָט זיך געפילט פאַראַנטוואָרטלעך פאַר דעם נייעם מענטשן, וואָס דאַרף קומען און וועלכן ער מוז פאַרזאָרגן.

און אַז די שיף איז אָנגעקומען, איז שוין נייטען געלאָפן צום ווייטערן קרוב, וואָס איז אַ גרויסער יחסן אַלס בירגער, און אים געוואָרנט צו גיין וואָס פריער אַראָפּנעמען און גלייך פון שיף ברענגען אים דעם קוזין גרישאַ. וואָרעם ער, אַלס ניט קיין בירגער, וועט אַליין גאָרנישט קענען העלפן. אַזוי האָבן אים געזאָגט מענטשן, וואָס ווייסן.

און יענעם טאָג האָט זיך נייטען געפעדערט זייער פרי, ניט געגאַנגען צו דער אַרבעט און געזוכט אַ וועג, ווי אַזוי צוצוקומען צו דער שיף, וואָס ס'איז אים, נאָך אַלע באַמיִונגען, ניט געלונגען.

האָט ער זיך אַרומגעדרייט אַרום דעם טויער, וואָס פירט צום אַריינגאַנג צום הייליקן אינזל, און געוואַרט ביי עטלעכע שטונדן.

דער טאָג איז געווען אַ קאַלטער, איז אים ענדלעך נמאס געוואָרן וואַרטנדיק, האָט ער זיך געטרייסט מיט דעם ווייטן קרוב, אַז יענער וועט שוין דעם קוזין היינט — מאָרגן באַפרייען.

און ער איז דערווייל אַוועק אַהיים.

— ניט געקאָנט בשום אופן צוקומען, — האָט ער זיך פאַרענט־פערט פאַר זיין ווייבל.

— דו ביסט קיין בריה ניט, מיין מאַן, — האָט אסתּר גוט־מוטיק געשמייכלט.

נייטען האָט זיך פאַרשעמט. טאַקע ניט קיין בריה. וואָלט ער געקענט דעם גוטן ענגליש, וואָלט ער אפשר ווי עס איז געפועלט ביי די באַאַמטע; אָבער ווי ער האָט נאָר אָנגעהויבן צו דינגען זיך, האָט זיך דער באַאַמטער צעלאַכט און אָן קיין שום דרך־ארץ צו נייטענען, וועלכער ברענגט אַראָפּ אַ קוזין פון איי־ראָפּע, האָט ער אים אַליין אָפּגעשטופּט.

און ער האָט זיך מודה געווען:

— מיין ענגליש ריידן הרגעט מיך אַוועק.

— נו, יע... האָט אסתּר געשמייכלט, האָסט שוין געמעגט קענען זיך דורכריידן אַמאָל מיט אַן אַמעריקאַנער.

דערווייל האָט זיך דערהערט אַ קלינגען, אסתּר און נייטען זיי־נען געלאָפן צו דער טיר.

עס איז אַריין דער ווייטער קרוב, דער בירגער, און נאָך אים אַ פרעמדער, שיינער, יונגער בחור.

נייטען האָט אים פאַרוואונדערט אָנגעקוקט און געטראַכט:

— ווער איז דער?

— נאַט, איך האָב אייך געבראַכט אייער קוזין. ער האָט גע־וואָלט דווקא צו אייך — האָט דער קרוב געשטופּט דעם יונגנ־מאַן פאָרויס.

— גרישאַ! — האָט זיך נייטען ווי דערשראָקן, — שוין „אַראָפּגענומען“, ווי אַזוי?

— איר שפּילט זיך מיט אים; אַז איך בין געקומען, איז ער שוין געווען פריי. קוים דערקענט, לויט דעם משפּחה־אָנבליק.

— אַזוי גאָר, אַליין? — האָט נייטען ניט געקאָנט קומען צו זיך פון באַוואונדערונג, דערמאָנענדיק זיך, וואָס ער האָט זיך מיט צען יאָר צוריק אָנגעליטן, ביז מען האָט אים „אַראָפּגעלאָזט"; און דאָ — אַזוי לייכט, גאָר אָן קיינעמס לאַסקעס, אָן טענות.

— ווי אַזוי, טאַטע, גרישאַ? — האָט ער זיך נאָכן באַגריסן און צעקושן זיך געווענדט צו אים דאָך ווי אַן עלטערער צו אַ ייִנגערן און ווי אַ שטאַרקערער צו אַ שוואַכערן — דערקלער מיר חי אַזוי?

— מיין ענגליש ריידן האָט זיי אימפּאָנירט.

— האַ, וואָס? — האָט זיך נייטען ווי דערשראָקן.

— דער „גרינער" קען דאָך ענגליש! — האָט דער וויטער קרוב געשמייכלט, — פאַר דיר קאָן ער זיכער בעטן, און עס איז אַ סברא, אַז פאַר מיר אויך — אַ מענטש!

נייטען האָט אויסגעגלאָצט אַ פּאָר אויגן און באַטראַכט דעם גאַסט ווי אַ וואונדערלעכע ערשיינונג...

* * *

אין אַ פּאָר וואָכן אַרום איז שוין פון „גרישען" קיין זכר ניט געבליבן; ער האָט שוין געהייסן „הערי" און געאַרבעט טאַקע מיט נייטענען אין איין שאָפּ און שוין געהאַלטן דאָרט ביי איבער־יאָגן אים אין שכירות... אָבער דאָס האָט נייטענען ניט אַזוי געאַרט, ווי דאָס, וואָס גייענדיק צוריק אַהיים פון דער אַרבעט און פאַרבייגייענדיק אַ סטענד, האָט ער, נייטען, געקויפט זיין יידישע צייטונג, און הערי האָט געקויפט די „איווינינג וואָרלד"...

און ניט נאָר האָט זי הערי געלעזן ווי אַ וואַסער, נאָר אַפילו געהאַט אַ כוח צו קריטיקירן איר ענגליש:

— ס'איז ניט קיין עכטער ענגליש...

און אַז הערי האָט אַמאָל אַריינגעקוקט אין דער יידישער צייטונג, האָט נייטען געהאַט אַ זכיה...

און פאַר זיך מיט קנאה געמורמלט:

– היינטיקע גרינע!

פ ר י י נ ד

(ע ט י ו ד)

צו זיבעצן יאָר האָט ראָזע, אַדאַנק אירער אַן עלטערער פריינדין, זיך באַקענט מיט דעם מאָלער איזאַקאָוו. עס איז פאָרגעקומען אין אַ אינטימען קרייז פון קינסטלער און דילעטאַנטן. זי איז געזעסן אין אַ ווינקל פון צימער און האָט מער באַאָבאַכט די נייע וואונדערלעכע געזעלשאַפט. גערעדט האָט זי ווייניק, אויסער אין דער שטיל, ווי אַ סוד, עפּעס אײַנגערוימט איר חברטע. איזאַקאָוו, שוין אין די טיפע דרייסיקער יאָרן, האָט פון איר די אויגן ניט אַראָפּגענומען, ביז ער איז צו איר צוגעגאַנגען און מיט עטלעכע ווערטער אָפּגעקויפט איר יונג האַרץ.

איר עלטערע חברטע, וואָס האָט געהאַט אַן אַנדער פאַרערער אין דער געזעלשאַפט, האָט מיט אינערלעכער פרייד צוגעקוקט, ווי אַזוי איזאַקאָוו פאַרברענגט מיט ראָזען. זי האָט זיך אָבער געמאַכט ווי ניט זעענדיק. „זאָל זי"... האָט זי אינערלעך געטראַכט...

און זי האָט ראָזען, ביים צעגיין זיך, געגעבן די געלעגנהייט, אַז איזאַקאָוו זאָל איר אָפּפירן אַהיים.

אין פאַרלויף פון אַ יאָר צייט האָט איזאַקאָווס האַרץ געוואונען אַ נייע מיידל. צו ראָזען איז ער קאַלט געוואָרן. די יונגע טיפפילנדיקע ראָזע האָט שטיל געליטן, ענדלעך ניט אויסגעהאַלטן און געקומען צו איזאַקאָוון אין אַטעליע און געוויינט פאַר אים.

איזאַקאָוו, וואָס האָט אָבער דערוואַרט די נייע מיידל, האָט איר געבעטן, זי זאָל אים לאָזן צו רו; האָט איר געקושט אין שטערן און געזאָגט:

— דו ביסט דאָך אַ גוט קינד... — טאָ פאָלג און לאָז מיך איצט אַליין. — און ער האָט רויק געוואַרט אויף איר אַוועקגיין.

דער דערפאַרענער מאַן און קינסטלער האָט געוואוסט, אַז זי וועט געפינען אַ צווייטן. זי איז נאָך גענוג יונג און שיין.

און ווירקלעך האָט אין אַ קורצער צייט אַרום ראָזע, אַדאַנק טאַקע איזאַקאָוון, זיך באַקענט מיט אַ צווייטן מאָלער, זילבערמאַן, אַ מאַן אַרום פערציק יאָר.

ראָזע האָט זילבערמאַנען אַזוי שטאַרק ליב באַקומען, ווי פריער איזאַקאָוון.

אָבער אויך זילבערמאַנס ליבע האָט ניט לאַנג אָנגעהאַלטן און מיט אַלערליי מיטלען האָט ער ענדלעך געזוכט זיך צו באַפרייען פון איר צוגעבונדנקייט.

— טייערע, — האָט ער זי ווי געמסרט, — דו ביסט נאָך אַזוי יונג, און וואָס וועט זיין דער תכלית... האַ?

זי האָט קיין תכלית ניט געזוכט, אָבער איר שטאָלץ האָט שוין אין איר דערוואַכט.

האָט זי זיך באַקאַנט מיט אַ דריטן מאַן. דער איז שוין געווען אַ פּאָעט, מיטן נאָמען גילדין. ער איז שוין אויך געווען ערפאַרן און ווייט ניט יונג. אָבער נאָך אין די יאָרן, ווען מען געפעלט דווקא דער יונגער מיידל.

ראָזע האָט זיך צו אים צוגעבונדן שטאַרקער ווי צו די פריערדיקע צוויי.

אָבער אויך דער פּאָעט, וואָס האָט געהאַט גרויס ערפאָלג ביי פרויען, האָט ניט געקענט זיין טרוי ראָזען אַליין.

— מיין טייערע, ליבע איז ניט אויף אייביק...

האָט דאָס ראָזען ווי געטאָן. אָבער דער דראַמאַטורג, מר. וואַלדמאַן, מיט וועלכן גילדין האָט זי באַקענט, איז געווען גענוג אינטערעסאַנט און אין די זעלבע יאָרן, ווי גילדין.

וואַלדמאַן איז געווען צערטלעכער ווי די אַלע, ביז די אַקטריסע פון טעאַטער, וועלכע האָט געשפּילט זיינע אַ דראַמע, וואָס האָט געהאַט גרויס ערפאָלג, האָט אים ניט אָפּגערעדט.

— איר פירט זיך אַרום, מר. וואַלדמאַן, מיט אַ געוויינלעכער מיידל. מיר איז אַ וואונדער אויף אייך...

און ראָזע האָט באַמערקט, ווי אויך װאַלדמאַן װערט צו איר קעלטער, האָט זי אַ שטאָלצע זיך געווענדט צו אים די ערשטע:
— זייט גליקלעך מיט אייער אויסוואַל.

— — — — — — — — —

עס זיינען יאָרן פאַרגאַנגען, ראָזע איז געוואָרן דרייסיק יאָר, איר שטאָלץ פון אַ פרוי האָט אויפגעוואַקסט און רייף געוואָרן. זי האָט זיך צעבליט ווי אַ בוים.

אַ פרייע, אַ שטאָלצע, האָט זי, נאָך יאָרן פון אָפּוועזנהייט זיך ווידער באַוויזן אין קינסטלער-פּלאַץ.

אַריינגעפירט האָט זי אַהין דער יונגער, פינפאונצוואַנציק-יאָריקער סטודענט בענסאָן.

ביי אַ קליין טישל איז געזעסן אַן עלטערער מאַן, פאַרטיפט אין אַ ציימונג.

דער מאַן איז געווען קענטלעך. אַך, דאָס איז דאָך איזאַקאָוו... „ווי אַלט ער איז געוואָרן!"

זי האָט זיך אַנטשולדיקט פאַר איר באַגלייטער בענסאָן און איז צוגעגאַנגען צו זיין טישל.

— העלאָ, איזאַקאָוו! — האָט זי אויסגערופן מיט איר קלינגענדיקער שטים.

איזאַקאָוו האָט דערוואַכט, אָנגעקוקט די שיינע יונגע דאַמע און מיט פרייד אויסגערופן:

— אָ, ראָזע, ווי שיין איר זייט געוואָרן, ווי איר האָט זיך צעבליט!

— באַקענט זיך, דאָס איז מיין חתן, — בענסאָן, אַ סטודענט...

— אַזוי? פיין... פיין... פרייט עס מיך... — האָט איזאַקאָוו אויסגעזונגען און אָנגעקוקט בענסאָנען מיט פריינדלעכע געפילן.

ער האָט באַלד אָפּגערופן ראָזען אין אַ זייט און געפרעגט:

— איז ער ערנסט, ניט גלאַט אַזוי שפּילן אַ ליבע?

— אָ, ניין, טייערער פריינד, — האָט ראָזע פאַרזיכערט, — ער איז נאָך אַזוי יונג, אַזוי אומשולדיק. מיר גייען אינגיכן חתונה האָבן...

— דאָס געפעלט מיר... האָט איזאַקאָוו געזאָגט און אָפּגעזיפצט.

— אַ גוטער פריינד מיינער, האַ? — האָט ראָזע גערירט אַ מורמל געטאָן.

באַלד איז אַריין אַ גרופּע פון דריי מענער. דאָס זיינען געווען גילדין, זילבערמאַן און דער דראַמאַטורג וואַלדמאַן.

ראָזע האָט זיי באַטראַכט און דערזען אין זיי עלטערע מענטשן.

זיי האָבן זי אַלע דערקענט, באַטראַכט מיט פריינדלעכע בליקן און גערעדט מיט איר מיט איינגעהאַלטענער צערטלעכקייט...

בענסאָן, אַ יונגער, איז געשטאַנען אַ ביסל פאַרשעמט און זי אָנגעקוקט מיט אַ געפיל, ווי מען פאַלט אַריין צו אייגענע נאָענטע מענטשן.

— ווער זיינען זיי? — האָט ער איר געפרעגט נאָכן אַוועקגיין פון פלאַץ.

— מיינע גוטע פריינד... וואוילע מענטשן... פרייע קינסטלער...

און נאָך אַ פּויזע האָט זי אַרויסגעזיפצט:

— ווי פאַרעלטערט זיי זיינען געוואָרן!...

— יאָ, זיי זענען אויס שוין ניט קיין יונגע, — האָט בענסאָן נאַיִוו צוגעגעבן... און ער האָט אָנגענומען ראָזען פעסטער אונטערן אָרעם.

געטריישאַפט

.1

דערמיט, וואָס דער ניט גאַנץ יונגער, אָבער עלעגאַנטער און שטענדיק שיין געקליידטער לאַזאַר האָט בײַ דער ערשטער באַקאַנטשאַפט מיט עווען די אָנגענומען פאַר אַ יונג מיידל, כאָטש זי איז שוין אַ לאַנגע צייט פאַרהייראַט, האָט ער געוואונען איר האַרץ, מער ווי מיט אַלע זיינע קאָמפּלימענטן...

— אַזוי יונג פאַרהייראַט! — האָט ער זיך געוואונדערט, באַטראַכנדיק אירווירקלעך יונגן פּנים, מיט דעם כּמעט קינדערשן אויסדרוק אין די אויגן — און איך האָב געמיינט, אַז איר זיינט נאָך קיין אַכצן יאָר ניט אַלט, און האָב אַפילו ניט געוואַגט אײַך אַ קוש צו טאָן — האָט ער געענדיקט מיט אַן אויסרוף.

— אַ קוש טאָן מיך וואָלט איך סײַ ווי סײַ אײַך ניט דערלויבט... — האָט עווע קאָקעטיש זיך באַליידיקט, — אָבער פאַרהייראַט בין איך...

און ווי צו רייצן זיך מיט זיך אַליין און מיט אים, האָט זי צוגעגעבן מיט אַ שמייכל:

— איך האָב שוין אַפילו אַ קינד פון דריי יאָר...

— גייט שוין, גייט... עס איז אוממעגלעך! — האָט לאַזאַר זיך געדונגען, און עס איז ניט געווען זיכער, צי ער גלייבט טאַקע ניט, צי איז דאָס בלויז אַ קאָמפּלימענט...

— איך פאַרזיכער אײַך... — האָט זי ווי מיט רוגזא אים געענטפערט.

— אַ שאָד, אַ שאָד! — האָט לאַזאַר שוין וויציק גערעדט...
אָבער עווען האָט דאָס שוין פאַרדראָסן, וואָס הייסט אַ שאָד...
און זי האָט זיך אָנגערופן:

— אין גענצטייל, מיר איז זייער גוט... איך פיל מיך גליקלעך...

— איר מוזט אוודאי האָבן אַ זייער שיינעם מאַן... — האָט לאַזאַר געוואָלט אויספאָרשן.

— געוויס, — האָט זי געענטפערט טראַציק.

— באַקענט מיך מיט אים, — האָט זיך לאַזאַר געבעטן, אָבער ניט אָן איראָניע.

— וואָס מיינט איר, אַז ניט? — האָט זי נאָך טראַציקער געענטפערט.

— מיין מאַן איז אַ פרייער מענטש, איך קען אייך אים ביי אַ געלעגנהייט פאָרשטעלן...

— דאָס איז ווירקלעך אינטערעסאַנט, — האָט לאַזאַר געזאָגט, — איך וואָלט טאַקע געוואָלט זען, ווער איז דער גליקלעכער...

— אַזאַ גליק איז דאָס?... — האָט שוין עווא געוואָלט געפעלן לאַזאַרן אויך מיט איר באַשיידנקייט.

— באַזיצן אַזאַ ווי איר איז אַ גליק! — האָט שוין לאַזאַר זיך אָנגערופן אין ערנסט און אין זיינע אויגן האָט אַ פינקל געטאָן אַ פייערל...

עווא האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן: אַזוינע ווערטער האָט זי שוין לאַנג ניט געהערט. זי האָט דערפילט אַ דאַנקבאַרקייט צו דעם שיינעם און עלעגאַנטן לאַזאַרן. און דערפילנדיק זיך ווי שולדיק געגן איר מאַן, וועלכער איז איצט, אין דער שפּעטער אָוונט־שעה, אַליין מיטן קינד — האָט זי זיך אָנגערופן:

— איר קענט אַמאָל אַריינקומען צו אונז, אויב עס איז אייך אינטערעסאַנט.

— ווען דער מאַן איז אין דער היים? — האָט לאַזאַר אַ פרעג געטאָן און באַלד חרטה געהאַט.

— ווי איר ווילט. איך האָב ניט קיין מורא, — האָט זי געשמייכלט.

— אָ, זיכער, — האָט זיך לאַזאַר ווי אָנגעצונדן, — אוודאי... מיר ווייסן. פאַרקערט, איך וועל טאַקע קומען, ווען ער איז אין דער היים.

— איך בין זיכער, אַז מײן מאַן װעט אײַך געפעלן, — האָט שױן עװאַ, װי אַ פּאַרטײדיקערין פון איר מאַן, מיט האַרץ גערעדט...

— איך צװײפל ניט... — האָט ער צוריק העפלעך גע־ענטפערט.

און אַזױ װי דאָס קאַפע־הױז, װאו די באַקאַנטשאַפט און דער לײכטער פלירט צװישן זײ בײדן איז פאָרגעקומען, האָט שױן אָנגעהױבן, אַדאַנק דער שפּעטער אָװנט־שעה, צו װערן לײדיק, און בלױז געצײלטע מענטשן זײנען געבליבן זיצן בײ טישלעך און אױך זײ האָבן זיך שױן גענומען פונאַנדערצאָלן מיט די קעלנער, האָט אױך עװאַ זיך דערמאָנט אָן אירע פליכטן און װענדנדיק זיך צו איר פרײנדין, אַ שכנה מיט װעלכער זי איז געקומען אַהער, האָט זי געזאָגט:

— נו, סטעלאַ, שױן שפּעט, קומט אַהײם.

לאַזאַר האָט זיך אױסגערופן צו באַגלײטן.

אָבער סײ די חברטע, סײ עװאַ האָבן זיך גרױסמוטיק אָפּגעזאָגט:

— נײן, מיר האָבן ניט קײן מורא.

און גליקלעך שמײכלענדיק צו לאַזאַרן איז זי אַרױס פון קאַפע־הױז...

.2

דאָס צװײטע מאָל, אין אַ װאָך אַרום האָט שױן לאַזאַר גע־טראָפן עװען צוזאַמען מיט דעם מאַן — אין אַ טעאַטער.

עװאַ, באַגעגענענדיק זיך מיט לאַזאַרן בײ דעם ערשטן אַנט־ראַקט, איז רױט געװאָרן. אױך ער האָט צו איר צוריק פאַרזיכ־טיק געשמײכלט און זיך לײכט געגריסט.

— דאָס איז מײן מאַן... — האָט זי פאָרגעשטעלט.

דער מאַן, אין די דרײסיקער יאָרן, מיט אַ נאַיװ, גוטמוטיק פּנים, מיט אַן אױסדרוק פון אַ רױקן, צופרידענעם מענטשן, האָט פרײנדלעך אױסגעצױגן זײן האַנט צו לאַזאַרן.

לאַזאַר האָט אים באַטראַכט און האָט שױן געפּאַסט װעגן אים אַ פאַרזיכטנדיקע מײנונג.

עוואַ האָט עס דערפילט און איז עשוואַס בלאַס געוואָרן. זי האָט געוואָלט עפּעס זאָגן און ניט געוואוסט וואָס.

גראָדע האָט דער מאַן דערזען אַ באַקאַנטן. ער האָט זיך אַנטשולדיקט און עוואַ איז געבליבן אַליין מיט לאַזאַרן.

— נו, ווי געפעלט אייך מיין מאַן? — האָט זי אין דער גיך, ווי זיך צו באַנוצן מיט דער קורצער צייט, ביז דער מאַן וועט זיך צוריקקערן, געפרעגט.

לאַזאַר האָט רויִק און קאַלט זיך אָנגערופן:

— אַזוי... אַ מענטש, ווי אַלע...

— קענט איר אים ניט?... — האָט עוואַ זיך באַליידיקט... — ער איז אַ זעלטענער מענטש, אַן אינטערעסאַנטער און אַ גוטער, און שיין איז ער אוודאי.

— אין אייערע אויגן, אפשר... — האָט לאַזאַר טראָציק געשמייכלט.

— גייט, איר זענט אַ שלעכטער. איך האָב אייך פיינט! — און עוועס אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן מיט האַס.

לאַזאַר האָט עפּעס דערפילט... ער האָט געוואָלט פאַרריכטן זיין פעלער, אָבער באַלד איז צוגעקומען דער מאַן.

עוואַ האָט צוריק גוטמוטיק געשמייכלט, ווי זי וואָלט זיך ניט געוואָלט אַרויסגעבן מיט דעם צו נאָענטן געשפּרעך מיט לאַזאַרן. זי האָט זיך אָנגערופן:

— נו, אַראָן, געפעלט דיר דער ערשטער אַקט?

— אָ, יאָ... זייער שיין... זיי שפּילן אַזוי גוט...

לאַזאַר, וואָס האָט געוואָלט פאַרריכטן זיין מערכה ביי עווען, האָט זיך אָנגערופן קוקנדיק פריינדלעך צו איר מאַן:

— זיי שפּילן וואונדערלעך!

עוואַ האָט אים אָנגעקוקט מיט דאַנקבאַרקייט און בשתיקה פון מאַן אים אַ דריק געטאָן די האַנט.

.3

ביים צווייטן אַנטראַקט, ווען דער מאַן איז ווידער צוגעגאַנגען צו אַ באַקאַנטן זיינעם, האָט לאַזאַר געזאָגט צו עווען:

— איך האָב ווירקלעך אַ טעות געהאַט, אײער מאַן איז זײער אינטערעסאַנט, ליבנסווערדיק, און זעט אויס צו זײן זײער אַ גוטער.

— אָ, פּרוּווט שוין ניט — האָט עווא אויפגעלויכטן און אָנגעקוקט לאַזאַרן מיט דאַנקבאַרקייט — ער איז אַ טײערער מענטש...

— יאָ, מען זעט! — האָט לאַזאַר פאַרשטאַרקט און באַלד צוגעגעבן:

— ער געפעלט מיר זײער...

דאָ האָט שוין עווא אינגאַנצן דערפילט אַ נאָענטקייט צו לאַזאַרן.

— אַך, לאַזאַר, איר זענט אַ ליבער מענטש, קומט אַמאָל אַרויף צו אונז...

— ווען? — האָט לאַזאַר איר איינגעסודעט די פראַגע...

— קומט ווען איר ווילט...

און זי האָט אים שנעל איבערגעגעבן דעם אַדרעס.

4.

ער איז געקומען אין אַן אָנהייב אָוונט און האָט שוין געטראָפן אַראָנען אין דער היים.

דער געשפּרעך האָט זיך פון אָנהייב ניט געבונדן. אַראָן האָט אפילו לאַזאַרן פרײנדלעך אויפגענומען, אָבער עס האָט זיך געפילט אַ געצוואונגענע פרײנדלעכקייט.

לאַזאַר האָט שוין חרטה געהאַט אויף זײן באַזוך. און צו וואָס? דער מאַן איז אין דער היים און איז אַ בירגערלעכער מענטש... עווא איז ווירקלעך שײן. אין דער היים נאָך שענער, ווי אין קאַפּעהויז אָדער אין טעאַטער. אָבער ער האָט אַפילו ניט די געלעגנהייט זי אָנצונעמען בײ אַ האַנט.

אַ גליק, וואָס די סיגאַרעטן זײנען בײ בײדן אויסגעגאַנגען און אַראָן האָט זיך אויסגערופן צו גײן קויפן:

— איך וועל גײן! — האָט עווא פאָרגעשלאָגן, ניט צו געבן קײן געלעגנהייט צו בלײבן אַלײן מיט לאַזאַרן...

— נײן, איך וועל גײן. עס איז דאָ דערבײ, — איז אַראָן געווען גרויסמוטיק און ווייט פון אײפערזוכט-געפילן...

און אין דער ווײַלע האָט עווא ווידער גערהאַט די געלעגנהייט צו פרעגן מבינות איך איר מאַן.

— איז ער ניט אַ גאָלד? — האָט זי לאַזאַרן אָנגעקוקט מיט פלאַמענדיקע בליקן.

— אָך, אַ וואונדערלעכער מענטש, אַזוי געטריי און אַזוי איבערגעגעבן, און זעט זײַן באַציִונג צו מיר, — האָט לאַזאַר צוגעגעבן מיט פייער און זי אָנגענומען פאַר דער האַנט.

— אָט דערפאַר האָב איך אײַך ליב, וואָס איר האָט אים דערקענט און ער געפעלט אײַך אַזוי און זי האָט זײַן האַנט ניט אָפּגעלאָזט און זי נאָך שטאַרקער געדריקט.

לאַזאַר האָט זי אַרומגענומען און אַ שטאַרקן קוש געטאָן איר אין אירע בלויע גרויסע אויגן.

זי האָט זיך לײַכט געוועדט, און געמורמלט:

— לאַזאַר...

אַראָן איז באַלד געקומען צוריק מיט אַ שאַכטעלע פּאַפּיראָסן.

— אַזוי שנעל — האָט עווא אים געריכט.

און לאַזאַר האָט געפילט אַלס אַ פליכט צו באַשטעטיקן:

— ווירקלעך שנעל.

5.

— נו, ווי געפעלט ער דיר? — האָט עווא געפרעגט אַראָנען, ווען לאַזאַר איז אַוועק.

— איך האָב נאָך ניט קיין באַשטימטע מיינונג... — האָט אַראָן פאַרזיכטיק געענטפערט.

— פאַרוואָס? — האָט עווא ניט געוואָלט אײַנשטימען — מען זעט, דאַכט זיך, גלײַך, אַז ער איז זייער אַן אינטערעסאַנטער מענטש.

— איך זע דאָס נאָך ניט... — איז אַראָן אויפריכטיקער געוואָרן, זיך געזעצט נענטער צו עווען און מיט ליבע אַ גלעט געטאָן די איבערן קאָפּ.

עווא האָט אַוועקגענומען זײַן האַנט פון איר קאָפּ און אַ ברוגזע געזאָגט:

— לאָז מיך אָפּ!

— ביסט ברוגז?... — האָט זיך אַראָן ווי פאַרשעמט און ניט דערקענט געוועזן.

— געוויס, ביסט אַ שלעכטער... — האָט געוואָלט פּראָטעסטירט. — נו, זאָג, — האָט זי מיט צאָרן געמאָנט — פאַרוואָס געפעלט ער דיר ניט? מיר דאַכט זיך, אַז ער איז זייער אַ בראַווער מענטש, אַ קלוגער און אַן איידעלער, אַזאַ...

— נו, יאָ. איך זאָג ניט, — האָט זיך אַראָן געכאַפּט צוריק, פאַרשטייענדיק עפּעס.

— און ווי פיין ער האַלט זיך, — איז שוין געוואָרן פריילעכער געוואָרן.

— יאָ, דאָס גיב איך צו, זיין האַלטן זיך איז מיר גאָר געפעלן.

— מען זעט גלייך, אַז דאָס איז אַ מענטש פון אַ גרויסער וועלט, מיט וואונדערבאַרע מאַנירן.

— יאָ, מאַנירן האָט ער פיינע... — האָט אַראָן מיט אַ פולן מויל מודה געווען.

— פאַרשטייסטו דאָך יאָ, — האָט געוואָלט מיט דאַנקבאַרקייט און אַ גליקלעכע אָנגעקוקט אַראָנען.

— וואָס דען, איך פאַרשטיי ניט אַ מענטשן? מען זעט גלייך, אַז ער איז פון אַ העכערער געזעלשאַפט, — האָט אַראָן נאָך מער נאָכגעגעבן צו געווינען וועגס געטריישאַפט.

— אָט אַזוי, אַראָן, געפעלסטו מיר, האָט געוואָלט אים גערימט אַן אויפגעלויכטענע, אַ שיינענדיקע...

אַראָן האָט זי באַטראַכט. ער האָט זי שוין לאַנג אַזוי שיין ניט געזען.

און אַרומנעמענדיק זי שטאַרק, האָט ער זי געקושט און געמורמלט:

— ער איז גאָר אַ פיינער יונגערמאַן, ער געפעלט מיר זייער.

— און דו, — האָט זי צוגעגעבן אַ דערפרישטע און ווי אַ זינגערין, — געפעלסט מיר נאָך מער. דו ביסט אַזאַ גוטער... און איך האָב דיך ליב מער פון אַלעמען...

אַן איבעריקער מענטש

צו גרינשפּאַנען אין הויז האָט די לעצטע צייט אָנגעהויבן אַריינצוקומען אין די אָוונט־שטונדן אַ מאַן אין די מיטעלע יאָרן, מיט אַ צעקנייטשטן פּנים, טיף־איינגעגראָבענע אויגן, אָבער מיט אַ זייער גוטן שמייכל אויפֿן צעקנייטשטן פּנים; איבערהויפּט איז דער שמייכל געלעגן אין די איינגעגראָבענע בלויע אויגן... גרינשפּאַן, אַליין אַ לענדלאָרד, האָט געהאַט פּינקטלעכע טענענטס, דערפֿאַר איז זיין אַרבעט באַשטאַנען בלויז אין דעם, וואָס יעדן ערשטן פֿלעגט ער אַריינגיין צו די טענענטס אָפּנעמען דאָס דירה־געלט און נאָכדעם פֿלעגט ער ווידער זיצן אַ רויִקער אין דער היים, אָדער „נעמען אַ וואָק" צוליב דעם געזונט, ער זאָל פֿון ליידיק־זיצן ניט ווערן צו פֿעט.

אָט דער גרינשפּאַן האָט געקוקט אויף דעם דאָזיקן גאַסט מיט אַן איראָנישן בליק און האָט פֿון אים ניט געהאַלטן. נאָר אַזוי ווי זיין עלטערער זון, אַ קאָלעדזש־באָי, וויל דווקא, אַז דער מאַן זאָל יאָ אַריינקומען, וויל ער זיך מיטן זון ניט קריגן...

פֿאַר נייגעריקייט האָט ער זיך מיטן מאַן אַמאָל צערעדט, געוואָלט אָנטאַפּן אים דעם דופֿק...

האָט ער דערפֿאַרן, אַז דער מאַן האָט אַ סך מלאכות און ווייניק ברכות. ערשטנס, איז ער אַ ערפֿינדער... ער האָט עפּעס אויסגעפֿונען אַזאַ מין מעסער, וואָס שניידט אַליין, אָן דער הילף פֿון אַ מענטשן... די דאָזיקע ערפֿינדונג האָט ביי אים אַ שלאָסער אויסגענאַרט... איצט איז דער שלאָסער אַ גביר.

— און איר — האָט גרינשפּאַן אויסגעכאַפּט — זענט אַ קבצן...

דער מאַן האָט געשמייכלט:

— עס אַרט מיך נישט... אַבי די וועלט וועט האָבן אַ נוץ...

האָט גרינשפּאַן אין האַרצן טיף געחוזקט פֿון דעם דאָזיקן שלימזל און האָט ווידער אים געפּאַרשט.

איז ער דערגאַנגען, אַז דער מאַן איז אויך אַ גרויסער מאַטע־מאַטיקער. ער האָט שוין אַפילו געמאַכט אַ בוך איבער מאַטעמאַטיק. איין פּראָפעסאָר האָט זאָגאַר זיך באַנוצט מיט איין פאָרמל זיינער און זי גייט איצט אויפן פּראָפעסאָרס נאָמען...

האָט זיך דער לענדלאָרד שוין צעלאַכט אויפן קול און אַז ער האָט זיך אויסגעלאַכט, האָט ער געפרעגט:

— הלמאַי שווייגט איר? איר האָט דאָך געקענט אויפווייזן, אַז עס איז אַייערע, ווי הייסט עס... פאָרמע...

— פאָרמל... — האָט דער מאַן פאַרריכט.

— זאָל זיין פאָרמל... וואָס איז דער אונטערשייד, אַבי עס איז אויך יענעמס נאָמען און יענער מאַכט אַוודאי גאָלד פון איר...

דער מאַן האָט אָפּגעווענדט:

— גאָלד מאַכט ער ניט, אָבער ער האָט איצט אַ גרויסן נאָמען...

— אַ נאָמען איז געלט... — האָט דער לענדלאָרד געמורמלט...— איין קליניקייט — אַ נאָמען!...

— מיר גייט עס ניט אָן שטאַרק... אַבי די פאָרמל איז אַנט־דעקט געוואָרן... פאַר דער וועלט איז ניט קיין אונטערשייד, ווי עס הייסט דער מענטש, צי גאָטליב, צי דזשאָנסאָן...

— יעס... יעס... — האָט גרינשפּאַן כּלומרשט צוגעשטימט און געקוקט אויפן גאַסט מיט אַ ביטול... זיין נייגעריקייט איז שוין אַ ביסל שוואַכער געוואָרן, ער ווייסט שוין, הייסט עס, אַז ער איז אַ שוטה. דאָך האָט ער, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אויסגעגענעצט און אויסגעבראָכן מיט אַ קנאַק די פינגער, אַ פרעג געטאָן:

— באַוויבטער?...

דער מאַן האָט פאַרשעמט אַ שמייכל געטאָן:

— צום גליק — אַ פרייער... איך האָב ניט קיין צייט און קיין געדולד... איצט בין איך פאַרנומען מיט אַ נייער אַרבעט: איך זעץ איבער אַ פילאָסאָפיש ווערק פון אַלט־גריכיש אין ענגליש...

— אַ רעכטער משוגענער... האָט גרינשפּאַן אַ טראַכט גע־טאָן... און אַז דער גאַסט איז אַוועק, האָט ער צוגערופן זיין זון, דעם קאָלעדזש־באָי, און געפרעגט:

— וואָס האָסטו צו טאָן מיט דעם שלימזל?... ווי קומסטו צו אים?...

— פאַרוואָס? — האָט דער יונגער גרינשפּאַן געענטפערט — ער העלפט מיר אַרויס אין דער דיסערטאַציע.

— אַזוי? — איז דער פאָטער שוין מרוצה געוואָרן און זיך פאַרטיפט. — אויב אַזוי איז עפּעס אַנדערש...

און נאָך אַ קליינער פּאַוזע האָט ער ווי פאַר זיך אַליין אַרויס־געמורמלט:

— צו וואָס לעבן אַזוינע, ווייס איך ניט... אַן איבעריקער מענטש. — און ער האָט זיך מיט רחבות און מיט שטאָלץ גע־ווענדט צום ווייב:

— ס'איז נאָך דאָ אַ גלאָז טיי? — ברענג אַהער, וועל איך אָפּ־טרינקען און וועל גיין שלאָפן...

און אָפּזיפצנדיק צופרידן, האָט ער צוגעגעבן:

— דער אָוונט ציט זיך אַזוי לאַנג... עס איז גאָר נישטאָ וואָס צו טאָן...

אַ חָלוֹם

ווי אַזוי ער, אַ קליינער ביזנעסמאַן, איז געוואָרן אַזוי רייך, האָט מר. בעלקין געגוי אַליין ניט געוואוסט. עס איז געקומען אַזוי גיך און אַזוי גרינג, אַזוי ווי אַמאָל אין אַ חלום: אַט גיט מען אַ גראַבל אין ווייכער ערד, און עס אַנטפּלעקן זיך גאַנצע טונען גאָלד. איצט אָבער האָט עס פּאַסירט אויף דער וואָר, און די מורא, אַז עס זאָל אינדערפרי ניט פאַרשווינדן, איז געווען אומזיסט. פאַרקערט, יעדן פרימאָרגן איז מר. בעלקין זיכערער געוואָרן מיט זיין עשירות, וואָס האָט זיך געמערט.

ווי אַזוי?...

דאָס האָט ער אַליין ניט באַגריפן. עס איז שוין געקומען פון זיך אַליין, אָדער ווי ער האָט זיך פאָרגעשטעלט, פון ערגעץ אַ סטריט אין ניו־יאָרק, אַ שמאָלע, אַ טונקעלע, מיט הויכע בנינים, מיט צענדלינגער שטאָקן, מיט הונדערטער פענסטער, מיט אַלערליי מכשפים, וואָס געפינען זיך אינעווייניק און דרויסן, און באַנוצן אַזוינע שפּרוכן, פון וועלכע עס גיט זיך אַ הייב בעלקינס סחורה און נאָכדעם זיין עשירות...

אַ וואונדערלעכע זאַך!

אמת, מען דאַרף האָבן אַליין אַ ביסל שכל. מר. בעלקין קען אָבער זיך ניט באַרימען אַפילו מיט אַ ביסל פון דעם מין. ער איז ניט געגאַרט אין זיך. אָבער אַז די אַלע, וואָס האָבן אים די לעצטע צייט אַרומגערינגלט, האָבן גענומען שטאַרק רעכענען זיך מיט זיינע מיינונגען, האָט ער ענדלעך אַ טראַכט געטאָן:

— ווער ווייסט, וואָס שכל איז אַזוינס, מעגלעך, אַז טאַקע איך בין דער קלוגער.

אָבער צופיל טראַכטן וועגן דעם האָט מר. בעלקין קיין צייט ניט געהאַט. ער איז געווען פאַרנומען מיט דעם איינאָרדענען זיין

נייעם לעבן. קודם, מיט זיין הויז, וואָס ער האָט געקויפט ערגעץ אין אַ שטילער, רייכער געגנט און האָט עס פאַרוואַנדלט אין אַ פּאַלאַץ. אַזוי האָט טאַקע דאָס הויז געהייסן ביי אַלע פריינד זיינע: בעלקינס פּאַלאַץ.

וויבאַלד, אַז אַ פּאַלאַץ, מוז מען אין אים האָבן אַזוינע מעבל, וואָס זאָל ניט פאַרשעמען דעם פּאַלאַץ. דערצו פאָדערט זיך גרויסע געניטקייט — אָבער צו וואָס זאָרגן וועגן דעם, אַז עס זיינען דאָ אַזוינע מעבל־הענדלער, וואָס ווייסן שוין אַליין, ווי אַזוי אויסצומעבלירן אַזוינע מיני פּאַלאַצן.

אין אַ פּאַלאַץ מוזן אָבער פאָרקומען פון צייט צו צייט בעלער, פאַרוויילונגען... זיכער וועט מר. בעלקין ניט זשאַלעווען וואַסערע פאַר טויזנט דאָלער אויף אַזאַ מין באַל, בפרט, אַז זיין פרוי גלייכט זייער אַ באַל ביי זיך אין דער היים, און מר. בעלקין וויל ניט איינרייסן מיט דער נייער גבירטע, וועלכע העלפט אים שטאַרק אַרויס אין זיין נייעם אַרט לעבן, וויל ער אַליין, ווי ער קלאָגט זיך אַמאָל, איז אין הילכות מיליאָנער אַ שטיקל עם־האָרץ... ס'הייסט, ווי אַזוי צו מאַכן די מיליאָנען ווייס ער, נאָר ווי אַזוי אויסצוגעבן זיי — ווייס זי בעסער.

נאָכדעם האָט מר. בעלקין „טראָגבעל“ מיט „טשאַריטי“. טשאַריטי איז זייער אַן אידעלע זאַך און מען קאָן אַמאָל אַריינפאַלן מיט אַ „נדבה“, וואָס „די וועלט“ זאָל גאָר ניט באַוואונדערן דיין גוטסקייט, נאָר מען זאָל דיך אויסלאַכן. אָט, למשל, איז אַ מאָדע ביי רייכע לייט צו געבן אויך מאַנכע רעוואָלוציאָנערן דאָ און אין אַנדערע לענדער; דאַרף מען אָבער זיין געניט. עס זיינען דאָ אַזעלכע, וועלכע זיינען כשר און זיי זיינען אין די אינטערעסן פון זיין נייעם קלאַס; עס זיינען אָבער דאָ אַזוינע, וואָס קיין אָנשטענדיקער מענטש טאָר זיי ניט שטיצן. היינט גיי זיי אַ חכם און טרעף!

ווידער טאַקע יידישע טשאַריטי. ווייסט ער זיכער, אַז אויף אַ שפּיטאָל צו געבן איז אַלעמאָל אַ כבוד, און מען פאַלט שטענדיק אַריין נאָך אַזאַ נדבה אין די פּייפּערס. אָבער וואָס איז מכּוח אַ תלמוד־תורה? איז עס פּאַסיק פאַר אים, צי ניט?

אויך ווייס ער, אַז פאַר די מלחמה־קרבנות איז ניט קיין אומ־כבוד צו געבן. אָבער עס זיינען דאָ אַזוי פיל מינים „רעליף“, וואָס דו ווייסט ניט, וועלכן איז פאַסיקער צו געבן. עס זיינען דאָ אַזוינע, וועלכע עס שטיצן די אָרעמע קלאַסן; דאַרף מען ערשט גיין אויסגע־פינען, וועלכן „רעליף“, למשל, אַ „גוגענהיים“ שטיצט, איז עס אָבער שווער צו דערגיין. פאַרקוקט ער זיך אויף דעם טשיקאַגער מיליאָ־נער, און וואו יענער גיט, גיט ער אויך.

קיין טעות האָט נאָך מר. בעלקין, אמת, ניט געמאַכט, אָבער עס קומט אים שווער אָן אַלץ אויסצוגעפינען. און אַלץ דאַרף מען זיין געניט, אַפילו אין צדקה געבן.

דערווייל גיט זיך אַ דריי איבער אין דער שמאָלער טונקעלער סטריט, און מר. בעלקין ווערט געוואָר, אַז זיין סחורה, וואָס איז געווען אַזאַ יחסנטע אין די לעצטע עטלעכע יאָר, הייבט אָן פאַר־לירן איר גוטן נאָמען... נעמלעך, די וועלט האָט זיך געכאַפּט, אַז זי איז ניט אַזוי נייטיק...

און גראָד האָט ער אַזויפיל סחורה אָנגעגרייט.

דער ווייב אָבער דערציילט ער עס ניט. ער וויל איר ניט שטערן. זי איז גראָד פאַרנומען מיט דעם ווינטער־באַל, וואָס דאַרף זיין פאַר געקליבענע געסט... צו דעם באַל איז נאָך ביי אַ צוויי וואָכן. אין צוויי וואָכן, האָפט ער, קאָן זיך ווידער אַ דריי טאָן אין דער שמאָלער, טונקעלער סטריט און זיין סחורה וועט ווידער נייטיק זיין פאַר דער וועלט.

דאָרטן זיצן דאָך מכשפים.

אין אַ וואָך אַרום קומען אָבער אָן ידיעות פון דער שמאָלער, טונקעלער סטריט, אַז מר. בעלקינס סחורה איז נאָך נידעריקער גע־פאַלן. מאַכט מר. בעלקין אַ חשבון אין געדאַנק און געפינט אויס, אַז אויב עס זאָל נאָך בלייבן ביי דעם פּרייז, וועט ער פאַרלירן בלויז דריי פערטל פון זיין מזומן געלט; אים וועט נאָך בלייבן דער פּאַלאַץ און ביי אַ קאָרגער מיליאָן... עס איז נאָך אַלץ מיט חסד...

דעם באַל וואָלט געווען אַ יושר דערווייל אָפּצולייגן אויף בע־סערע צייטן...

אַ שאָד אַ פּאָר טויזנט דאָלער. נאָר ער ווייסט ניט, ווי זי צו איבּערריידן. זי גלייבּט דווקא אַ בּאַל אין דער היים... איר פּוטערנעם מאַנטל איז גענוג, אַז זי ווייזט, ווען זי גייט אין דער אָפּערע, צו וועלכער זי האָט געקראָגן אַ נייגונג פאַר די לעצטע פּאָר יאָר.

אָבּער אויף מאָרגן האָט זיך אין דער שמאָלער, טונקעלער סטריט געטאָן חושך, מר. בּעלקין איז אַרומגעגאַנגען אָן אַ קאָפּ...

דער פאַרמעגן איז אינגאַנצן פאַרלוירן און ער בּלייבּט נאָך אַזוי פיל שולדיק לייטן...

וואָס=זשע טוט מען מיטן פּאַלאַץ, ווי אַזוי ראַטעוועט מען בּאָטש אים?

— טייערע! — האָט ער זיך שוין געווענדט צו דער ווייבּ, — לייג אָפּ דעם בּאַל אויף אַן אַנדערש מאָל; איך בּין צופעליק פאַרדרייט...

— איך קען ניט! — האָט זי זיך געדונגען.

— דו מוזט...

— איך קען ניט...

— איך וועל דיר געבּן די שענסטע מתּנה! — האָט ער זיך צו איר צוגעשמייכלט.

— וואָס? — האָט זי אים אָנגעקוקט מיט נייגעריקע בּליקן, — אַ נייעם פּאָר=מאַנטל?

— נאָך מער! איך שענק דיר אַוועק דערפאַר דעם פּאַלאַץ...

— ווי אַזוי? — האָט זי אים אָנגעקוקט.

— איך וועל אים מאָרגן איבּערשרייבּן אויף דיין נאָמען! דיר אַ מתּנה...

און מרס. בּעלקין איז ענדלעך מרוצה געוואָרן.

אַ בּרירה האָט זי געהאַט!

* * *

אין אַ פּאָר טעג אַרום איז ערשט מרס. בּעלקין געוואָר געוואָרן, אין וואָס עס גייט.

— אַ שיינע מתּנה! — האָט זי זיך געקלאָגט.

— נאַרעלע, אויף דיין נאָמען, — האָט ער זי אײַנגערעדט. — עס איז דיינס...

— ווי אַזוי איז דאָס מיינס... מען וועט עס בײַ מיר אויך אָפּנעמען...

— זיי טאָרן ניט... עס איז דיינס...

— וואָס מיינסטו, אַז איך בין שוין גאָר קיינעם ניט שולדיק — האָט ענדלעך מרס. בעלקין אויסגעפּלאַצט — האָסט מיר דען טאַקע אַזוי פיל געגעבן?

— דו ביסט אויך עמעצן שולדיק געלט? — האָט מר. בעל־קין זיך דערשראָקן.

— יאָ, איך בין אַזאַ גבירטע, ווי דו געווען, איך האָב אויך גע־האַט קרעדיט...

מר. בעלקין האָט אַראָפּגעלאָזט פאַרצווייפלט דעם קאָפּ און שטיל זיך אָנגערופן:

— דאַרף מען, הייסט עס, מופן...

דאָס וואָרט „מופן" האָט פאַר מרס. בעלקין אָפּגע־קלונגען, ווי אַ גרוס פון די אַלטע טעג. זי האָט זיך עפּעס דערמאָנט און זיך דערפילט, ווי זי וואָלט דערוואַכן פון אַ חלום...

— אַך, דאָס מופּענ'ש — האָט זי אויסגעזיפצט, — אַזוי פיל מעבל, ווי וועט מען דאָס איבערשלעפּן?

— פאַר דעם זאָרג זיך ניט, טייערע, — האָט מר. בעלקין זי געטרייסט — די מעבל וועט מען שוין צונעמען אָן אונז.

— זאָלן זיי נעמען! — האָט מרס. בעלקין, ווי קומענדיק צו זיך נאָך דעם אויסטערלישן חלום, געמורמלט, — ווער האָט איצט כח זיך צו שלעפּן מיט אַזוי פיל מעבל?

— יאָ, — האָט מר. בעלקין צוגעשטימט — אַ סך מעבל איז גוט פאַר רייכע מענטשן, אין אַ פּאַלאַץ, אָבער ניט פאַר אונ־זערע ברידער, אין דריי־פיר רומס...

מרס. בעלקין האָט אַפילו קיין זיפץ ניט געגעבן.

אַזאַ באַקאַנטער טאָן!...

רייך געוואָרן

עס איז געקומען אַ צייט, ווען אײַזיק איז ניט ניחא גע־וואָרן דאָס לעבן.

אַרבעט אַ מענטש וואָך אײַן, וואָך אויס אין אַן אָפּיס, פֿאַר אַ ניט באַדייטנדער סומע, וועלכע קלעקט אים צו באַצאָלן פֿאַר דעם צימער, פֿאַר עסן צוויי מאָל אַ טאָג אומבאַדייטנדע מאָלצייטן און פֿאַר צאָלן פּינקטלעך דער וועשערין. זײַן לוקסוס באַשטייט אין דעם, וואָס אָנשטאָט צענסענטיקע פּעקלעך סיגאַרעטן, וואָס ער רויכערט, דערלויבט ער זיך אַמאָל צו קויפֿן אַ פּעקל פֿאַר 15 סענט— האָט ער אַ גאַנצן טאָג געוויסנסביסן. — איבעריקע 5 סענט! זיי וועלן אים זיכער פֿעלן!

די סומע, וואָס ער באַקומט איין מאָל אַ וואָך, מוז אים געניגן אויף זיבן טעג. דער שרעק פֿאַרן מאָרגן לאָזט אים ניט אויסגעבן פֿרײַ אַן איבעריקן סענט. און אַזוי ווי אַ וואָך האָט אַזוי פֿיל לאַנג־ווײַליקע טעג — אַזש זיבן טעג — קומט אויס אויף יעדן טאָג אַזאַ קליינער טייל, אַז עס איז אַ חרפּה פֿאַרן אייגענעם לעבן. בײַ יעדן מאָל צאָלן מוז ער די סומע אויסציילן מיט ציטערדיקע הענט, ווי ער וואָלט געווען דער קאַרגסטער מענטש אין דער וועלט!

איז דאָס אים ענדלעך נמאס געוואָרן. געזוכט האָט ער אַן אַנדער באַשעפֿטיקונג, ער זאָל קענען מער פֿאַרדינען און לעבן ברייטער, פֿרייער. אים האָט זיך געוואָלט אַריבערשפּרינגען דאָס אייגענע מזל...

אָבער דאָס איז אים ניט געלונגען. האָט ער איינמאָל פֿאַר כּעס פֿאַרשווענדט אין איין טאָג צופֿיל. ער האָט נעמלעך געגעסן מיט אַ געריכט מער און געגעבן דעם קעלנער אַ טאָפּלטן „טרינק־געלט". דערצו נאָך האָט ער נאָכן עסן געבעטן אַ סיגאַר.

— פאַר 10 כּענט?

איז אים שוין ניט אָנגעשטאַנען.

האָט ער געענטפערט שטאָלץ: פאַר 15! און אַז דער קעל־נער איז שוין געגאַנגען ברענגען, איז אײַזיקן אַזוי געפעלן גע־וואָרן די שפּיל אין רײַכקײַט, אַז ער האָט אים אומגעקערט און נאָך שטאָלצער אויסגערופן:

— אַ קוואָדער! אַ קוואָדער!

און גײענדיק אין גאַס מיטן סיגאַר אין מויל, האָט ער זיך דערפילט, ווי ער איז אויפגעקומען. דערמאָנענדיק זיך אָבער, אַז קײן העכערונג האָט אים זײַן ווירט ניט געגעבן, האָט ער אָנפאַנגס אַ ציטער געטאָן, אָנגעקוקט דאָס רעשטל פון סיגאַר און געמורמלט:

— צו אַלדי טײוול! איז דען מײַן גליק אָפּהענגיק אָן מײַן באָס? איך קען זיך אַלײן העכערן, אויב ניט די שכירות, וועל איך מיר העכערן דעם גענוס פון לעבן...

* *
*

דעם נאָענטסטן מאָנטאָג, באַקומענדיק די סומע פון זײַן גע־האַלט, איז ער אַרײַן מיט אַ שטראַלנדיקן געזיכט אין רעסטאָראַן און האָט זיך אַוועקגעזעצט לעבן זײַנע צוויי פרײַנד.

— וואָס מאַכט מען? — האָט אים אײנער געפרעגט.

— אָ, פײַן! — האָט אײַזיק געענטפערט און האָט מיט שטאָלץ אַרויסגענומען אַ קוואָדערדיקן פּעקל סיגאַרעטן.

די צוויי פרײַנד האָבן זיך איבערגעקוקט און אײנער האָט מיט הכנעה געפרעגט:

— אמתע?

— ווי דען? — האָט אײַזיק כּלומרשט קאַלט געענטפערט.

— זײַט ווען? — האָט דער צווײטער ווי מיט מורא איבער־געפרעגט.

— זײַט איך קען זיך דערלויבן... — האָט אײַזיק צוויי־דײַטיק געענטפערט.

— רויכערט, ברידער! — האָט ער ברײטהאַרציק דערלאַנגט דאָס אויפגעעפנטע אַריסטאָקראַטישע פּעקל סיגאַרעטן.

נאָכן סאַפּער, וועלכער איז באַשטאַנען מיט צוויי געריכטן מער, האָט ער באַשטעלט ביר פאַר זיך און פאַר די צוויי פריינד.

— טרינקט, ברידער!

— אַ שאָד אייער געלט! — האָט איינער פון די פריינד אַרויס־געמורמלט.

— עט, זאָרגט זיך ניט פאַר מיר — האָט ער זיי באַרויִקט, — איך בין אָל־ראַיט!

— אויב אַזוי, גראַטוליר איך אייך! — האָט איין פריינד אים אויסגעצויגן די האַנט.

דאָס זעלבע דער צווייטער.

אין זייערע אויגן האָט געגלאַנצט אויפריכטיקייט, איבערגע־געבנהייט און פאַרערונג.

אייזיק האָט עס באַמערקט און עס האָט אים שטאַרק אַנט־ציקט. ער האָט זיך פאַרגעסן אָן די איבעריקע זעקס טעג פון וואָך און מיט אַ מינוט פון אַ מענטשן, וואָס קאָן זיך דערלויבן די גרעסטע פאַרגעניגנס, האָט ער מיט אַ געמאַכטער קאַלטקייט זיך אָפּגערופן:

— איך וואָלט איצט געוועוון אַ בעלן זיך דורכפאָרן אַ ביסל אויף ריווערסייד־דרייוו.

— אָ, יעס! עס קאָסט ניט טייער, — האָט איינער פון די צוויי פריינד באַמערקט — מיטן „אָמניבוס“ — צען סענט...

— נאָ! — האָט זיך אייזיק אָפּגעוואָרפן. — איך מיין מיט אַ אויטאָ. עס קען קאָסטן אינגאַנצן ניט מער ווי אַ פּאָר דאָלער.

די צוויי פריינד האָבן זיך איבערגעקוקט און איינער, אַ מער ערלעכער, האָט זיך געבעטן:

— אָ, מר. אייזיק! אַ שאָד דאָס געלט!

— נאַרישקייטן! — האָט אייזיק מיט אַ שטאָלצן מאַך מיט דער האַנט אין דער לופטן זיך אַ בייזער געטאָן. — קומט, ברי־דער... דאָ שטייען ניט ווייט די טעקסיס...

ער איז אַרויס פון רעסטאָראַן אַ ביסל באַרוישט אי פון ביר, אי פון דער רייכקייט, וואָס ער האָט פּלוצלונג פון דער העלער הויט באַקומען, און האָט אַ רוף געטאָן אַ טעקסי...

ער איז אַריין, זיך אַוועקגעזעצט ברייט, אינמיטן, די צוויי פריינד ביי זיין רעכטער און לינקער האַנט, ווי צוויי משרתים.

דער אַוטאָמאָביל האָט זיך געוויגט און געוויגט און אייזיקן האָט זיך געדאַכט, אַז ער שוועבט אין אַ וועלט פון רייכקייט... אַז ער הייבט ערשט אָן צו דערפאַרן, וואָס הייסט אַזוינס לעבן פריי און ברייט...

די צוויי פריינד האָבן אויף אים געקוקט אַ ביסל מיט דאַנקבאַרקייט און אַ ביסל מיט קנאה. מיט דאַנקבאַרקייט — פאַרוואָס ער, דער גליקלעכער, דער רייכער, שעמט זיך ניט מיט זיי און גיט זיי אַ „ראַיד"; מיט קנאה — פאַרוואָס קומט עס אים אַזוי פיל עשירות... און זיי מוזן קאַרגן מיט זייער געהאַלט אַ גאַנצע וואָך...

אָבער אייזיק איז איצט געווען אויף אַן אמת רייך. די פאַנטאַזיע האָט אים געטראָגן אין ווייטע נייע וועלטן. און ביי זיין רעכטער און לינקער זייט זיינען געזעסן צוויי קבצנים, אויף וועלכע ער האָט זיך מרחם געווען און זיי געשענקט אַ ביסעלע פאַרגעניגן...

איבערן קינד

קיין גרויס וואוילטאָג האָט מען דעם קינד ניט געקענט געבן. די „ווידזשעס" פון יונגן פּאָטער זיינען בערך זייער קליין. אָבער דער פּאָטער איז שוין געווען אַ האַלב־אויפגעקלערטער מענטש און ער האָט געהאַט אַ שטאַרקע אמונה אין לופט... אָבער אויך די לופט, וואָס האָט זיך געפונען אין די צווי קליינע רומקעס, איז פאַר דעם קינד ניט געווען אַמבעסטן. דער האַלב־אויפגעקלערטער פּאָטער האָט געהאַט אַ ידיעה אין באַצילן און מיקראָבן און האָט זיך פאַר זיי געשראָקן אימת־מוות... און אויב שוין יאָ אַ ביסל בעסערע לופט, מוז מען עס גיין זוכן אין דרויסן... צום גליק האָט זיך די וואוינונג געפונען בשכנות מיטן העסטער־פּאַרק... מיט דעם דאָזיקן פּאַרק האָט דער יונגער פּאָטער זיך שטאַרק גערעכנט. דער הימל, אַ גרויסער און פרייער, ליגט איבער אים אויסגעשפּרייט, און אַזוי ווי דער הימל איז דאָך ניט מער ווי לופט, וועט עס פאַרן קינד זיין אַ הילף. עס וועט אַיינאָטעמען וויפיל עס וועט קענען און עס וועט נאָך בלייבן פאַר די איבעריקע קינדערלעך. פאַר די גרויסע האָט דעם יונגן פּאָטער ניט געאַרט.

דערפאַר איז יעדער פרימאָרגן, ווען דער יונגער פּאָטער קלייבט זיך אַוועקצוגיין אין שאַפּ, זאָגט ער אָן דער יונגער ווייבל:

— פאַרגעס ניט דאָס קינד אַרויסצופירן אין פּאַרק און בלייב מיט אים דאָרטן וואָס לענגער...

אין אַ יום־טוב, ווען ער איז פריי פון שאַפּ און בלייבט אין דער היים, טוט ער עס אַליין. ער פּאָרט אַראָפּ מיטן ליידיקן וועגעלע פון פערטן פלאָר, האַלטנדיק דאָס קינד אויף איין האַנט. אין האָל לייגט ער דאָס קינד פאַרזיכטיק אַריין אינעווייניק און ער מאַכט די רייזע ביזן פּאַרק...

עס איז אַ רייזע מיט די גרעסטע געפאַרן... ער דאַרף איבער־וואַרטן גרויסע, שלעפּעדיקע וואָגנס, שנעלע אַווטאָמאָבילן, פּעדלער איינגעשפּאַנטע אין פּושקאַרטס. אים דאַכט זיך, אַז די אַלע זיי־נען בלויז באַשאַפן געוואָרן צו שאַדן זיין קינד...

אָבער ווי אַ געניטער קאַפּיטאַן מיידט ער די אַלע געפאַרן אויס. ווי אַ קאַפּיטאַן לייגט אַמאָל אָן וועג אויסצומיידן אַן אייז־באַרג, אַזוי לייגט דער יונגער פאָטער אָן אַ פּאָר בלאָקן וועג, אויסצומיידן אַ פּושקאַרט פון אַ פּעדלער. ביז וואַנען ער ברענגט זיין שיף מיטן פּאַסאַזשיר, עס הייסט — דאָס וועגעלע מיטן קינד, אויף אַ זיכערן באָדן — אין העמטער־פּאַרק.

ווי פּרי ער זאָל ניט קומען, האָט ער דאָך אַ באַנק אַליין פאַר־שפּעטיקט. עס איז יום־טוב אויף גאַטס וועלט און ניט נאָר קליינע קינדערלעך, נאָר גרויסע מענטשן ווילן אויך אַ ביסל לופט, און זיי גענייסן די זיצנדיקערהייט. לעבן מאַנכע בענק שטייען וועגעלעך מיט שלאָפעדיקע קינדער און עס היטן זיי אָפּ אָדער די מוטערס, אָדער די פאָטערס, און אַמאָל ביידע צוזאַמען...

דעם יונגן פאָטער קומט אויס צו זוכן אַ ווינקל וואו אַנידער־צושטעלן זיך מיט זיין וועגעלע.

אַז עס געלינגט אים צו געפינען אַזאַ ווינקל, פילט ער זיך גליקלעך. אין העמטער־פּאַרק איז מען זיכער פון די אַלע געפאַרן, וואָס לויערן אויפן קינד אויף דער גאַס... קיין אַווטאָמאָביל, קיין עקספּרעס־וואָגן און אַפילו דער פּעדלער מיט דעם פּושקאַרט וועט ניט האָבן קיין העזה אַהער אַריינצוקומען.

שטייט אַזוי דער יונגער פאָטער לעבן וועגעלע און שמייכלט צום קינד. עס איז קאַלט, דעקט ער עס איין ביזן נעזל. דאָס נעזל מוז זיין אָפּגעדעקט, דאָס קינד זאָל קענען איינאָטעמען די לופט... שפּעטער אַ ווײַלע ווערט דאָס קינד אַנטשלאָפן, האָט שוין דער יונגער טאַטע קיין אַרבעט ניט, איז ער זיך מיישב און קויפט פאַר צוויי סענט אַ צייטונג, אויסצוגעפינען וואָס טוט זיך עפּעס אויף דער וועלט...

ער שפּרייט אויס איבערן וועגעלע די צייטונג און ער הייבט אָן לייענען שטייענדיקערהייט... אויף דער וועלט איז גרויסע צרות...

שיפן גייען אונטער, מענטשן פאַלן אין גאַס פאַר הונגער, מען פרירט אָן קוילן, מילך ווערט טייערער, שטורעמט אין די ווייטע לענ־דער — זיי גייען, זיי וועלן קומען אַהער...

און מיט דער אויסגעשפרייטער צייטונג איבערן שלאָפנדיקן קינד לייענט ער איין אומגליק נאָכן צווייטן... דאָס קינד שלאָפט מיט אַ רויִקן שלאָף. ער ווייסט פון גאָרנישט, אָבער דעם יונגן פאָטערס האַרץ וואַרפט זיך פאַר שרעק... אים דאַכט זיך, אַז די אַלע געפאַרן, וואָס עס שטייט פאָר דער וועלט, שוועבט איבער זיין קינדס קעפל, אויף וועלכן די צייטונג איז אויסגעשפרייט... ער כאַפּט אַוועק שנעל די צייטונג, און לייגט זי צוזאַמען, ווי ער וואָלט געוועז פאַר־היטן דאָס קינד פון די אַלע אומגליקן, וואָס לויערן אויף דער וועלט און אויף זיין קינד...

דער באַפרייטער

עס איז געקומען אַ טאָג, ווען זאַלקינד, אַ יונגער, שיינער בחור, אַ פרייליכער, אַ פאַרדינער און מיט שטאַרקע נייגונגען צום שיינעם געשלעכט, האָט זיך אַזוי פאַרפלאָנטערט מיט זיינע ליבעראייען, אַז ער האָט ניט געוואוסט קיין אויסגאַנג פון דער לאַגע, וועלכע האָט שוין אָנגענומען כמעט אַ קאָמישן כאַראַקטער.

ער האָט, נעמליך, אין איין אָוונט זיך געדאַרפט זען מיט צוויי באַקאַנטע מיידלעך, צו וועלכע ער איז אייגנטליך ניט געווען באַזונדער אויפגעלייגט. מיט איינער, נעלין, האָט ער זיך געדאַרפט זען 9 אַ זייגער אָוונט אין אַ רעסטאָראַן, און מיט דער צווייטער, ליזען — 11 אַ זייגער. וועט ער דאַרפן זען, אַז נעלי זאָל אַוועקגיין פאַר 11, כדי זי זאָל זיך ניט דערוואַרטן אויף ליזען. נאַטירלעך, האָט ער פאַר נעלין קיין מורא ניט, אָבער צו וואָס זאָל ער איר פאַרשאַפן צער? און בכלל איז אים שווער צו האַלטן דאָס גלייכגעוויכט, זייענדיק ביי איין טיש מיט צוויי; עס איז איינע פון די שווערסטע זאַכן צו זיין צו ביידן גלייך אויפמערקזאַם, צו ביידן גלייך גוט געניינט. דאָס איז שווער אַפילו פאַר אַזאַ ערפאַרענעם יונגנמאַן, ווי זאַלקינד.

און פאַסירט האָט, אַז נעלי האָט גראָד פאַרשפעטיקט, און איז געקומען האַלב נאָך ניין. הייסט עס, צו פאַרברענגען מיט איר ביז עלף וועט שוין פאַר איר זיין ווייניק. לויט איר ברייט אַוועקזעצן זיך און לויט דער טעמע פון געשפרעך, האָט זאַלקינד שוין געפילט, אַז זי וועט בלייבן לענגער ווי ביז עלף, און ער האָט פאַרשולדיקט געשמייכלט צו איר, און איז געווען אויפמערקזאַמער ווי אַלעמאָל. האָט דאָס זי נאָך מער אויפגעלייגט צו אים, און וועגן נעמען אָפשייד האָט זי גאָר בדעה ניט געהאַט.

און ליזע איז גראָד געקומען פריער ווי עלף, און גיט אַליין, נאָר טאַקע מיט אירער אַ חברטע, ראָזע, אויך זאַלקינדס אַ נאָענטע באַקאַנטע, און אַלע האָבן זיך אַוועקגעזעצט לעבן זיין טישל. איז ער געווען כמעט דער איינציקער אין רעסטאָראַן, וואו אַלע האָבן אים געקענט, וואָס איז געזעסן מיט דריי מיידלעך.

בײַ אַ דערבייַיקן טישל איז געזעסן אַ חברה לויטער יונגעלייט און האָבן, ווי עס האָט זיך זאַלקינדן געדאַכט, געקוקט אויף אים, ווער מיט אַ חוזק־שמייכל און ווער מיט קנאה, אָדער ביידע צו־זאַמען. דאָס האָט אים אינערלעך געמאַכט בייז און ווילד, אָבער אויסערלעך איז ער געווען העפלעך און געפלייסט זיך אָנצוהאַלטן דעם שמועס אי מיט טאַקט, אי מיט געוויסער לייכטקייט.

און אַז ער איז שוין מיד געוואָרן צו אונטערהאַלטן די אַלע דריי מיידלעך, האָט ער זיך אויפגעשטעלט, נאַטירלעך, זיך שטאַרק אַנטשולדיקט און איז צוגעגאַנגען צום טישל פון די יונגעלייט און געבעטן בײַ איינעם פון זיי, וואָס איז געווען אַ נאָענטער באַקאַנטער זיינער, אַז יענער זאָל זיך צוזעצן צו זיין טישל.

יענער האָט עס מיט זעלבסטאויפאָפּערונג אָנגענומען, האָט אָבער אויסגערעדט גלייך מיט זאַלקינדן, אַז פירן אַהיים וועט ער זיי ניט, און זאַלקינד האָט דאָס אים געמוזט צוזאָגן. אָבער זאָל ער אים כאָטש דאָ אויפן אָרט אַרויסהעלפן, איבערבייטן אים. אפשר אַדאַנק אים, אַ נייעם, וועט דער געשפּרעך נעמען אַ נייע ווענדונג.

אָבער מיט דעם, וואָס דער באַקאַנטער האָט זיך צוגעזעצט, איז זאַלקינדס לאַגע ניט בעסער געוואָרן. עס האָט זיך אַרויסגע־וויזן, אַז די מיידלעך זיינען מיט דעם נייעם ניט צופרידן. ער האָט ניט געמאַכט דעם איינדרוק, וואָס די מיידלעך האָבן פאַרלאַנגט, און יענער האָט, זיך ניט קענענדיק אָריענטירן צווישן זיי, זיך ענדלעך אויפגעהויבן און איבערגעלאָזן זאַלקינדן ווידער איינעם צווישן זיי.

און זאַלקינד וואָלט שוין פאַרטראָגן זיין גורל געדולדיק, ווען פּלוצים וואָלט ער זיך ניט דערמאָנט, אַז צוועלף אַ זייגער דאַרף קו־מען אַננע, שוין גאָר אַ נאָענטע באַקאַנטע, מיט וועלכער ער האָט נעכטן אָפּגערעדט זיך צו טרעפן דאָ נאָכן טעאַטער.

אַננע איז אַ מיידל אַ ברען, פאַר איר האָט ער פשוט מורא. זי וועט אים געפינען דאָ צווישן דריי מיידלעך, וועט זי אים מיט קלוגע, גוטע ריידעלעך און מיט איר געווייסן הומאָר אַרויסנעמען דאָס חיות. צו דער דאָזיקער אַננע האָט ער בכלל געוויסע פליכטן: אין אַ מאָמענט, ווען זי איז אים שטאַרק געפעלן געוואָרן, האָט ער זיך איר כמעט דערקלערט אין ליבע.

אמת, ער האָט זיך באַלד צוריק פאַרכאַפּט, געגעבן אָנצוהערעניש, אַז ער דענקט צו בלייבן פריי זיין גאַנצן לעבן, און כאָטש זי האָט אויך אַרויסגעזאָגט כמעט די זעלבע מיינונג, אַז אויך זי, הייסט עס, איז ניט אויסן קיין אייביקס, האָט ער דאָך פאַר דער דאָזיקער אַננען זיך געשראָקן מער ווי פאַר אַלע.

און באַמערקנדיק, ווי דער זייגער האַלט שוין באַלד ביי צוועלף, איז ער געוואָרן אומרויִק און האָט גענומען רופן די דריי מיידלעך צו גיין.

די מיידלעך זיינען געווען געהאָרכזאַם, און איינע נאָך דער אַנדערער האָבן זיך אויפגעשטעלט.

זאַלקינד האָט יעדערער באַזונדער אויף אַ געוויסן אופן מיט עפּעס צוגעהאַלפן, און אַלץ מיט איין מין פריינדלעכקייט און העפלעכקייט, כדי ניט אויפצוּוועקן קיין איפערזיכט צווישן זיי.

און אַלע דריי האָבן אים צוריקגעשמייכלט אויך אויף איין שטייגער.

דאָס זיינען געווען די באַקאַנטע שמייכלען פון מיידלעך צו אַ יונגנמאַן, וואָס וואָלט געווען פאַר יעדערער אַ גליק, ווען ער פאַר־בינדט זיך מיט איר אַליין.

אַרויסגייענדיק פון רעסטאָראַן, האָט ער פרייער אָפּגעאָטעמט. „מיט איינער וויניקער!" — האָט ער זיך געטרייסט.

אָבער זיין טרייסט איז געווען אַ פאַלשע. אָפּגעגאַנגען עט־לעכע טריט מיט די דריי און אָנגעהויבן צו מאַכן פלענער, וועלכע פון די דריי צו קאָנען שיקן אַהיים צוזאַמען און וועלכע פון די איבעריקע וועט ער דאַרפן באַגלייטן — ערשט אַנטקעגן איז אָנגע־קומען אַננע.

טאַקע ז׳, פאַר וועלכער ער האָט אַזוי מורא געהאַט.

זי האָט אים ווי אַרויסגעשלעפּט פון די דריי מיידלעך, אים אָנגעקוקט מיט טראָגיקע בליקן און געמורמלט בלומרשט גוטמוטיק:

— אַ שיינער מענטש זייט איר, זאַלקינד! איך יאָג זיך איינע אַליין פון טעאַטער, כאַפּ אײַך אין רעסטאָראַן, איך בין שטאַרק הונגעריק געוואָרן אין טעאַטער, און איר גייט זיך רויק מיט אײַערע פאַרערערינס, אַזוי צו זאָגן...

זאַלקינד איז געוואָרן צעטומלט, פאַרווירט, פול מיט שרעק פאַר די דריי מיידלעך. זיי וועלן זיך זיכער באַליידיקן, עס איז אַ שאַנד, און וואָס זאָל ער דאָ איצטער טאָן?

אָבער פלוצלונג איז אים באַפאַלן די אידעע פון דער גרויסער באַפרייונג. נאָך אַלעמען, איז דאָך איינע ניט דריי, און זי, אַננע, קאָן אים איצט ראַטעווען.

— איר זייט גערעכט, טייערע אַננע, האָט ער זיך פאַרטיידיקט, — טוט מיט מיר, וואָס איר ווילט...

— אָט אַזוי רעדט, וועל איך אײַך ווידער ליב האָבן — איז אַננע געוואָרן ווייכער — טאָ זעגנט זיך שוין אָפּ מיט אײַערע פאַרערערינס און קומט מיט מיר צוריק אין רעסטאָראַן.

אפשר גייט איר אויך מיט מיר צוריק? — האָט זאַלקינד שוואַך, בלויז אויס העפלעכקייט זיי געפרעגט.

די אַלע דריי מיידלעך האָבן זיך דערפילט באַליידיקט און אין דער שטיל באַשלאָסן דאָס מאָל אים אָפּלאָזן.

און זיך קאַלט אָפּגעזעגנט, זיינען זיי אַוועק זייער וועג.

זאַלקינדן האָט ווי געטאָן דאָס האַרץ, אָבער דאָס געפיל האָט לאַנג ניט געדויערט. ער האָט זיך דערפילט באַלד באַפרייט פון אַ שווערן יאָך.

— טייערע אַננע, — האָט ער זי גענומען אונטערן אָרעם, — איר זייט בײַ מיר איצט ווערט אַלץ אין דער וועלט. איר האָט מיך באַפרייט.

— איר ווילט זיך אַוודאי פון מיר אויך באַפרייען? — האָט זי צווייטייטיק געפרעגט.

— ניין, טייערע אַננע, איר בלייבט שוין מיינע... קומט אַריין צוריק אין רעסטאָראַן.

— אָ, ניין, זאַלקינד, צו וואָס אין רעסטאָראַן, איר זייט דאָך ערשט געווען דאָרט. גענוג. קומט צו מיר אַהיים, איך האָב אין מיין צימער אַ מאַשינקע, און גלויבט מיר, איך וועל געפינען וואָס צו עסן ניט נאָר פֿאַר מיר, נאָר פֿאַר אייך אויך, גייט איר?

און אַ גליקלעכער איז זאַלקינד נאָכגעגאַנגען דער איינציקער אַננע.

אין איר האָט ער איצט געזען זיין באַפֿרייאונג.
און זי האָט אים פֿעסט געהאַלטן...

דער שיינער מאַן

דער טשעק, וואָס עדעלשטיין האָט געגעבן יעדן שבת זײַן ווײַב אויף אַ גאַנצער וואָך הוצאה, איז טאַקע געווען אַן איי־גענער טשעק מיט זײַן אײגענער אונטערשריפט, אָבער אָנגעשריבן האָט ער אים נאָך אין זײַן קלײנעם ביזנעס־אָפּיס. און אָנגעשריבן האָט ער דעם טשעק מיט אַ טאָג פריער, צוזאַמען מיט נאָך עטלעכע טשעקעס, וואָס ער האָט אויסגעצאָלט פאַר דער וואָך די עטלעכע „מענטשן", וואָס האָבן געאַרבעט בײַ אים.

דער טשעק איז געווען אויף אַ גאַנץ נישקשהדיקער סומע, אויף וועלכער זײַן ווײַבל לאה האָט זיך ניט געקאָנט באַקלאָגן. דער טשעק האָט איר ניט נאָר געקלעקט אויף צו פירן די הוצאה ניט צו קאַרג, נאָר עס איז איר אַפילו אַמאָל איבערגעבליבן אַ צוויי־דרײַ דאָלער.

דערלאַנגען איר דעם טשעק פלעגט עדעלשטיין מיט דער זעל־בער מינע, ווי ער האָט דערלאַנגט זײַן הויפּט־„מענטשן": אַ מיט ווערדע צו זיך אַליין, וואָס ער צאָלט מיט טשעקעס, אַ מיט דרך־ארץ צו לאהן, וואָס זי איז ווערט דעם טשעק אַלס גוטע בעל־באָסטע. לאה פלעגט דעם טשעק צונעמען מיט אַ געוויסער נכנע־קײט, ווי עדעלשטײַן וואָלט געווען אַ אַ פּרעמדער, אַ אַ העכערער פון איר. אָפּטמאָל פלעגט זי אַפילו אַרויסמורמלען:

— אַדאַנק, עדעלשטײַן.

נאָכן אָפּגעבן דעם טשעק האָט זיך עדעלשטײַן געפילט זיכע־רער מיט זײַן מאַנסבילקײט, און אַפילו אַז ער איז ניט געווען גאָר הונגעריק, פלעגט ער אַ פרעג טאָן, אמת, זײער העפלעך:

— איז עפּעס דאָ וואָס צו עסן.

אַוודאי איז געווען וואָס צו עסן. לאה האָט דעם פאַריקן טשעק

ניט פאַרטאַכלעוועט אויף אבי־וואָס. ס'איז געווען פון פל־טוב, און ווי אַ געניטע קעלנערין פאַר אַ רייכן גאַסט פלעגט זי שטיין און אויסרעכענען די מאכלים.

נאָכן אָפּעסן איינער אַליין, פלעגט ער זיך אויפשטעלן, אַ זאַטער, אַ צופרידענער, אַריינלייגן ביידע הענט אין די הויזנטאַש, מעשה העלד, זיך שטעלן קעגן שפיגל און באַטראַכטן זיין שיינקייט.

מיט זיין שיינקייט איז ער געווען זיכער. דאָס פּנים רונד און ראָזיק, ווי אַן עפּל, די ליפּן פולבלוטיק, און די ציין, וואָס ער פּוצט צוויי אַמאָל אַ טאָג אין הויז און איין מאָל אין אַ האַלב יאָר ביים דענטיסט — זיינען וויס ווי מילך. די האָר פון קאָפּ שוואַרץ און געדיכט.

און בלייבנדיק צופרידן מיט זיך און מיט זיין שיינקייט, פלעגט ער זיך ווענדן מיט אַ פּאָר געוויינלעכע ווערטער צו לאהן, אַליין וועגן שטובּיקע זאַכן, אויך וועגן די צוויי קליינע קינדער, וואָס האָבן דאָס רוב זיך געשפּילט אין דרויסן, און פלעגט אַוועקגיין „אין גאַס" זען זיך מיט מענטשן, אַמאָל וועגן ביזנעס אויף דער צווייטער וואָך, און אַמאָל פאַרברענגען.

אַוועקגיין פלעגט ער אַ זיכערער, אי מיט זיך אי מיט לאהן. עס איז אים געפעלן געווען איר רעספּעקט צו אים... און פּאַר נאָענטע ביזנעס־באַקאַנטע פלעגט ער זי טאַקע רימען:

— איך האָב אַ וואויל ווייבל... זי רעספּעקטירט מיך...

צי האָט ער זי רעספּעקטירט — וועגן דעם האָט ער ניט געטראַכט. גענוג, אַז זי איז צופרידן. דער טשעק, וויס ער, איז גענוג גרויס, אַז עס זאָל איר גאָרנישט פעלן. קומט צו אַ קלייד, צו אַ מאַנטל, צו אַ פּאָר שיך און אַפילו זיידענע זאָקן, גיט ער איר עקסטרע געלט. אַזוינע מענער — האָט ער זיך געטראַכט מיט זיכערקייט — וואַלגערן זיך ניט אין היינטיקע צייטן... אין קאָרטן שפּילט ער ניט. לאה — כאָטש ער האָט איר קיינמאָל ניט געזאָגט — איז אַ שיין ווייבל.

ער איז געווען זיכער, אַז ער איז לאהס גאָט. און דאָס האָט אים אינערלעך געוואַרעמט און געלויכטן... אין אַלע ווינקעלעך פון זיין האַרצן איז געווען ליכטיק און וואַרעם און באַקוועם...

— אָך! אָך! אָך! — פלעגט ער זיך אַמאָל צעזיפצן מיט רחבות, האַלטנדיק בײדע הענט אין די הויזנטאַשן...

און אָט דער „אָך" איז בײ אים געווען דער אויסדרוק פון העכסטער צופרידנקייט מיט זיך, מיט די ביזנעס, וואָס גייט גאָר פײן, און אויך מיט לאהן און די צוויי קינדערלעך...

* * *

איז אים פּלוצלונג אײנגעפאַלן בײ אַ געוויסער געלעגנהייט, דווקא אין אַ מיטנוואָכיקן אָוונט, אַ פרעג טאָן — אַזוי זיך, אין אַ וויציקער פאָרם:

— נו, לאה, האָסט מיך ליב, יאָ? זאָג, לאה, האָסט מיך ליב?

לאה האָט געשוויגן.

איז אים געפעלן געוואָרן דער וויץ. זי שווייגט. זי איז, קענטיק, צו דער פראַגע ניט געוויינט געווען. ווײל וועגן ליבע האָט עדעלשטיין, וואָס איז נאָך בחורוויז געווען אַ ביזנעסמאַן, אַפילו אַלס חתן מיט איר ניט גערעדט. מען האָט זיך באַקענט, אַרומגעגאַנגען אַ קורצע צײט, און גלײך — לייסענס...

האָט ער זי אַ פרעג געטאָן נאָכאַמאָל:

— זאָג, לאה, נו, זאָג... איך וויל טאַקע הערן... האָסט מיך ליב?

און אים איז אַליין געפעלן געוואָרן דער אײנפאַל זײנער, צו פרעגן זײן לאהן, צי זי האָט אים ליב...

לאה האָט געשוויגן...

— וואָס? דו שעמסט זיך צו ענטפערן? — איז ער שוין עטוואָס ערנסטער געוואָרן.

ער האָט שוין טאַקע געוואָלט הערן דעם ענטפער, אַז יאָ. עס איז אים געפעלן געוואָרן זײן אויפטו אַליין.

לאה האָט נאָך פאַרעקשנטער געשוויגן.

איז ער שוין צוגעגאַנגען צו איר גאָר נאָענט, אַרײנגעקוקט איר טיף אין די אויגן.

זײנע בליקן האָבן זיך באַגעגנט מיט אירע.

אירע בליקן האָבן אים ווי אויסגעניכטערט.

ער האָט זיך אָפּגערוקט פון איר, געקוקט אויף איר פון אַ געוויסער ווייטקייט און ווידער געפרעגט, אָבער שוין ווי מיט שרעק:

— לאה, פאַרוואָס ענטפערסטו ניט?

— וואָס זאָל איך דיר ענטפערן? — האָט זי ווי דערשלאָגן אַרויסגערעדט.

— צי האָסטו מיך ליב? — האָט שוין עדעלשטיין געפרעגט און געבעטן זיך צוזאַמען.

— איך קאָן דיר ניט ענטפערן.

— האַ, וואָס? דו קאָנסט מיר ניט ענטפערן, צי האָסטו מיך ליב...

לאה האָט געשוויגן.

— איך וועל דיך ניט אָפּלאָזן, ביז דו וועסט מיר ענטפערן — איז שוין עדעלשטיין ערנסט געוואָרן, און זיין פנים איז עטוואָס בלאַסער געוואָרן.

— איך האָב קיין צייט ניט — האָט לאה דיפּלאָמאַטיש געענטפערט — איך מוז גיין מאַכן מיטאָג.

— איך פאַרלאַנג ניט קיין מיטאָג — האָט עדעלשטיין פּלוצלונג אויסגעשריען מיט גרויס אומרויִקייט — מיר וועלן היינט גיין אין אַ רעסטאָראַן עסן... יאָ, לאה, יאָ?

— וואָס עפּעס מיט אַמאָל, פּלוצלונג? — האָט לאה געשמייכלט.

— אָט אַזוי וויל איך... נו, זאָג, לאה, האָסט מיך ליב?...

דער ענטפער איז ניט געקומען.

און ער איז געשטאַנען פאַר לאהן אַ דערנידעריקטער און אַ געזונקענער. און דאָס ערשטע מאָל איז אין זיין נשמה אַריינגעפאַלן אַ שטראַל פון ליבע.

ער האָט זי אָפּגעלאָזט, איז אַריין אין צווייטן צימער, זיך געשטעלט קעגן שפּיגל, באַמערקט אַן אַנדער מענטש קוקט אויף אים און אונטער די אויגן — בלויע פּאַסן...

איז ווידער אַריין צו לאהן, שוין אין קיך.

— לאה, ענטפער מיר...

לאה האָט אים אָנגעקוקט, באַמערקט צום ערשטן מאָל זיין בלאַסקייט. דערפילט זיין אינערלעכע ענדערונג, האָט זי אַ שמייכל געטאָן און געענטפערט:

— איצטער יאָ...

און עדעלשטיינען איז מיט אַמאָל עפּעס קלאָר געוואָרן... און אָנקוקנדיק ווי מיט נייע אויגן לאהן האָט ער זיך געזידלט:

— און איך, נאַרישער ביזנעסמאַן, האָב געמיינט, אַז דו האָסט אַזוי שטאַרק ליב געהאַט... מיטאַמאָל גאָר, האַ?... לאה, האַ?...

און אַ נייע אומרויִקייט איז געקומען אין עדעלשטיינס האַרץ. אָבער די אומרויִקייט האָט אים געבראַכט מער גליק און פרייד, ווי די פריערדיקע זיכערקייט.

— ווייסט, לאה — האָט ער איר אין אַ צייט אַרום צוגערופן צום שפּיגל, וואו ער איז געשטאַנען און זיך באַטראַכט — ווייסט, איך האָב דאָ אַ קנייטש אין שטערן.

— האַ, אַ קנייטש? — איז לאה צוגעקומען, באַטראַכט מיט מבינות דעם קנייטש און אַ גליקלעכע געזאָגט:

— עס שאַדט ניט, פאַרקערט, דער קנייטש פּאַסט דיר...

— האָסט מיך ליב? — האָט ער געפרעגט און אומרויִק דערוואַרט דעם ענטפער.

אָבער לאה האָט אים אַ גלעט געטאָן איבערן קאָפּ און דאָס האָט אים שוין באַגליקט...

דער אונטערנעמער

ווען מאירסאָן האָט געהאַט די „גוטע צייטן”, ווייס קיינער ניט פון דעם קרייז, וואו ער געפינט זיך שטענדיק. אָבער מ'ווייס, אַז יאָ. דער איינדרוק, וואָס ער, מאירסאָן, מאַכט, איז אַזאַ, וואָס לאָזט ניט צווייפלען אין זיין געוועזענער הצלחה. און טאָמער צווייפלט עמעצער, איז דאָ איינער פון די, צווישן וועלכע מאירסאָן געפינט זיך, שוין אַן עלטערער מענטש, וואָס אַז ער שטרענגט גוט אָן זיין זכרון, דערמאָנט ער זיך, אַז יאָ. — ער געדענקט!

— ער האָט, דאַכט זיך, געהאַט אַן אייגענעם שאַפּ... — פאַרקנייטשט יענער דעם שטערן טיפער, צו דערמאָנען זיך...

מאירסאָן אַליין רעדט ניט. ער שמייכלט בלויז צו, ווען מ'הייבט זיך אָן גרונטעווען אין זיין לעבן. וואָס ס'איז געווען, איז געווען, דער עיקר, וואָס עס וועט זיין.

— עס וועט נאָך זיין גוט! — זאָגט ער אָפּטימיסטיש.

אַז ער האָט יאָ ווען געהאַט אַ גוטע צייט, זאָגן עדות זיינע אַנצוגן. שטענדיק ריין און זויבער, אָבער מ'דערקענט, אַז זיי זיינען גענייט געוואָרן מיט אַ סך יאָרן צוריק...

— אַ פיין סוטל, מר. מאירסאָן! — באַמערקט אַמאָל איינער פון קרייז באַקאַנטע, זיצנדיק לעבן אים אין קאַפע־הויז ביי אַ טישל,— ווען האָט איר אים געמאַכט?

— אָ, שוין לאַנג! — ענטפערט מאירסאָן אומצופרידן, ווי געזאָגט: — צו וואָס זיך אַוועקלאָזן אין דער וייטער פאַרגאַנגענהייט?...

אויך די קראַגנס, וואָס מאירסאָן טראָגט, שטענדיק קלאָרע, פריש געפרעסט, זיינען פון אַ פאַסאָן, וואָס פאַר די יונגעלייט פון קרייז איז עס גאָר אומבאַקאַנט. די עלטערע אָבער געדענקען נאָך,

ווען מ'האָט אַזוינע קראַגנס געטראָגן. קוקנדיק אויף די דאָזיקע קראַגנס, מוז מען בשתיקה אָפּזיפצן.

אָבער דווקא די דאָזיקע אַלטמאָדישע קראַגנס גיבן צו מאָריסאָנען פאָרנעמקייט. עס איז טאַקע ניט קיין לעגענדע וועגן די אַמאָליקע גוטע צייטן זיינע. מ'זעט עס באַשיינפּערלעך.

איז דערפאַר טאַקע האָבן גרויסע זאָרג פון אים די נאָענטע באַקאַנטע. מאָריסאָן גייט אום שטענדיק אָן אַ שטעלע, און פון אַ שטעלע איז ער זיך מדחה.

מען פּרוּווט דאָך אַמאָל איידל זיך ווענדן צו אים:

— איר ווייסט, מר. מאָריסאָן, איך האָב גערעדט מיט מיינעם אַ באַקאַנטן, אַ מאַנופעקטשורער, וועגן אייך, וואָלט ער געווען זייער צופרידן זען זיך מיט אייך. ווערדליג איר, מיט אַזאַ גרויסער באַקאַנטשאַפט, וואָלט געקאָנט עפּעס אויפטאָן פאַר אים און און אַליין מאַכן געלט.

מיינט מאָריסאָן, אפשר אַ פּאַרטנערשיפּ. קיין געלט האָט ער טאַקע אַליין ניט, אָבער זיין פעיִקייט! ער וואָלט זיכער דאָס געשעפט אַרויפגעאַרבעט, ווען יענער, דער מאַנופעקטשורער, גיט אים כאָטש אַ דריטל שערס אין געשעפט.

ווייזט זיך גאָר אַרויס, אַז דער מאַנופעקטשורער דאַרף האָבן אַ סיילסמאַן פאַר צוואַנציק דאָלער אַ וואָך געהאַלט.

לאַכט מאָריסאָן:

— וואָס הייסט, אַ סיילסמאַן? איך קאָן אַליין, נישקשה, זיין אַ מאַנופעקטשורער...

און ער דערציילט טאַקע, ווי ער פירט איצט אונטערהאַנדלונגען מיט אַ קאָמפּאַניע וועגן גאָר אַ נייער אונטערנעמונג.

— אַז ס'זאָל געלינגען, — פאַרזיכערט ער, — איז דאָס אַ פראַגע פון מיליאָנען...

און דער באַקאַנטער, וואָס האָט אים פאָרגעשלאָגן די שטעלע, פאַרשעמט זיך טאַקע פאַר זיין פאָרשלאָג.

— אַנטשולדיקט מיך, מר. מאָריסאָן, איך האָב ניט געוואוסט...

— אָך, פאַרקערט... — ווערט מאירסאָן גוטמוטיק און גרויס־מוטיק צוזאַמען, — פון אייער זייט איז זייער שיין, אָבער ניט דאָס איז מיין וועג.

ער נעמט ביים באַקאַנטן דערוויל אַ סיגאַרעט, פאַררויכערט און ווערט נאָך אָפּטימיסטישער.

— די אונטערנעמונג, וואָס איך גיי איצט אונטערנעמען, וועט אייך איבעררעאַשן...

קיין פּרטים זאָגט ער ניט, נאָר ביי אַ גלאָז קאַווע מיט אַן איידעלן שטיקל קוכן, וואָס ער באַשטעלט, ווערט ער רעדעוודיקער, זיין פאַנטאַזיע צעשפּילט זיך:

— דאָס איז אַ קאָרפּאָריישאָן און די קאָרפּאָריישאָן וועט האָבן אַ גרונד־קאַפּיטאַל פון אַ האַלבן מיליאָן, מיט בּרענטשעס אין דער קאַנטרי...

ער רעדט עס מיט אַזאַ זיכערקייט, אַז דער באַקאַנטער פאַר־אינטערעסירט זיך אַליין:

— נו, ווי אַזוי וועט מען קריגן דעם האַלבן מיליאָן דאָלער?

— וואָס הייסט, — שערס! — פאַרענטפערט מאירסאָן די וויכ־טיקסטע פראַגע.

שערס, דאָס איז דער איינציקער מיטל, ווי אַזוי אַרויסצוקריכן פון אַ פאַרפלאָנטערטער לאַגע און אַרויפשטייגן אין דער הויך...

נאָך אַזוינע אָפּטימיסטישע געשפּרעכן וועגן דער אונטערנע־מונג, פאַרשווינדט מאירסאָן אויף עטלעכע וואָכן. די באַקאַנטע זעען אים ניט.

מען פרעגט נאָך, מען פאָרשט, מען וויל וויסן, וואָס איז גע־וואָרן.

ביז מ'ווערט געוואָר, אַז מאירכאָן האָט שוין טאַקע אַן אָפיס מיט אַ טעלעפאָן.

— איך זאָג אייך, אַז דער מענטש וועט נאָך אַמאָל ווערן אַ מיליאָנער... — נעמט שוין איינער ערנסט מאירסאָנס פעיקייט.

— זייער מעגלעך...

אין אַ צייט אַרום באַווייזט ער זיך ווידער צווישן דעם קרייז פון די באַקאַנטע, אַ פריילעכער, אַן אָפּטימיסטישער.

מיינט מען טאַקע, אַז ער איז שוין אַרויסגעאַרבעט. איז מען געווירט פון זיין כאַראַקטער, וואָס כאָטש ער איז שוין אַזוי ווייט אַוועק, קומט ער נאָך צו באַקאַנטע.

ביי אַ געוויינטלעך גאָר פרעמדן אָבער ווייזט זיך אַרויס, אַז עס איז נאָך ניט „דאָס".

— וואָס, געפּלאַצט? — פרעגט מען מיט שרעק.

— ניין, חלילה, געפּלאַצט קאָן מען נאָך ניט זאָגן, — שמייכלט אַ גליקלעכער מאָריסאָן, — נאָר עס דאַרף נאָך נעמען צייט...

נאָר אַז ער בלייבט זיצן מיט די באַקאַנטע אַ פּאָר שעה און אײַלט זיך ניט אַוועקצוגיין, נעמט מען עס אָן פאַר ניט קיין גוטן סימן.

אין עטלעכע טעג אַרום זיצט ער שוין נאָך לענגער אין קאַפע-הויז. ווייסט מען שוין, אַז פון דער קאָרפּאָרײשאָן מיט די מיליאָנען איז גאָרנישט געוואָרן. פונדעסטוועגן, איינער, אַ נייגעריקער גיט דאָך אַ פרעג:

— וואָס, מר. מאָריסאָן, טאַקע געפּלאַצט?...

— אויף זיכער ווייס איך נאָך ניט — ענטפערט מאָריסאָן שוין אין אַ מעסיקן טאָן, — די טעג וועט מען שוין קאָנען וויסן אַקוראַט.

פרעגט מען שוין מער ניט און מ'טראַכט שוין ווידער וועגן אַ שטעלע פאַר מאָריסאָנען...

נאָר מאָריסאָן האָט שוין פאַרטראַכט אַ נייע אונטערנעמונג.

די אונטערנעמונג איז אָבער אַזאַ מין גראַנדיעזע און פון אַזאַ כאַראַקטער, וואָס מ'קאָן עס דערוויל ניט פאַרטרויען אַפילו דעם נאָענטסטן מענטשן.

— דאָס איז פּתח שין — שאַ.... — זאָגט ער מיט אַ ווינק, און זיין שוין עטוואָס פאַרעלטערט פּנים לייכט-אויף און די אויגן גלאַנצן מיט אַ יונגן פייער.

באַלד אָבער כאַפּט ער זיך, אַז ער פּייניקט דערמיט זיינע באַקאַנטע, טרייסט ער זיי, אַז אינגיכן וועט מען עס וויסן.

איינס פונדעסטוועגן איז ער זיי גלייך מגלה:

— דאָס וועט זיין אַ קאָרפּאָריישאָן...

אָבער וויפיל אַ „שער" וועט קאָסטן איז נאָך דערווייל אַ סוד...

און די פריינד הערן, שטוינען און גלויבן. אַזאַ כּוח האָט אין זיך מאירסאָן.

פ ר י י ד

—...איר זאָגט פרייד — האָט דער מיטליעריקער גאָרדאָן, וואָס איז געזעסן אין אַ קרייז פון באַקאַנטע, זיך אַריינגעמישט אין געשפּרעך, וואָס האָט זיך אַנטוויקלט פון עפּעס אַ וואָרט — פרייד מוז האָבן אַ ציל. עס מוז האָבן אַ „פאַרוואָס“. און איצט, ווען איך פיל זיך גוט אָן אַ פאַרוואָס, האָב איך זיך גראָד דערמאָנט, וואָס מיט מיר האָט פּאַסירט מיט עטלעכע יאָר צוריק. איך וועל אייך דערציילן.

און ווען די קליינע גרופּע פריינד איז אויפמערקזאַם געוואָרן, האָט גאָרדאָן, נאָך אַ קליינער פּויזע, אָנגעהויבן:

עס איז געווען מיט עטלעכע יאָר צוריק, אין אַ ווינטעראָוונט. איך בין נאָך דער באַשעפטיקונג אַריין אין אַ קאַפע־הויז, וואו איך האָב אויסגעטרונקען אַ קאַפע און שוין געוואָלט גיין אַהיים. עס איז געווען אַ מיטנוואָכיקער טאָג, און בלייבן צו שפּעט אין שטאָט איז ניט געווען צוליב וואָס. מיין פרוי וואָלט אפשר פאַריבל געהאַט, אי זיך געוואונדערט. נו, האָב איך זיך טאַקע, נאָכדעם ווי איך האָב זיך איבערגעוואָרפן מיט אַ פּאָר באַקאַנטע מיט עטלעכע אומוויכטיקע פראַגן, געלאָזט גיין. שוין זייענדיק אין גאַס, האָב איך זיך געטראָפן מיט אַ גוטן באַקאַנטן. איר קענט דאָך אים, ליבמאַנען, אַ יונגערמאַן אַ פרייער, אַ לעבעדיקער, אומפאַרהייראַט, אָן פליכטן. ער האָט מיך אָפּגעשטעלט:

— וואוהין גייט איר, גאָרדאָן?

— אַהיים.

— אַזוי פרי?

— איך מוז...

— עט... איר רעדט זיך אײַן. איר מוזט גאָר ניט. קומט מיט מיר. איך האָב אויסגעזוכט אַ „קנײַפּע‟, איז דאָס אַ פֿאַרגעניגן. איך קום די לעצטע צײַט אַהין אָפּט אַרײַן. קומט, מיר וועלן פֿאַרברענגען אַ ביסל. ס׳איז דאָרט דאָ אַ פֿידעלע, אַ ביסעלע ווײַן. פֿריילעך.

עס קומט פֿאַר אַ ראַנגלעניש: פֿון איין זײַט די היים, אַ מיטנוואָכיקער אָוונט, פֿון דער אַנדער זײַט — אַ קנײַפּע, אַ פֿידעלע, אַ ביסעלע ווײַן, פֿריילעכקייט, אַראָפּ דער יאָך, כאַטש אַ זיסער יאָך. און דאָ לאַכט ער נאָך, ליבמאַן, פֿון מיר:

— וואָס ציט איר אויף זיך אַרויף די עלטער, גזלן! איר זײַט דאָך נאָך אַ יונגערמאַן...

המ... ער איז גערעכט, אָט דער ליבמאַן, אַ פֿײַנער יונגערמאַן.

— גוט, זאָג איך, איך פֿאָלג אײַך, אָבער ניט אויף לאַנג...

— דאָס וועלן מיר שוין זען... — שמייכלט ער.

פֿון זײַן שמייכל פֿאַרשטיי איך שוין, אַז ער וועט מיך ניט אָפּלאָזן שנעל אַהיים, אָבער איך באַשליס צו קעמפֿן: העכסטנס אַ שטונדע!

די „קנײַפּע‟, ווי ליבמאַן האָט עס גערופֿן, איז געווען ניט אַזוי ווי ליבמאַן האָט מיר פֿאָרגעשטעלט. וואו־ניט־וואו בײַ אַ טישל איז געזעסן אַן איינזאַמער מענטש, ערגעץ־וואו אין אַ ווינקל — אַ פּאָרל; בײַ דער קאַסע איז געזעסן אומעטיקלעך די באַלעבאָסטע און איז קענטיק געווען ניט גאָר צופֿרידן מיט דער קליינער צאָל געסט. דער פֿידלער אין ווינקל בײַ אַ טישעלע איז געזעסן מיט דער פֿידל אין האַנט און האָט אַפֿילו ניט געטראַכט פֿון שפּילן.

ליבמאַן האָט מיך געטרייסט:

— עס וועט באַלד זײַן פֿריילעך.

און צורופֿנדיק אַ קעלנער, מיט וועמען ער איז שוין קענטיק געווען נאָענט באַקאַנט, האָט ער אים ווי אײַנגערוימט אַ סוד:

— פֿון בעסטן...

באַלד איז געשטאַנען אויף אונזער טיש, בײַ וועלכן מיר זײַנען געזעסן פּנים־אל־פּנים, אַ פֿלאַש רויטער ווײַן און בײַ די זײַטן צוויי גלעזער.

— טרינקט! — האָט מיר ליבמאַן אָנגעגאָסן אַ גלאָז ווייַן.

איך האָב אויסגעטרונקען די גלאָז ווייַן, מיט איין אָטעם, ווי איך וואָלט וועלן פאַרטרייבן אין מיר עפּעס אַן אינעווייניקסטן געשריי. דער ווייַן איז געווען גוט, שטאַרק. אָבער פריילעכער בין איך ניט געוואָרן. עפּעס האָט מיך געפּייניקט...

— עפּעס זייט איר מיר היינט אומעטיק — האָט מיין שכן פּראָטעסטירט. — טרינקט נאָך אַ גלאָז. און ער האָט געוויזן אַ ביי-שפּיל.

איך האָב דעם ביישפּיל נאָכגעפאָלגט.

אָבער אויך די צווייטע גלאָז האָט ניט געהאָלפן. איך האָב זיך אַפילו געשטאַרעט ניט צו אַנטפּלעקן מיין פריינד און לוסטיק צו איםצוגעשמייכלט. ער אָבער האָט דערקענט אָן מיר און געקלאָגט זיך:

— גאָרדאָן, איר זייט אומעטיק.

— יאָ, איך בין מודה — האָב איך ענדלעך צוגעגעבן. — איך ווייס ניט פאַרוואָס, אפשר איז שוין טאַקע צייט צו גיין אַהיים.

— ניין. אַזוי אַוועקגיין טאָרט איר ניט. באַלד וועט דער שפּילער עפּעס שפּילן.

און ווירקלעך האָט דער פידלער אָנגעהויבן צו שפּילן און דווקא זייער אַ פריילעכס.

אָבער עס האָט ניט גענומען. צווישן ווייַן און די פריילעכע טענער האָט זיך אַריינגעגנבעט אַן אומעט.

מיין ליבמאַן האָט עס ענדלעך געמוזט צוגעבן:

— עפּעס איז טאַקע היינט דאָ ניט פריילעך — אַ וואונדער! אָבער גיין וועלן מיר נאָך ניט. עס איז שוין מיין פליכט צו מאַכן אייך פריילעך. זאָל איך באַשטעלן נאָך אַ ביסל ווייַן?

— הם... איך גלויב, אַז עס איז גענוג, — רוף איך זיך אָן. אָבער איך אַליין וויל שוין ניט אַוועקגיין אַזוי-אָ. כאָטש דער גע-וויסן פּלאָגט מיך: וואָס טוסטו דאָ און וואָס איז דער ציל — גלאַט אינמיטן דערינען.

ליבמאַן באַשטעלט נאָך אַ ביסל ווייַן און ער פאַרזיכערט מיך, אַז איצט וועט זיך ערשט אָנהייבן די שמחה.

דער מוזיקאַנט שפּילט נאָך אַ פרייליכס. יאָ, דוכט זיך... ניין. עס איז עפּעס ניט פריילעך. איך גיב אַ קוק: דער זייגער איז שוין צוועלף.

איך ריים מיך שוין צו גיין.

— ניין, ניין. לאָזט מיך ליבמאַן ניט אָפּ... — אַזוי אַוועקגיין טאָרן מיר ניט... מיר וועלן נאָך זיצן...

און קעגן מיין ווילן בלייב איך, פון פריילעכקייט בין איך זיך שוין מייאש, אָבער איך וואַרט נאָך אויף אַ נס...

עפּעס וועט דאָך קומען...

און אָט ווערט שוין איינס אַ זייגער: מיין גאָט, ווי שפּעט. פאַרוואָס גיי איך ניט אַהיים!

און אָט עפנט זיך די טיר און עס קומט אַריין אַ יונגערמאַן, אַ פרעמדער. פון זיין גאַנץ אויסזען און קליידונג און האַלטונג ווייט עפּעס פרעמדס. זיכער איז ער ניט פון אונזערע, אַן אַנדערער. ווי קומט ער אַהער, און אַזוי שפּעט?

אָבער איידער וואָס-ווען, גייט ער צו צו אונזער טיש, באַגריסט זיך מיט ליבמאַנען און זעצט זיך לעבן אים אַוועק.

— איר קענט אים? — פרעג איך שטיל ליבמאַנען.

— יאָ. — ענטפערט ער נאָך שטילער.

דער יונגערמאַן, אַנגעטאָן אין אַ לייכטן מאַנטל, רייבט די הענט. עס איז אים קענטיק קאַלט. אָבער ער שמייכלט ווי אַ גליקלעכער, ווי אַ צופרידענער, ווי אַ באַזאָרגטער מיט אַלץ. ער פרעגט נאָר, צי האָט ליבמאַן אַ פּאַפּיראָס.

מער ווי דאָס פעלט אים, הייסט עס, ניט. מיר אָבער ווערט קשה: אַ מענטש קומט פון גאַס, וואו פיל קרעמלעך זיינען נאָך אָפן, האָט ער דאָך געקענט קויפן אַ פּעקל פּאַפּיראָסן.

און נאָכדעם ווי איך באַטראַכט אים, דערפיל איך, אַז ער איז איינער פון מיינע נאָענטסטע, גאָר נאָענטסטע. אַ פרייד נעמט מיך אַרום:

— טרינקט אַ גלאָז וויין... שמייכל איך צו אים.

— יאָ. אַ גלאָז וויין קען מען טרינקען, — זאָגט ער און שמייכלט צוריק.

און איך פיל, ווי ער האָט זיך מחיה געווען. און איך ווער באַרוישט אָט פון דער גלאָז ווײַן, וואָס דער יונגערמאַן האָט אויס־געטרונקען.

— איך האָב געפילט, אַז איך וועל דאָ אײַך טרעפן, האָט ער זיך געווענדט צו ליבמאַנען.

— יאָ, געוויס, — ענטפער איך פאַר ליבמאַנען. — עס איז נאָך ניט אַזוי שפּעט. און וואָס באַשטעלט איר עפּעס צו עסן?

— המ... עסן? עסן אייגנטלעך וויל איך גאָרניט. סײַדן ווען זיי האָבן דאָ עפּעס פון די אָריגינעלע קיכעלעך. דאָס קען איך עסן אַפילו זאַטערהייט...

פאַרשטייען מיר שוין, וואָס דאָס מיינט און איך און ליב־מאַן רופן צו דעם קעלנער און בעטן אָט די אָריגינעלע קיכעלעך.

— אויסגעגאַנגען...

— אַך, אַ שאָה, אַ שאָד! — באַדויערט דער יונגערמאַן. אָבער איך טראַכט מיר, אַז שטרודל, וואָס עס איז, ווי איך זע אויפן בופעט, נאָך יאָ דאָ, וועט אויך זײַן אָריגינעל פאַר אים, און איך שלאָג אים פאָר:

— אפשר שטרודל?

— איך האָב דווקא ליב די קיכעלעך, נאָר עס קען זײַן אַ שטיקל שטרודל, טאַקע בלויז איין שטיקל, ווײַל אייגנטלעך עסן וויל איך ניט.

אָבער דער שטרודל איז אויך געווען זייער אָריגינעל און מיר האָבן באַשטעלט נאָך צוויי שטיקער.

דער פידלער האָט דערווײַל אָנגעהויבן עפּעס שפּילן און אַזוי ווי די פריילעכע ניגונים האָבן זיך בײַ אים איבערנאַכט אויסגענומען, האָט ער זיך גענומען צו די אומעטיקערע. אָבער דווקא איצט האָט זײַן שפּילן אונז דערהויבן.

— אַ וואונדערלעכער ניגון! — האָט ליבמאַן געריממ און האָט שיר ניט אונטערגעטאַנצט.

— יאָ... איצט פיל איך זיך פריילעכער. איך ווייס גאָרניט די אורזאַך. דער ווײַן האָט מיך אַפּנים פאַרט באַרוישט...

און מיט דאַנקבאַרע בליקן האָב איך געקוקט אויפן פרעמדן, וואָס איז מיר פלוצלונג אַזוי נאָענט געוואָרן, — און מיין קומען אַהער איז געווען צוליב אַ גרויסן ציל.

ס'איז געקומען די אמתע פרייד און געבראַכט האָט זי דער עלנדער פרעמדער יונגערמאַן.

— איר לאַכט? — האָט גאָרדאָן פאַרענדיקט, — און איך פאַרזיכער אייך, אַז אַזוי האָב איך עס פאַרשטאַנען, און אַ גליקלעכער בין איך אַוועק אַהיים...

די צוהערער האָבן זיך פאַרטראַכט...

ע ר פ אָ ל ג

די פּרימאַדאָנע פון טעאַטער, וועלכע האָט געטראָגן דעם גליקלעכן נאָמען „עדן“, האָט געענדיקט דעם סעזאָן מיט ערפאָלג: אַפּלאָדיסמענטן, בלומען-קרענץ און רום! זי האָט זיך אַזוי גליקלעך געפילט, אַז אין איר געזיכט איז געקומען די יונגטלעכע ראָזע פאַרב און, אָנטוענדיק זיך צו גיין ערגעץ אין אָוונט מיט איינעם פון אירע טעאַטער-פריינד, האָט זי דאָס געזיכט און די ליפּן צוגעפאַרבט מער אויס געוווינהייט ווי אויס נויטווענדיקייט.

אַז זי איז אַרויס מיט איר פריינד אין דרויסן, איז געווען זיבן אַ זייגער אין אָוונט. עס איז געווען אָנהייב פרילינג. עס האָט געבלאָזן אַ לינד ווינטעלע, און אונזער פּרימאַדאָנע, מיט איר בינענאָמען — אַלבינע, האָט זיך דערפילט ווי אַ פויגל... און באַלד האָט זי זיך אָנגערופן צו איר פריינד:

— היינט אָוונט וויל איך ניט שפּילן... איך וויל לעבן עכט... איר פאַרשטייט, דזשעק? עכט.....

דזשעק האָט אַפילו גוט געקענט די פּרימאַדאָנע אַלבינע, אָבער וואָס זי מיינט מיט די ווערטער „לעבן עכט“, האָט ער ניט קלאָר באַגריפן.

— אפשר אין דער אָפּערע? — האָט ער פאָרגעשלאָגן.

— נאָ! — האָט זיך אַלבינע אָפּגעוואָרפן — מיר זיינען נמאס געוואָרן אָט די אַלע געצווימטע קונסטן... איך וויל עפּעס לייכטעס, בילינעס, וואולגאַרעס... איך וויל זיך באַפרייען...

— לייכטעס, בילינעס, וואולגאַרעס? — האָט דזשעק, וועלכער האָט עס איינגעטלעך שטענדיק גערן געהאַט — געמורמלט מיט אַ צופרידענעם שמייכעלע... — אויב אַזוי, וועל איך אייך פירן אין וואָדעוויל...

— אָט דאָס מיין איך! — האָט אַלבינע אויסגערופן. — אָבער עס זאָל זיין איינמאָל וואָדעוויל...

— איר מיינט בורלעסק? — האָט דזשעק זי אָנגעקוקט מיט אַ פייערל אין די אויגן.

— איך מיין נאָך ערגער.

— איר מיינט, הייסט עס... אָ, איך ווייס שוין... קומט... אין „אָרפעאום“...

— „אָרפעאום“! עס געפעלט מיר! — האָט אַלבינע אַ גליקלעכע אויסגערופן.

* * *

אַז זיי זיינען אַריין אין „אָרפעאום“, האָט אַלבינע זיך אָנפאַנגס דערשראָקן, אומגעקוקט זיך, וואו זי איז אַריינגעפאַלן. דאָס פובליקום, וועלכער איז באַשטאַנען דאָס רוב פון מענער, האָט זיך פאָרגעברייט צום ספעקטאַקל, וועלכער האָט זיך באַלד געדאַרפט אָנהייבן, און האָט זיך דערפאַר געהאַלטן זייער אומרויק. און אַזוי ווי דאָס רויכערן איז אין „אָרפעאום“ געווען דערלויבט, און דאָס פובליקום איז באַשטאַנען פון לויטער רויכערער, איז דער רויך געווען געדיכט, כאָטש צו שניידן מיט אַ מעסער. אַלבינע, וואָס האָט ליב געהאַט צו רויכערן פאַרפומירטע סיגאַרעטלעך, האָט דעם דאָזיקן רויך, דאָס רוב — פון ביליגן טאַבאַק, ניט געקאָנט פאַרטראָגן. זי האָט זיך געקלאָגט פאַר דזשעקן:

— אַך, ווי דאָ שטיקט!

— אפשר גיין צוריק?

— נאָ... מיר געפעלט די אַטמאָספערע... זעט אַ פובליקום... באַטראַכט זיי נאָר...

באַלד האָט זיך אויפגעהויבן דער פאָרהאַנג. אויף דער סצענע האָבן זיך גענומען שיטן פון אַלע זייטן, פון הינטער די קוליסן, טענצער, טענצערינס, קאָריסטקעס, אין עקזאָטישע קאָסטיומען און האָבן גלייך, אָן קיין שום צוגרייטונגען, זיך געלאָזט טאַנצן. באַלד האָט זיך פון דער גאַנצער מענגע אַרויסגעטיילט זיך איינע,

געשטעלט פאָרויס און גענומען זינגען אַ לידל, קאָמאַנטירנדיק עס מיט פאַרשיידענע באַוועגונגען פונעם קערפער...

— דאָס איז די הינע פרימאַדאָנע — האָט דזשעק אַריינגעשושקעט אַלבינען. אַלבינע האָט אַ שמייכל געטאָן און האָט גענטפערט:

— קריטיקירט ניט... דאָס פובליקום איז פאַרליבט אין איר... זעט ווי מען שלינגט איר יעדן זשעסט מיט די אויגן...

און ווירקלעך האָט דאָס פובליקום פון אַלערליי פלעצער: פון פאַרקעט, פון דעם ערשטן און צווייטן באַלקאָן און פון דער גאַלעריע, — זיך איינגעגעסן מיט די בליקן און דער זינגערין, וואָס האָט, אַריינגייענדיק אין עקסטאַז, אויסגעטאַנצט און איסגעזונגען איר פאַראַכטונג צו זיך און צו אַלע...

די פרימאַדאָנע אַלבינע פון „עדן" האָט זיך שוין געוואָלט באַפרייען פון „אָרפעאום", אָבער דזשעקן איז דווקא געפעלן געוואָרן די פרימאַדאָנע אויף דער סצענע... ער האָט פאָרזיכטיק באַמערקט:

— מיר דאַכט, אַז זי האָט אַמאָל געהאַט אַ שטים.

אַלבינע האָט דערויף גאָרניט געענטפערט. זי האָט בלויז פאַרלאַנגט אַ געדרוקטע פראָגראַם...

— דאָ גייט עס אָן אַ פראָגראַם — האָט דזשעק געשמייכלט.

ער האָט געפילט, אַז אַלבינע אַמיזירט זיך ניט און האָט שוין חרטה, וואָס זי איז מיט אים געגאַנגען אַהער. אָבער דאָ האָט ער זיך דערמאָנט, אַז עס איז אַ דאָנערשטאָג אָוונט, דער אָוונט פון די אַמאַטאָרן... ער האָט אַ גליקלעכער זיך צו איר געווענדט:

— איר ווייסט, אַלבינע? מיר זיינען אַהער געקומען אין דעם אינטערעסאַנטסטן אָוונט... דאָנערשטאָג... נאָך דער פראָגראַם וועט פאָרקומען עפעס אַזוינס, וואָס וועט אייך אַמיזירן...

— צום ביישפיל?

— אַלע דאָנערשטאָג אָוונט, נאָכדעם ווי די ריכטיקע פראָגראַם ענדיקט זיך, פאַנגט זיך אָן אַ פראָגראַם פון די אַמאַטאָרן. דאָס זיינען יענע אָרעמע קינדער פון פאָלק, וואָס האָבן גרויס אַמביציע צו דער בינע, מעלדן זיי זיך צום פירער פון „אָרפעאום" צו ערלויבן זיי מאַכן פראָבע פאַרן פובליקום, אָט פאַר דעם פובליקום... ווער

פון די אַמאַטאָרן עס נעמט אויס, באַקומט אַ פּרייז און אַמאָל אַ שטעלע טאַקע דאָ אין טעאַטער.

— און די איבעריקע? — האָט אַלבינע געפרעגט.

— די איבעריקע קומען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל. עס זיינען דאָ צווישן זיי אויך טאַלאַנטפולע! אָבער ניט אַלעמאָל קלייבט זיי דאָס פובליקום אויס. אָבער איך וויל אייך ניט אַלץ דערציילן. מיר וועלן בעסער וואַרטן ביז די אַמאַטאָרן וועלן ערשיינען... איך זאָג אייך, עס וועט אייך אַמיזירן...

אַלבינען האָט עס פאַראינטערעסירט, און מיט אומגעדולד האָט זי געוואַרט אויף דעם אויסטערלישן משפט פון פובליקום איבער דעם אַרויסטריט פון די אַמאַטאָרן.

* * *

די פּראָגראַם האָט זיך געענדיקט פריער ווי געוויינלעך. דאָס פובליקום איז אָבער געבליבן זיצן ווי צוגעשמידט צו די ערטער. לויט דעם ערנסטן אויסדרוק פון די געזיכטער האָט אַלבינע פאַרשטאַנען, אַז די אַמאַטאָרן־פּראָגראַם איז דאָס וויכטיקסטע ביים פובליקום... ער גרייט זיך צו משפטן.

עס איז אַרויס דער פירער פון „אָרפעאום“, אַ דיקער מיטליאָריקער מענטשל פון נידעריקן וואוקס, און שטעלנדיק זיך פאָראויס, ביים אַראָפּגעלאָזטן פאָרהאַנג, האָט ער אין אַ הומאָריסטישן פאָרוואָרט געמאָלדן וועגן אָנפאַנג.

פון הינטער די קוליסן איז אַרויס מיט ניט־זיכערע טריט אַ יונג מיידל אין אַ זייער אָרעמען אָנצוג. זי האָט זיך אוועקגעשטעלט אין דער מיט, אַנטקעגן פובליקום, און איידער זי האָט אָנגעהויבן אַרויסווייזן איר קונסט, האָט זי געוואָרפן בליקן פול מיט רחמים און געבעט...

דאָס פובליקום האָט דערשפירט איר שרעק. אים אָבער האָט זיך געגלוסט אַמיזמענט. דאָס מיידל האָט עס דערפילט. אַלבינע האָט באַמערקט, ווי ביי איר קאָלעגין ציטערן די קני.

— זי וועט דורכפאַלן! — האָט דזשעק פאַרגעזאָגט.

— אַזאַ רחמנות! — האָט אַלבינע שיר זיך ניט צעוויינט.

דאָס מיידל האָט אָנגעהויבן זינגען אַ פּאָפּולערן „סאָנג“.

אין אָנפאַנג איז איר שטים געגאַנגען גלאַט, אָבער בײַ דעם דריטן טאַקט האָט זיך איר אַ טאָן ווי צעבראָכן אויף צוויי. מער האָט דאָס „פאָלק“ פון „אָרפעאום“ ניט געוואָלט. איינער פון דער לעצטער באַנק אויף דער גאַלעריע האָט איר נאָכגעמאַכט אויף אַ זייער קאָמישן אופן. דאָס איבעריקע „פאָלק“ האָט זיך צעלאַכט. דאָס מיידל האָט זיך דווקא פון דער באַליידיקונג דערפילט געשטאַרקט. זי האָט אַריבער־געזונגען אין הויכע, ריינע טענער דאָס געלעכטער און גערודער. דאָס פּובליקום איז שטילער געוואָרן. אָבער באַלד איז זי ווידער מיט אַ טאָן דורכגעפאַלן. און אפשר האָט עס דעם פּובליקום זיך נאָר געדאַכט. דער פירער פון „אָרפעאום“ איז צו איר צוגעגאַנגען און זי אָפּגעשטעלט, און באַלד האָט זיך געוויזן אַ האַנט פון הינטער די קוליסן, וועלכע האָט זי מיט אימפּעט אַ שלעפּ געטאָן הינטערן פאָרהאַנג און זי איז פאַרשוואונדן.

דאָס איז דעם פּובליקום שטאַרק געפעלן געוואָרן. דאָס געלעכטער האָט זיך געקייקלט איבער אַלע פלעצער פון „אָרפעאום“...

— ס'איז שווידערלעך! — האָט אַלבינע אויסגערופן. — אַזאַ גרויזאַמקייט!...

— אַזוי זיינען זיי! — האָט דזשעק פילאָסאָפירט.

באַלד איז אַרויס אַ יונגער בחור. ער האָט זיך שוין געפילט דרייסטער. קענטיק, ער איז שוין אַמאָל אַרויסגעטראָטן ערגעץ. ער האָט זיך געלאָזט טאַנצן אַ נעגער־טאַנץ. אָבער בײַ די ערשטע פאָר שפּרונגען האָט ער עפּעס פאַרבראָכן קעגן דעם געשמאַק פון איינעם פון די מבינים אויף דער גאַלעריע. עס האָט אויסגעבראָכן אַ געלעכטער.

דעם האָט מען שוין צוריק געשלעפּט מיט אַ הוק... ער האָט זיך געראַנגלט און דאָס פּובליקום האָט זיך ווידער אַמוזירט.

אַזוי האָבן זיך געביטן, די אַמאַטאָרן די אָנפאַנגער. זעלטן ווען דאָס פּובליקום האָט איינעם אָדער איינער געגעבן אַ געלעגנהייט צו ענדיקן זיין קונסט.

אַלבינען האָט זיך גראָד געדאַכט, אַז אייניקע פון זיי באַזיצן טאַלאַנט. און באַלד האָט איר דורכגעבליצט אַ געדאַנק, אַז ווען זי אַליין זאָל ערשיינען דאָס ערשטע מאָל פאַר אַזאַ פובליקום, וואָלט זי זיכער דורכגעפאַלן אויף אייביק.

זי האָט זיך אַזוי דערשראָקן פאַר דעם געדאַנק, אַז זי האָט געגומען זוכן שוץ ביי דזשעקן.

— דזשעק... ווי געפעלט אייך?

— עס איז אינטערעסאַנט...

— עס איז גרויזאַם... יענע מיידל האָט געהאַט אַ שיינע שטים...

— זיכער! — האָט דזשעק מסכים געווען.

און דאָס, וואָס דזשעק האָט מסכים געווען, האָט אין אַלבינען נאָך מער פאַרשטאַרקט דעם גלויבן, אַז זי וואָלט דאָ ביי אַ פּראָבע אויך דורכגעפאַלן. הייסט עס, אַז איר גאַנצער רום, איר ערפאָלג איז נאָר אַ צופאַל.

און אַרויסגייענדיק פון טעאַטער מיט דזשעקן, האָט איר געקלונגען די שטים פון דער מיידל, וועלכע דאָס פובליקום האָט אַזוי גרויזאַם באַליידיקט...

— דזשעק... דאָס מיידל, — איר געדענקט... זי האָט אַ שיינע שטים...

— זיכער... — האָט דזשעק באַשטעטיקט..

זי האָט דערפילט ווידער די נישטיקייט פון איר רום. אַ צופאַל... אַ צופאַל... אָט יענע מיידל וואָלט געקענט זיין ווי זי, אַלבינע, און זי ווי יענע... עס ווענדט זיך נאָר אָן דער גענאָד אָדער אָן דער גרויזאַמקייט פון פובליקום.

און די פּרימאַדאָנע אַלבינע האָט ווען דעם, וואָס אַזוינס עס איז רום און ערפאָלג — מער געלערנט אין „אָרפעאום“, ווי אין „עדן“-טעאַטער.

דער אָפּגרונט

אויסערלעך האָט בערקמאַן אין פאַרלויף פון די פילע יאָרן, וואָס ער איז אין לאַנד, זיך אינגאַנצן אַמעריקאַניזירט, סיי אין זיינע מאַנירן, סיי אין אַרט פון ביזנעס פירן און סיי אין זיינע קליידער. וואָס אָנבאַטרעפט אָבער אינערלעך, איז ער געבליבן דער זעלבער צאַרט-פילנדיקער און אַפילו סענטימענטאַלער מענטש, ווי אין דער היים אין אַ רוסישער גובערניאַלער שטאָט, פון וואַנען ער איז אַהער געקומען צו אַכצן יאָר.

אין אָפיס, וואָס ער האָט געהאַלטן אַלס פאָרשטייער פון אַ גרויסער האַנדלס-אַגענטור, האָט ער זיך געפירט מיט אַ געוויסער שטרענגקייט. זיינע באַזוכער האָט ער אויפגענומען מיט דער באַגרענעצטער עטיקעט פון אַ געניטן ביזנעסמאַן, ניט צו אָפט געשמייכלט, ניט צופיל איינגערעדט. געמאַכט אַ מינע, ווי עס איז אים אַלץ איינס דער יאָ און דער ניין. אַמאָל גאָר האָט ער דעם קליענט איינגערעדט ניט צו מאַכן דאָס געשעפט. געוואָלט אים ווייזן, דעם קליענט, אַז ער, בערקמאַן, איז אַ ראַיעלער מענטש און יאָגט זיך ניט נאָך איבעריקע פּראָפיטן.

מיט דער מיידל, וואָס פלעגט ביי אים אַרבעטן אַלס סטענאָגראַפיסטין און מאַשינשרייבערין, פלעגט ער זיך באַגיין העפלעך, אָבער אויך גענוג שטרענג. איבערהויפּט דאַן, ווען זי איז געווען באַזונדערס שיין און צוציענדיק און זי האָט געוואוסט, אַז ער איז נאָך אַ בחור און ער פאַרדינט שיינע טויזנטער יערלעך. איז אָבער צו אים אַריינגעפאַלן אין אָפיס אַ מאַשינשרייבערין אַן עלטערע און מיט אַ ניט באַזונדערס סימפּאַטישער אויסערלעכקייט, האָט ער זיך שוין צו איר באַצויגן מיט אַ געוויסער פאָטערלעכער באַציונג, אויך שטרענג — אָבער שוין אַ מער געקינסטלטע שטרענגקייט. קיין איבעריקע גע-

שפּרעכן אויסערהאַלב די ביזנעס האָט ער אָבער מיט קיין איינציקער פון די דאָזיקע מיידלעך ניט געפירט. מורא האָבנדיק, זיי זאָלן זיך אָן אים ניט אָנטשעפּען אויף אַן אמתן און שטעלן אים געוויסע פאָדערונגען, וואָס זאָל בײַ אים רויבן די פרייהייט אויף אייביק.

ער האָט טעאָרעטיש ליב געהאַט דאָס לעבן פון אַ „בעטשלער“, ווי ער האָט זיך די לעצטע יאָרן גערופן. אין אמתן אָבער האָט ער געבענקט נאָך אַ חברטע אין לעבן. ער האָט בלויז מורא געהאַט אַרייַנצופאַלן צו אַזעלכער, וועלכע וועט אים נאָך די ערשטע צערטלעכקייטן נמאס ווערן, איבערהויפּט — זיך פילן פרעמד מיט איר.

דערצו האָט ער ליב געקראָגן, שוין אויס געוויינהייט, זײַן קליינעם איינזאַמען „פלעט“, וועלכן ער האַלט שוין אַ צייט ער האָט זיך אַרויפגעאַרבעט.

ער האָט ליב געהאַט, קומענדיק אַהיים, סיי אין פריען אָוונט נאָכן לייכטן סאַפּער, סיי אַמאָל שפּעט פון דער אָפּערע אויסציען זיך אין די קליידער אויף דער סאָפע מיטן קוואָדראַטיקן סיגאַר אין מויל און טראַכטן פון אַלטע פאַרגאַנגענע טעג, אָדער, נאָך בעסער, ליגן זיך אַזוי גאָר אָן געדאַנקען אין קאָפּ און רוען נאָך דעם טאָג פון שווערער אומאינטערעסאַנטער אַרבעט און אָנשטרענגונג.

אַרייַנגענעמען אײַנדרוקן האָט ער זיך ווי געפילט, ער האָט ליבער געהאַט די אײַנדרוקן, וואָס האָבן זיך בײַ אים פאַרן טאָג אָנגעזאַמלט, צוריק אַרויסטרייבן, און דאָס האָט זיך אַזוי לייכט געטאָן מיט דער הילף פון דעם דיקן סיגאַר, וואָס האָט אַזוי העל געלויכטן אויפן שפּיץ פון דעם גרויען אַש.

אין דער אָפּערע איז ער געווען אַן אָפטער באַזוכער. בילעטן פלעגט ער אָנגרייטן פאַר צוויי — עס האָט אים ניט געאַרט די איבעריקע פאַר דאָלאַר פאַר אַ צווייטער פּערזאָן מיטצונעמען אַמאָל, אויב עס וועט זיך נאָר מאַכן. עס האָט זיך אָבער קיינמאָל ניט געפונען די פּאַסנדיקע פּערזאָן. ער האָט שוין אַמאָל געוואָלט פאַרשלאָגן זײַן מאַשיניסטין, וועלכע איז גראָד געווען איינע פון די שטילסטע, און ער איז געווען זיכער, אַז זי וועט דערנאָך פון אים גאָרניט

פאַדערן. ער האָט שוין שיר־שיר איר ניט פאַרגעשלאָגן, אָבער אַז ער האָט זיך צו איר געווענדט מיט אַ זייטיקער פראַגע, כּדי ניט גלייך אַרויספּאָרן מיט זיין אײַנלאַדונג, האָט דאָס שטילע מיידל ניט פאַרשטאַנען, וואָס ער זאָגט. איר האָט זיך געדאַכט, אַז ער מיינט, אַז עס איז נאָך פאַר זעקס דער זייגער און זי האָט פאַרלעגן גע־שמייכלט:

— ניין, מיסטער בערקמאַן, שוין זעקס...

— געוויס, געוויס. ניט דאָס האָב איך געמיינט,—האָט בערקמאַן געשטאַמלט און עס האָט אים האָט אינערלעך שוין הנאה געטאָן, וואָס עס האָט זיך געענדיקט בלויז מיט אַ אומפאַרשטענדעניש.

אָבער די אָפּערע אַליין האָט אים ניט צופרידנגעשטעלט. צו־ליב איין גוט שטיקל מוזיק, וואָס יעדע אָפּערע האָט פאַרמאָגט, האָט ער געמוזט אויסהערן גאַנצע שטיקער, וואָס האָבן צו אים ניט אַפּעלירט און האָבן אים, פאַרקערט, שטאַרק געלאַנגווײַליקט.

דערפאַר האָט ער פאַרמאָגט אַ וויקטראָלע און געקליבענע רע־קאָרדס מיט ניגונים, וואָס האָבן זיך צוגעפּאַסט פאַר זיינע שטימונ־גען און ער פלעגט אין די אײַנזאַמע אָוונטן לאָזן זיך פון זיי פאַר־ווײַלן.

אַמאָל פלעגט אים באַזוכן זיין עלטערע שוועסטער. אַ פרוי אין די מיטעלע יאָרן מיט אַ שוין גרוי־געוואָרענעם קאָפּ, אָבער מיט שוואַרצע און יונגע אויגן. די שוועסטער איז געווען שטענדיק אָרעם, אָבער זי פלעגט זיך פאַרן ברודער קיינמאָל ניט קלאָגן. פאַר־קערט, זי האָט געהאַט אַ טבע אים צו באַדויערן און פון צייט צו צייט אַרויסמורמלען:

— אויך מיר אַ לעבן...

האָט ער געמיינט, אַז דאָס קלאָגט זי זיך אויף איר לעבן, און ער איז געווען גרייט איר צו העלפן, אָבער זי האָט אים ערקלערט:

— איך מיין טאַקע דיין לעבן... וואָס האָסטו פאַר אַ הנאה פון דיינע פאַרדינסטן? האָב, ברודער, קיין פאַריבל ניט, דו ביסט אפשר קליגער פאַר מיר...

אָבער בערקמאַן האָט ניט ליב געהאַט צו הערן זיין שוועסטערס באַמערקונגען, כאָטש טיף אין האַרצן האָט ער געהאַלטן, אַז זי איז טאַ־

קע געדעכט און פאַרשטייט אים גוט. און אפשר טאַקע דערפאַר האָט עס אים ווי געטאָן.

נאָך אַ קורצן געשפּרעך, וואָס פלעגט צווישן זיי פאָרקומען, פלעגט די שוועסטער אָנהייבן אים בעטן, ער זאָל אַמאָל אַרויפקומען צו איר.

— דו דאַרפסט זיך מיט מיר ניט שעמען. מילא, אפשר איך געפעל דיר ניט, אַן אַלטמאָדישע יידענע, אָבער מיינע קינדער, גאָט צו דאַנקען — מעגסט זיי אָנקוקן...

און בערקמאַן האָט זיך אַליין פאָרוואורף געמאַכט, וואָס ער גייט אַזוי זעלטן צו איר. ביי איר איז ווירקלעך אַזוי פריילעך, פון אַלע ווינקעלעך טראָגט זיך אַ וואַרעמקייט און אַ היימישקייט. עס איז בלויז אַן אומגליק, וואָס ער האָט גאָרניט וואָס צו ריידן מיט זיי אַלע. דער שוואָגער איז אַ וואויל מענטשל, נאָר אַזוי ווייט פון בערקמאַנס וועלט, אַז אויסער וועגן וועטער קאָן ער זיין געשפּרעך מיט אים ניט אונטערהאַלטן.

וואָס אָנבאַטרעפט די קינדער, זיינען זיי אַלע אַזוינע פריילעכע. די עלטערע מיידל בליט ווי אַ בלום. אין אַזאַ אָרעמקייט, און דאָך ווי שיין און געזונט זי זעט אויס! און דערמאָנענדיק זיך אָן איר, וויל ער טאַקע פרעגן ביי דער שוועסטער, וואָס זי מאַכט. ער הויבט אָבער אָן דיפּלאָמאַטיש פון די קלענערע:

— וואָס מאַכט דאָס קליינוואַרג?

— זיי זיינען אַלראַיט. העניעלע ענדיקט שוין באַלד די פּאָבליק־סקול... וועט שוין אָנהייבן אַרבעטן...

— און וואָס מאַכט קיידי?...

— אָ, קיידי — צעשטראַלט זיך דער שוועסטערס פּנים, — קיידי איז שוין אַ מויד. „גייט שוין אויס מיט אַ באָי"...

— דאָס איז פיין! — מורמלט אַרויס בערקמאַן און באַמיט זיך צו באַהאַלטן זיין אינערלעכע אויפרעגונג, כאָטש ער ווייסט ניט, וואָס אַרט עס אים אַזוי.

— קום אַרויף אַמאָל! — בעט זיך די שוועסטער ביים אַוועקגיין. וועסטו מאַכן מיט אַ הינדערטער וויניקער, — ענדיקט זי מיט אַ וויץ, ווי איר שטייגער איז.

איינמאָל, נאָך אַ טאָג שווערער אַרבעט, האָט ער דערפילט אַ בענקשאַפט און אַ נאָענטקייט צו זיין שוועסטער, און איבערהויפט צו אירע קינדער. צו וואָס זאָל ער לעבן אין אַזאַ איינזאַמער וועלט, ווען ער קאָן האָבן לעבן זיך אַזאַ וואַרעמען נעסט. ער האָט געמאַכט אַ פּלאַן, אַז ער וועט נעמען אַ וואוינונג צוזאַמען מיט איר, און נאָך דעם אָפיס, ווען ער וועט קומען אַהיים, וועלן צו אים אין צימער אַריינפליען, ווי פייגעלעך, דאָס קליינוואַרג. איינס וועט ער נעמען אויפן שויס, די צווייטע וועט ער האַלטן ביי דער האַנט און דער דריטער וועט ער גלעטן איבערן קעפּל. זי האָט זיי, קיין עין־הרע ניט, גענוג.

וואָס אָנבאַטרעפט קיידי, וועט ער זי אַמאָל אויסנעמען, ווי עס פּאַסט פאַר אַ רייכן פעטער. אָט וועט ער זי נעמען אין דער אָפּערע. זי איז דאָך דאָרט אַוודאי קיינמאָל ניט געווען. ווי זי וועט דאָס זיין אַנטציקט! איר וועט דאָך אַלץ געפעלן, ניט נאָר איינציקע שטעלן.

פון היינט אָן און ווייטער וועט ער שוין זיין לעבן איינאָרדענען לעבן זיי. זיי זיינען אים די נאָענטסטע און די איבערגעבנסטע. ער וועט אַראָפּרייסן די מאַסקע, וואָס ער האָט יאָרנלאַנג געטראָגן, און וועט אַריינקומען ווי אַ ברודער און אַ פעטער... אָט בין איך פאַר אײַך ווי איך שטיי און גיי... זייט נאָענט מיט מיר און פאַרגעסט אָן מיין אָפיס, אָן מיינע פאַרדינסטן און אָן מיין כלומרשטער רייכקייט...

ער האָט געוואָלט שוין וואָס גיכער זיין דאָרטן. ער וועט נעמען אַן אַוטאָמאָביל און הײַדאַ צו זיי! מיטן זעלבן אַוטאָמאָביל וועט ער טאַקע פאָרן מיט קיידין צו דער אָפּערע.

עס איז געווען אַ וואַרעמער פאַרנאַכט, ווען בערקמאַן איז אַרויס פון אָפיס. די זון האָט געהאַלטן ביים פאַרגיין, אָבער האָט זיך נאָך געראַנגלט מיט די לעצטע כוחות און ניט געוואָלט אונטערגיין. בערקמאַן האָט זיך אַריינגעזעצט אין דעם ערשטן אַוטאָמאָביל, וואָס איז געשטאַנען אין קאָרנער פון סטריט, געזאָגט דיטלעך דעם אַדרעס און באַלד איז ער שוין געפלויגן צו זיינע נאָענטע.

דער אַוטאָמאָביל האָט זיך ענדלעך אָפּגעשטעלט האַרט לעבן טראָטואַר פון אַ טענעמענטהויז. ביים גאַניק זיינען געזעסן מוטערס מיט קינדער אַרום זיי, עס זיינען געשטאַנען פאַרשיידענע פּאָרלעך און ס'האָט גערוישט און געליאַרעמט: דאָס אָנקומען פון אַוטאָמאָביל האָט אָנגעמאַכט אַן איבערקערעניש. די קליינע קינדער האָבן זיך האַרט אַרומגעשטעלט אַרום אַוטאָמאָביל און מיט נייגעריקע קינדערשע בליקן באַטראַכט זיין גרייס און גלאַנץ. די יונגע פּאָרלעך האָבן געשמייכלט איינע צו די אַנדערע און זיך געשושקעט: ס'איז קיידיס אָנקל... דער רייכער אָנקל...

בערקמאַן האָט זיך געפילט ווי פאַרלאָרן צווישן אַזוי פיל נייגעריקע בליקן און צווישן די אַלע קינדער, צווישן וועלכע ער האָט אויך דערקענט אַ פּאָר פון זיין שוועסטערס. ער האָט פאַרווירט באַצאָלט דעם שאָפער, פאַרגעסן אין פאַרלעגנהייט צו געבן אים אַ טיפּ און זיך געלאָזט גיין אויף די טרעפּ.

ביים אַרויפגאַנג האָט ער באַגעגנט אַ באַקאַנט געזיכט פון אַ יונג מיידל מיט אַ יונגן פרעמדן באָי. ער האָט זיך אָנגעשטרענגט צו דערמאָנען, וואו ער האָט די מיידל געזען, און באַלד זיך דערמאָנט:

— העלאָו, קיידי! — האָט ער איר אויסגעצויגן די האַנט.

קיידי האָט געקוקט דאָ אויפן רייכן אויסגעפּוצטן פעטער, דאָ אויפן אַוטאָמאָביל, וועלכער איז נאָך געשטאַנען ביים טראָטואַר, און ווי פאַרשעמט פאַר איר באָי, וועלכער האָט ווי מיט שרעק באַטראַכט איר פעטער, האָט זי רויט ווערנדיק געענטפערט:

— העלאָו, אָנקל! און באַלד צוגעגעבן ווי געצוואונגען: — אַזוי לאַנג ניט געזען...

— יאָ... לאַנג... — האָט בערקמאַן גערעדט ווי אַ שולדיקער און זיך פאַרהאַלטן, זוכנדיק וואָס צו זאָגן דער דאָזיקער פרעמדער מיידל, וועלכע איז געשטאַנען מיט אַ נאָך פרעמדערן באָי.

— קומט אַרויף! — האָט זי ענדלעך געפונען פאַר נייטיק צו זאָגן כאָטש עפּעס, דער רייכער פעטער זאָל זי ניט האַלטן פאַר אַ נאַר.

— יעס... איך וועל אַרויפגיין, אָבער ניט אויף לאַנג... איך מוז באַלד פאָרן ערגעץ.

און זעענדיק, אַז דער אויטאָמאָביל שטייט נאָך, האָט ער זיך געווענדט צום שאָפער:

— וואַרט בײַ אַ צען מינוט, איך וועל באַלד צוריקפאָרן...

ער איז אַרויף אויף די טרעפ און זיך אָפגעשטעלט בײַם דריטן פלאָר.

— העכער! — האָט קיידי געשמייכלט. — מיר וואוינען אויפן פערטן...

— יאָ, איך געדענק! — און זיך געלאָזט העכער.

די שוועסטער, וואָס האָט זיין קומען נאָך באַמערקט דורכן פענסטער, האָט אים באַגעגנט פאַרווירט און צעטומלט. זי האָט זיך ווי געשעמט צו קוקן אים אין די אויגן און ניט געוואוסט, וואָס צו זאָגן.

— וואו זיינען די קינדער? — האָט בערקמאַן סתם אַ פרעג געטאָן.

— אָט, זיי האָבן זיך אַרומגעהאַנגען אָן דעם אויטאָמאָביל. אַ קלייניקייט! בײַ זיי אַן אויטאָמאָביל!

„טייערער ווי דער אָנקל“, — האָט בערקמאַן געוואָלט אין אַ וויציקן אופן פאָרוואורף מאַכן. עס האָט אים אָבער ניט געדינט די צונג.

דערווייל איז קיידי צוגעגאַנגען צו אים און זוכנדיק דאָס פאַסנדיקע וואָרט, האָט זי זיך געררויטלט און ענדלעך געזאָגט:

— אַנטשולדיקט, אָנקל... מיין פריינד וואַרט אויף מיר. קומט בעסער אַמאָל שבת... איך מיין זונטאָג בייטאָג...

און פאַרניינגנדיק זיך, איז זי שנעל אַרויס.

בערקמאַן האָט גלייך דערפילט דעם אָפגרונט, וואָס איז געלעגן צווישן אים און זיי אַלע דאָ, און ער האָט געזוכט אַ געלעגנהייט וואָס גיכער צו אַנטלויפן.

אין צען מינוט אַרום איז ער שוין געזעסן אין אַוטאָמאָביל, וועלכער איז געפלויגן אין דער ריכטונג צו דעם אָפּערע-הויז. דער זייגער איז שוין געווען אַכט. ער האָט זיך אָבער געטרייסט, אַז ער וועט ניט פאַרשפּעטיקן...

דער ניו־יאָרקער

אַז דער ניו־יאָרקער יונגערמאַן לייבאָוויטש איז צוליב אַ ליטעראַרישן ענין, נעמלעך, צו פֿאַרקויפֿן ביכער פֿון ליטעראַרישן אינהאַלט, אַריינגעפֿאָרן אין איינער פֿון די פּראָווינץ־שטעט, ערגעץ אין אַ ווייטלעכן שטאַט, וואָס האָט געציילט בײַ אַ האַלבן מיליאָן נפֿשות, שוין מיט די פּאָר צענדליג טויזנט ייִדן, און דערזען די שיינע, רייכע גאַסן מיט די, לויט זיין גוסט, וואונדערלעכע געבײַדעס, האָט אים אַרומגענומען אַ געפֿיל פֿון גרויס פֿאַרערונג און באַוואונדערונג.

געוויס, ער אַליין איז טאַקע אַ ניו־יאָרקער, שוין בײַ אַ יאָר צוועלף, אַז ער וואוינט אין דער גרעסטער שטאָט פֿון לאַנד, אָבער דאָס אמתע ניו־יאָרק האָט ער קיינמאָל רעכט ניט אָנגעקוקט, ווייל וואוינען האָט ער געוואוינט שטענדיק אין די געדיכטע ייִדיש־באַפֿעלקערטע געגנדן, אַמאָל דאַון־טאַון, אַמאָל אין בראָנזוויל און אַמאָל אין אַ פֿאַרוואָרפֿן ווינקל אין די בראָנקס. מען קאָן ניט לייקענען, אַז ער איז אפֿשר צופֿעליק אַמאָל פֿאַרבײַגעגאַנגען בראָדוויי און פֿינפֿטע עוועניו אויך; אָבער דער אײַנדרוק איז בײַ אים פֿון יענע גאַסן גלייך אָפּגעווישט געוואָרן.

דערפֿאַר איז ער שטאַרק באַגײַסטערט געוואָרן פֿון דער ערשטער קאָונטרי־שטאָט, וואָס ער האָט דערזען.

— אַ פֿיינע שטאָט! — האָט ער גערימט פֿאַרן באַגלייטער, וואָס דער זעלביקער האָט אים אויך אַראָפּגענומען פֿון דער באַן און אים געפֿירט צופֿוס אויף דער אכסניה.

דער באַגלייטער, וואָס איז אין ניו־יאָרק קיינמאָל ניט געווען און זיין איינציקער אידעאַל איז געווען ניו־יאָרק, האָט דעם גאַסטס מיינונג אָנגענומען בלויז פֿאַר אַ קאָמפּלימענט פֿון אַן אײַדעלן מענטשן. ער האָט זיך גערויטלט און געזאָגט:

— עס פרייט מיך זייער, וואָס איך, אַ ניו־יאָרקער, געפעלט אונזער שטאָט. מיר זיינען ניט אַזוי שטאַרק פאַרליבט אין איר.

דערוויל זיינען זיי פאַרבייגעגאַנגען פאַר אַ הויכער, שיינער געביידע אין גאָטישן סטיל.

וואָס דאָס איז פאַר אַ סטיל, האָט לייבאָוויטש אויף ריכטיק ניט געוואוסט, כאָטש ער איז געווען אַ ניו־יאָרקער. אָבער די געביידע האָט אים געפעלן.

— אַך, ס'אַ שיינע געביידע! — האָט ער גערימט.

— דאָס איז אונזער סיטי־האָל, — האָט דער באַגלייטער, אַ מיטגליד פון אָרטיקן אַרבעטער־רינג־בראַנטש, באַשיידן ערקלערט און נאָך מער באַשיידן צוגעגעבן: — איך גלויב, אַז אייער סיטי־האָל איז שענער...

— האַ, איר מיינט די ניו־יאָרקער? — האָט זיך לייבאָוויטש ווי צעטומלט און ניט געוואוסט קלאָר, צי האָט ער ווען באַטראַכט די ניו־יאָרקער סיטי־האָל.

און ער האָט דיפּלאָמאַטיש אַרויסגעשטאַמלט:

— יאָ... נאַטירלעך, מען קאָן ניט פאַרגלייכן. ניו־יאָרקער סיטי־האָל איז אַוודאי שיין; אָבער אָט דער געפעלט מיר אויך זייער שטאַרק...

— פאַר אַ קאָונטרי־שטאָט איז עס גענוג, — האָט דער באַגלייטער נעבעכדיק מודה געווען.

האָט שוין לייבאָוויטש אינסטינקטיוו דערפילט, אַז ער טאָר ניט צופיל לויבן די קאָונטרי־שטאָט, אויב ער וויל דאָ האָבן פאַרערער און מאַכן ביזנעס אַלס אַ ניו־יאָרקער...

דאָך, אַז ער איז פאַרבייגעגאַנגען נאָך אַ שיינע געביידע, וואָס האָט פאַרנומען זיין אויג, האָט ער זיך ניט געקאָנט באַהערשן און האָט ווידער אויסגעדריקט זיין התפעלות.

— דאָס איז אונזער היפּאָדראָם, — האָט דער באַגלייטער געשמייכלט, ווי איינער זאָגט: וואָס פאַר אַ ווערט האָט עס אין פאַרגלייך מיט דעם ניו־יאָרקער היפּאָדראָם...

— אָ, אַייער היפּאָדראָם! — האָט ליבאָוויטש זיך דערשראָקן, ווייל דעם ניו־יאָרקער היפּאָדראָם האָט ער קיינמאָל ניט אָנגעקוקט,— עס איז ניט אויסגעקומען...

האָט ער שוין באַשלאָסן מער אין התפּעלות ניט אַריינפאַלן.

פונדעסטוועגן, אַז זיי האָבן זיך פאַרקערעוועט אין אַ רייכער סטריט, און ליבאָוויטש האָט דערזען די גרויסע געשעפטן, מיט דער גרויסער מענגע מענטשן, מיט די קורסירנדיקע אויטאָמאָבילן און די שיינע וואַגאָנען פון טראַמוואַי, האָט ער זיך ווידער ניט געקאָנט באַהערשן:

— דאָס איז דאָך אַ וואונדערלעך־רייכע סטריט... — האָט ער אויסגערופן.

— דאָס איז אונזער מעין־סטריט, די גרעסטע סטריט אין שטאָט,— האָט דער באַגלייטער פאַרגעשטעלט. — עס הייסט, עס זיינען דאָ נאָך אַ פּאָר סטריטן, וואָס זיינען נאָך גרעסער...

— איז דאָך אַייער שטאָט טאַקע אַן אמתע גרויסע שטאָט...

— נו, יאָ... אַלס אַ קאָונטרי־שטאָט איז זי נישקשה... אָבער צו ניו־יאָרק קומט זי, פאַרשטייט זיך, ניט...

— המ... יאָ... געווים... ניו־יאָרק! — האָט ליבאָוויטש געמורמלט, מורא־האָבנדיק אַריינצופאַלן. וואָרעם געשעפט, האָט ער דערפילט, קאָן ער דאָ נאָר מאַכן אַדאַנק דעם, וואָס ער איז אַ ניו־יאָרקער, און ער האָט זיך פאַרקערעוועט צוריק.

— נאַטירלעך, צו בראָדוויי און פינפטער עוועניו קומט עס ניט...

דערווייל האָט ער באַמערקט די אים אַנטקעגנקומענדיקע שיינע מיידלעך. ער וואָלט שווערן, אַז אין ניו־יאָרק האָט ער אַזוינע שיינהייטן ניט געזען.

— אַייערע פרויען זיינען ניט מיאוס.

דאָס האָט ער שוין אָנגעהויבן נעמען זיך אין די הענט...

— יאָ, עס געפינען זיך געוויסע שיינע פרויען דאָ, — האָט דער באַגלייטער באַשיידן צוגעגעבן, — אָבער פאַר אַייך, אַ ניו־יאָרקער, גלויב איך, האָבן זיי ווייניק אינטערעס.

און דערווייל זיינען זיי פאַרביי־געגאַנגען פאַר אַ גרויסן רעסטאָראַן.

— אפשר זייט איר שוין הונגעריק? — האָט דער באַגלייטער, דער מיטגליד פון אָרטיקן אַרבעטער־רינג, ווי אַ חבר, פאָרגעשלאָגן.

— הונגעריק, המ... איך ווייס... לאָמיר אפשר אַריינגיין.... איך וויל זען, ווי אַזוי ס׳עסט אויס אַייערער אַ רעסטאָראַן.

— נאַטירלעך, עס איז ניט קיין ניו־יאָרקער. איר אין ניו־יאָרק האָט רייכערע רעסטאָראַנס, — האָט דער באַגלייטער, געפאַלן ביי זיך, ווי זיך פאַרטיידיקט, — אָבער עפּעס עסן קאָן מען דאָ אויך.

אַריין אין רעסטאָראַן, האָבן זיי זיך אַוועקגעזעצט ביי אַ ווייסן מאַרמאָרנעם טישל.

לייבאָוויטש, וועלכער האָט אין ניו־יאָרק שטענדיק געגעסן אין קליינע, האַלב־היימישע רעסטאָראַנדלעך, איז אַנטציקט געוואָרן פון דעם דאָזיקן רעסטאָראַן... אויך דאָס עסן איז געווען גאָר געהויבן, און צום סוף די קאַווע האָט אים אַזש באַרוישט.

— אַייער קאַווע איז דאָך גאָר גוט...

— יאָ. איך גלויב אָבער, אַז ביי אַייך אין ניו־יאָרק מאַכט מען קאַווע בעסער.

לייבאָוויטש האָט זיך דערמאָנט אָן די קאַווע פון זיין ניו־יאָרקער היימישן רעסטאָראַן, און ער האָט צווייטייטיק געענטפערט:

— יאָ, ניו־יאָרקער קאַווע האָט אַ שם... אָבער אַייערע געפעלט מיר אויך שטאַרק...

און ער האָט זיך גלייך אָפּגעהאַקט.

* * *

אין אָוונט, אַז לייבאָוויטש איז אַריינגעפאַלן אין לאָקאַל פון די ראַדיקאַלע און די פירנדיקע גייסטער פון די אַלערליי „באַוועגונגען“, האָט ער פאַרשטאַנען, אַז דאָ מוז ער „זיין“ אַ ניו־יאָרקער, ווייל זיין ערפאָלג הענגט אָפּ אָן דעם, וויפיל ער איז ניו־יאָרקער.

און דערצו האָבן אַלע זיך געהאַלטן אַזוי קליין קעגן אים, דעם ניו־יאָרקער, אַז ער האָט באמת אָנגעהויבן דערפילן זיך גרויס און מעכטיק. ער קומט פון ניו־יאָרק...

צו אים איז צוגעגאַנגען אַ יונגער, שיין געבוישטער מאַן און רייך געקליידט.

— ד"ר ליפּמאַן! — האָט יענער אַ שיינענדיקער, וואָס ער האָט די זכיה צו זען אַ ניו־יאָרקער, אויסגעשטרעקט זיין האַנט צו באַקענען זיך.

לייבאָוויטש, וואָס האָט נאָך פון דער אַלטער היים אַ גרויסן רעספּעקט פאַר אַ דאָקטאָר, האָט אים אויסגעצויגן די האַנט מיט אַ ביסעלע מורא, און ניט געוואוסט, וואָס צו זאָגן.

דער דאָקטאָר אָבער האָט אים באַטראַכט, ווי אַ קלענערער אַ גרעסערן פון זיך, און פיל מיט רעספּעקט און פאַרערונג זיך אָפּגערופן:

— וואָס הערט זיך עפּעס בײַ אײַך אין ניו־יאָרק?

— בײַ אונז אין ניו־יאָרק איז אָלרײַט! — האָט שוין לײַבאָוויטש געקראָגן מוט, — מען לעבט אַ גוטן טאָג.

— יעס... איך ווייס... איך בין אַמאָל געווען בײַ אײַך... געהאַט אַ גודטאַים, ווי מען זאָגט, אויף בראָדוויי... וואָס מאַכט עפּעס בראָדוויי?

— אָ, בראָדוויי איז אָל־ראַיט! — האָט לייבאָוויטש אויסגעפּראַלט און איז רויט געוואָרן, דערמאָנענדיק זיך, אַז ער איז שוין אויף בראָדוויי אַ פּאָר יאָר ניט געווען.

— יאָ, בראָדוויי איז אָלראַיט, — האָט דער דאָקטאָר מיט אַ בענקשאַפט אויסגערופן.

אָבער צו־לאַנג האָט מען דעם דאָקטאָר ניט פאַרגונען צו האָבן דעם כבוד און דעם פאַרגעניגן צו פאַרברענגען מיט אַ ניו־יאָרקער. מ'האָט צו אים צוגעפירט אַ פריילין, איינע פון די פירערינס פון איינער פון די אָרטיקע באַוועגונגען, מיס שטיינבערג.

לייבאָוויטשן איז ליכטיק געוואָרן אין די אויגן. ער האָט אַזאַ שיינהייט אין ניו־יאָרק, דאַכט זיך, ניט געזען. ער האָט פאַרשעמט אַראָפּגעלאָזט די אויגן.

אָבער די האָט אים באַטראַכט מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט און אינטערעס און האָט מיט אַ קלינגעדיקער שטים ווי אויסגעזונגען:

— נו, חבר לײבאָװיטש, איך זע, אַז איר לאַנגװײליקט זיך בײ אונז שטאַרק, װי געװײנלעך אַ ניו־יאָרקער אין אַ קאָונטרי־שטאָט...

— נײן, איך קאָן עס דערװײל נאָך ניט זאָגן. פֿאַרקערט, זײער אינטערעסאַנט... — איז לײבאָװיטש געװאָרן גרױסמוטיק.

— נו, יאָ, מיר װײסן, איר ניו־יאָרקער זײנט דזשענטל־לײט, איר װילט אונז ניט פֿאַרשעמען. נו, זאָגט, װאָס קאָן אײַך דאָ בײ אונז געפֿעלן .

און זי האָט אים װי מיט ליבע און בענקשאַפֿט אַרײנגעקוקט אין די אױגן. דאָס האָט זי געזוכט אין זײנע אױגן ניו־יאָרק.

און אַזױ־אַרום איז לײבאָװיטש אין קאָונטרי געװאָר געװאָרן, אַז ניו־יאָרק איז טאַקע אַ װאונדערלעך־שײנע און אינטערעסאַנטע שטאָט...

און ער האָט ענדלעך געפֿונען דעם ריכטיקן טאָן פֿון אַ ניו־יאָרקער — און בײ יעדער פֿראַזע האָט ער שױן צוגעלײגט:

— בײ אונז אין ניו־יאָרק...

דער דערוואַכטער

דער ערשטער זומער נאָך ביילינס חתונה איז געווען אַ הייסער: פֿאָרעלך און גאַנצע פֿאַמיליעס זיינען אַרויסגעפֿאָרן אין די בערג, צו די ברעגן פֿון ים, וואו מען האָט זיך פֿאַרזאָרגט, יעדער נאָך זיינע מיטלען און מעגלעכקייטן, אויף איבער די הייסע וואָכן.

ביילין מיט זיין יונג, שיין, בלאָנד ווייבל, לענאַ, האָבן אַפֿילו דערפֿון ניט געחלומט. פֿאַר זיי האָבן זיך נאָך געפֿונען אין דער גרויסער שטאָט גענוג קילע פּלעצער, וואו צו פֿאַרברענגען גליקלעך די צייט.

ביים אָנפֿאַנג פֿונם צווייטן זומער האָט שוין ביילין אין דער שטיל געמאַכט פּלענער, ווי אַזוי אַרויסצופֿאָרן ערגעץ אויף אַ זומער־וואוינונג, — ביים ברעג ים, אָדער אין די בערג. זאָל זיין אין די בערג טאַקע. עס איז ווייטער, און אַזוי ווי ער איז טאַקע פֿאַרנומען מיט געשעפֿטן, וועט זי אַליין פֿאָרן, וועט ער זיך טאַקע אַליין אַ ביסל אָפּרוען אין שטאָט.

מען דאַרף אָבער זייער פּראַקטיש זיין מיטן פּלאַן, ניט אַרויסגעבן זיך, חלילה; זי זאָל ניט מיינען, אַז עס איז שוין אויס מיט דער ליבע. ניט מער, ער האָט דעם זומער גראָד מער אַרבעט אין געשעפֿט, און אַגב איז ער גענוג שטאַרק אויסצוהאַלטן זומער אין שטאָט. אָבער זי — אַן אידעלע און צאַרטע — פֿאַר איר זיינען די בערג זומער אַ נויטווענדיקייט.

ער האָט אָנגעהויבן אַרום ענדע מאַי גאַנץ פּראַקטיש:

— הייער וועט זיין אַ זייער הייסער זומער.

— פֿון וואַנען ווייסטו שוין? — האָט לענאַ וואָס חושד געווען...

— איך מיין... עס איז שוין הייס... אַך, ווען ניט דאָס געשעפֿט, וואָלט איך געפֿאָרן מיט דיר אין די בערג, מיין טייערע.

— שוין אין די בערג! — האָט לענאַ געשמייכלט, — מען וועט זען ערשט אין יוני... אפשר וועסטו דעמאָלסט האָבן צייט, וועלן מיר ביידע פאָרן.

— יאָ, אין יוני; קען זיין, אַז אין יוני וועל איך פרייער ווערן,— האָט ער געפרוווט „גיין צוריק".

און אין יוני איז טאַקע געוואָרן שטאַרק היים. פרייער אָבער איז ביילין ניט געוואָרן; ווערליג ער דערציילט, איז ער איצט נאָך מער פאַרנומען ווי אין מאַי.

— וואָס איז די אורזאַך?...

— די אורזאַך, מיין טייערע, איז גאָר איינפאַך: די הוצאה איז גרעסער און מען דאַרף מער געלט... — האָט ער קוים עפּעס אויס־געטראַכט.

— אויב אַזוי, דאַרף מען גאָרנישט האָבן — איז לענאַ געוואָרן גרויסמוטיק.

— אָ, ניין... אַזוי שלעכט האַלט עס ניט, — האָט זיך ביילין דערשראָקן, — דו וועסט זיכער פאָרן זיך אָפּרוען, דו מוזט עס האָבן; און איך וועל אַמאָל צופאָרן אויף שבת...

לענאַ האָט ענדלעך איינגעוויליקט; זי איז אַוועקגעפאָרן אַליין אין די בערג — פיר שעה רייזע פון ניו־יאָרק.

אַז ביילין איז דעם ערשטן שבת־פרימאָרגן געבליבן אַליין, פריי פון דער אַרבעט און פון פליכטן צו זיין ליבער לענען, האָט ער גע־נומען מאַכן פּלענער, ווי אַזוי צו פאַרברענגען די אַנדערהאַלבן טעג ביז מאָנטאָג, ווי אין די גוטע „אַמאָליקע יאָרן".

די בחורשע פאַרלאַנגען האָבן זיך אין אים צעשפּילט און ער האָט צו זיך אַליין אויסגערופן:

— אַך, צו אַלדי גוטע יאָר! מיר וועלן אַ הוליע טאָן!

— אין שטאָט איז געווען היים און ער האָט באַשלאָסן ערגעץ אויסצופאָרן. ער האָט זיך דערמאָנט, אַז אַ שעה רייזע פון שטאָט געפינט זיך אַ זומער־האָטעל, וואו ער האָט אַמאָל, פאַר דער חתונה, פאַרבראַכט אַ פּאָר זומער־וואָכן אין אַ פריילעכער געזעלשאַפט.

עס האָט אים אַ צי געטאָן צום פּלאַץ, און אײַנס און צוויי האָט ער זיך צוגעגרייט און איז אַהין צוגעפאָרן.

* * *

דאָס מאָל איז אין דעם זעלבן פּלאַץ געווען נאָך לעבעדיקער און פֿריילעכער, ווי אַמאָל.

דער אײַנגענומענער פֿון דעם פּלאַץ, נאָך אַליין אַ יונגערמאַן, האָט האָט אים אויפֿגענומען אַלס אַ גוטן באַקאַנטן, האָט אים פֿאָרגעשטעלט פֿאַר די עטלעכע מיידלעך און יונגע ווײַבלעך, וואָס האָבן זיך שוין געפֿונען אין דעם האָטעל. זיי זײַנען געזעסן צעוואָרפֿן אויף דער ווערענדע און אויך אויפֿן גרינעם גראָז לעבן הויז און האָבן געזעצט פֿאַרגעניגן און פֿרייד: אײניקע האָבן פֿאַרבראַכט מיט די פּאָר יונגעלײַט, וואָס האָבן זיך שוין געפֿונען אין דעם זעלבן פּלאַץ.

ביילין האָט זיי אַלע באַטראַכט, זיי אָפּגעמאָסטן מיט די אויגן און האָט זיך אָפּגעשטעלט לענגער מיט די בליקן אויף אַ יונגער, שיינער ברונעטער פֿרוי פֿון אַ יאָר דרײַסיק, וואָס אַדאַנק אירע קורץ-געשוירענע האָר, האָט זי אויסגעזען פֿיל יינגער.

ער האָט גלייך געמאַכט מיט איר אַ נענטערע באַקאַנטשאַפֿט, אַרויסגעקראָגן פֿון איר, אויף אַ דיפּלאָמאַטישן אופֿן, אַז זי איז שוין פֿאַרהייראַט צוויי יאָר, און אַז דער מאַן, אַ פֿאַרנומענער, קאָן, לײַדער, ניט קומען אַזוי גיך אַהער.

— איז אײַך, הייסט עס, דאָ אומעטיק? — האָט איר ביילין אַרײַנגעקוקט טיף אין די אויגן צו זען דעם אײַנדרוק.

זי האָט שטום אַראָפּגעלאָזט די אויגן, ווי אַ כּלה-מיידל, ווען מען שטעלט איר אַ צו-דרייסטע פֿראַגע.

פֿאַרנאַכט איז שוין דער יונגער פֿרוי ניט געווען אומעטיק. ביילין האָט איר געזוכט צו אַמוזירן, און זי האָט זיך דערפֿילט מיט אים זייער היימיש און פֿאַמיליאַר.

זי האָט אים אַפֿילו, פֿאַרבײַגייענדיק, געוויזן, וועלכן צימער זי פֿאַרנעמט.

— מיט נאָך איינער? — האָט ער זי סתּם אַזוי אַ פֿרעג געטאָן.

— ניין! שמעלט זיך פאַר, עס איז נאָך דאָ אַזוי ווייניק מענטשן, אַז דער אייגנטימער דערלויבט מיר צו פאַרנעמען אַליין אַ צימער...

— יאָ, ווירקלעך אינטערעסאַנט.

— און איר ווייסט, דאָ איז אַזוי לאַנגווייליק, אַז צען אַ זייגער גיי איך שוין שלאָפן...

צו וואָס זי דערציילט עס, האָט ביילין שוין כמעט ניט פאַרשטאַנען; דאָך האָט ער עס אָנגענומען פאַר אַ גוטן סימן.

„און אַזוי אָפנהאַרציק! גאָט מיינער!“ — האָט ער, בלייבנדיק שוין אַליין, איבערגעטראַכט, — „דאַכט זיך אויפן קוק אַ שטיל, פיין ווייבל... זיכער מיינט זי ניט קיין שלעכטס; אַ פרוי פלאַפלט, אָבער דאָך“...

און פלוצלונג האָט אים אַ פינקל געטאָן דאָס געשטאַלט פון זיין שיינער, בלאָנדער לענאַ, זיין שטילער לענאַ...

„גאָט מיינער! זי איז דאָרט איינע אַליין!“...

ווען ער פאָרט איצט אַהין, קומט ער פונקט צען אַ זייגער...

ער האָט כמעט ווי בגנבה אָפגעצאָלט דעם אייגנטימער, אויסגעזוכט אַ תירוץ, פאַרוואָס ער פאָרט אַוועק, און זיך געלאָזט צו דער באַן-סטאַנציע.

* * *

ער איז אָנגעקומען אין „הויז“ אין די בערג האַלב עלף. לענאַ אָבער איז נאָך ניט געשלאָפן; זי איז געזעסן אויף דער וועראַנדע אין אַ קרייז פון יונגע און אַ פאָר עלטערע פרויען און איז געווען פאַרטיפט אין אַ שמועס.

— לענאַ! — האָט ער אויסגערופן.

ער האָט זי איבערראַשט.

— ביילין! פלוצלונג! אַזוי אומגעריכט! וואָס איז דער מער?...

זיי זיינען אָפגעגאַנגען אין אַ שטילן ווינקל. אַ לאַמטערן, וואָס האָט אַרויסגעקוקט פון צווישן צוויי גרינעביימער, האָט באַלויכטן זייערע גליקלעכע געזיכטער...

— טייערע, איך האָב זיך פאַרבענקט נאָך דיר...

— אָ,ביילין, דו ביסט אַזאַ פיינער, — האָט זי זיך צו אים געטוליעט.

ביילין האָט אַ שמייכל געטאָן און געהיימניספול געענטפערט:

— יאָ... דאָס מאָל גיב איך צו: איך בין טאַקע אַ פיינער — אָבער דו לענאַ, ביסט נאָך מער פיין.

און דאָס פאָר־פאָלק האָט זיך צעקושט, ווי נאָך אַ שטילן, אינערלעכן קריג, פאַר אַ געהיים־געשלאָסענעם שלום.

אומזיסטע אַרטיקלען

אין יענער צייט האָט שוין חיימסאָן, וואָס האָט געוואוינט אין אַ גרויסער שטאָט, געהאַט אַ יִדישע אָנשווינג. ער איז, נעמליך, געווען אַ ציוניסט. עס איז געווען נאָך אַ גירוש ערגעץ־וואו אין רוסלאַנד. דער גירוש, וואָס האָט געמאַכט אַ טיפן איינדרוק אויף חיימסאָנען, האָט דווקא אָפּגעשוואַכט זיין ציוניזם. ארץ־ישראל וועט ניט לייזן די יִדישע פראַגע. מ׳דאַרף האָבן אַ פּלאַץ, אַ טעריטאָריע, וואו מ׳זאָל גלייך קאָנען עמיגרירן.

און ער איז געוואָרן אַ טעריטאָריאַליסט...

ער איז אַזוי טיף דורכגעדרונגען געוואָרן מיטן טעריטאָריאַליזם, אַז דעם ציוניזם האָט ער באַטראַכט פאַר אַן אומגליק פאַר יִדן. „עס פאַרפירט דאָס פאָלק", האָט ער געדונערט, דאַן נאָך מיט אַ יונגער, שטאַרקער שטים.

און ער, וואָס האָט שוין געשריבן אַרטיקלען אין יִדישע צייטונגען, האָט אָנגעשריבן אַ פייערדיקן אַרטיקל פאַר טעריטאָריאַליזם.

נו, האָט זיך גראָד געמאַכט, אַז אין דער ציוניסטישער צייטונג האָט אויסגעפעלט אַ מיטאַרבעטער. דער רעדאַקטאָר, וואָס האָט געקאָנט חיימסאָנען אַלס גלאַטן שרייבער, האָט אים איינגעלאַדן.

— חיימסאָן, איך האָב פאַר אייך אַ שטעלע, און איך ווייס, אַז איר דאַרפט זי, נעבעך, — האָט דער רעדאַקטאָר, אַ קלוג יִדל, מיט אַ פראַנצויזיש בערדעלע, שאַרף פאַרשפּיצט און מיט שפּיציקע שוואַרצע אייגעלעך, אים געקלאַפּט איבער דער פּלייצע.

חיימסאָן האָט געשוויגן אַ ווײַלע, ניט געוואוסט גלייך, וואָס צו ענטפערן. באַלד אָבער האָט ער באַגריפן, וואָס אים שטייט פאָר, און ער האָט זיך, אַ ביסל שטאַמלענדיק, אָפּגערופן:

— יאָ, אָבער איך בין איצט שטאַ־ק טעריטאָריאַליסטיש געשטימט... איך ווייס ניט, צי מעג מען דאָס.

— מען מעג, מען מעג! — האָט דער ציוניסטישער רעדאַקטאָר אים מתּיר געווען, און שמייכלענדיק, האָט דער ציוניסטישער רעדאַקטאָר צוגעגעבן:

— איך בין אויך אַמאָל געווען אַ טעריטאָריאַליסט...

האָט חיימסאָן די שטעלע אָנגענומען. די ערשטע פּאָר טעג איז ער אַרומגעגאַנגען אין רעדאַקציע ווי אַ נעכטיקער. האָט געשריבן זאַכן, וואָס האָבן ניט וואָס צו טאָן ניט מיטן ציוניזם און ניט מיטן טעריטאָריאַליזם, נאָר סתּם זאַכן אין דער וועלט אַריין: וועגן דער לאַגע אין בולגאַריע, וועגן דער אָפּגעשטאַנענקייט אין כינע און וועגן אַ יובילײ פון אַ גאַנץ מיטלמעסיקן שרייבער...

אַ ביסל שפּעטער אָבער האָט דער רעדאַקטאָר געפּאָדערט, וואָס אים קומט.

— חיימסאָן, מיר נייטיקן זיך אין די ריכטיקע אַרטיקלען. שרייבט מיר עפּעס וועגן די נייע קאָלאָניעס אין ארץ־ישׂראל... ווערט אַן אונזעריקער...

האָט חיימסאָן זיך געמוזט שוין באַגייסטערן פאַר די דאָרטיקע קאָלאָניעס און האָט געשריבן אַ זייער וואַרעמען אַרטיקל.

דער אַרטיקל האָט געמאַכט אַן איינדרוק.

איז דאָס חיימסאָנען ניט געפעלן געוואָרן. עס איז אים פריקרע געווען דער לויב. דערצו האָט אים דער געוויסן אַ ביסל געפּייניקט.

איז ער בשתיקה אַוועק צום טעריטאָריאַליסטישן רעדאַקטאָר און האָט אים פאָרגעלייגט אַן אַרטיקל וועגן טעריטאָריאַליזם.

— מיר קאָנען אָבער קיין סך ניט צאָלן, — האָט דער רעדאַקטאָר פון טעריטאָריאַליסטישן זשורנאַל זיך מודה געווען.

— ווער וויל געלט?... פאַרקערט, איך וויל ניט קיין געלט; עס וועט בײַ מיר זיין אַ נחת־רוח צו שרייבן אַמאָל אָן געלט פאַר אײַך, פאַר מיין אידעאַל...

און אָפּזיפצנדיק, האָט ער דערלאַנגט דעם רעדאַקטאָר שוין אַ פאַרטיקן אַרטיקל.

ביסלעכווייז איז אָבער חיימסאָן, אַדאַנק דער אַטמאָספערע, אין וועלכער ער האָט זיך געפונען, געוואָרן דורכגעדרונגען שוין

טאַקע מיט ציוניזם. די עטלעכע אַרטיקלען, וואָס ער האָט שוין אַליין אָנגעשריבן וועגן ארץ־ישראל אַלס מקום־מנוחה פאַרן יידישן פאָלק, האָבן אים אַליין באַגייסטערט. עס איז אויסגעקומען, אַז ער אַגיטירט זיך אַליין.

איז אָבער דווקא די ציימונג, וואו ער האָט זיך שוין איינגעאַרבעט, געוואָרן אָרעמער. זי האָט אָנגעוואוירן אַ סך לעזער און מען האָט געמוזט אָפּזאָגן אַ פּאָר שרייבער.

דער ערשטער פון די אָפּגעזאָגטע איז געווען חיימסאָן...

— איך גלויב, אַז איר וועט קריגן אַן אַנדער ציימונג וואו צו אַרבעטן, — האָט אים דער רעדאַקטאָר געטרייסט.

חיימסאָן איז געוואָרן בייז אויף דער אומגערעכטיקייט, און ער האָט זיך געכאַפּט, אַז די אָרדענונג פון דער וועלט בכלל איז ניט גוט.

און אומגייענדיק עטלעכע חדשים ליידיק, אָן פּרנסה, האָט ער זיך דורכגעדרונגען מיטן סאָציאַליסטישן אידעאַל...

ער האָט שוין וועגן דעם אָנגעשריבן צוויי אַרטיקלען און האָט זיך געקליבן זיי אַריינצוגעבן אין דער סאָציאַליסטישער ציימונג.

דערוויל אָבער האָט זיך געהויבן דער טיראַזש פון דער באַלעבאַטישער ציימונג. דאָרטן האָבן זיך געפּאָדערט נייע מיטאַרבעטער.

חיימסאָן, וואָס האָט שוין געהאַט אַ שטיקל נאָמען, איז גלייך איינגעלאַדן געוואָרן אין דער באַלעבאַטישער ציימונג אַלס מיטאַרבעטער...

די אַרבעט אין דער ציימונג איז געווען אַ לייכטע, דער געהאַלט דווקא אַ געהויבענער. חיימסאָן וואָלט זיך געפילט זייער גליקלעך, ווען ניט דער געוויסן, וואָס האָט אים די ערשטע טעג געפּייניקט.

האָט ער זיך געוואָלט ראַטעווען דערמיט, וואָס ער וועט דרוקן סאָציאַליסטישע אַרטיקלען אין דער אַרבעטער־ציימונג...

דער רעדאַקטאָר פון דער אַרבעטער־ציימונג, אַ טיף־ערנסטער מענטש, וואָס האָט ניט געוואוסט פון חיימסאָנס פאַרגאַנגענהייט, האָט זיין אַרטיקל דורכגעלייענט, געפונען, אַז ער איז פּאַסיק פאַר דער ציימונג און האָט מיט אַ שאָקל מיטן קאָפּ אויף יאָ אָנגענומען.

— איך דאַרף אײַך ניט זאָגן, אַז קיין האָנאָראַר פאַרלאַנג איך ניט.

דער רעדאַקטאָר האָט אַ שמייכל געטאָן, ווי ער וואָלט געזאָגט: אַז איר וועט װעלן, וועט מען אײַך אויך ניט געבן: ס'איז ניטאָ...

און חיימסאָן איז אַ געריינקטער אַוועק פון דער רעדאַקציע.

אין דער באַלעבאַטישער צייטונג האָט זיך שוין חיימסאָן אײַנגעבירגערט. זיין געהאַלט איז שוין אויך צוויי מאָל געהעכערט געוואָרן, אויך דער געוויסן האָט אים אויפגעהערט צו פּלאָגן. אַדאַנק דעם גוטן לעבן, וואָס ער האָט געלעבט, איז ער צום סאָציאַליזם אַלץ קעלטער געוואָרן, ביז ער האָט פאַרגעסן, אַז ער איז אַמאָל עפּעס געווען.

דערווייל אָבער זיינען די אַרבעטער באַוואוסטזיניקער געוואָרן, האָבן זייער צייטונג אָנגעהויבן לייענען מער און מער. איר טיראַזש איז געוואַקסן און געוואַקסן. מען האָט שוין געמוזט האָבן נייע מיטאַרבעטער.

דאַן האָט זיך דער רעדאַקטאָר דערמאָנט אָן דעם סאָציאַליסט חיימסאָן...

ער האָט אים אײַנגעלאַדן. אַדאַנק דער גרויסער גאַנגבאַרקייט פון דער צייטונג, איז דער סאָציאַליסטישער רעדאַקטאָר פריילעכער און ריידעוודיקער געוואָרן.

— נו, חבר חיימסאָן, מיר קאָנען אײַך באַפרייען פון אײַער בורזשואַזער צייטונג. און וואָס אָנבאַטרעפט געהאַלט, וועט ער קריגן ביי אונז גענוג, מיר עקספּלואַטירן ניט אונזערע מיטאַרבעטער.

חיימסאָן, וועלכער איז שוין שיר ניט געווען אויסגעלאָשן פון תּעלבן ס'איז אידעאַל, האָט זיך געפרווט צוריק אָנצינדן.

— איך בין ווירקלעך גליקלעך צו אַרבעטן אין אײַער צייטונג! — האָט ער אויסגערופן מיט באַגייסטערונג.

דאָך, די ערשטע פּאָר טעג איז חיימסאָנען אָנגעקומען שווער צו געפינען דעם פּאַסיקן טאָן... זיינע ערשטע פּאָר אַרטיקלען האָבן זיך ווייניק וואָס געקלעפּט.

שפּעטער אָבער איז ער געקומען צו זיך און זיין אַרטיקל האָט געמאַכט אַפילו אַ רושם סיי צווישן די מיטאַרבעטער אין רעדאַקציע, סיי צווישן די לעזער.

אָבער חיימסאָנען האָט דער געוויסן ווידער אָפּט געפּלאָגט. קיין סאָציאַליסט איז ער דאָך שוין ניט מער.

ער איז שוין גאָר נוטה צו אַ העכערער אָנשויונג.

איצט איז ער שוין נוטה צו העכערע פראַגן, צו פילאָסאָפיע.

און אום צו רייניקן דעם געוויסן, האָט ער אָנגעשריבן אַן אַרטיקל וועגן דער ניט־באַשטענדיקייט פון אַלע אונזערע אידעאַלן און האָט עס אַוועקטראָגן אין אַן אָרעמער ריין־ליטעראַרישער מאָנאַט־שריפט.

דער רעדאַקטאָר האָט אים נאָכן איבערלייענען האַרצלעך באַ־דאַנקט און האָט אים פאַרזיכערט, אַז אַזאַ אַרטיקל איז ווערט אַ סך געלט, נאָר לײדער איז די ליטעראַרישע מאָנאַטשריפט אַזוי אָרעם, אַז ער קאָן גאָרניט צאָלן. אָבער חיימסאָן האָט גליקלעך געשמייכלט און פאַטעטיש אויסגערופן:

— גאָט זאָל מיך אויסהיטן נעמען געלט בײ אײַך. אין דעם אַרטיקל האָב איך אַרויסגעזאָגט מיין קרעדאָ, אַזוי צו זאָגן. איך וויל ניט קיין געלט...

און אַרויסגייענדיק פון דער אָרעמער רעדאַקציע האָט חיימסאָן געטראַכט: ווער ווייסט, אפשר אין עטלעכע יאָר אַרום וועט די מאָ־נאַטשריפט רייך ווערן און איך וועל ווערן דאָן אַ גוט באַצאָלטער מיטאַרבעטער, און וואָס וועל איך דעמאָלט גלויבן?

און מיט אומעטיקע געדאַנקען האָט ער זיך געלאָזט גיין ווייטער...

אומגעצוואונגען

ווען זיי האָבן זיך דאָס ערשטע מאָל באַגעגנט — ביידע יונג און שטאָלץ און גייסטיק פריי, האָבן זיי זיך אינטים צערעדט וועגן ליבע...

— די ליבע — האָט ער געזאָגט — דאַרף אָנטאָן איינער דעם צווייטן פליגל, אָבער ניט קיין קייטן...

— איך בין מיט אײַך פולקום אײַנפאַרשטאַנען, — האָט זי חנעוודיק געפּלאַפּלט.

— פליכטן שטערן די שטאַרקסטע ליבע — האָט ער פאָרגעזעצט.

— איר אָנערקענט ניט קיין פליכטן אין ליבע — האָט זי צוגעגעבן.

— אָט נאָך אַזאַ ווי איר מיט אַזאַ בליק אויף דער ליבע האָב איך לאַנג געבענקט.

זי האָט חנעוודיק געשמייכלט און געענטפערט:

— און איך — נאָך אַזאַ ווי איר.

— ווירקלעך? — האָט ער איר אין די אויגן מיט ליבע אַרײַנגעקוקט.

— איך פאַרזיכער אײַך. — האָט זי זיך געדרויטלט.

— אויב אַזוי וויל איך אײַער האַנט.

זי האָט אים אויסגעצויגן איר האַנט.

ער האָט זי פעסט געדריקט און ניט אַזוי גיך אַרויסגעלאָזט פון זיין האַנט.

— צו פעסט! — האָט זי געשמייכלט, — כ'האָב ליב לייכטע ליבע...

— יאָ... — האָט ער נאָכגעגעבן, און אָנקוקנדיק זי, ווי אַ נאָענטער, האָט ער זיך געווענדט מיט אַ פראַגע:

— זעען מיר זיך מאָרגן ערגעץ?

— איך זאָג אייך ניט צו... מעגלעך, אַז יאָ. אָבער אָן פליכטן, אָן אײפּערזוכטש.

— געווים... דאָס איז מיין קוק. אויב איר קומט, זאָגט מיר וואו?

זי האָט אים באַשטימט אַ פלאַץ, אָבער זי האָט אַליין גע־וואָרנט:

— קיין וואָרט גיב איך ניט. טאָמער קום איך ניט, זייט ניט בייז.

— אין געגנטייל, — האָט ער געלאַכט, — איך פאַרשטיי אייך זייער גוט. — אָן פליכטן!...

אויף מאָרגן איז ער געגאַנגען צום באַשטימטן פלאַץ, ניט גלויבנדיק, אַז ער וועט זי דאָרט טרעפן.

זי איז דאָך געקומען.

— עס איז שיין פון אייך! — האָט ער צו איר געשמייכלט אַ גליקלעכער.

— איך בין גראָד געווען געשטימט צו קומען, בין איך גע־קומען, — האָט זי זיך ווי פאַרענטפערט פאַר איר פינקטלעכקייט.

— מיט מיר אויך דאָס זעלבע — האָט ער זיך פאַרענטפערט — איך האָב געפילט, אָבער ניט געמוזט.

ער האָט זי ענדלעך איינגעלאַדן צו זיך אין צימער.

זי האָט זיך געוואַקלט.

— קומט, איך וועל אייך ניט מאַכן קיין אָפיציעלע ערקלערונ־גען, און איך וועל אייך ניט צוזאָגן חתונה האָבן מיט אייך.

— אויב אַזוי, — האָט זי געלאַכט, גיי איך.

זי איז אַ פרייע אים נאָכגעגאַנגען.

נאָך אַ פּאָר שטונדן געמיטלעכן פאַרברענגען, ליבע־רייד און אינטימע צערטלעכקייטן האָט ער זיך אַ ביסל דערשראָקן.

— האָב איך איצט פליכטן? — האָט ער איר שוין ערנסט אָנגעקוקט.

— קיינע! — האָט זי אים פאַרזיכערט.

— איר זיינט וואונדערלעך! — האָט ער איר מיט באַגייסטערונג אָנגעקוקט און ניט געגלויבט זיין אייגן גליק.

— און דו, מיין ליבער, ביסט נאָך וואונדערלעכער. איך האָב דיך ליב מיט דער שטאַרקסטער ליבע.

— מוז איך דיך מאָרגן זען? — האָט ער זי געפּאָרשט.

— ניין, דו מוזט ניט... אויב דו וועסט בענקען, קום צו מיר אין מיין צימער; טאָמער ניט — ביסטו פריי... קיינע פליכטן...

— אַך! — האָט ער אויסגערופן, דו ביסט די נייע פרוי, וועגן וועלכער איך האָב שטענדיק געטרוימט; פאַר אַנדערע האָב איך זיך אַזוי געשראָקן. איך וועל מאָרגן צו דיר קומען.

— איך צווינג דיך ניט, ליבער — האָט זי חנעוודיק געשמייכלט...

ער איז געקומען פּינקטלעך און איז געווען איבערהילט מיט צערטלעכקייטן.

ער האָט שוין מער קיין מורא ניט געהאַט פאַר פליכטן. אויב אַזוי, איז ער גרייט אַלץ פאַר איר צו טאָן.

— איך בין גרייט צו אַלץ! — האָט ער אין עקסטאַז אויסגערופן.

אָבער זי, גלעטנדיק אים איבער קאָפּ און אַריינקוקנדיק אים אין די אויגן אַריין, האָט געענטפערט:

— ניין... דו ביסט שטענדיק פריי... מאָרגן קענען מיר זיך פונאַנדערגיין, ווי גאָרניט וואָלט געווען צווישן אונז...

— דו ביסט דערהויבן! אַזאַ אומגעצוואונגענע ליבע איז געווען מיין אידעאַל.

— און מיין אידעאַל אויך, — האָט זי פרום אויסגעזונגען.

— אויב אַזוי, מיין ליבסטע, דאַרפן מיר קיין מורא ניט האָבן פאַר איבערדריסיק ווערן.

— דו מיינסט — זיך פאַרבינדן, צוזאַמען לעבן?...

— יאָ. איך האָב שוין פאַר דיר קיין מורא ניט... בלייב שוין מיינע.

— דו מוזט עס ניט... — האָט זי אים אָפּגעראָטן, — דו ביסט פריי.

— דערפֿאַר טאַקע וויל איך עס. מיר זיינען ביידע פֿריי און אונזער ליבע איז אַזוי אומגעצוואונגען.

— דו האָסט נאָך צייט... לאָמיר וואַרטן, — האָט זי זיך איינגעשפּאַרט, רו זיך אָפּ פֿון מיר.

ער האָט איר געפֿאָלגט.

ער האָט צוויי טעג דורכגעלאָזט און ניט געקומען צו איר. קיין רוף פֿון איר, קיין בריוועלע.

אויפֿן דריטן טאָג האָט אים אַרומגענומען אַ גרויסע בענקשאַפֿט צו זען דאָס מיידל מיטן נייעם בליק אויף דער ליבע...

ער איז זי געגאַנגען זוכן, און געפֿונען אַ רויִקע, אַ שמייכלענדיקע.

— האָסט מיך נאָך ניט פֿאַרגעסן? — האָט זי געלאַכט.

— און דו מיך.

— איך האָב ניט געטראַכט דערפֿון... אַז איך זע דיך, איז מיר גוט... אָבער דאָס הייסט ניט, אַז דו מוזט דערפֿאַר קומען...

— דערפֿאַר ווייל איך מוז ניט, קום איך, — האָט ער גליקלעך געשמייכלט.

— און איך, — האָט זי צוריק געשמייכלט, — ווייל איך מוז ניט דווקא זיין פֿאַרפֿליכט צו דיר מיט מיין ליבע, האָב איך דיך אַזוי ליב.

— אויב אַזוי... — האָט ער ווידער אָנגעהויבן.

— איז וואָס? — האָט זי שעלמיש געפֿרעגט.

— מעגן מיר זיך טאַקע אויף אייביק פֿאַרבינדן?

— אויף אייביק! צו וואָס? — האָט זי זיך אָפּגעוואָרפֿן.

— ווייל מיר זיינען אַ גלייכע פּאָר. אונזער ליבע איז אַזוי ניי, אַזוי לייכט, אַזוי ניט געצוואונגען, און זי ווייסט ניט פֿון קיין פֿליכטן.

— געוויס, אָן פֿליכטן! — האָט זי באַשטעטיקט. — אויב דו ווילסט, קאָנסטו ווערן פֿריי אַפֿילו איצט...

— דו אויך, מיין טייערע...

— איך ווייס עס — דערפֿאַר האָב איך דיך אַזוי שטאַרק ליב.

— ווייל עס איז אונז אַזוי לייכט זיך צו צעגיין, — האָט ער גליקלעך געשמייכלט.

— וועלן מיר זיך קיינמאָל ניט צעגיין, — האָט זי נאָך גליק־לעכער געשמייכלט.

— ניין, קיינמאָל! — האָט ער פאַרזיכערט.

— פון איצט אָן, האָט זי פייערלעך אויסגערופן, — ביסטו מיינער אויף אייביק!

און זי האָט אים אַרומגעכאַפּט אין אירע אָרעמס און אים גע־דריקט פעסט, פעסט צו זיך.

אויף מאָרגן האָט ער שוין געמוזט קומען זען די זיבן אַ זייגער אין אָוונט.

ער איז אָבער געקומען מיט אַ האַלבער שטונדע שפּעטער...

ער האָט זי געטראָפן אַן אומעטיקע און אַ פאַרבענקטע...

און ער האָט דערפילט די פליכט זיך צו פאַרטיידיקן פאַר איר און איר צוזאָגן, אַז ווייטער וועט ער זיין פינקטלעכער...

די חרטה

פֿול מיט חרטה איז געווען הערי ליבערט אויף זיין פֿאָרשלאָג, צו טרעפֿן זיך אין אַ פּאָר טעג אַרום, וואָס ער האָט געמאַכט דער כּמעט אומבאַקאַנטער מיידל, העלענען, מיט וועלכער ער האָט זיך ערשט באַקענט אויף דעם באַל, וואוהין ער איז געקומען אַליין, אָן זיין מערין. דער באַל איז דווקא געווען אַ לאַנגווייליקער, אַראַנזשירט פֿון אַ אינטעליגענטער „געזעלשאַפֿט“, וואָס פֿרעגט זיי בחרם, וואָס אַ באַל איז. אויפֿן באַל איז ליבערט געקומען מער אויס פֿליכט צו דער „געזעלשאַפֿט“, פֿון וועלכער ער איז געווען אַ מיטגליד, ווי אויס פֿאַרלאַנג צו אַמיזירן זיך. אַרויסגייענדיק פֿון הויז צום באַל, האָט ער זיין מערין פֿאַרזיכערט פֿאָרויס, אַז דער באַל וועט זיין אומאינטערעסאַנט, און דאָס, וואָס זי קאָן ניט מיטגיין, דאַרף איר גאָרניט פֿאַרדריסן; פֿאַרקערט, עס דאַרף איר הנאה טאָן, וואָס זי וועט פֿאַרשפּאָרן צו לאַנגווייליקן זיך עטלעכע שעה און פּטרן אַ נאַכט אומזיסט און אומנישט.

און אַזוי איז טאַקע גראָד געווען: דער באַל איז געווען ניט געראָטן. דער קליינער עולם האָט זיך געלאַנגווייליקט, און ליבערט אַליין — מער פֿון אַלע. אים אָבער האָט די לאַנגווייליקייט הנאה געטאָן. הייסט עס, ער איז ניט געבליבן קיין ליגנער און זיין געוויסן דאַרף אים ניט פּלאָגן, וואָס זיין גוטע און ליבע מערי איז געבליבן אין דער היים מיטן קינד.

ביים שלוס פֿון באַל האָט ער זיך גראָד באַקאַנט מיט אַ מיידל, און אפשר אַ ווייבל, מיטן נאָמען העלענע, וואָס האָט מיט איר לייכטער האַלטונג אויסגעזען ווי אַ פֿאַרבלאָנדזשעטע דאָ אויפֿן באַל, וואו דער עולם איז באַשטאַנען פֿון דער ערנסטער אינטעליגענץ.

געקומען איפן באַל איז זי דווקא מיט אַ הויך־אינטעליגענטן מענטשן. נאָר זי האָט פאַרלוירן דעם אינטערעס אין אים, אַזוי האָט זי אַריינגעסודעט ליבערטן אין אויער. ליבערטן האָט עס געוואונדערט: אַזוי גיך פאַרטרויט זי אים סודות...

נאָר שטאַרק אָפּגעגעסן דאָס האַרץ, וואָס זי האָט פאַרלוירן דעם אינטערעס אין איר באַגלייטער, וואָס איז אַפילו זיינער אַ באַקאַנטער — האָט ליבערט ניט. ער האָט זיך געשעמט פאַר זיך אַליין, וואָס אָט די העלענע האָט אים אַזוי גיך צוגעצויגן, פונקט ווי ער וואָלט געווען אַ יונג בחורל.

ער האָט עס דערקלערט דערמיט, וואָס ער האָט שוין לאַנג, לאַנג ניט דורכגעלעבט קיין ראָמאַנטישע מאָמענטן. דאָס לעבן גייט אַזוי מאָנאָטאָן, איינאַרטיק און ערלעך...

עס האָט אים אַ צי געטאָן צו אויסערגעוויינלעכס, צו נייע איבערלעבונגען, און העלענע איז געשטאַנען אַנטקעגן אים און געשמייכלט מיט איר פאַרפירערישן שמייכל...

אָבער דאָ קאָן גאָרנישט פּאַסירן. איר באַגלייטער, דער אינטעליגענט, מוז זי דאָך אָפּפירן אַהיים. דאָס איז שוין אַ פאַרפאַלענע זאַך. אָבער דאָס גליק קאָן נאָך קומען מיט אַ פּאָר טעג שפּעטער.

— איך וואָלט אייך געוואָלט אַמאָל טרעפן, — האָט ער איר ליב אָנגעקוקט און געוואַרט אויף אַן ענטפער.

דער ענטפער איז געקומען רויק און גלייך: די פראַגע איז נאָר געווען:

— ווען און וואו?

אַ פאַרציטערטער פאַר גליק האָט ער באַשטימט:

— דינסטאָג, זיבן אַ זייגער אין אָוונט, אין אַ רעסטאָראַן.

האָט זי אים אַריינגעקוקט אין די אויגן, וואו עס האָבן געלויכטן גליקלעכע צוזאָגן, און מיט אַ שמייכל פול מיט איבערגעגעבנקייט אויסגעזונגען:

— גוט, איך וועל קומען.

* *
*

אויף מאָרגן איז אויסגעקומען ליבערטן צו דערפילן די וואָכיקע פליכטן פון אַ פאַמיליען־מאַן. דאָס לעבן האָט זיך אָנגעטאָן אין גרוי. אָבער דאָס דאָזיקע לעבן, וואָס ער פירט שוין עטלעכע יאָר, איז אים נאָענט און טייער געוואָרן. אָפּגייגן פון דעם לעבן איז אַ ריזיקע...

און דאָ האָט ער זיך דערמאָנט אָן דער שיינער אָבער לייכטזיניקער העלענע. זי איז אים איצט געוואָרן אַזוי ווייט און אַזוי פרעמד...

און ווי אַזוי האָט ער גאָר געקענט מיטגעריסן ווערן פון אַן אומבאַקאַנטער, פרעמדער פרוי? — האָט ער זיך אַליין פאָרוואורף געמאַכט.

און גראָד איז מערי געווען אין די פּאָר טעג אַזוי שיין און אַזוי מוטערלעך און איר שטים האָט געקלונגען אַזוי ליריש, און דאָס קינד האָט אַזוי געטריי אַרומגעפלאָכטן אירע הענטעלעך אַרום זיין האַלז.

— אַך, עס איז געווען אַ אומגליק דאָס טרעפן זיך מיט דער דאָזיקער העלענע.

ער האָט געמאַכט פּלענער ווי צו האַנדלען. קיין אויסוועג איז אָבער ניט געווען. ער מוז קומען צו דער באַשטימטער צייט. לאָזן אַ מיידל, צי אַפילו אַ ווייבל — דער גוטער יאָר ווייס איר — זיצן און וואַרטן אין אַ רעסטאָראַן איז אַ פאַרברעך. קומען וועט ער יאָ, — ער וועט אָבער האַלטן זיך אָנשטענדיק. ער וועט פאַרברענגען מיט איר אַ שטונדע ביים סאַפּער און נאָכדעם וועט ער איר זאָגן, אַז ער האָט ניט פאָרויסגעזען, ער איז פאַרנומען, און גלייך זיך אָפּזעגענען מיט איר.

אַוועקגייענדיק אין דעם באַשטימטן טאָג פון הויז, האָט ער מערין געזאָגט, אַז אַהיים וועט ער קומען מיט אַ פּאָר שעה שפּעטער, ער האָט היינט עקסטרע אַרבעט אין אָפיס.

מערי האָט גאָרניט חושד געווען, זי האָט אים בלויז באַדויערט, וואָס ער וועט היינט מוזן שווערער אַרבעטן.

האָט ער זי פאַר איר איבערגעגעבנקייט געקושט שטאַרקער ווי שטענדיק...

און אַ גאַנצן טאָג, בײַ זײַן אַרבעט, האָט ער זיך געפֿילט ווי אַ פֿאַרברעכער.

נאָך דער אַרבעט האָט ער איבערגעציילט זײַן קאַפּיטאַל. עטלעכע געקנייטשטע בילס, צווישן וועלכע עס האָט אַרויסגעשײַנט איינער אַ צוויי-דאָלערדיקער, אַרום און אַרום זעקס דאָלאַר.

און ער האָט באַשלאָסן, אַז אַפֿילו די נישטיקע סומע וועט ער ניט אינגאַנצן פֿאַרשווענדן.

— מײַן מערי איז בילכער... — האָט ער אין געדאַנק זיך גערייניקט.

אין רעסטאָראַן איז ער אַרײַן צען מינוט פֿאַר זיבן. פֿאַר אַ פֿרוי איז דאָך אומבאַקוועם צו קומען די ערשטע. ער איז אַרײַנגעפֿאַלן, מוז ער לײַדן.

דאָס לײַדן וועט ערשט זיך אָנהייבן, ווען זי וועט קומען.

און וואָס וועט ער מיט איר ריידן, אַז זי איז אים אינגאַנצן פֿרעמד. ער איז איצט אַזוי ווײַט פֿון איר.

באַליידיקן אָבער וועט ער זי ניט. פֿרײַנדלעך זײַן אויפֿן העכסטן גראַד. אָבער ניט לאַנג וועט ער זיצן מיט איר. העכסטנס אַ שטונדע. אַכט אַ זייגער וועט זי נאָך קענען גיין אַליין אַהיים. ער וועט זי אַפֿילו ניט דאַרפֿן אָפּפֿירן.

ער האָט זיך אַוועקגעזעצט בײַ אַ ווינקל-טישל און געוואַרט.

דער זייגער אין רעסטאָראַן האָט געוויזן זיבן.

דאָס האַרץ האָט אים אָנגעהויבן שטאַרקער צו קלאַפּן.

עס איז צוגעקומען אַ קעלנער.

— איך וואַרט אויף עמעצן... — האָט ליבערט ווי פֿאַרשולדיקט געענטפֿערט.

דער קעלנער געווינט צו אַזוינס, איז מיט אַ שמייכל אַוועק צו אַן אַנדער טישל.

עס איז אַוועק נאָך צען מינוט. בײַ ליבערטן האָט זיך דערוועקט די האָפֿענונג אויף ניט... זי וועט ניט קומען...

ס'וואָלט געווען פֿאַר אים אַ גליק...

אים האָט זיך אָבער אַזאַ גליק ניט געגלויבט.

„זיי" קומען אַלעמאָל שפּעטער — האָט ער זיך דערמאָנט פון אַמאָל. דאָס איז בײַ „זיי" אַזאַ שפּיל... מיט דעם „זיי" האָט ער געמיינט די פרויען בכלל...

אָבער ווען דער ווייזער פון דעם זייגער אין רעסטאָראַן האָט געוויזן האַלב נאָך זיבן, איז ער שוין געוואָרן זיכערער מיט איר ניט קומען...

„ס׳וואָלט געווען אַ שכל פון איר" — האָט ער אינערלעך געשמייכלט.

און באַלד איז אים אײַנגעפאַלן, אַז זיין חוב האָט ער געטאָן. געהאַלטן וואָרט און געקומען... איצט קאָן ער אָוועקגיין מיט אַ ריינעם געוויסן... אַ האַלבע שטונדע איז איבערגענוג צו וואַרטן.

אָבער דאָ האָט אין געדאַנק אַ שוועב געטאָן העלענע אין איר פולן געשטאַלט, מיט אירע לאַכנדיקע אויגן...

און ער האָט זיך פאַרטיידיקט, אַז אויב זי קומט פאָרט, וועט דאָך ניט זיין שיין, ווען זי וועט אים ניט טרעפן. וועט ער נאָך עטוואָס וואַרטן...

ער וועט וואַרטן ביז אַכט... עס איז בלויז ניט שיין פאַרן קעלנער. האָט ער אים צוגערופן און דערווייל באַשטעלט פאַר זיך עפּעס עסן.

דער קעלנער, ווי באַגליקט מיט זיין שליחות, האָט, אונטערטאַנצנדיק, זיך געלאָזט ברענגען דאָס באַשטעלטע.

ליבערט האָט געגעסן לאַנגזאַם און אָן אַפּעטיט. געקוקט אויפן זייגער און געמאַכט דעם חשבון, אַז ביז ער וועט אָפּעסן, וועט דער זייגער האַלטן אַרום אַכט. די ריכטיקע צייט אַוועקצוגיין.

וואָרעם אַמאָל פּאַסירט, אַז „זיי" פאַרשפּעטיקן אויף אַ שעה און מער.

האָט זיך טאַקע אַרויסגעוויזן, אַז זי האָט פאַרשפּעטיקט מער ווי אויף אַ שעה. ער האָט שוין אָפּגעגעסן אַ פולן מאָלצייט און דער ווייזער פון זייגער האָט שוין געוויזן אַ פערטל נאָך ניין... און זי איז נאָך ניטאָ.

איצט קאָן ער שוין גיין מיט אַ רויִקן געוויסן. דאָס הייסט שוין ניט פֿאַרשפּעטיקט, נאָר פּשוט זי וועט שוין זיכער ניט קומען...

ניט קוקנדיק, וואָס זיין געוויסן איז געווען רויִק, איז ער אָבער, ליבערט אַליין, געוואָרן אומרויִק...

פֿאַרוואָס איז זי ניט געקומען?...

עס האָט אים אי געפֿרייט, אי וויי געטאָן. אָט קען ער איצט זיך אויפֿהויבן, באַצאָלן און ווי אַ געוויסנהאַפֿטער מאַן אַוועקגיין אַהיים, און אָט שטעלט זיך אים פֿאָר, ווי העלענע גייט אַריין מיט איר פֿאַרפֿירערישן שמייכל, זעצט זיך אַוועק קעגן אים און ער פֿאַרגעסט אָן אַלע זיינע פֿליכטן... און ער האָט נאָך אַ ביסל געוואַרט.

האַלב נאָך ניין האָט ער צוגערופֿן דעם קעלנער.

— צאָלן!

ער האָט אָפּגעצאָלט, און איז אַ פֿאַרשעמטער אַרויס פֿון רעסטאָראַן, ווי ער וואָלט זיך געוואָלט ראַטעווען פֿון איר און פֿון זיך.

און גייענדיק אַהיים האָט ער זיך געפֿילט זינדיקער ווי פֿריער...

ב ר י ד ע ר

דער ניו־יאָרקער לעקטאָר, וואָס איז געקומען פון זיין טור איבער אַמעריקע, האָט געבראַכט צוריק גאַנצע פעק מיט רייזע־איינדרוקן.

— אַך, טיפן, טיפן, אַזוינע אינטערעסאַנטע! — האָט ער זיך באַגייסטערט אין קרייז פון זיינע באַקאַנטע.

— נו, אַדרבא, דערציילט אונז עפעס — האָבן די נייגעריקע פאָרגעלייגט.

און דער לעקטאָר האָט זיך לאַנג ניט געלאָזט בעטן און אָנגעהויבן.

„עס איז געווען אַרום עלף אַ זייגער אין אָוונט, ביי באָפאַלאָ. די פולמאַן־קאַר, וואו איך בין געפאָרן, איז שוין פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַן ענגן שלאָפצימער מיט צווייגאָרנדיקע געלעגערס. די אַראָפגעלאָזענע, טונקעלע פאָרהאַנגען, וואָס האָבן זיך געצויגן איבער די אימפּראָוויזירטע בעטן, ווי לאַנגע כאַלאַטן, האָבן דער פולמאַן־קאַר צוגעגעבן אַ פאַנטאַסטישן אויסזען.

דער גרעסטער טייל פּאַסאַזשירן האָבן שוין פאַרנומען זייערע געלעגערס; אַן אַנדערער אָדער אַן אַנדערע איז נאָך ניט געווען פאַרטיק און האָט זיך אומגעדרייט אין דעם ענג־פאָרהאַנגענעם געצעלט און פון צייט צו צייט האָט אַרוסגעשטאַרצט אַ פוס נאָך אין אַ זאָק. עס איז געווען קענטיק, אַז אינעווייניק קומט זייער שווער אָן דאָס אויסטאָן זיך.

עס האָט זיך ניט געוואָלט אַריינפאַלן אין דער ענגשאַפט, און איך בין אַריין אין רויכער־צימער.

דאָרט איז געזעסן בלויז איין פּאַסאַזשיר; אָבער אים האָב איך טאַקע געדאַרפט. ער איז געווען דער איינציקער ייד פון דער

פולמאַן־קאַר, דער איינציקער, וואָס האָט ניט געקאָנט און ניט געוואָלט זיך אויסגעבן אַלס ניט־ייד...

אויפן קוק האָט ער אויסגעזען ווי אַ ייד פון משׂכּילישן טיפּ. די ערטערווייז גרויע באָרד, ניט צו לאַנג און שיין פאַרקאַמט; דער שוואַרצער ווייכער הוט אויפן קאָפּ; דער ווייכער קראַגן; דאָס שוואַרצע שניפּסל און די קלאָר־ווייסע העמד; דער שוואַרצער, לענגלעכער ראָק, — האָבן אים צוגעגעבן אַ מילדן אויסזען. אויך דער בליק פון די שוואַרצע אויגן אונטער די ברילן מיט גאָלדענע רייפן האָט אים צוגעגעבן דעם חן פון לומדות מיט השׂכּלה צוזאַמען.

עס האָט מיך אַ צי געטאָן צו אים. מיט אַזאַ יידן וועט זיין איינגענעם צו פאַרברענגען אַ ביסל און ניט מוזן גיין אַזוי גיך אין דעם תּפיסהדיקן געלעגער, וואָס דער שוואַרצער דינער פון פולמאַן־קאַר האָט פאַרגעבּרייט.

דערצו האָט מיך געצויגן צו אים די השערה, אַז ער איז אַ שטיקל קאָלעגע — אפשר אַ לעקטאָר פאַר די מזרחים; אפשר אַ דאָקטאָר־פילאָסאָף פון דעם אַמאָליקן דור, וואָס האָלט אַ „פרעדיג“ אַלע וואָך פאַר זיין געמיינדע אין אַ שטאָט אין דער וועסט, און אפשר גאָר אַ העברעיִשער שרייבער, צי אַ מחבר פון האַלב־רע־ליגיעזע, האַלב־השׂכּלה־ספרים.

אָבער צו אויסגעפינען, אַז דאָס אַליץ איז ער ניט געווען, איז מיר אַזוי גרינג ניט אָנגעקומען. אָנפאַנגס האָט דער ייד געשוויגן. אַ קוק געטאָן אויף מיר דורך די גאָלד־געריפּטע ברילן און ווי־דער אַראָפּגעלאָזט די בליקן. הייסט עס, אַז ער געפינט אין מיר קיין אינטערעס ניט. איז דאָס טאַקע מיר ניט אָנגעשטאַנען.

האָב איך פונאַנדערגענומען מיין פּעקעלע מיט יידישע זשור־נאַלן און צייטונגען און גענומען דאָ אין איינעם, דאָ אין דעם אַנ־דערן אַריינקוקן. זאָל ער, אַדרבּא, זען ווער איך בין און וואָס איך לייען...

דאָס האָט טאַקע געהאָלפן.

— קאָן מען דאָס אָנקוקן? — האָט ער געפרעגט, אָבער אין זיין פראַגע איז געלעגן אַ געוויסער שטאָליץ. דאָס האָט געהייסן, אַז ער אַליין האָלט דערפון ניט, נאָר אַזוי ווי ער האָט אויך קיין

חשק ניט צו גיין שלאָפן אין דעם „געצעלטל“, נו, וועט ער עס אָנקוקן, צו פאַרטרייבֿן די צייט.

דאָס ערשטע האָט ער אָנגענומען דעם טעאַטער־זשורנאַל, האָט דורכגעבלעטערט, איבערגעלעזן אַלע קעפּלעך, זיך אָפּגעשטעלט אויפן קעפּל וועגן „דער נייער רעזשי“, און ווי ער וואָלט זיך אָפּגעבריט, האָט ער עס גלייך אַוועקגעלייגט.

— וואָס, עס אינטערעסירט אײַך ניט — האָבֿ איך געפּרוווט אויסצוגעפינען זיין געשמאַק. נאָר אָנשטאָט צו ענטפערן אויף מיין פראַגע, האָט ער שטום זיך גענומען צו אַ צווייטן זשורנאַל. אין יענעם זשורנאַל איז שוין געווען אַ דערציילונג אויך. האָט ער דווקא אָפּגעלעזן פון דער דערציילונג אַ צוויי־דריי שורות, ווייטער גענומען בלעטערן, ביז ער איז געקומען צו דער אַנאָנס וועגן דער סטייט־באַנק, האָט ער די אַנאָנס דווקא דורכגעלייענט אינגאַנצן און ערשט נאָכדעם צוגעמאַכט דאָס העפט...

האָבֿ איך שוין געזען, אַז דער ייד איז ניט קיין ליטעראַרישער מענטש. דאָס האָט אָבער ביי מיר ניט געהייסן, אַז ער איז ניט קיין למדן און ניט קיין משכּיל. עס זיינען דאָ אַפילו געלערנטע און פילאָסאָפן, וואָס בלעטערן אַזוי דורך אונזערע ליטעראַרישע און קינסטלערישע זשורנאַלן...

האָבֿ איך אים איידל אַ פרעג געטאָן:

— וואָס לייענט איר?

און ער איז שוין ריידעוודיק געוואָרן. ווייזט זיך אַרויס, אַז גע־לייענט האָט ער נאָר דאָס יידישע „טאַגעבלאַט“ און אַז ער האָט צייט, קוקט ער אַריין אין „אַמעריקאַנער“. אַז ער איז געקומען צום „אַמעריקאַנער“, האָט זיין בליק דורך די ברילן אויפגעלויכטן:

— אַך, איז דאָס אַ טייערע צייטונג — האָט ער זיך באַגייס־טערט. — פון בלערליי זאַכן ווערט דאָרט געשריבֿן... פון בלער־ליי!...

איז מיר שוין קלאָר געוואָרן די גאַנצע ליטעראַרישע דער־ציִונג זיינע, און איך בין אַריבער אויף וואָכעדיקע פראַגן...

— זייט איר שוין לאַנג אין לאַנד?

— שוין פופצן יאָר! — האָט ער געענטפערט מיט שטאָלץ.

— נו, ווי גייט עס? זיך אַרויסגעאַרבעט?

— גאָט צו דאַנקען, איך קאָן זיך ניט באַקלאָגן. איך בין דאָ ווי אין דער היים — אַ סוחר.

דאָך האָט ער נאָך דער דערקלערונג אַ זיפץ געטאָן.

— וואָס־זשע זיפצט איר? — די געשעפטן זיינען איצט ערגער?

— ניין, דאָס זאָג איך ניט... גייען דווקא גוט, ווי שטענדיק.

און ער האָט נאָך אַ שטאַרקערן זיפץ געטאָן.

אַז אַ ייד קען זיפצן פון פאַרגעניגן ווען אויך, ווייס איך שוין פון לאַנג; אָבער דער ייד האָט געזיפצט טאַקע אויף אַן אמת. עס האָט מיך אַזש פאַרנומען פאַרן האַרצן.

— וואָס־זשע? צער גידול בנים?

— חלילה! — האָט ער זיך ווי אָפגעשראָקן — מיינע קינדער זיינען מיר געהאָרזאַם. די יינגלעך דאַווענען, פונקט ווי אין דער אַלטער היים, דריי מאָל אַ טאָג. די מיידלעך, אַפילו געלערנטע, אָבער וואָס דער טאַטע זאָגט איז געזאָגט, און ריידן רעדן זיי ביי מיר דווקא יידיש... איין טאָכטער שפּילט ביי מיר פּיאַנע און איינע גייט אין האַיסקול... אָבער וואָס איך זאָג, איז געזאָגט.

איך האָב באַטראַכט גענויער זיין קליידונג, פון אויבן ביז אַראָפּ. יאָ, דער ייד איז אַ פאַרמעגלעכער. דער בליק אַפילו איז פון אַ מענטשן, וואָס באַזיצט אַ פאַרמעגן.

ער איז מיר געוואָרן טשיקאַווע... איך אַליין האָב אויך געוואונען זיין צוטרוי. ער האָט זיך צערעדט און ער האָט זיך אַרויסגעגעבן, אַז ער פאַרמאָגט ביי אַ האַלבע מאה אלף.

— איז דאָך גאָר פיין! בין איך געוואָרן איבערראַשט, וואָס דער דאָזיקער ייד איז אַזאַ עושר.

אָבער באַלד האָט ער ווידער אַ זיפץ געטאָן, און נאָך אַ שטאַרקערן.

„עפּעס דריקט דעם יידן" — האָב איך געטראַכט.

איך האָב אים ווי געשטראָפט:

— מיר דאַכט, אַז מען פֿאַרמאָגט אַ פֿופֿציק טויזנט דאָלער, איז ניטאָ וואָס צו זיפֿצן — שמייכל איך צו אים.

— יאָ, איר זייט גערעכט — האָט ער צוריק געשמייכלט — אָבער עס זיינען דאָ יידן, וואָס פֿאַרמאָגן אַ סך מער. איר פֿאַרשטייט? — אַ סך מער!...

און נאָך אַ קורצער פּויזע האָט ער אויסגעזאָגט דעם סוד:

— איך האָב אַ ברודער איז ער אַ מיליאָנער... ער איז אינגאַנצן עלטער פֿון מיר מיט צוויי יאָר... אַ מיליאָנער...

— טאַקע אַן אמתער מיליאָנער?

— אַ מיליאָנער ממש!

— נו, איז דאָך גוט... אַ ברודער אַ מיליאָנער — האָב איך אים געטרייסט.

— אַוודאי... איך פֿאַרגין אים מיטן גאַנצן האַרצן. — האָט ער געענטפֿערט ווי עטוואָס מיט אַ איראָניע...

— עפּעס אַ גוטער מענטש, דער ברודער אייערער, דער מיליאָנער?

— ווי אַ מיליאָנער — האָט דער שכן מיינער צווידייטיק אַרויסגעברומט.

— לאָזט ער זיך דערקענען ווי אַ ברודער אַ מיליאָנער?

— אָט דאָס איז דאָך דאָס! — איז דער ייד געקומען צו זיך און האָט זיך אויסגערעדט דאָס האַרץ: ווען איך בין, למשל, אַן אָרעמאַן, וואָלט ער מיר אַוודאי געהאָלפֿן. ער איז דווקא ניט קיין שלעכטער... נאָר וואָס קאָן ער מיר העלפֿן, אַז איך בין אַליין קיין עין־הרע ניט אַ ייד אַ סוחר. דאָס געשעפֿט גייט גוט, איר פֿאַרשטייט.

— נו, ער קאָן פֿאַרגרעסערן אייער געשעפֿט...

— וואָס הייסט פֿאַרגרעסערן? מיין געשעפֿט איז אַזאַ, וואָס לאָזט זיך ניט פֿאַרגרעסערן, אַזאַ מין געשעפֿט איז דאָס. אַמאָל מאַך איך אַ יאָר מיט טויזנט דאָלאַר מער, אַמאָל ווייניקער. אָבער העלפֿן מיר דאַרף ער ניט... און דאָס איז דאָך דאָס טאַקע — האָסט אַ ברודער אַ מיליאָנער און וואָס? — גאָרניט...

די טענה איז אויסגעקומען קאָמיש. אָבער איך האָב ניט נאָר

ניט געלאַכט, נאָר פאַרקערט, איך האָב אים פאַרשטאַנען. אים האָט עפּעס געמאַטערט אַ פּאַרדראָס, וואָס האָט זיך ניט געלאָזט דער־קלערן מיט ווערטער.

אין ווייטערדיקן שמועס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אויסער אַלץ איז ער צוליב דעם ברודער דעם מיליאָנער אַמאָל מער בעל־הוצאה.

— אין צדקה, למשל, שטייג איך אים איבער — שמייכלט שוין דער ייד טראָציק...

— ווי אַזוי? — וואונדער איך זיך.

— איך לאָז אים, פאַרשטייט זיך, דעם ערשטן געבן; נו, זע איך, אַז ער גיט אויף תלמוד־תורה אַ הונדערטער, גיב איך צוויי. הייסט עס, אַז איך, בער הורוויץ, האָב איבערגעשטייגט דעם ברו־דער, דעם מיליאָנער, מאיר הורוויץ. איז ער מיט מיר אַ פּאָר וואָכן ברוגז... פאַרדריסט עס מיך. נאָכדעם בעט איך אים איבער. פאָרט אַ ברודער! אַמאָל אָבער טרעפט, אַז ער, הורוויץ, הייסט עס, גיט אַ טויזנט דאָלאַר פאַר אַ גרויסן צדקה־ענין.... נו, דאָ איז מיר, בער הורוויצן, שוין שווער איבערצושטייגן. ווער איך שוין ברוגז אויף אים. דער ברודער האָט מיר, הייסט עס, אָפּגעטאָן אַ שפּיצל. אָבער איבערשטייגן אים קאָן איך שוין ניט. כּמוז נאָך געבן אַ סך ווייניקער... פיל איך מיך שוין קליין אַקעגן אים. רעדט שוין די שטאָט: מאיר הורוויץ האָט געגעבן טויזנט דאָלאַר. ביי אונז אין שטאָט איז דאָס אַ גרויסע מטבע... וואַרט איך, בער הורוויץ, שוין אָפּ, ביז עס קומט ווידער צו צדקה, און ער פאַרגעסט, אַז איך בין אויך דאָ און גיט איינגאַנצן אַ פופציקער. גיב איך שוין דעמאָלסט גאַנצע דריי הונדערט. רעדט מען שוין וועגן מיר גרויס און פון אים לאַכט מען שטילערהייט... ווערט ער שוין ברוגז..

— אָבער ווייטער — ענדיקט דער ייד פריילעכער — לעבן מיר זייער גוט. מיר גייען איינע צו די אַנדערע אויף שמחות און פאַרגעסן זיך אַמאָל, ווער עס איז דער מיליאָנער און ווער ניט... וואָרעם נאָך אַלע זאַכן זיינען מיר דאָך ברידער, האַ?

און נאָך דער דאָזיקער חקירה האָט ער דאָך אַ זיפץ גע־טאָן...

די אַמעריקאַנער אייראָפּעישע

ווען אַמאַליע איז געגאַנגען אין פּאַבליקסקול, פּלעגט זי אין געווויסע אָוונטן באַמערקן, ווי צו איר פּאָטער, דעם דאָקטאָר וואָלפּזאָן אין הויז, קומען זיך צונויף אַזעלכע מענטשן, וואָס זיינען אין געוויסע הינזיכטן זייער „פּאָמי". דער טאַטע אָבער, פּלעגט מיט זיי זייער גערן פֿאַרברענגען. פּלעגט זיך היצן, מאַכן מיט די הענט און פּלעגט אָט די אַלע געסט פֿון פֿאַרשיידענעם עלטער און געשלעכט נעמען זייער ערנסט. און וויבאַלד אַז דער פּאָטער לאַכט ניט פֿון זיי, פּלעגט אַמאַליע אויך קוקן אויף זיי מיט מער אָדער ווייניקער אַכטונג, כאָטש באַפרייען זיך אינגאַנצן פֿון דעם קאָמישן געפֿיל, וואָס מאַנכע פֿון די באַזוכער האָבן ביי איר אַרויסגערופֿן, האָט זי ניט געקאָנט. אַז די געסט פּלעגן איינער נאָכן אַנדערן אָנהייבן צו פֿאַרלאָזן דאָס הויז און זי איז נאָך שלאָפֿן ניט געגאַנגען, פּלעגט זי זיך אַרויפֿכאַפּן צום טאַטן אויף די קני און האַלב לאַכנדיק, האַלב ערנסט, פּלעגט זי אים, פֿאָרשנדיק, אין די אויגן אַריינקוקן און פֿרעגן, אין ענגליש נאַטירלעך:

— פּאַ, ווער זיינען זיי דאָס?...

— וואָס הייסט ווער? — האָט ד"ר וואָלפּזאָן איר אָנגענומען פֿאַר איר לאַנגער, חנעוודיקער גאָמבעלע — האָסט אַליין ניט געזען? מענטשן, געבילדעטע מענטשן.

— סאָשעליסטן? — פּלעגט זי ווידער ווי ניט אָן מורא פֿרעגן.

דאָקטאָר וואָלפּזאָן פּלעגט אַ שמייכל טאָן און ענטפֿערן:

— עס זיינען צווישן זיי דאָ אַלערליי, „סאָשעליסטן", אַנאַרכיסטן, ציאָניסטן, פּועלי־ציאָנים.

— און בייזבאָל שפּילן זיי אויך?... — האָט אַמאַליע איבער דאָס צעטל פֿון די איסטן.

דער טאַטע פּלעגט זיך צעלאַכן און ענטפערן:

— ניין, מיין בייבי. זיי זיינען ניט קיין אמתע אַמעריקאַנער... צו ביזבאָל זיינען זיי נאָך ניט דערגאַנגען. זיי האַלטן דערפון ניט...

— זיי זיינען פון אייראָפּע?

— יאָ, מיין בייבי.

— דו, פּאַ, ביסט אויך פון אייראָפּע? — פרעגט אַמאַליע איבער נאָכאַמאָל, כאָטש זי ווייסט עס שוין לאַנג; איר ווילט זיך אָבער, אַז דער פּאַ זאָל עס איר אַמאָל אָפּלייקענען.

ד״ר וואָלפזאָן שטאָלצירט אָבער מיט אייראָפּע און ער שמייכלט:

— אַוודאי, מיין קינד, איך בין פון אייראָפּע.

און אַזוי ווי אַמאַליע פלעגט נאָך דעם דאָזיקן ווידוי פון טאַטן ווערן אַ ביסל אומעטיק, פלעגט ער זיין געצוואונגען זי צו טרייסטן:

— איך בין שוין לאַנג, לאַנג פון אייראָפּע.

די דאָזיקע דערקלערונג האָט דעמאָלסט אַמאַליען גרינגער געמאַכט און אַ צופרידנגעשטעלטע פלעגט זי פרעגן וועגן די געסט:

— זיי זיינען שוין אויך לאַנג פון אייראָפּע?...

— נאָ, מיין קינד. פאַראַן צווישן זיי אַזעלכע, וואָס זיינען ערשט אַ האַלב יאָר אין לאַנד... פיינע מענטשן.

— זיי זיינען אָבער „פּאָמי“, אמת פּאַ?

— „פּאָמי“! פאַרוואָס? דו ביסט אַ נאַר! זיי זיינען געלערנטע און האָבן אידעאַלן.

— פּאַ, וואָס איז דאָס אידעאַלן? — פלעגט אַמאַליע פרעגן ניט גאָר אָן שרעק...

— אידעאַלן... אידעאַלן — פלעגט ד״ר וואָלפזאָן אָנהייבן שטאַמלען און ניט וויסן, ווי אַזוי דער 12יאָריקער טעכטערל זיינער צו דערקלערן אַזאַ איינפאַך וואָרט און ער האָט עס געמוזט אָפּלייגן אויף אַ צווייטן מאָל, אַז זי וועט ענדיקן פּאַבליקסקול.

אָבער אַז זי האָט געענדיקט פּאַבליקסקול, האָט זי שוין ניט געפרעגט, „וואָס איז דאָס אידעאַלן“? ערשטנס האָט זי זיך געלערנט דאַן „דענסינג“, צווייטנס האָט זי זיך צוגעגרייט צו האַיסקול און האָט שוין געטרוימט וועגן אַ לענגערער פרעסקע און צו איבער-

ביטן דעם באָטשיקל פֿון פּאָבליסקול אויף אַ באָי פֿון האַיסקול. אין דער זעלבער צייט האָט זי אָנגעהויבן צו באַמערקן, אַז צווישן די געסט, וואָס קומען אַריין צום טאַטן, זיינען דאָ אַ פּאָר באָיעס אויך. מיט איינעם פֿון זיי האָט זי זיך פֿאַראינטערעסירט. כאָטש ער איז געווען אַ „פּאָמי“, ווי די איבעריקע, האָט זי דאָך צווישן די פֿיל הויכע פּראַזן, וואָס ער פֿלעגט שיטן מיט פֿייער און עקסטאַז, איינִיקע פֿאַרשטאַנען און זי פֿלעגט זיך אַמאָל צוזעצן גאָר נאָענט און אָנהערן זיך וועגן דעם, וואָס די מענטשן ריידן, און פֿלעגט זיך וואונדערן, פֿאַרוואָס זיי היצן זיך אַזוי... האָט זי איינמאָל געפֿרעגט דעם פּאַ וועגן דעם דאָזיקן יונגמאַן, וועלכער היצט זיך מער ווי אַלע. דער פּאַ האָט איר פֿאָרגעשטעלט האַלב אין ערנסט און האַלב אין שפּאַס. זיין נאָמען האָט זי דייטלעך ניט געקאָנט באַנעמען. ער האָט זיך געענדיקט אויף „סקי“ און זי האָט איר געוואָלט איבערבריגן, האָט זי זיך געשעמט צו איר זיך ווענדן אָן אַ נאָמען.

אַזוי זיינען פֿאַרגאַנגען נאָך עטלעכע יאָר. אַמאַליע האָט געענדיקט האַיסקול און האָט שוין געטראָגן קליידער ווי אַ דערוואַקסן מיידל. וואָס איז אַזוינס אידעאַלן האָט זי שוין געוואוסט אַליין, אָבער זי האָט נאָך קיין אידעאַל ניט געהאַט. געצויגן האָט איר שוין אָבער יאָ צו אַ וועלכן עס איז אידעאַל.

— פּאַ, דו האָסט דאָך אַזוי פֿיל אידעאַלן? — האָט זי זיך פּיעשטשענדיק איין מאָל געווענדט צו ד״ר וואָלפֿזאָן — גיב מיר עפּעס אַ שטיקעלע אידעאַל. עס איז מיר אומעטיק...

ד״ר וואָלפֿזאָן, וואָס האָט שוין באַקומען פֿיל גרויע האָר אין קאָפּ און די שלייפֿן זיינען שוין אינגאַנצן זילבערנע געווען, האָט אַ ביטערן שמייכל געטאָן און געענטפֿערט:

— איך האָב שוין אויך באַלד קיין אידעאַל ניט... איך בין שוין דאָ דרייסיק יאָר אין לאַנד, שוין צייט צו פֿאַרלירן זיי.

האָט זיך אַמאַליע אָנגעהויבן אויפֿמערקזאַמער צוהערן צו די שמועסן, וואָס קומען פֿאָר אין פֿאָטערס הויז. אַמאָל האָט זיך איר געוואָלט אַריינוואַרפֿן אַ וואָרט, אָבער אַזוי ווי די שמועסן זיינען געפֿירט געוואָרן אין יידיש, האָט זי ניט געוואָלט מיט איר ענגליש אַריינטראָגן אַ דיסאָנאַנס. זאָגן איר מיינונג אויך אין יידיש, האָט

זי מורא געהאַט, מען זאָל נאָר ניט לאַכן פון איר „אויסשפּראַכע“, און זי האָט געשוויגן, מאַכנדיק אויף די געסט דעם איינדרוק פון אַן אַנטוויקלט אַמעריקאַנער מיידל.

* * *

איינמאָל האָט ד״ר וואָלפזאָן באַמערקט, ווי אַמאַליע איז שוין אַ לאַנגע צייט אין ערגעץ ניט געווען. זי האָט זיך געלאַנגווייליקט און געקלאָגט אויף קאָפּ־שמערצן.

— פאַרוואָס גייסטו אין ערגעץ ניט, מיין טאָכטער? — האָט ער איר געפרעגט מיט אָנטייל.

— איך האָב ניט וואוהין — האָט זי געשמייכלט.

— וואָס הייסט, וואו זיינען דיינע אַלע „אַמעריקאַנער“ באַקאַנטע — האָט זיך דער ד״ר געוואונדערט.

— עס איז מיר מיט זיי ניט אינטערעסאַנט, פּאַ — האָט זי זי פאַרשעמט זיך ענדלעך מודה געווען. — נאָך די אַלע געשפּרעכן, וואָס איך האָב זיך אָנגעהערט פון דיינע געסט, קען איך מיט „מיינע“ גאָרניט ריידן, און דאָס, וואָס זיי ריידן, איז אַזוי וויט פון מיר... פּאַ — האָט זי נאָך אַ קורצער ווײַלע זיך געווענדט צו אים מיט אַ שמייכל — האָסט מיך שלעכט דערצויגן. דיינע באַקאַנטע, ווי פרעמד זיי זיינען מיר, האָב איך דאָך עפּעס פון זיי גענאַשט. אינגאַנצן זיינען זיי ניט לויט מיין געשמאַק. יענע ווידער זיינען פאַר מיר צו טעמפּ און ניט אַנטוויקלט. עס איז מיר באמת אומעטיק.

דער פאָטער האָט געשוויגן און געטראַכט, ווי אַזוי זיין אַמאַליען פאַרבינדן נעענטער מיט זיין געזעלשאַפט.

אין דער זעלבער צייט האָט אַמאַליע זיך באַקענט מיט אַן אַמעריקאַנער באָי. האָבנדיק אַלע פרייהייטן ביי אירע עלטערן, פלעגט זי אים אַמאָל ברענגען צו זיך אַהיים.

דער פאָטער האָט אים פאָרגעשטעלט פאַר די געסט פון די פאַרשיידענע „איסטן“. מען האָט אים גענומען אויפן פאַרהער. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז כאָטש ער איז שוין אַ פּאַרטיקער אינזשעניער, איז ער דאָך אין די העכערע פראַגן אַ גרויסער עם־

האָריץ. די איירָאָפּעיִשע געסט האָבן געשמייכלט און זיך געוואונדערט, וואָס צו ד״ר וואָלפזאָן אין הויז האָבן אָנגעהויבן צו קומען אַזוינע מינים בּרואים.

האָט אַמאַליע אים אַוועקגעלאָזן און אויסגעקליבן אַ בּאָי פון איר טאַטנס געסט און אים גענומען צו אירע בּאַקאַנטע, האָט זי דאָס געהאַט פון אים בּזיונות. גערעדט האָט ער ניט אַנדערש ווי יידיש און פאַר דער גאַנצער צייט האָט ער אפשר איין מאָל געזאָגט „עקסקיוז מי!"

איין חברטע האָט איר אַיינגערוימט אין אויער:

— וואו האָסטו גענומען דעם דאָזיקן „קאַיק"?

און אַזוי האָט זיך אַמאַליע געוואָרפן מיט אירע בּאָיעס. דאָ איז זי געגאַנגען מיט אַ „היימישן", דאָ מיט אַן אַמעריקאַנער און פון בּיידערליי מינים האָט זי געהאַט אויסצושטיין בּזיונות. פון דעם היימישן האָבן געלאַכט די אַמעריקאַנער און פון דעם אַמעריקאַנער האָבן געלאַכט די היימישע.

כאָטש בּלייב אויפן גאַנצן לעבן איינע אַליין!...

דער פֿאַרליבטער שדכן

ווי אַ פֿרעמדער האָט זיך באָריס אַרומגעדרייט צווישן די מיידלעך אויף דער וועראַנדע פֿון דעם „זומער־הויז“ אין די בערג, וואו ער איז געקומען אָפּרוען זיך אַ פּאָר וואָכן מיט זיין יונגער און שיינער ווייבל בעלאַ. אין דער אמתן זיינען אָבער דער גרעסטער טייל פֿון די מיידלעך געווען זיינע גוטע באַקאַנטע. מיט אַ יאָר צוריק איז ער מיט זיי געווען נאָענט באַפֿריינדעט, גערופֿן זיי דאָס רוב מיט די ערשטע נעמען, און מיט אַ מאַנכער פֿון זיי געשפּילט זיך אין לייכטער, אומשולדיקער אָבער פֿאַרלאָקנדיקער ליבע. איצט זיינען זיי ווייטע, פֿון אַן אַנדער לאַנד און רייַדן גאָר אַן אַנדער שפּראַך. אמת, ער אַליין היט זיך אויס פֿון צו־נאָענטער פֿאַמיליאַריטעט אַפֿילו מיט מים פֿעני גאָלדשטיין — דאָס שיינע בלאָנדע מיידל, מיט וועלכער ער האָט זיך איצט געפֿונען אויפֿן זעלבן פּלאַץ, פֿלעגט ער ניט נאָר רופֿן בײַם ערשטן נאָמען, נאָר צייטנווייז זיך דערלויבן צו זאָגן איר „דו“, וואָס זי דאָט אָנגענומען גאַנץ נאַטירלעך, — אַפֿילו מיט איר האַלט ער זיך אָפֿיציעל, ער רופֿט זי נאָר „מיס“ גאָלדשטיין, און אויב ער רעדט שוין יאָ מיט איר אויס פֿון צייט צו צייט עטלעכע פֿראַזן, איז עס דאָך רוב וועגן וועטער.

דערלעבט יאָרן! — באָריס, דער פֿריילעכער, גייסטרייכער באָריס, וועלכער איז געווען אַן אומאויסשעפּלעכער קוואַל פֿון הומאָר אין דער געזעלשאַפֿט פֿון מיידלעך, רעדט גאָר איצט וועגן וועטער...

און בלויז דערפֿאַר, וואָס ער האָט דאָס יאָר חתונה געהאַט.

און אויף וועמען זאָל ער בייז זיין, ווייס ער אַליין ניט. זיין ווייבל, בעלאַ, איז אַ מאָדערנע, אַ ראַדיקאַלע, אַ באַלעזענע. זי פֿאַרשטייט גאַנץ גוט, אַז אויב אַ מענטש האָט חתונה געהאַט אַפֿילו

אוים דער ריינסטער ליבע, איז ער דאָך ניט פאַרקויפט מיט אַלע זיינע געפילן צו איר. אייפערזוכט איז בכלל אַן אַלט־אָפּגעלעבּ־טער געפיל.

נאַטירלעך ווייס זי אויך, אַז ער נייטיקט זיך ניט אין קיינע אַנדערע פרויען־געזעלשאַפטן. אָבער זי וואָלט, ווען יאָ, געוויס אים ניט געשטערט אין דעם, ווער רעדט שוין, אַז איר ליבע צו אים זאָל אָפּגעקילט ווערן דערפאַר — אַוודאי ניט...

— באָריס, דו ביסט פריי אין אַלע דיינע געפילן און סימפּאַטיען — באַמערקט זי אים אַמאָל, ווען ער ווערט דאָ, ווי איר דאַכט זיך, אומעטיק.

דאַן מוז באָריס איר דערקלערן, ווי אַזוי זי קען אים ניט. אויסער איר, בעלען, האָט פאַר אים קיין פרוי קיין אינטערעס ניט אַלס פרוי. אַלס מענטש — אפשר יאָ.

— נו, קענסט זיך האַלטן מיט זיי פריי אַלס מענטש... איך, באָריס, שטער דיך ניט, ווייסט דאָך...

און זי גייט מיט אים אַראָפּ אויף דער וועראַנדע.

* * *

אויף דער וועראַנדע זיצט פּעני אויף אַ וויגשטול און וויגט זיך נאַכלעסיק. קענטיק, זי וואַרט אויף עמעצן. אַז עס באַווייזט זיך באָריס מיט בעלען, איגנאָרירט זי באָריסן אינגאַנצן. נאָר צו בעלען ווענדט זי זיך יאָ. עס פאַרבינדט זיך אַ געשפּרעך וועגן דעם שטאָף פון בעלעס קלייד.

באָריסן לאַנגווייליקט פון געשפּרעך. ער קוקט, ווי פּעני וויגט זיך לאַנגזאַם אויפן שטול. און זי זאָל כאָטש אויף אים אַ בליק טאָן! ער איז באַליידיקט!

דערווייל דערמאָנט זיך בעלאַ, אַז זי האָט עפּעס צו טאָן אין צימער. זי פאַרלאָזט דעם פּלאַץ און פאַרשווינדט. פּעני בלייבט אַליין אויג אויף אויג מיט באָריסן.

אַ לאַנגע פּויזע. פּעני צעגענעצט זיך.

— אַייך איז דאָ לאַנגווייליק, מיס גאָלדשטיין?

— יאָ... אַ ביסעלע...

— אַך, פֿאַראַיאָרן האָט ער זי אַזוי אַמוזירט.

ער וויל געפֿינען דעם פֿאַראַיאָריקן טאָן, ער וויל זי רופֿן פּעני. ער געפֿינט אָבער ניט קיין מוט. בעלאַ קען נאָך באַלד אַראָפּ. נאַטירלעך וועט איר ניט אַרן, ווי אַזוי ער רופֿט דאָס מיידל, צי מיס גאָלדשטיין, צי פּעני... דאָך איז בעסער, אַז ניט. און בשעת ער מאַכט פּלענער, ווי אַזוי צו באַהאַנדלען איצט פּעניִן, וועלכע דינט אים אַלס ליכטיקע ערינערונג פֿון זיינע „פֿרייע טעג", באַווייזט זיך פּלוצים אַראָנסאָן, איינער פֿון די דריי יונגעלייט, בחורים, וואָס געפֿינען זיך אין דעם פּלאַץ.

אַראָנסאָן איז באַקאַנט פֿאַר אַ לעבעדיקן יונג, האַלט זיך לוס־טיק, ווי אַ דאָן־זשואַן, און מען פֿאַרגינט אים אַלע זיינע פֿרייע באַנעמונגען.

לעבן פּעניִן איז דאָ אַ ליידיקער שטול. אַראָנסאָן זעצט זיך אַנידער אויף אים. רוקט אים צו נעענטער, נעענטער צו פּעניִן. ער זיצט שוין ווי צוגעקלעפּט צו איר.

פּעני פּראָטעסטירט ניט. פֿאַרקערט, זי פֿילט זיך דערפֿון אויפֿגעמונטערט. זי פֿאַרלייגט אַ פֿוס אויף אַ פֿוס, אויך מעשה וואויל־מיידלעריש, און אַראַנק דעם הענגט איר פֿיין פֿאָרמירט פֿיסל ווי אויף אַן אויסשטעלונג.

באָריס איז פֿאַרכאַפּט פֿון דער שיינער פֿאָרם פֿון איר פֿוס.

ער דערשטיקט אָבער אין זיך דאָס געפֿיל און פֿאַרקוקט זיך אויף אַ בוים, וואָס שטייט אַנטקעגן אים. דערווייל איז שוין אַראָנ־סאָנס קאָפּ אויף פּעניס אַקסל, זיין לינקע האַנט שפּילט זיך מיט אַ קוטאַס פֿון איר בלוזע, די רעכטע האַנט בלאָנדזשעט אַרום האַלז...

באָריס צינדט זיך אָן. אָט אַזוי דערלויבט מען זיך עס, אַז מען איז פֿריי. אַ מענטש דאַרף זיין פֿריי — באַשליסט ער פֿעסט.

נאָר ער האָט זיך פֿאַרבונדן. אַך, ווען ער קען דערקלערן דער וועלט, ווי אַזוי פֿרייהייט איז גוט, וואָלט, דאַכט זיך, קיינער ניט חתונה געהאַט.

און פּלוצים באַפֿאַלט אים אַ כּעס, וואָס ער איז ניט פֿריי, וואָס אָט דער אַראָנסאָן פֿלירטעוועט מיט אַלע מיידלעך. אַבסאָלוט

די מיידלעך, איבערהויפּט פּעניז. וואָס הייסט! — איז דען פּעני סתם אַ מיידל, וועלכע מען קען אַזוי לייכטזיניק באַהאַנדלען?

און ער פאַרגעסט אָן זיין פּריוואַט־טעאַריע און רופט אויס:

— פריינד אַראָנסאָן, איך האָב אייך געוואָלט עפּעס פרעגן...

מיט פאַרגעניגן — ענטפערט אַראָנסאָן, און הייבט ניט אויף זיינע בליקן אַפילו. ער איז פאַרשפּילט מיט פּענים קוטאַסל פון דער בלוזע.

— האָט איר דען ליב פּעניז?

אַראָנסאָן האָט אָפּגעלאָזט דאָס קוטאַסל און פאַרווירט גע־פרעגט:

— ליב... וואָס הייסט ליב?...

פּעני האָט זיך אויך דערוואַכט און זיך פאַראינטערעסירט אין געשפּרעך.

— איך מיין, צי זייט איר אַזוי פאַרליבט, אַז איר וואָלט מיט איר חתונה געהאַט?...

— הם... איך האָב וועגן דעם גאָרניט געטראַכט.

— אָט דאָס איז דאָס, וואָס איר טראַכט ניט... — און באַ־רים איז אַריינגעפאַלן אין אַ מוסר־טאָן, — מען דאַרף יאָ טראַכטן, און אויב מען דערלויבט זיך אַזוינע פריידהייטן...

— איז וואָס? — האָט אַראָנסאָן אַ ביסל אָפּגערוקט זיין שטול פון פּענים.

— דאַרף מען חתונה האָבן!...

פּעני האָט אַפּלאָדירט:

— איי, גוט! איי, גערעכט! — האָט זי אויסגעזונגען, — איר הערט, אַראָנסאָן?

באָרים איז קעגן זיין ווילן אַריין טיפער אין ערגסטן טאָן.

— יאָ, חתונה האָבן!... — האָט ער זיך צעשריען, ווי ער וואָלט געווען פּענים אַ ברודער, — פּעני איז ניט עפּעס אַזוי אַ מיידל...

— נו, אַראָנסאָן, וואָס זאָגט איר? — האָט פּעני בלומרשט געשמייכלט.

אַראָנסאָן האָט איר אַ גלעט געטאָן אויפן קאָפּ, פּאָרזיכטיק...
אָבער פעני האָט אים גראַציעז, דאָך גענוג שטרענג, אָפּגעשטויסן...

— ניין, אַראָנסאָן, דערווייל טאָר מען ניט, — האָט זי געדראָט מיט אַ פינגער.

אַראָנסאָן האָט זיך פאַרשעמט. דאָס ערשטע מאָל האָט ער זיך דערפילט אומבאַקוועם, אין אַ קאָמישער לאַגע, אין דער געזעלשאַפט פון אַ יונג מיידל.

עס איז אַראָפּ בעלאַ. זי האָט באַמערקט ביי באָריסן אויפן פּנים אַן אויסדרוק פון אויפרעגונג.

— האָסט זיך געקריגט מיט עמעצן? — האָט זי פריינדלעך געפרעגט.

— ניין, טייערע, — איך האָב בלויז אויסגעפירט אַ שידוך... — האָט ער געקוקט אַ צופרידענער.

— ווירקלעך? — האָט זיך בעלאַ פאַרוואונדערט און געפרייט, — וועמען מיט וועמען?

— מיך מיט אַראָנסאָנען! — האָט פעני אָנגעזאָגט.

— מזל־טוב! — האָט בעלאַ אויסגעזונגען.

און פעני מיט אַראָנסאָנען האָבן זיך איבערגעקוקט האַלב אין שפּאַס און האַלב אין ערנסט...

די צופרידענע

דודן איז די פּאָר צענדלינג דאָלאַר אַ וואָך, וואָס ער האָט פאַרדינט אַרבעטנדיק אין אָן אָפּיס, געווען קוים־קוים גענוג דורכצולעבן זיך אַ גאַנצע וואָך און פון צייט צו צייט קויפן אַ נייעם אָנצוג...

ווען ער האָט זיך באַקענט מיט דער שיינער גוידען, און זי איז אים שטאַרק געפעלן געוואָרן, האָט דוד געמוזט ווערן אַ גרויסער פאַרדינער.

אויב ער האָט קיין העכערונג אין אָפּיס ניט געקראָגן, האָט ער אָבער אַזוי אויסגערעכנט געלעבט, אַז דעם גרעסטן טייל פון דעם געהאַלט, וואָס ער האָט באַקומען, זאָל ער קענען אויסגעבן פאַר דער שיינער גוידען און מאַכן דעם ריכטיקן איינדרוק.

און באַקומענדיק שבת צוועלף אַ זייגער דאָס קליינע געהאַלט, האָט ער אָפּגעגנבעט דערפון בלויז אַ קליינע סומע פאַר דער גאַנצער וואָך, און דאָס איבעריקע האָט געדאַרפט אַוועקגיין אויף שבת אָוונט, ווען ער „נעמט אויס" גוידען.

גוידע, זעענדיק, ווי דוד צאָלט פאַר איר פון דער פולער האַנט, האָט זיך געפילט זייער גליקלעך. אָט דאָס איז איר אמתער אידעאַל פון אַ מאַן — אַ רייכער און ניט קיין קאַרגער.

לויט דודס וואַרפן זיך מיט געלט אין די שבת־צו־נאַכטן אין די אַמיזירונגס־פלעצער, וואו ער פלעגט זי „אויסנעמען", האָט גוידע נאָך אַ יונג מיידל, וואָס האָט שוין אַליין פאַרדינט 15 דאָלאַר אַ וואָך, אַרבעטנדיק אויך אין אַן אָפּיס, — זיך פאָרגעשטעלט, אַז דוד מוז באַקומען אַ זייער גרויס געהאַלט. פרעגן אים אָבער וויפיל, האָט איר ניט געפאַסט.

ווער רעדט, אַז דוד פּלעגט זיך אַמאָל אַזוי אַנטציקן פאַר גוידען און פאַרשווינדן אויך די אָפּגעגנבעטע פאָר דאָלאַר אויף אַ גאַנצער וואָך און אָפּפירן זי אַהיים אויף אַ „מאַשין", דאַן האָט שוין גוידע פאַר אים ווי מורא געקראָגן. ווער ווייס, ווי רייך ער איז.

מיינט אַזאַ רייכער יונגערמאַן ווירקלעך ערנסט מיט איר חתונה האָבן?

און דערפאַר, אַז דוד פלעגט איר אין אווטאָמאָביל אַרומנעמען און וועלן זי אַ קוש טאָן, האָט זי אָנפאַנגס ניט דערלויבט.

— פאַרוואָס, גוידע?...

— איך גלייב ניט אין אייער ליבע.

— אַך, גוידע, זעסטו דען ניט, ווי ליב איך האָב דיך!

און ערשט דאַן, ווען גוידע האָט אים טיף אין די אויגן אַריינגעקוקט און אַפילו אין דער טונקלקייט באַמערקט זיינע פלאַמענדיקע בליקן, האָט זי זיך ענדלעך אונטערגעגעבן.

אָבער דאָס האַרץ האָט דאָך אומרויק געקלאַפּט. טרעפט איר זיכער אַזאַ גליק?...

זיכער איז זי ערשט געוואָרן מיט דודן, ווען ער האָט זי געפרעגט מיט אַן ערנסטן טאָן, „ווען צו גיין אַרויסצונעמען לייסענס".

גוידע האָט אינגאַנצן געציטערט פאַר פרייד, און ווייבאַלד אַז זי איז שוין זיכער מיט אים, וויל זי נאָך זיך ניט פאַרבינדן.

— מיר האָבן נאָך צייט, דוד.

דודן איז אָבער שווער געוואָרן דער שפּיל אין „רייכקייט".

ער האָט זיך געוואָלט אָפּרוען.

גוידען האָט ער עס אָבער ניט אַנטדעקט, ווי ער וואָלט זי ניט געוואָלט דערשרעקן מיט אַמאָל, און ער האָט זיין אײַלן זיך איר דערקלערט מיט זיין שטאַרקער ליבע.

— גוידע, — האָט ער זי איינגערעדט, — עס איז שוין צייט. מיר וועלן נאָך דער חתונה האָבן אַנדערע פאַרגעניגנס.

און גוידע איז אַ גליקלעכע אַוועק מיט דודן אין סיטי־האָל.

יענעם טאָג האָבן זיי ביידע ניט געאַרבעט. איר האָט עס ניט געאַרט. פאַרקערט, עס קען זיין, אַז באַלד, באַלד וועט זי אינגאַנצן אויפהערן גיין אין אָפיס. אים אָבער האָט עס געפּייניקט. דער באָס וועט אים זיכער אָפּרעכענען פאַר אַ טאָג.

— וואָס ביסטו אומעטיק, דוד? האָסט חרטה? — האָט אים גוידע געפרעגט אַ גליקלעכע, זיצנדיק אין רעסטאָראַן ביים מי־טאָג, וואו ער האָט זיך נאָך אַלץ ניט אַרויסגעגעבן מיט זיין „אָרעמקייט“.

— אָ, ניין, ניין! — האָט דוד פייערלעך אויסגערופן, און אומ־קוקנדיק זיך אין אַלע זייטן, צי קיינער קוקט ניט צו זיין טישל, האָט ער זי אַרומגענומען און אַ קוש געטאָן.

גוידע, אַ גליקלעכע, אַ זיגרייכע, האָט זיך פעסטער געטוליעט צו דודן.

נאָך דער געזעצלעכער חתונה איז דוד געבליבן וואוינען אין זיין צימער, וואוהין ער האָט אַריינגעפירט גוידען.

— אייער כלה? — האָט די מיסעס געפרעגט.

— ניין, מיין ווייב.

גוידע האָט זיך אומגעקערט צום וואַנט, אַ פאַרשעמטע.

— אָ, אויב אַזוי, זייט איר ווילקאָמען, — האָט די מיסעס, שוין אַן עלטערע פרוי, מיט אַ גליקלעכן מוטערלעכן שמייכל געזאָגט, — ווען אָבער נעמט איר רומס?...

— רומס... רומס? זיכער... איך זוך שוין...

— נו, יאָ... — האָט די מיסעס גוטמוטיק גערעדט, — ביז מ'קריגט היינט רומס... איר קענט דערווייל דאָ וואוינען. אין אַ גוט לעבן איז אַלעמאָל געראַם. איבעריקנס איז דער צימער גענוג גרויס. נאָך אַ דאָלאַר אַ וואָך, און ביז וואָס ווען קענט איר דאָ וואוינען און וואוינען — האָט די מיסעס געענדיקט מיט אַ צווייִ־דייטיקן שמייכל.

דעם קומענדיקן שבת אָוונט האָט שוין דוד מורא געהאַט אויס־נעמען גוידען אין יענע פלעצער, וואו ער האָט זי אויסגענומען פריער. דאָס געהאַלט, וואָס ער האָט באַקומען, איבעריקנס מיט

אַ פינף דאָלאַר שוין מער, האָט ער געמוזט היטן אויף אַ גאַנצער וואָך.

— נו, וואוהין גייען מיר היינט אָוונט, — האָט גוידע חנעוו־דיק געפרעגט.

— היינט אָוונט... היינט אָוונט — האָט דוד געשטאַמלט, און ענדלעך, דרייסטער ווערנדיק, האָט ער זיך געווענדט צו איר — מוז מען דאָס גיין דווקא פאַרשווענדן דאָס געלט?...

— אַזוי, ביסט אַ קאַרגער, — האָט איס גוידע אָנגעקוקט ווי דערשראָקן.

—אַ קאַרגער? נאַרעלע! ווי קום איך צו אַ קאַרגן.

— וואָס דען? — האָט גוידע נאַיוו געפרעגט.

— איך מוז שוין זאָרגן פאַר אַ גאַנצער וואָך, — פאַרשטייסט.

גוידען איז עפּעס קלאָר געוואָרן.

זי האָט אָנפאַנגס אַ זיפץ געטאָן, באַלד אָבער איז זי געקומען צו זיך און אַרויפלייגנדיק די האַנט אויף דודס אַקסל, האָט זי ליבלעך געזאָגט:

— געוויס... צו וואָס גיין?... מיר וועלן בעסער אָפּשפּאָרן דאָס געלט און נעמען אַן אייגענע וואוינונג, און איך וועל פירן דאָס הויז. אָבער דו מוזט מיר זאָגן, דוד, וויפיל נעמסטו אַ וואָך?

דוד האָט זיין געהאַלט זיך אַליין פאַרטאָפּלט.

— אָ, אַזוי ווייניק... — האָט גוידע זיך חנעווריק פאַרקרימט,— אָבער עס מאַכט ניט אויס, מיר וועלן זיך אַן עצה געבן...

ערשט אין עטלעכע וואָכן אַרום, ווען זיי האָבן שוין געוואוינט אין אייגענע „רומס", איז גוידע דערגאַנגען זיין ריכטיקן געהאַלט...

זי איז שוין אָבער געווען אַזוי געניט אין איר ווירטשאַפט און הויז־פירונג, אַז עס האָט איר שוין ניט געאַרט.

— ניט געפערלעך, דוד, — האָט זי אים געטרייסט, — איך וועל דיר ווייזן אַ קונץ, אַז מיר וועלן נאָך קענען אָפּשפּאָרן, — האָט זי ענדלעך צוגעגעבן און אָנגעקוקט דודן מיט אַ שמייכל פון אַ זיגערין.

דער רייכער גענאָסע

באמת איז נאָחומזאָן געווען אַן אויפֿריכטיקער מענטש. ווען ער האָט גערעדט וועגן אַרבעטער און קאַפּיטאַליסטן און געשאָטן שוואַרצן מאָן אויף די קאַפּיטאַליסטן און די אַרבעטער האָט ער געוועקט צום קאַמף און זיי פֿאַרשפּראָכן די גליקלעכסטע צוקונפֿט — ווען ער האָט דאָס גערעדט ביי אַ טישל אין קאַפֿע, סיי ביי אַ פֿאַרזאַמלונג, האָט ער גערעדט מיטן גאַנצן האַרצן.

אָבער אין פּריוואַטן לעבן איז געווען עפּעס ניט גראַט מיט אים. אַליין אַן אייגנטימער פֿון אַ פֿאַבריק, וואו עס האָבן געאַרבעט ביי אַ פּאָר הונדערט מיידלעך, האָט ער געפֿילט, אַז זיינע טעאָריעס וועגן קאַפּיטאַל זיינען צו שאַרף... און בכלל, צו וואָס זאָל ער גיין אַזוי עקסטרעם... אמת, צו דער סאָציאַלער רעוואָלוציע איז נאָך ווייט, און אויב זי וועט אַפֿילו קומען גיכער, ווי ער מיינט, וועט ער שוין זיין אַזוי שטאַרק, אַז ער וועט זיך קענען אַן עצה געבן און ניט אונטערגיין, ווי די פּראָגראַם שטעלט פֿאָר. און דערצו ווייס ער, אַז דער קאַפּיטאַל קען פֿלוצלונג ניט אָפּגעשאַפֿט ווערן... ער פֿאַרשטייט „קאַפּיטאַל" מאַרקס בעסער פֿאַר די איבעריקע טעאָרעטיקער. אָבער דאָס האַלט ער בסוד... דאָס זאָגט ער ניט אַרויס אַפֿילו פֿאַר זיין נאָענטסטן מענטשן פֿון דער פּאַרטיי, כאָטש צייטנווייז ווילט זיך אים אַ גלאַנץ טאָן מיט אַזאַ אָריגינעלן געדאַנק... בלויז פֿאַר זיין ווייב, וועלכע איז דווקא אַ פֿרוי מיט אַ בורזשואַזער וועלט־אָנשויונג און האָט אַ שטאַרקע נייגונג צו קאַפּיטאַל ממש און גיט ווי איר מאַן נאָחומזאָן — צו „קאַפּיטאַל"־מאַרקס — פֿאַר זיין ווייב אַנטפּלעקט ער פֿון צייט צו צייט זיין טעאָריע...

— פֿאַרשטייסט, נשמה מיינע, ווען די סאָציאַלע רעוואָלוציע זאָל אַפֿילו קומען פֿאַר אונזער לעבן, איז נאָך אויך ניט, ווי זיי מיי־

נען... בײ מאַרקסן גופא איז דאָ אַזאַ שטעל, װעלכע זײ פאַרשטײען ניט...

— טאָ פאַרװאָס־זשע קלערסטו זײ ניט אױף?... — מוסרט אים דאָס װײב...

— צו װאָס, נאַרעלע... דעמאָלט װעלן זײ מיר באַקעמפן... פאַר אַ נײעם געדאַנק האָבן זײ מורא... און דערצו איז דאָס מײן סוד...

— װעט מען אונזער פאַבריק, זאָגסטו, ניט אַװעקנעמען? — פרעגט זי אים ענדלעך, קוקנדיק מיט צוטרוי אױף נאָחומזאָנען...

— קענסט שלאָפן רויק... — טרײסט ער איר מיט אַ גוטמוטיקן שמײכל.

— און טאָמער אַ שטרײק?... — זיפצט זי װידער...

— מילא... אַ שטרײק איז אַ שטרײק... דערצו האָב איך שױן קײן מיטל ניט... אָבער איך קען די פסיכאָלאָגיע פון די אַרבעטערינס... בײ מיר שטרײקט מען ניט... עפּעס בין איך דאָך װײערער אַ מענטש... אַ געגאָסע...

נאָך אַזאַ געשפּרעך מיט זײן װײב פילט זיך נאָחומזאָן אַ ביסעלע זינדיק. ער האָט איבערגעכאַפּט די מאָס... דער סאָציאַליסטישער געװיסן הײבט אים אָן אַ ביסעלע פּײניקן.

— פאַרװאָס זאָלסטו איר טאַקע ניט אױפקלערן? — זידלט ער זיך אַלײן — לעבסט שױן מיט איר אַזױ פיל יאָרן צוזאַמען.

ער צעזיפצט זיך פרום, גײט אַרײן אין זײן קאַבינעט און נעמט זיך לעזן די סאָציאַליסטישע מאָנאַטשריפט...

דאָרט געפינט ער אַ נײעם אַרטיקל פון קאַוטסקי... ער לעזט אים בכּובֿד־ראש... בײ שװערע שטעלן שאָקלט ער זיך צו, װי ייִנגל־װײז בײ דער גמרא... דער אַרטיקל באַהאַנדלט טאַקע די סאָציאַלע רעװאָלוציע... אָבער קאַוטסקי אײלט זיך אױך ניט... ער האָט נאָך צו טאָן מיט רוסלאַנד, װעלכע איז אַן אַגראַר־לאַנד... כּינע שטײט אים אױך װי אַ בײן אין האַלז... דאָס אײנציקע לאַנד, װאָס איז יאָ רײף פאַר אַ סאָציאַליסטישער אָרדענונג, איז די שװײץ, האָט זי אָבער ניט קײן אינדוסטריע און זי מאַכט אַ לעבן פון די רײכע טוריסטן, הײסט עס, אַז טאָמער װעט...

מיט איין וואָרט, די שרעק פון נאָכומזאָנס ווייב איז לחלוטין אַן אומזיסטע... די פאַבריק וועט ניט נאָר זיין זייער אייגענער פאַרמעגן פאַרן לעבן, נאָר זי וועט נאָך איבערגיין אין די הענט פון זייגע קינדער...

* *
*

נאָכומזאָנס בוכהאַלטער איז אויך אַ סאָציאַליסט... זיי געהערן טאַקע ביידע צו איין אָרגאַניזאַציע... אַז זיי קומען זיך צונויף אויף אַ מיטינג, באַהאַנדלט אים נאָכומזאָן ווי אַ גענאָסע... דער בוכהאַלטער רויטלט זיך, פילט זיך עפּעס אומבאַקוועם און ענטפערט צוריק:

— מיסטער נאָכומזאָן...

— ניין, ניין... — כאַפּט זיך אָן נאָכומזאָן... — איך בין דאָ קיין מיסטער ניט... מיר זיינען קאַמעראַדן... גענאָסן... אָדער ווי אין אונזער אַלטער היים האָט עס געהייסן, טאָוואַרישטשי... כי—כי—כי! — צעלאַכט ער זיך... — שווער אויסצוריידן... איך בין שוין אַזוי ווייט פון דער היים.

ביי אַ געלט־זאַמלונג פאַר שטרייקן אָדער פאַר אַנדערע אַרבעטער־אָנגעלעגנהייטן רופט זיך נאָכומזאָן אויס מיט אַ באַדייטנדיקער סומע. אין זאַל, וואו די געלט־זאַמלונג קומט פאָר, ווערט אַ שטיקל גערודער: צוויי הונדערט דאָלאַר... אָ, אַ פיינער בייטראָג... ווער? נאָכומזאָן... גענאָסע נאָכומזאָן... ביי וואָס אַרבעט ער?...

— שוטה... — שיסט איינער אויס מיט אַ געלעכטער — ער איז דאָך אַליין אַ קאַפּיטאַליסט, אַ פאַבריקאַנט...

— הייסט עס, אַ רייכער גענאָסע...

— נו, שטייט דיר ניט אָן?... — כאַפּט זיך אָן אַ צווייטער.

— און זינגער?

— וועלכער זינגער? פון די ניי־מאַשינעס...

— ניין, זינגער פון דייטשלאַנד דער סאָציאַליסט... אַ מיליאָנער געווען...

עס רוקט זיך אונטער אַ קליין יידל, זעט אויס ווי אַ שניידער פון געבאָרן אָן:

— און בײַ מיר וועט איר עס ניט אַוועקנעמען — טענהט ער אין דער שטיל אין אַ קופּקעלע ... — איך האָב ניט ליב קיין רייכע גענאָסן...

די שטימונג ווערט נערוועז. נאָכומזאָן מערקט עס. כאָטש די געשפּרעכן קומען פאָר אין דער שטיל, אָבער עפּעס פילט ער, אַז דער עולם רוקט זיך אָפּ פון אים... ער האָט זיך טאַקע צו פיל אַרויסגעכאַפּט. ווען ער גיט אַ פינפערל, וואָלט געווען איבער גענוג און ער וואָלט זיין זייערער אַ מענטש... צוויי הונדערט דאָלאַר איז טאַקע אַ באַליידיקונג פאַר זיי...

און דעם גאַנצן אָוונט פילט ער זיך, ווי אַן איבעריקער, ווי איי־נער, וואָס פּלאָנטערט זיך אונטער די פיס...

ער זוכט זיין בוכהאַלטער, אָבער יענער איז גרייט צו גיין:

—וואָס אײַלט איר זיך, גענאָסע?

איך דאַרף מאָרגן פרי אויפשטיין, מיסטער נאָכומזאָן... שמייכלט דער בוכהאַלטער...

נאָכומזאָן גיט עפּעס אַ מורמל און גייט אַרויס פון דער פאַר־זאַמלונג איינער אַליין...

דער מוטיקער ענטפֿער

.1

אין דעם „טרייד“, וואו בעסי און קידי — צוויי יונגע, שוואַרצהנעוודיקע מיידלעך פֿון מיטעלער וואוקס, מיט גראַציעזע פֿיגורלעך האָבן געאַרבעט ביי שווערע באַדינגונגען אַ פּאָר יאָר — איז ענדלעך אויסגעבראָכן אַ שטרייק. אַז דער שטרייק האָט זיך פֿאַרצויגן, זיינען זיי באַשטימט געוואָרן פֿון דעם שטרייק־קאָמיטעט, אין וועלכן זיי האָבן אָנטייל גענומען, צו גיין זאַמלען געלט פֿאַר די שטרייקערינס.

די באַשטימונג האָבן זיי אָנגענומען מיט גרויס איבערגעגעבנקייט. ביידע לאַנדסמיידלעך, זיינען זיי נאָך אין זייער שטעטל אַמאָל אַרומגעגאַנגען זאַמלען געלט פֿאַר שטרייקער. נאַטירלעך, אין דער היים האָט דעמאָלסט ניט יעדערער געטאָרט וויסן, אַז דאָס איז פֿאַר שטרייקער. דאָרט האָבן זיי געשפּילט די ראָלע פֿון צוויי „גבאיטעס“, וואָס קלייבן נדבות פֿאַר אַן „אָרעמער פֿאַמיליע“. אָבער דאָ האָבן זיי פֿראַנק און פֿריי אַרויסגעזאָגט דעם צוועק פֿון זייער זאַמלען. איבעריקנס, איז דאָס זאָגן געוואָרן אַן איבעריקע זאַך: אויף זייערע אָרעמס איז געווען אָנגעהאָנגען צו רויטע בענדעלעך מיט דער אויפֿשריפֿט: „פֿאַר די שטרייקערינס...“ די זעלבע אויפֿשריפֿט איז אויך געווען אויף דער פֿאַפּירענער פּושקע, אין וועלכער די צושטייערונגען זיינען אַריינגעוואָרפֿן געוואָרן...

די זאַמלונג איז צוגעגאַנגען מיט ערפֿאָלג. דער שטרייק איז שוין געווען אַ ביסל פּאָפּולער אַדאַנק דער פּרעסע, וואָס האָט פֿון אים, אַלס שטרייק פֿון פֿרויען, געמאַכט אַ סענסאַציע. דערצו האָבן שוין מיט צוויי טעג צוריק אַ טויזנט מיידלעך־שטרייקערינס געמאַרשירט מיט רויטע פֿאָנען, אויף וועלכע עס זיינען געווען אויפֿ־

געשריבן דרייסטע און פולע פאָדערונגען. דער דאָזיקער מאַרש האָט פאַרנומען עטלעכע גאַסן און האָט געמאַכט אויף פיל פאַרבייגייער אַן אײַנגענעמען אײַנדרוק. יונגעלייט, לײַדיקגייערס האָבן לאַנג דעם דאָזיקן מאַרש נאָכגעפאָלגט מיט אַפּעטיטלעכע בליקן, און בחורים, וואָס האָבן אַליין געפילט דעם טעם פון אַ שטרייק, האָבן מיט אַ פרומער כוונה זיך אָנגעשלאָסן אָן מאַרש און האָבן מיט מאַנכע פון די געשלאָסענע רייען געשלאָסן באַקאַנטשאַפט... אויך די פרעסע, אַפילו די קאַפּיטאַליסטישע, האָט דעם דאָזיקן מאַרש געשענקט גרויס אויפמערקזאַמקייט. די סאָציאַליסטישע צייטונג האָט אָבער מיט דעם דאָזיקן מאַרש פאַרנומען גאַנצע פיר שפּאַלטן, און אין יענעם טאָג איז אין דער צייטונג ניט אַרײַן ניט די שטענדיקע סקיצע און ניט דער געוויינלעכער פעליעטאָן; אויך איז אַרויסגעפאַלן פון יענעם נומער די נײַס וועגן אַ פּאָר גטן אין די הויכע פענסטער...

זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז נאָך אַזאַ מאַרש און נאָך אַזאַ באַשרײַבונג איז בעסין מיט קיידין אָנגעקומען די זאַמלונג זייער לײַכט. וועגן פענים איז אָפּגערעדט: די דאָזיקע קליינע מטבעלעך זײַנען געפלויגן אין דער פּאַפּירענער פּושקע ווי דורך כּישוף... נאָר אַפילו ניקלס זײַנען אויך געוואָרפן געוואָרן מיט גרויס פרייד. אין איין קאַפע, וואו עס זיצן יונגע ליטעראַטן און יוניאָן-פירער, וואָס זײַנען אַלע מאָל יונג, האָבן די צוויי לאַנדס-מיידלעך געמאַכט אַ מטמון מיט גאָלד... איין ליטעראַט, וואָס האָט געהאַט אַ שם פאַר אַ שטיקל דאָן-זשואַן און וואָס אין אמתן האָט ער בלויז געליבט די פּאָעזיע פון די יידישע טעכטער, האָט אַרײַנגעוואָרפן אין פּושקע אַ גאַנצן קוואָדער און האָט אויסער דער גרויסער „נדבה" געשענקט אייניקע ליבלעכע און פרײַנדלעכע בליקן פריער בעסין, נאָכדעם קיידין. עס איז געווען קענטיק, אַז ער האָט אַ פּראָבלעם.

.2

פאַרנאַכט האָבן זיך די צוויי זאַמלערינס אָפּגעשטעלט בײַ אַ סטאַציע אין אַ רײַכערער געגנט, צו אויספּאַסן דעם רײַכערן קלאַס מענטשן, וועלכע פאָרן פון די אָפיסעס.

פון סטאַציע איז אַראָפּ אַ הויך און פעסט געבויטער מאַן מיט ברייטע פּלייצעס, אויף זיין קאָפּ איז געזעסן אַ שטייפער בייער הוט. דער רייכער מאַנטל איז ביי דעם מאַן געווען פונאַנדערגעשפּליעט און עס האָט זיך אַרויסגעזען זיין דיקע גאָלדענע קייט. אין ברייטן זיי־דענעם קראַוואַט האָט געפינקלט אַ גאָלדענע פען...

די צוויי מיידלעך האָבן אים פלינק באַטראַכט, נאָכדעם האָבן זיי זיך ביידע איבערגעקוקט, ווי זיי וואָלטן זיך געהאַלטן שטומערהייט אַן עצה, אָפּשטעלן אים, צי ניט; אָבער אַזוי ווי דער דאָזיקער מאַן האָט שוין געהאַלטן ביים אַוועקגיין, איז בעסי מוטיק געוואָרן אין האָט אים ווי צעטומלטערהייט אַ צי געטאָן ביים אַרבל און האָט אויסגעפּראַלט:

— מיסטער, גיט עפּעס צושטייער אויפן שטרייק.

דער מאַן האָט זיך אָפּגעשטעלט, באַטראַכט זיי מיט אַ צוויי־דייטיקן שמייכל, געפרעגט דעם „טרייד“ פון די שטרייקערינס, און דערהערנדיק דעם נאָמען פון טרייד, איז זיין שמייכל נאָך דייטלעכער געוואָרן, און ער האָט זיך פריינדלעך אָנגערופן:

— יאָ.. עס איז מיר באַקאַנט.. אַ שווערער טרייד... וואָס פאָדערן זיי אייגנטלעך?

בעסי און קיידי, שטאַרק אַנטציקט פון דעם אָנטייל, וואָס דער דאָזיקער מאַן נעמט אין דעם שטרייק פון זייערע שוועסטער, האָבן פאַר אים איינע נאָך די אַנדערע אויסגעשאָטן די גאַנצע טעאָריע און פּראַקטיק פון דעם דאָזיקן שטרייק.

דער מאַן איז אָבער געווען לויט בעסיס און קיידיס מיינונג אַ שטאַרקער אַרבעטער־פריינד און ער האָט זיך נאָך ניט באַנוגנט. ער האָט זיך אויך שטאַרק פאַראינטערעסירט מיט דער טאַקטיק.

— איך בעט אייך, קינדערלעך — איז ער אַלץ ווייכער און זאַנפטער געוואָרן — ווי לאַנג רעכנט איר צו שטיין אין שטרייק?

— ביז מיר וועלן אויסקעמפן אַלע אונזערע פאָדערונגען! — האָט בעסי מיט אַ פייער אין די שוואַרצע אויגן אויסגערופן.

— ביז וואַנען מיר וועלן די באָסעס איינמידן! — האָט קיידי פון איר זייט מיט נאָך מער פייער צוגעגעבן.

— געַרעכט... געַרעכט... האָט דער מאַן פּאָטאַקעוועט ... — זיי זיינען דאָס ווערט, די באָסעס... זאָגט־זשע מיר, קינדער, זיינען אַלע שטרייקערינס אַזוי ווי איר באַגייסטערט?... איז ניטאָ קיין אומ־צופרידענע?...

— מיר שטייען פעסט אין די רייען — אַלע ווי איינע! — האָט בעסי באַשטעטיקט מיט אַ פּסוק פון אַ היימישער פּראָקלאַמאַציע.

— מיר שטייען אין רייען און פעסט ווי אַ וואַנט! — האָט קיידי פון איר זייט דעקלאַמירט אַ גאַנצע צייל פון אַ קאַמפּס־ליד...

דער מאַן האָט אַ שמייכל געטאָן נאָך ברייטער, אַ קניטש געטאָן דעם שטערן און געמורמלט:

— שיין... שיין... זייער שיין! עס געפעלט מיר!...

און ביי די ווערטער האָט ער אַרויסגענומען אַ פינף־דאָלאַר־שטיק און עס אייגנהענטיק אַריינגעלייגט אין פּושקע.

— ווער קאָן דאָס זיין? — האָט בעסי, אינגאַנצן שטראַלנדיק פאַר גליק, אויסגעשטעלט די אויגן, ווען ער איז אַוועק.

— איך רעכן, אַ געוועזענער אַרבעטער, וואָס איז רייך געוואָרן — האָט קיידי משער געווען.

— אַ פיינער מאַן! — האָט בעסי גערימט...

— זעט זיך אָן זיין אַן איידעלער! — האָט קיידי איר מיינונג אַרויסגעזאָגט...

.3

דער מאַן אָבער האָט שוין די געזיכטער פון די צוויי מיידלעך פאַרגעסן. ער האָט זיך פאַרקערעוועט אין אַ זייטיקער גאַס און אַרומגעטראַכט זייערע ווערטער.

— מיר שטייען ווי אַ וואַנט!... „יאָ, — האָט ער געמורמלט,— עס וועט זיין שווער זיי בייצוקומען“.

ער איז ענדלעך צוגעקומען צו אַ פּריוואַט הויז, וואו אייניקע באָסעס פון זעלבן „טרייד“ האָבן געהאַט זייערע אַ קליינע זיצונג.

נאָך אַ קורצער באַגריסונג האָט אים דער פאָרזיצער געפרעגט:

— נו, מר. מילער, וואָס הערט מען עפּעס וועגן שטרייק?

— אָ, איך האָב איצט בײַ צוויי שטרײַקערינס פיל דערפֿאַרן! — האָט דער הער מילער ווי פֿאַרוואָלקנט געענטפֿערט — עס האָט מיר געקאָסט פֿינף דאָלאַר. גיט טאַקע מיר דעם פֿינפֿערל, מר. סעקרעטאַר, און שטעלט עס צו צו די שטרײַק־הוצאות.

הער מילער האָט געקראָגן אַ פֿינפֿערל, זײַן פּנים אָבער האָט זיך נאָך מער פֿאַרוואָלקנט... און די ווערטער פֿון די צוויי שטרײַקערינס בעסי און קײַדי האָבן אים אָפּגעקלונגען אין די אויערן. און בײַ זײַן ערשטן וואָרט, וואָס ער האָט גענומען — האָט ער אָנגעהויבן:

— איר זאָלט וויסן, מײַנע דזשענטל־לײַט, אַז די שטרײַקערינס שטייען אין רייען און פֿעסט ווי אַ וואַנט...

און די באָסעס האָבן אַראָפּגעלאָזט, ווי פֿאַרשעמטע, די אויגן, און יעדער האָט אין דער שטיל אומעטיק צוגעזונגען:

— מיר שטייען אין די רייען און פֿעסט ווי אַ וואַנט...

טשוינג-גאָם

(דערציילונג פון אַ שאַפּ-מיידל)

איך האָב דעמאָלסט געאַרבעט אין אַ גרויסן שאַפּ. דער פאָרמאַן איז געווען אַפילו ניט קיין שלעכטער יונגערמאַן, אָבער ער איז דאָך געווען גענוג שטרענג צו אונז. עס איז אָבער געווען ניט זיין שולד. דער באָס, מיסטער קאָפּטשיק, אַ ליטווי-שער ייד, וואָס האָט זיך אויסגעגעבן פאַר אַ דייטש, אַ געוועזענער שניידער פון דער היים — דער באָס איז אייגנטלעך געווען אונזער פאָרמאַן. ער האָט די גאַנצע צייט פון דער אַרבעט אונז „געוואַטשט", און ווי קליין זיינען אייגעלעך זיינען ניט געווען, אַזוי פיל אָבער האָבן זיי געניששטערט, אויסגעקוקט און געשפּיאָנירט.

וועגן זינגען רעדט מען ניט. דאָס האָט מען זיכער ניט גע-טאָרט. אָבער די דאָזיקע גזרה האָט ניט אַלע מיידלעך אָנגערירט. בלויז איינציקע פון די „גרינהאָרנטעס", וואָס האָבן נאָך געהאַט פאַרב אין די בעקלעך און יוגנטפרייד אין ברוסט — פלעגן פון צייט צו צייט אָנהייבן צו זינגען אַ היימיש ליד. אָבער ווי נאָר דער באָס, מר. קאָפּטשיק, פלעגט די ערשטע קלאַנגען דערהערן, פלעגט ער צולויפן צו דער זינגערין און שטרענג פאַרבאָטן:

— דאָ איז ניט קיין טעאַטער... דאָ איז אַ שאַפּ... אין שאַפּ זינגט מען ניט...

אָבער אויך ריידן צווישן זיך האָט מען ניט געטאָרט, אויסער איבערוואַרפן זיך מיט אַ פּאָר ווערטער, וואָס איז גענוג צו דער אַרבעט. אָבער אויך די גזרה איז ניט געווען באַזונדער שווער צו פאַרטראָגן. סיי-ווי-סיי האָבן אַלע אַרבעטערינס, פון פאַרשיידענע שטעט און לענדער, ניט געהאַט קיין געמיינזאַמעס צווישן זיך, און עס איז ניט געווען פיל וואָס צו ריידן איינע מיט די אַנדערע.

אָבער דער טיפֿער אומעט, וואָס האָט בײַ דער אַרבעט געהערשט, איז געווען אומדערטרעגלעך, ווי די אַרבעט, צו וועלכער מיר זײַנען אַלע געווען געוווינט און מיט וועלכער מיר זײַנען שוין שלום געוואָרן... דער אומעט אָבער איז געוואַקסן פֿון טאָג צו טאָג, און האָט זיך געדאַכט, אַז מען קען אים זען, אָנטאַפּן: שווער און אומבאַוועגלעך איז ער געשטאַנען אין שאַפּ פֿון פֿרי ביז פֿאַרנאַכט, און ערשט, ווען מיר פֿלעגן זיך אָנהייבן פֿונאַנדערצוגיין, פֿלעגט ער אונדז באַגלייטן...

דער איינציקער אונטערהאַלט אונזערער איז געווען דאָס שענקעלע מיט די „טשוינג=גאַם“... דאָס דאָזיקע שענקעלע איז געווען פֿאַר אונדז ווי אַ לעבעדיקע זאַך. גייסט צו צו אים, וואַרפֿסט אַרײַן אין שפּאַלט אַ פּעני און ער וואַרפֿט גוטהאַרציק אַרויס אַ שטיקל „טשוינג=גאַם“.

געווען אַ וואויל שענקעלע... דאָס איינציקע, וואָס מיר האָבן אין שאַפּ ליב געהאַט, און צום איינציקן, צו וועלכן מיר, שאַפּ=מיידלעך, פֿלעגן זיך ווענדן אין מינוטן פֿון טיפֿן אומעט און פֿאַרחלשקייט...

האַלטנדיק דאָס שטיקל טשוינג=גאַם אין מויל און קייענדיק עס, פֿלעגט די אַרבעטער ווי לײַכטער ווערן. און אַזוי האָבן מיר בײַ דער אַרבעט אָנשטאָט זינגען און ריידן — געקייט...

די ווײַדזשעס אונזערע אין דעם דאָזיקן שאַפּ זײַנען געווען זייער קליינע. יעדע פּעני איז אונדז שווער אָנגעקומען. און דאָך האָבן מיר אויף טשוינג=גאַם „געספּענדעט“ יעדן טאָג צו עטלעכע סענט... עס איז בײַ אונדז געווען אַ מין שיכּרות. איבערהויפּט טאַקע דאָס שענקעלע, וועלכעס האָט אונדז אַזוי גערן אַרויסגעוואָרפֿן דאָס שטיקל טשוינג=גאַם — דאָס שענקעלע האָט פֿאַר אונדז געהאַט אַ באַזונדער חן...

אמת, דאָס שענקעלע האָט אויך אויבן אַ שפּיגעלע געהאַט, און פֿאַר דער זעלביקער פּעני פֿלעגט מען זיך שוין אויך אָפּשפּיגלען...

אָבער דער עיקר איז געווען דאָס שטיקל טשוינג=גאַם, וואָס בײַם אַרײַנלייגן עס אין מויל, האָט עס נאָך געהאַט אַ טעם, און באַלד

איז עס נאָר געוואָרן אַ מין גימנאַסטיק פאַר די ציין... אָבער אונז האָט עס צוגעגעבן כּוח און געדולד צו דער פּאַרמיאוסט גע-וואָרענער לאַנגווייליקער אַרבעט...

* *
*

איינמאָל זיינען מיר געקומען צו גיין אין שאַפּ און זיך גע-שטעלט צו דער אַרבעט; דער פרימאָרגן איז געווען אַ טריבער, דרויסן האָט געגאָסן אַ ניו-יאָרקער רעגן, אַ שמוציקער און אַ שנע-לער, ווי אויך דער ניו-יאָרקער הימל וואָלט „באָסעס" און פּאָרלייט געהאַט, וועלכע האָבן אים געיאָגט... אין שאַפּ איז געווען ליכ-טיק, אָבער אַ ליכט פון גאַז און עלעקטריע... דאָס דאָזיקע ליכט האָט זיך געלייגט אויף דער נשמה ווי שווערע וואָלקנס. מיר אַלע האָבן דאָס דאָזיקע ליכט מער פיינט געהאַט ווי די נאַכט... אין אַזאַ טאָג איז דאָס שענקעלע געווען אונזער איינציק טרייסט...

אַרבעט איך אָפּ אַזוי אַ שטונדע און לאָז מיך שנעל צו דעם שענקעלע מיט אַן אָנגעגרייטער פּעני... איך קוק מיך אום — ניטאָ דאָס שענקעלע...

אַ העפטיקער צאָרן האָט דורכגענומען מיין גאַנצן וועזן. ניט קענענ-דיק זיך באַהערשן, האָב איך הויך אויסגעשריען:

— וואו איז דאָס שענקעלע?

אַלע מיידלעך פון שאַפּ האָבן אַוועקגעלייגט די אַרבעט און צו-געלאָפן צו מיר...

— וואָס איז? וואָס איז?

— דאָס שענקעלע מיטן טשוינג-גאַם איז ניטאָ! — האָב איך ווייטער געשריען.

— אמת טאַקע, — האָבן איניקע באַמערקט.

עס איז אָנגעקומען דער באָס מיטן פאָרמאַן...

— וואָס איז דאָ, האַ? — איז דער באָס געבליבן איבערראַשט, אָנקוקנדיק די מיידלעך אין איין קרייז — פאַרוואָס אַרבעט מען ניט?...

— דאָס שענקעלע!... האָבן אַלע אויסגעדונערט ווי אין איין קול.

— הם... דעם שענקעלע... — האָט דער באָם האַלב=שמייכלענדיק אַרויסגעזייט דורך די ציין — דאָס שענקעלע האָב איך געהייסן אַרויסטראָגן... איר פֿלעגט צו פֿיל זיך מיט אים אָפּגעבן...

— אַהיים, מיידלעך! — האָבן זיך דערהערט אייניקע שטימען.

— אַהיים! אַהיים! — האָבן פֿיל אונטערגעהאַלטן.

און אין דעם שאַפּ האָט אויסגעבראָכן אַ שטרייק פֿאַר דעם שענקעלע מיטן טשוינג=גאָם...

אויף דאָס נײַ

געקומען אין אַמעריקע צו צוואַנציק יאָר, איז גרינשטיין אַריינגעפאַלן גלייך אין דעם סאַמע רויש פון דער אַרבעטער־באַוועגונג.

דאָ, אין ניו־יאָרק, האָט ער שוין געטראָפן פיל פון זיינע פריערדיקע חברים און חברטעס, מיט וועלכע ער האָט נאָך אַלס יינגל געקעמפט האַנט־אין־האַנט אין דער אַלטער היים. אין אַלגעמיין איז דער קאַמף אין דער נייער וועלט געווען ענלעך צו דעם קאַמף אין דער היים. אויב פרייהייט איז דאָ געווען מערער, וואָס אַפילו אַזאַ רעוואָלוציאָנער ווי גרינשטיין האָט עס ניט געקענט אָפּלייקענען, דערפאַר אָבער האָט דאָ די גלייכקייט שטאַרק צוגעהונקען. אויב דאָרטן אין דער היים איז דער באַלעבאָס געווען כמעט אַזוי אָרעם ווי דער פּועל אַליין, איז שוין אָבער דאָ דער „מאַנופעקטשורער“ געווען אַ מיליאָנער.

דערפאַר איז טאַקע דאָ דער קאַמף געווען ניט אַזוי טעאָרעטיש, ווי פּראַקטיש. האָט טאַקע דאָ דער קאַמף געהאַט ניט נאָר אַ גרויסן זין, נאָר אויך געבראַכט פּראַקטישע נוצן. נאָך יעדן שטרייק איז דער אַרבעטער, און מיט זיי אויך גרינשטיין, אַליין אַן אַרבעטער, אַרויס דער זיגער.

האָט זיך טאַקע גרינשטיין דאָ געפילט די ערשטע יאָרן, ווי אין דער היים. מיטינגען מיט פלאַם־פייערדיקע רעדעס, דעמאָנסטראַציעס מיט רויטע פאָנען, דרייסטע אויפשריפטן און נאָך דרייסטערע אויסרופן: נידער, און עס זאָל לעבן... קיינער האָט נאָך אַזוי שטאַרק און אַזוי פרום ניט אַפּלאָדירט די ענדע פון אַ רעדע, ווען עס איז געקומען צו דעם: „עס זאָל לעבן דער אַרבעטער־קלאַס!“ ווי גרינשטיין. האָט די רעדע אַליין געמעגט זיין ווי שוואַך

און ניט־איינדרוקספול, איז בלויז געווען געגוג די ענדע: „עס זאָל לעבן" — אַז גרינשטיין — צוזאַמען מיטן עולם — זאָל אויפוואַכן, זיך אָנצינדן און אַפּלאָדירן הילכיק מיט די לעצטע כוחות.

און אַפילו אין פּריוואַטן לעבן האָט גרינשטיין זיך געפירט און זיך געפילט ווי אַ קעמפער. אַלס בחור האָט ער געוואוינט ביי אַ פּאָר־פּאָלק, וואָס זיינען ביידע געווען פּאַרטיי־מענטשן, און אין די פרייע שטונדן, ווען ער האָט מיט זיי פאַרבראַכט, האָבן זיך די געשפּרעכן געוויקלט אַרום דער „אידעע", און סיי די צייטונג, וואָס ער האָט געלייענט, און סיי די ביכלעך האָבן פאַרמאָגט דעם רעוואָלוציאָנערן גייסט. אויף אַזאַ אופן האָט זיך גרינשטיין געפילט שטענדיק אין אַ געהויבענער, יום־טובדיקער שטימונג. זיין לעבן, וואָס איז אויסערלעך אָרעם געווען, איז אָבער אינערלעך געווען רייך און פילפאַרביק. דער קאַמף פאַרן אַרבעטער־קלאַס, פאַר אַ בעסערער אָרדענונג, האָט אים געגעבן פרייד און אָנגעפילט אים מיט אינהאַלט.

און ער האָט גאָרניט באַמערקט, ווי אַזוי די געוועזענע חברים זיינע ווערן ביסלעכווייז, ביסלעכווייז קעלטער און קעלטער סיי צו דער אידעע און סיי צו אים אַליין.

פלעגט זיך טרעפן, אַז ער פלעגט אָנהייבן ריידן די אַמאָליקע רייד מיט איין חבר, מיט אַ צווייטן און יענער האָט אים אַפילו ניט אָפּגעשלאָגן, ניט געאַמפּערט זיך... ער האָט אים בלויז אָנגעקוקט אַזוי פון דער זייט און, דאַכט זיך, ווי מיט אַ שמייכעלע, אַז גרינשטיין האָט געמוזט אַראָפּלאָזן די אויגן און זיך נעמען צו אַן אַנדער געשפּרעך...

ביז ער האָט זיך געכאַפּט, אַז יענער איז שוין מער ניט קיין אַרבעטער.

— אַזוי גאָר?... הייסט עס, איר האָט געוואָרפן די אַרבעט — איז וואָס טוט איר איצט?...

— איך האַלט אַ „סטענד"...

און אַ צווייטער, ווערט גרינשטיין געוואָר, איז גאָר אַליין אַ שטיקל „מאַנופעקטשורער" געוואָרן...

און אַ דריטער האָט געקראָגן אַן אַמט אין אַ טשאַריטי־אינסטי־טוציע...

און די פאַרזאַמלונגען אַליין זיינען אויך זעלטענער געוואָרן. פון די אָפענע מיטינגען איז שוין קיין זכר ניט געבליבן. סיידן פאַר די „עלעקשאָנס". אָבער די דרייסטע אויסדרוקן און דער רווישיקער „עס זאָל לעבן" הערן זיך שוין ניט. מען רעדט וועגן טרוקענע תכלית־זאַכן...

גרינשטיין איז אָבער דעם תכלית ניט אויסן געווען. ער האָט ליב געהאַט דעם קאַמף. ער האָט ליב געהאַט די הויכע רווישיקע אויסרופן, און דעם סוף פון דער רעדע:

„עס זאָל לעבן!..."

ער געדענקט שוין ניט די צייט, אַז אַ רעדנער זאָל אויסרופן: „עס זאָל לעבן דער אַרבעטער־קלאַס". דאָס ביסעלע פון זיינע נאָענטע חברים, וואָס זיינען נאָך געבליבן אין דער באַוועגונג, זיינען שוין אַליין קיין אַרבעטער ניט...

ער האָט געזוכט צו טרייסטן זיך מיט דער מאַטעריעלער לאַגע פון די אַרבעטער, מיט זייער ערפאָלג, מיט דער גרויסער צאָל מיט־גלידער פון אַלערליי אַרבעטער־פאַראיינען. נאָכגעגאַנגען דער „באַוועגונג" טריט ביי טריט, אָבער דאָס געפיל, אַז דאָס וואָס איז געווען, איז שוין ניטאָ מער, — האָט אים ניט פאַרלאָזן און געדריקט...

עפּעס איז אַלט געוואָרן און ער האָט מורא, אַז אַליין ווערט ער אויך אַלט.

ער האָט געזוכט שוין אין די קלענערע מיטינגען, וואָס זיינען נאָך פון צייט־צו־צייט פאָרגעקומען. רויקע, שטילע, און, דאַכט זיך, אומנייטיקע, בלויז צום אויסשלאָפן זיך...

ביז איינמאָל האָט איינער אויף אַזאַ מיטינג אַ וואָרט אַריינ־געוואָרפן.

אַ וואָרט פון אומצופרידנקייט.

אַ סך פון די פאַרזאַמלטע האָבן זיך געברוגזט, איבערגע־וואָרפן זיך מיט ווערטלעך. אַן עלטערער פירער האָט דעם רעדנער מיט חוזק אָנגערופן: אַ יונגער...

און געענדיקט האָט דער יונגער מיט די אַמאָליקע אויס־רופן: נידער מיט די אונטערדריקער — עס זאָל לעבן דער אַרבע־טער־קלאַס!...

אייניקע פון די פאַרזאַמלטע האָבן ווי דערוואַכט פון אַ חלום און שטאַרק אַפּלאָדירט.

גרינשטיין אַליין האָט זיך דערפילט, ווי אַמאָל אין די ערשטע יאָרן פון זיין קומען אַהער.

הייסט עס, אַז עס הייבט זיך אָן צוריק. ער האָט אָפּגעהיט דעם יונגן רעדנער, ווען ער איז אַרויס אין גאַס, אים נאָכגעגאַנגען און אים אָפּגעשטעלט:

— חבר, לאָזט מיר אייך דריקן די האַנט.

— איר זייט געווען אויפן מיטינג?

— יאָ...

דער יונגער האָט אים אויסגעצויגן די האַנט, אים אַריינגע־קוקט אין די אויגן און מיט פייער געזאָגט:

— מיר הייבן אָן אויף דאָס נײַ. קומט צו אונז.

אויף די מיטינגען, וואו גרינשטיין האָט אָנגעהויבן צו קומען, האָט ער קיין איינעם פון די אַמאָליקע חברים ניט געפונען. ער האָט זיך באַגעגנט מיט שטראַלנדיקע יונגע פּנימער און מיט לויכטנדיקע אויגן.

אַזוי האָבן אַמאָל אויסגעזען די חברים, פריער אין דער היים און נאָכדעם דאָ אין לאַנד.

גרינשטיינען איז געפעלן געוואָרן, וואָס ער איז דער איינצי־קער צווישן זיי, וואָס הייבט אָן דעם קאַמף אויף דאָס נײַ צוזאַמען מיט די יונגע, מיט די נייע. און מיטן אַמאָליקן גלויבן האָט ער זיך אַריינגעוואָרפן אין קאַמף, ווי אַ מיטל צו ווערן צוריק יונג...

דער אײנזאַמער

נאָכדעם, ווי דער יונגער פּאָעט מאָזעס האָט זיך אָפּגעדרוקט אין די ראַדיקאַלע צײַטשריפטן, וואָס זײַנען אין דער זעלבער צײַט געווען אויך מאָדערנע און וואָס זײַנען טאַקע אַרויסגעגעבן געוואָרן פֿון די ייִנגסטע פּאָעטישע גרופּן, האָט ער זיך דערפֿילט שוין גענוג רײַף, און ער האָט שוין אָנגעהויבן צו פֿאַרטראַכטן זיך וועגן אַ שײנהייט, וואָס ער זאָל מיט איר רײַץ און נאָמען מאַכן דעם געהעריקן אײַנדרוק אין דער פּאָעזיע פֿון די ייִנגסטע...

נאַטירלעך, האָט דאָס ניט געמײנט דווקא אַ מײדל פֿון דער ווירקלעכקייט. די ווירקלעכקייט האָט מאָזעס איגנאָרירט; פֿון דער רעאַלער וועלט האָט ער חוזק געמאַכט. דער גרעסטער צונעמעניש איז בײַ מאָזעסן געווען אַ "רעאַליסט"... אַז ער איז געוואָרן בייז אויף אַ יונגן קאָלעגע, האָט ער אים גערופֿן „רעאַליסט"... און דער קאָלעגע איז דערפֿאַר געוואָרן אויף אים ברוגז און אים אַ לאַנגע צײַט ניט געקאָנט פֿאַרגעבן אַזאַ באַליידיקונג — רעאַליסט....

די שײנהייט האָט געדאַרפֿט זײַן ניט פֿון דער אויסערלעכער, נאָר פֿון דער אינערלעכער וועלט און איר הויפּט־שײנקייט האָט געברויכט זײַן אין איר נאָמען.

די פּאָר שײנע נעמען, וואָס פּאַר אַזוינע שײנהייטן האָבן זיך געפּאַסט, האָבן זײַנע יונגע קאָלעגן שוין פֿאַרכאַפּט. דער יונגער פּאָעט זעליגסאָן, למשל, האָט זײַן האַרצנסגעליבטע אַ נאָמען געגעבן שעלאַבעלאַ... און זײַנע פֿערזן וועגן איר האָבן טאַקע געקלונגען זייער דערהויבן:

„אָ, שעלאַבעלאַ!
אין דײַנע ווײַסע פֿינגער
שטראָמען ימים פֿאַרלאַנגען..."

זיין צווייטער קאַלעגע זינגער, למשל, מיט אַ יאָר עלטער פון אים, האָט פאַר זיין „שיינהייט" געקראָגן אַ נאָמען שוין ניט אַזאַ קלינגענדיקן, אָבער אויך אַ געניג רייצנדיקן. איר נאָמען האָט זיך אויך געענדיקט מיט לאַ: גראַצאַדעלאַ...

און איין געדיכט פון דער סעריע, וואָס ער האָט איר געווידמעט, האָט זיך אָנגעהויבן:

„אָ, גראַצאַדעלאַ!
דיין אָטעם באַרוישט,
ווי הונדערט-יאָריקע
קריגן מיט וויין"...

און ענלעכע נעמען האָבן געגעבן זייער געליבטע די איבעריקע פאָעטן פון דער נייסטער ריכטונג...

האָט מאָזעס לאַנג געזוכט אַ נאָמען פאַר אַ שיינהייט פון זיין אינערלעכער וועלט, וואָס זאָל באַשיינען זיין לעבן און זיין דיכטונג.

געוואָלט האָט ער מיטן נאָמען פון דער שיינהייט איבערשטייגן די אַלע קאָלעגן, וואָס האָבן שוין זיך פאַרשאַפט פאַר זייער פאָעזיע די שענסטע מיידלעך, און וואָס זיי זיינען שוין באַלד פאָפולערער ווי זייערע לידער אַליין.

דער נאָמען האָט באַדאַרפט באַשטיין פון די שענסטע, פיינסטע קלאַנגען: פון נוגען מיט וואָון מיט לאַמעדן... און דערצו טאָר די שיינהייט ניט דערמאָנען קיין שום נאָמען, וואָס געפינט זיך אין דער ווירקלעכקייט.

דער נאָמען, ווי דאָס מיידל אַליין, דאַרף זיין אויסגעטראַכט, אויסגעדיכטעט.

איז ער אַרומגעגאַנגען אַ לענגערע צייט אָן איינזאַמער, אָן אַ שיינהייט, און זיין פאָעזיע האָט נאָך ניט געהאַט יענעם רייץ, וואָס די פאָעזיע פון זיינע קאָלעגן.

אָבער ענדלעך האָט אויף אים „גערוט דער גייסט" און ער האָט אויסגעפונען אַ נאָמען:

וואַנדאַלינאַ:

און גלייך האָט ער זי דערזען, ווי אַ לעבעדיקע שטיין קעגן אים און האָט געשריבן מיט באַגייסטערונג וועגן איר:

„אָ, וואַנדאַלינאַ!
אין דיין בויג
פון שלאַנקן פוס
רוט די גראַציע
פון דער וועלט״...

אויף אַזאַ אופן האָט אויך מאָזעס דערגרייכט די פולע רייפ־קייט פון אַ מאָדערנעם פּאָעט, וואָס שעפּט זיינע אויסדרוקן פון דער אינערלעכער וועלט...

דערווייל אָבער איז ער אויך רייף געוואָרן אַלס מאַן. באַגעגנט זיך מיט אַ מיידל פון דער ווירקלעכער וועלט, האָט ער ניט נאָר געליינט פאַר איר זיינע לידער, נאָר געמאַכט איר אַ פאָר־שלאָג צו גיין מיט איר אַ ביסל פאַרברענגען.

די מיידל פון דער רעאַלער וועלט, מיט דעם געוויינלעכן נאָמען ליזע, איז אַוודאי ניט געווען אַזוי שיין ווי וואַנדאַלינע, און דער־פאַר, אַז ער האָט איר אין אַ פּאָר טעג אַרום דורכגעליינט זיין סעריע לידער „וואַנדאַלינאַ״, האָט זי פאַרשטאַנען, אַז ניט איר מיינט מען עס.

און זי האָט געפרעגט אַ ביסל מיט איפּערזוכט:

— ווער איז דאָס די וואַנדאַלינע?

— דאָס איז אַ נאָמען ניט פון דער ווירקלעכקייט, — האָט ער איר מיט אַ שמייכל אָפּגעענטפערט.

— אָבער איר האָט דאָך אַוודאי געקענט אַזאַ מיידל... וואו איז זי איצט? טרעפט איר זיך מיט איר אַמאָל? — האָט ליזע איבערגעפרעגט און צוגעשמייכלט.

— ס׳איז אַן אויסגעטראַכטער נאָמען. עס איז אַזאַ אויף דער וועלט ניטאָ, — האָט מאָזעס זי פאַרזיכערט און אויך געשמייכלט אויף איר נאַרישקייט...

און צו איבערציינגן זי האָט ער איר פאָרגעליינט נאָך אַ ליד פון דער זעלביקער סעריע „וואַנדאַלינאַ״.

אין דיינע בלויע אויגן,
ווי בלויע ימים,
שווימען אום די שיפן
מיט מיינע גאָלדענע חלומות...״

— ווי איך זע, האָט איר שטאַרק ליב בלויע אויגן... — האָט ליזע, דאָס מיידל פון דערווירקלעכער וועלט, אים אַ שטאָך געטאָן.

נאָר ער האָט שוין ניט געהערט און געלייענט ווייטער:

„דיינע בלאָנדע לאָקן
כ׳וואָליען זיך, ווי זאַנגען
אויף די ווייטע פעלדער
פון געטרוימטע לענדער...״

— איז דאָך די פראַגע, וואָס גייט איר ניט צו איר אין די ווייטע לענדער?... — האָט ליזע אים ווידער איבערגעריסן מיט ביטול.

— ס׳זיינען ניטאָ אַזעלכע מיידלעך אין אַזעלכע לענדער...— האָט מאָזעס, אַ ביסל פאַרשעמט און אַ ביסל מיט שטאָלץ, אָפּגעענטפערט דער אומפּאָעטישער ליזען:

— טאָ וואָס שרייבט איר וועגן זיי, אַז זיי זיינען ניטאָ?... — האָט ליזע אים אָנגעקוקט מיט חשד... — אָט קענט איר מיך שוין עטלעכע וואָכן און קיין איין ליד וועגן מיר האָט איר נאָך ניט אָנגעשריבן.

איר זייט דאָך די ווירקלעכקייט, — האָט מאָזעס זיך פאַרטיידיקט...

— און וואַנדאַלינע?... — האָט ליזע ווידער געפאָרשט... — ווער איז די?... האַ... ווער?...

— וואַנדאַלינע איז בלויז אַ טרוים, — האָט זיך מאָזעס צעהיצט, — עס איז ניט נאָר ניטאָ אַזאַ מיידל, עס איז ניטאָ אַפילו אַזאַ נאָמען... און דערפאַר טאַקע, — האָט ער זיך נאָך מער צעהיצט, — קלינגען די לידער וועגן איר אַזוי שיין, אַזוי פאַרכאַפּנדיק, ווייל עס איז ניטאָ אַזאַ מיידל און ניטאָ אַזאַ נאָמען...

ליזע האָט זיך שוין דערפֿילט אינגאַנצן באַליידיקט. געוויס. זי האָט געוואָלט האָבן אַ פּאָעט פֿאַר אַ באַקאַנטן, עס איז אָנגענעם צו הערן די לידער, וואָס ער לייענט פֿאַר איר, נאָך איידער ער דרוקט זיי אָפּ. אָבער וואָס איז די פּעולה, אַז ער שרייבט גאָר וועגן אַנדערע און ער וויל נאָך זי איינריידן, אַז אַזעלכע זיינען גאָר ניטאָ... מען ווייס שוין, נישקשה.

און דעם צווייטן „אַפּאָינטמענט" האָט זי ניט אָפּגעהיט און ניט געקומען זען זיך מיט מאָזעסן.

מאָזעס האָט זיך יענעם אָוונט דערפֿילט איינזאַם, איז ער אַוועק אויפֿזוכן זיינע קאָלעגן.

ער האָט געפֿונען זעליגסאָן.

זעליגסאָן האָט אים באַגעגנט מיט פֿרייד:

— אָ, מאָזעס, דיין ליד פֿון דער סעריע „וואַנדאַלינאַ" איז דאָך פּראַכטפֿול.

— ווירקלעך... געפֿעלט זי דיר? — האָט מאָזעס מיט הכנעה זיך אָפּגערופֿן.

— וואָס הייסט?... עס איז אַזוי פֿריש... איך זע זי פֿאַר די אויגן. זי לעבט.

האָט שוין מאָזעס פֿון זיין זייט געפֿילט צו רימען אויך זע־ליגסאָנס ליד:

— איך האָב גראָד נעכטן געלייענט דיין שעלאַבעלאַ... ס'האָט מיך אויך אַנטציקט.

דערווייל איז אָנגעקומען זינגער, דער אויטאָר פֿון דער סעריע גראַצאַדעלאַ.

ער האָט צוגעדיכטעט אַ ניי ליד צו דער סעריע:

„אָ, גראַצאַדעלאַ,
אין דיינע אָרעמס,
ווי צוויי זעגלען צעשפּרייטע
איבער ימים
פֿיל איך זיכער ווי אויף לאַנד".

און אָט, אין די קלאַנגען פֿון דער וואונדערלעכער גראַצאַדעלאַ, שעלאַבעלאַ און וואַנדאַלינאַ האָט זיך מאָזעס דערפֿילט ווידער אויפֿ־

געלעבט און האָט אינגאַנצן פאַרגעסן אין ליזען פון דער ווירקלעכ־קייט, וואָס איז ניט געקומען זען זיך מיט אים און האָט אים, וואַרשיינלעך, פאַרלאָזט אויף שטענדיק...

— ס׳זיינען דאָ שענערע פּאַר איר. — און ער האָט מיט שטראַלנדיקע אויגן ווידער אויסגעזונגען, שוין מער פון געוויינהייט:

„אָ, וואַנדאַלינאַ...“

און אַלע דריי קאָלעגן זיינען אַרויס אין גאַס. און אויב פאַר דער אויסערלעכער וועלט זיינען זיי מער ניט געווען, ווי דריי איינ־ציקע, זיינען זיי אָבער אין אמתן געווען זעקס, ווייל יעדערן פון זיי האָט באַגלייט איינע פון די דריי געשטאַלטן, וואָס זיי האָבן אַליין באַשאַפן.

דער שפּאָרזאַמער גביר

צו דעם קרייז פון די יונגעלייט, וואָס האָבן באַזוכט אין די אָוונטן פאַרשיידענע קאַפע־הייזער, לויט דער שעה פון אָוונט, איז צוגעקומען אַ נייער מענטש, אָנשטענדיק געקליידט, מיט אַ סימפּאַטישן אויסזען און פיינער האַלטונג. די ערשטע אָוונטן האָבן אַפילו אַלע ניט געוואוסט זיין נאָמען. דער נאָמען איז טאַקע געווען אַ שווערער, ניט ווי אַ נאָמען, וואָס מען קען אים פאַרבייטן. אַ נאָמען פון די נעמען, וואָס דאַכט זיך, אַז אָט איז עס בלומענשטאָק און אָט איז עס ראָזענקראַנץ און אָט איז עס עפּעלבוים. ביז מען איז געוואָרן קלאָר, אַז זיין נאָמען איז דווקא רויזענצווייג. האָט עס יעדערער גוט אַיינגעחזרט, כדי ניט צו באַליידיקן אַ מענטשן, וואָס מען רופט אָן ניט ריכטיק זיין נאָמען.

בפרט, אַז מיט עטלעכע טעג שפּעטער איז מען דערגאַנגען, אַז דער נייער באַקאַנטער איז אַ מאַן אַ פאַרמעגלעכער, האָט אַ גוט און רויִק געשעפט, ביי וועלכן ער איז זייער ווייניק פאַרנומען און מאַכט דווקא מער, ווי ביי אַ געשעפט, וואָס מען איז שטאַרק פאַרנומען, — האָט מען אַוודאי זיך געהיט ניט אָנצורופן אים ראָזענקראַנץ אָדער עפּעלבוים, אָדער בלומענפעלד, נאָר טאַקע ריכטיק — רויזענצווייג.

— מיסטער רויזענצווייג, זעצט זיך, מיסטער רויזענצווייג, ווי גייט עס...

מר. רויזענצווייג האָט אָפּגעשאַצט די פריינדשאַפט און איבערהויפּט די העפלעכע באַציִונג פון דעם אינטערעסאַנטן קרייז יונגעלייט. אַליין אַ פאַרמעגלעכער, און ווי עס האָט אויסגעוויזן, אַ שטאַרק פאַרמעגלעכער, איז אים געפעלן געווען, וואָס זיי, די חברה־לייט, זיינען דווקא ניט פאַרמעגלעך און שטאַרק ניט פאַרמעגלעך,

אָבער גוטע יונגען, פריילעכע און טאַקע אינטעליגענטע אויך. אים האָט אַפילו ניט געאַרט, וואָס אַ פּאָר פון זיי זיינען שטאַרקע סאָציאַליסטן און בײַ יעדער געלעגנהייט גיבן זיי זיך אַרויס, אומקוקנדיק זיך צו אים.

— נישקשה, רעדט, רעדט, — פלעגט ער אונטערוואַרעמען — איך בין חלילה ניט קיין קעגנער, פאַרקערט, אויב איר ווילט, בין איך נאָך איצטער אויך אַ סאָציאַליסט.

טאָמער האָט איינער פון די יונגעלייט אַ שמועס געטאָן וועגן ליטעראַטור און מיט וואָס ער האָט זיך טאַקע באַשעפטיקט, האָט רויזענצווייג אויך אונטערגעהאַלטן.

— אַ, ליטעראַטור... איך האָב אויך אַמאָל געשריבן... פּאָעמען. פּראָזע האָב איך עד־היום ניט שטאַרק ליב... נאַטירלעך, עס ווענדט זיך וועמעס פּראָזע... אײַער פּראָזע האָב איך געלייענט — גוט, זייער גוט...

די יונגעלייט האָבן דערזען, אַז ער איז שוין אַן אייגענער מענטש, האָט מען זיך גענומען אַרויסגעבן פאַר אים. דער ליטעראַט יאָסעליעוו האָט אָן אַ באַזונדער צוגרייטונג אַ פרעג געטאָן.

— וואָס, מר. רויזענצווייג, אפשר וואָלטן מיר גאָר געגרינדעט אַ פאַרלאַג?...

— יאָ, אַ פאַרלאַג איז אַ גוטע זאַך, אַ פאַרלאַג דאַרף מען אָבער מאַכן אַ „קאָרפּערײשאָן”; איר ווייסט וואָס אַ קאָרפּערײשאָן קאָסט? איבער הונדערט דאָלאַר, און ביז וואַנען איר וועט פאַרקויפן אַן אַקציע... אַך, לאָזט עס צורו...

האָט מען שוין פאַרשטאַנען, אַז גלאַט אין דער וועלט אַרײַנוואַרפט ער זיך ניט מיט געלט; האָט איינער פון די סאָציאַליסטן, חבר זילבער, אים פאַרגעלייגט ער זאָל קויפן צוויי בילעטן צו אַ אונטערנעמונג פאַר אַ סאָציאַליסטישן צוועק. האָט מר. רויזענצווייג באַטראַכט די צוויי בילעטן, דערזען דעם פּרייז: 2,75 דאָלאַר, גלייך געטאָפּלט די סומע אויף צוויי און עס איז אויסגעקומען זעקסטהאַלבן דאָלאַר, האָט ער די בילעטן צוריק דערלאַנגט און געזאָגט:

— גראָד דעם אָוונט וועל איך זײַן פאַרנומען.

ביז מען האָט זיך איבערצייגט, אַז קיין נוצן פון אים קען מען ניט האָבן.

און מען האָט געוואָלט זיך באַפרייען פון אים.

איז אָבער פּאָרט געווען אַ שאָד — פּאָרט אַ יונגערמאַן אַ רייכער. ס'איז אַ סברה, אַז ער פאַרמאָגט ביי אַ הונדערט טויזנט דאָלאַר...

און אַז ער האָט זיך אַמאָל אין אַן אָוונט ניט געוויזן, האָט דער ערשטער געפרעגט דער סאָציאַליסט זילבער:

— וואו איז מר. רויזענצווייג?

— מסתמא ברוגז געוואָרן, — האָט יאָסעליעוו דער ליטעראַט געענטפערט.

און דער יונגער מאָלער בעלקין האָט זיך אָפּגערופן:

— איך האָף נאָך פונדעסטוועגן, אַז ער וועט קויפן ביי מיר אַ בילד...

איז דער עולם פריילעכער געוואָרן פון דער האָפענונג אַליין און יעדער האָט באַשטעלט אַ ריכטיקן מאכל מיט וויין.

דערווייל איז געקומען מר. רויזענצווייג. דערזעענדיק די יונגע־לייט ביים טיש פראַווענדיק די סעודה און נאָך מיט וויין דערצו, האָט ער זיך אָנגערופן:

— וואָס, איר הוליעט, קינדער? — איך בין אייך מקנא...

— באַשטעלט אויך עפּעס... — האָט אים זילבער פאָרגע־לייגט.

— הם... יאָ, מען דאַרף עפּעס נעמען. וואָס האָבן זיי דאָ?

און ער האָט דורכגעקוקט די שפּייז־קאַרטע.

אַלע זיינען געווען פאַראינטערעסירט, וואָס ער וועט אויס־קלייבן.

ער האָט אָבער באַלד אַוועקגעלייגט די קאַרטע, אָנגעקוקט די יונגעלייט מיט אַ קריטישן בליק און זיך אָנגערופן:

— די פּרייזן זיינען דאָך דאָ גאָר גוואַלדיק...

און ער האָט באַשטעלט אַ גלאָז טיי מיט אַ קיכעלע...

דער עולם האָט זיך פאַרשעמט אומגעקוקט און דער ליטע־ראַט יאָסעליעוו האָט, אַנגיסנדיק נאָך אַ גלעזל ווייַן, זיך אָנגערופן מיט מיטגעפיל צום אומגליקלעכן גביר:

— נעמט עפּעס, מר. רויזענצווייג, אַ בעסערע זאַך... איך וועל צאָלן פאַר אייַך.

—וואָס עפּעס איר? איך וועל צאָלן, — האָט זיך דער מאָלער אָפּגערופן, אויך מיט גרויס מיטגעפיל צום גביר.

— זאָל ער שוין נעמען, מירן שוין צאָלן, — האָט אויך דער סאָציאַליסט געזאָגט פון זייַן זייַט.

מר. רויזענצווייג איז געוואָרן אַזש גערירט און ער האָט גע־זאָגט:

— ניין, ברידער... דאָס ניט, צאָלן וועל איך אַליין פאַר מיר. ס'איז פאַר מיר געננוג, אַז איך זיץ מיט אייַך און הער אייַך ריידן. איר זייט גוטע, קלוגע מענטשן. אָבער דעם דאָלאַר היטן קענט איר ניט... אַ חיסרון, אַ גרויסער חיסרון... קיין גבירים וועט איר שוין קיינמאָל ניט זייַן. קיינמאָל ניט זייַן.

און ער האָט זיך שטאַרק צעזיפצט...

די יינגערע שוועסטער

מיט דעם אָנקומען פון בערטען, מרס. גאָלדינס יינגערער שוועסטער, האָט דאָס לעבן אין דער קליינער וואוינונג גענומען אַן ענדערונג. מאַן און ווייב האָבן גערעדט רויִקער, שטילער, די ווערטער זיינען געוואָרן זאַפטיקער, קלינגענדיקער און ווייניקער דערזאָגטע...
אויך דער „סטיל" איז געוואָרן ריינער, געלייטערטער...

דער גאַסט, וואָס מען האָט אַראָפּגעבראַכט פון דער אַלטער־היים, אַ מיידל פון אַ יאָר צוויי־און־צוואַנציק, האָט מיט איר אָנקומען דאָס לעבן אין הויז פאַריינגט און אָפּגעפרישט.

אויסער דעם אַלעמען האָט זי דערמאָנט די יוגנט פון מרס. גאָלדין, וועלכע איז שוין אַלט אַ יאָר עטלעכע־און־דרייסיק און אַ מוטער פון צוויי קינדער.

מר. גאָלדין אַליין, וועלכער געדענקט זיין פרוי, ווי זי האָט אויסגעזען מיט פופצן יאָר צוריק, קוקט אויף בערטען, ווי ער וואָלט זיך וועלן אָן עפּעס אַמאָליקעס דערמאָנען, קוקט־אָן ענהלעך זיין ווייב, פאַרגלייכט זיי ביידן און שמייכלט:

— ווייסטו, בעלאַ, אַזוי האָסטו אויסגעזען, ווען איך האָב דיך דערקענט... פונקט ווי זי, בערטע, זעט אויס איצט, אַזוי האָסטו דעמאָלסט אויסגעזען.

מרס. גאָלדין שמייכלט צוריק האַלב גליקלעך און האַלב פאַרבענקט... זי קוקט אָן איר אָנגעקומענע שוועסטער, בערטען, און ענטפערט שטימונגספול:

— יאָ, ווירקלעך. אויף מיין אַמאָליקן פאָטאָגראַפישן בילד זע איך אויס, פונקט ווי זי איצט.

און דאָס, וואָס די אַמאָליקע בעלאַ איז אַזוי ענלעך צו דער איצטיקער בערטען, איז אַזוי פריידיק־טרויעריק, אַז איבער דער גאַנ־

צער וואונונג טראָגט זיך אַרום עפּעס אַ ווידערקלאַנג פון פאַרגאַנגענע טעג...

און אין בעלען רופט זיך אָפּ דאָס אַמאָליקע מיט איר פולער קראַפט. זי וואָלט קיינמאָל ניט דערוואַרט צו באַקומען אַזאַ לעבעדיקן גרוס פון איר פריער יוגנט, ווי איצט, דורך דעם קומען פון איר שוועסטער.

עס שווימען אַרויף גאַנצע פראַזן, וואָס זי האָט אַמאָל אַזוי אָפט גענוצט און דורך דער לאַנגער צייט דאָ אין לאַנד זיי פאַרגעסן. זי היט זיך ניט אויסצוריידן אַ וואָרט, וואָס זאָל קלינגען פרעמד פאַר איר יונגער שוועסטער, ווי זי וואָלט דערמיט ניט וועלן צעשטערן די האַרמאָניע, די גאַנצקייט.

אַפילו דאָס וואָרט „אָלרייט“ האָט זי זיך געהיט ניט אַרויסצוזאָגן.

איר איז איינגענעם צו הערן דעם אַמאָליקן רוסישן „קאָניעטשנאָ“, וואָס איר שוועסטער האָט אים אַריינגעבראַכט אין הויז צוזאַמען מיט נאָך אַנדערע ווערטער, וואָס זיינען אַלע אַזוי אָנגעזאַפּט מיט פרייד און יוגנט און מיט „היים“...

אַפילו די קליידער, וואָס די שוועסטער האָט געבראַכט פון דער היים, כאָטש גענייט נאָך דער דאָרטיקער לעצטער מאָדע, דערמאָנען איר איצט אָן אירע קליידער, וואָס זי האָט אַמאָל אין איר יוגנט געטראָגן. זי האָט אָנגעמאָסטן דער שוועסטערס אַ קלייד, אַ צווייטס, געקוקט אין שפּיגל און זיך דערפילט ווי זי וואָלט אַליין ערשט געקומען פון דאָרט, אַ יונגע, פול מיט האָפענונג...

און מר. גאָלדין באַשטעטיקט עס:

— אָט אַזוי, בעלאַ, האָסטו אויסגעזען, ווען דו ביסט אָנגעקומען און איך האָב דיך די ערשטע וואָך באַגעגנט. געדענקסט?

אַ פראַגע, צי בעלאַ געדענקט. און זי ענטפערט אַפילו ווי אַמאָל:

— „קאָניעטשנאָ!“ — געוויס...

און ניט נאָר די ווערטער, און ניט נאָר די קליידער, אַפילו די „מאָלצייטן“ האָבן זיך, אַדאַנק דער געקומענער שוועסטער, געענדערט. מיסעס גאָלדין האָט זיך דערמאָנט, וואָס מען האָט אין דער

היים געקאָכט אויף אָנבייסן, אויף מיטאָג און אויף וועטשערע. און דאָס, וואָס זי האָט פאַרגעסן, האָט איר בערטע דערמאָנט, נאַטירלעך מיט אַ געלעכטערל.

— געדענקסט נאָך, בעלאַ, ווי אַזוי מען קאָכט ביי אונז... — און האָט אָנגערופן אַ נאָמען פון אַ מאַכל.

אַ שאַלה, צי בעלאַ געדענקט! און אָט טוט זי שוין אָן אַ פאַרטעך, שטייט שוין ביים אייוועלע (אַ שאָד, וואָס דאָס אייוועלע איז דאָ גאָר אַן אַנדערס) און דער מאַכל איז פאַרטיק. און מען עסט שוין ניט קיין „סאַפּער", נאָר וועטשערע.

מר. גאָלדין, אַליין פון דער זעלבער געגנט, וואָס זיין פרוי און יונגע שוועגערין, לעבט אויך אויף און ער וואונדערט זיך, פאַרוואָס האָט בעלאַ ביז אַהער עס ניט געקאָכט.

— אַזוי היימיש...

און די יונגע שוועסטער האָט נאָך מיטגעבראַכט עטלעכע ביכער, אַ באַנד טורגעניעוו, אַ באַנד גאָגאָל און גאַרינס „גימנאַזיסטישע יאָרן".

— צו וואָס האָסטו עס געדאַרפט מיטנעמען? — שפּאַסט פלומרשט בעלאַ און בלעטערט מיט ליבע די ביכער, וועלכע זי האָט אַמאָל געלייענט מיט אַזוי פיל באַגייסטערונג.

— איך האָב געמיינט, איך וועל אויפן שיף זיי לייענען, — ענטפערט בערטע, ווי פאַרשולדיקט, וואָס זי האָט מיטגענומען אַזעלכע אַלטע ביכער.

— ניין, פאַרקערט, טאַקע גוט, וואָס דו האָסט זיי געבראַכט, — באַגייסטערט זיך שוין מר. גאָלדין אַליין, — איך וועל זיי טאַקע לייענען. שוין אַזוי לאַנג ניט געלייענט דאָ אַזעלכע גוטע ביכער.

און בעלאַ האַלט אונטער:

— אַך, ווי איך האָב אַמאָל ליב געהאַט טורגעניעוון! איך האָב געמיינט, אַז מען לייענט שוין מער ניט אָט די ביכער.

— פאַרוואָס? — פאַרטיידיקט בערטע — יונגע מיידלעך לייענען נאָך דאָרטן איצט אויך די ביכער.

און בעלאַ כאַפּט זיך, אַז אַזוי איז עס טאַקע: יעדער דור הייבט אָן אויף דאָס ניי דאָס, וואָס דער פריערדיקער האָט שוין

דורכגעלעבט, און ווי וועלנדיק עפעס צוריקכאַפּן, נעמט זי זיך צום באַנד טורגעניעוו.

און גאָלדין נעמט זיך צום באַנד גאָגאָל. ער האָט אַמאָל שטאַרק ליב געהאַט „די אַלטמאָדישע פּריצים“... אַ שאָד, אין דעם באַנד געפינט זיך עס ניט. נעמט ער לייענען די דערציילונג „דער פּאָרטרעט“. עס איז אים אויך גוט באַקאַנט.

די אַמעריקאַנער טעגלעכע צייטונג, מיט די גרויסע שרייענדיקע אותיות, ליגט בײַ אַ זייט פון טיש פאַרשעמט שוין עטלעכע טעג, כאָטש מר. גאָלדין קויפט זי נאָך אַלע טאָג און ברענגט זי פאַר־נאַכט אַהיים, אָבער ניט ער און ניט בעלאַ קוקן אין איר אַריין. אין הויז טראָגט זיך אַרום דער גייסט פון די אַלטע קלאַסיקער, וואָס דערמאָנט דווקא אָן יוגנט, פרייד און פאַרשוואונדענע חלומות...

* *
*

עס גייען אַזוי אַריבער אַ פּאָר וואָכן.

אַז בעלאַ גייט אַרויס אין גאַס מיט בערטען, וועלכע טראָגט נאָך אירע היימישע קליידער, באַמערקן זיי ענדלעך ביידע, אַז מען קוקט זיי נאָך. מאַנכע פאַרבייגייערס שמייכלען שפּאָטיש.

— מען דערקענט, אַז עס איז ניט קיין אַמעריקאַנער — מערקט שוין בערטע, ווי אַ פאַרשעמטע.

— נו, ביסטו בדלות — ענטפערט בעלאַ מיט איראָניע און פאַרדראָס...

עפעס ווילט זיך ניט בעלען, אַז איר שוועסטער זאָל אַזוי גיך אַראָפּוואַרפן די היים פון זיך.

אָבער אין אַ טאָג שפּעטער מערקט זי, ווי בערטע טוט אַליין אָן איינס פון אירע, בעלעס, קליידער. זי קוקט זיך אָן אין שפּיגל און שמייכלט צו איר פון שפּיגל אַרויס:

— אַזאַ קלייד וואָלט מיר געפּאַסט.

— נו, וועט מען דיר קויפן, — שמייכלט צוריק בעלאַ, וועלכע ווייסט פאַר דער שוועסטער אַלץ טאָן. און דערווייל גיט זי איר אָנטאָן איינע פון אירע קליידער, צו גיין אין גאַס.

אָך, ווי די יונגע שוועסטער פרייט זיך! בעלאַ באַמערקט, ווי די שוועסטער וויל וואָס גיכער ווערן אַן אַנדערע, פאַרגעסן די היים. זי האָט שוין אַפילו אַ פּאָר מאָל געזאָגט „אָלרייט“..

— אָ, שוועסטערל, ווי גיך דו גרינסט זיך אויס! — האָט זי איר גוטמוטיק פאָרוואורף געמאַכט, — וואָס אײַלסטו זיך? בלייב נאָך היימיש...

— נו, מען מוז דאָך... איך וויל טאַקע מיט דיר עפּעס ריידן— איז בערטע ערנסט געוואָרן.

— וואָס? — האָט בעלאַ ווי פאַרגעפּילט עפּעס שווערס.

— איך גלויב, אַז מען דאַרף אָנהייבן טראַכטן וועגן אַרבעט.

— הם... אַרבעטן?...

און בעלאַ האָט זי אָנגעקוקט מיט אַ בליק פון צער.

— קאָנסט זיין אַ גאַסט ביי אונז אַפילו נאָך אַ יאָר — שמייכלט שוועסטערלעך בעלאַ — ס'איז מיר אַ שאָד, דיך שיקן אין שאַפּ — אַזאַ וואָכעדיקייט, אַזאַ גרויקייט...

* * *

און איידער בערטע איז נאָך אַוועק אין שאַפּ, האָט זיך שוין די וואָכעדיקייט געשפּרייט אין הויז. בערטע האָט זיך שוין אָנגעטאָן אַ קלייד און אַ הוט, וואָס מען האָט איר דאָ שוין גע־קויפט... געערדט אַלץ ווייניקער פון דער היים און בייגעריק זיך צוגעהערט צו יעדן קלאַנג פון נייעם לעבן, פון נייעם לאַנד...

אין גאַלדינס וואוינונג האָט אויף דאָס ניי געקלונגען דאָס וואָרט „שאַפּ“, זיין גרויקייט האָט זיך געלייגט אויף אַלע ווענט, אויף אַלע כלים און אויף די פּנימער, די עטלעכע ביכער, וואָס בערטע האָט געבראַכט, זיינען געלעגן פאַרוואָרפן, דער באַנד טורגעניעוו איז פאַרשעמט געלעגן ביים שפּיגל.

פון „שאַפּ“, וואו בערטע האָט שוין אָנגעהויבן צו אַרבעטן, האָט זי געבראַכט אַלץ נייערע ווערטער. בעלאַ האָט געדריקט די פּלייצעס און ניט געקאָנט באַגרייפן, ווי גיך איר יונגע שוועסטער פאַרגעסט דאָס היימישע און כאַפּט זיך צו צו דאָס נייע, וואָס איר, בעלען, האָט דאָס שוין אַזוי דערעסן...

אָבער אויך דאָס דערמאָנט איר דאָס פאַרגאַנגענע, אויך זי, בעלאַ, האָט זיך שנעל צוגעכאַפּט צום נייעם לעבן.

און ווען בערטע קומט פון שאַפּ אַ מידע, מיט בלויע צייכנס אונטער די שיינע, גרויסע אויגן, דערמאָנט זיך בעלאַ אָן אירע ערשטע וואָכן אין שאַפּ, אָן איר אַמאָליקער מידקייט, און איר ווילט זיך אויסרופן:

— צו וואָס קומט מען אַהער?

זי וויל אָבער ניט אָפּעסן דאָס האַרץ איר יונגער שוועסטער, וועלכע איז פול מיט האָפענונגען אויף אַ ניי לעבן...

די רייכע מדינה

הענעך זאַוואָלם איז געווען אַ ייד אַ דרייקאָפ. זיין מוח האָט קיינמאָל ניט גערוט, נאָר שטענדיק געאַרבעט וועגן נייע געשעפטן. מער ווי אַ חודש האָט ער זיך ביי אַ געשעפט ניט געקענט האַלטן, און אויב אַפילו דאָס נייע געשעפט איז גוט געגאַנגען, האָט ער זיך דאָך ניט געקענט מיט אים צופרידן שטעלן. ער האָט געמוזט האָבן נאָך אַ קליין געשעפטעלע. בכלל פלעגט ביי הענעך זאַוואָלם אַ געשעפט זיך פרוכפערן, פונקט ווי דאָס געשעפט וואָלט געלעגן אין דער ערד... פון יעדן געשעפט פלעגן נייע קלענערע אַרויסוואַקסן, ביז אין אַ העלן פרימאָרגן פלעגט זיך הענעך כאַפן, אַז סיי דער גרויסער געשעפט, און סיי די קליינע געשעפטלעך ליגן אַלע אין דער ערד און דעמאָלסט פלעגט זיין מוח ווידער אָנהייבן אַרבעטן וועגן אַ נייעם געשעפט. דער נייער געשעפט איז ווידער געלעגן אין דער ערד און אַרום אים האָבן זיך ווידער געשעפטלעך צעוואַקסן...

און אַזוי איז דאָס געגאַנגען, ביז הענעך זאַוואָלם האָט זיך לסוף אַזוי פאַרדרייט, אַז וועגן נייע געשעפטן איז שוין גאָרניט געווען וואָס צו טראַכטן. ער האָט קוים צונויפגעשלאָגן, מיט דער הילף פון זיין ווייבס פערדל און זיין שבתדיקן אייבער־בגד, וואָס ער האָט פאַרזעצט, אַ רובל דרייסיק, אַ רובל פופציק האָט ער פאַרכאַפט פרעמד געלט, און אין אַ העלן פרימאָרגן האָט ער זיך אַוועקגעלאָזט צוגלייך מיט אַלע שניידער און אַנדערע בעלי־מלאכות למדינת הים — קיין אַמעריקע.

הענעך זאַוואָלם איז שוין דעמאָלסט געווען אַ ייד אַרום פערציק; ווען ער וואָלט אָפגעגאָלט די באָרד און וואָנסן, ווי אַלע, וואָס קומען אין אַמעריקע, וואָלט ער אפשר געהאַט אַ פנים ווי אַ יונגערמאַן.

אָבער אַזוי ווי הענעך זאַוולס האָט זיך מיט זיין לאַנגער באָרד שיידן ניט געקענט און אַזוי ווי פון די פילע געשעפטן, וואָס ער האָט אין דער היים געהאַט, איז די באָרד כמעט אינגאַנצן גרוי געוואָרן, האָט ער אויסגעזען ווי אַ ייד אַ זקן. עס איז געווען אַ חידוש, ווי אַזוי מען האָט אים גאָר אַריינגעלאָזט אין אַמעריקע, אַפילו אין יענע פרייע צייטן אָן קוואָטעס... אָבער דערפאַר האָט מען אים אין קיין שאַפ ניט געוואָלט אַריינגעמען און ער אַליין האָט טאַקע צו אַ שאַפ קיין חשק ניט געהאַט. האָט ער אויך אין אַמעריקע זיך גע־מוזט נעבעך נעמען צו מסחר, צו ביזנעס הייסט עס.

אין אַמעריקע אָבער האָט הענעך צו מסחר זיך ניט געקענט צופאַסן. די ערשטע צייט האָט ער אַלץ נאָכגעפרעגט ביי זיינע לאַנדס־לייט: „וואו איז דאָ, איך בעט אַייך, ערגעץ דער מאַרק? וואו קו־מען דאָ ביי אַייך זיך צונויף די פויערים מיט זייער ווייץ, קאָרן, גערשטן, האָבער און שאָר־ירקות?...“ און אַז די לאַנדסלייט האָבן אין אַ חוזק־שמייכעלע אים דערקלערט, אַז אין אַמעריקע זיינען בלויז דאָ סטריטן און עוועניוס און קיין מערק זיינען ניטאָ, האָט הענעך דאָס בשום אופן ניט געקענט משיג זיין. ווי שיקט זיך עס, אַז אַזאַ כרך ווי ניו־יאָרק זאָל ניט האָבן קיין מאַרק?

האָט ער זיך אַזוי אומגעדרייט און געזוכט געשעפט, ביז וואַנען די לאַנדסלייט האָבן זיך צונויפגעלייגט און געקויפט אים אַ וועגל, און הענעך זאַוולס איז דאָ געוואָרן „אַ סוחר“ פון פרוכט, ווי ער האָט זיך גערופן און ווי די לאַנדסלייט האָבן עס גערופן — אַ פעדלער.

קיין נאַשער איז ער ניט געווען, אָבער אויס לאַנגוויל פלעגט ער פון יעדער פרוכט אָפט פאַרזוכן. אויף אַזאַ אופן איז ער באַ־האַוונט געוואָרן אין אַ קורצער צייט אין די אַלע טעמים פון אַמע־ריקאַנער פרוכט, וואָס אין דער היים איז דאָס ניט בנמצא...

די פרוכט איז געווען זיס, אָבער די פרנסה אַ ביטערע: ער האָט זיך דערצו ניט געטויגט. האָבן זיך די לאַנדסלייט אויף אים מרחם געווען און אים געשיקט אַהיים, צוריק אין שטעטל...

געקומען אַהיים פון אַמעריקע אָן די שווערע טאָלער, גראָד אַ פאָר טעג פאַר ראש־השנה, האָט דאָס ווייב, וואָס האָט אויף אים

ניט געלייגט קיין סך כבוד, כאָטש אַ גאַסט פון אַמעריקע, פונדעסטוועגן אמת, מיט אַ האַלבן מויל, אים געפרעגט, וואָס צו קויפן אים אויף „שהחיינו". האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז עפּל און באַרן האָט ער שוין געגעסן דאָרטן.

— נו, וועל איך קויפן אַ פּאָר פלוימען... — האָט דאָס ווייב אונטערגעזיפצט.

האָט זיך שוין העניך זאַוולס ניט געקענט איינהאַלטן און זיך שטאַרק צעלאַכט:

— פלוימען?... ביסט, האָב קיין פּאַריבל ניט, אַ שטיקל שוטה... שהחיינו אויף פלוימען? איך האָב שוין פלוימען געגעסן מיט דריי חדשים צוריק.

— הער אַ ביסל... — האָט דאָס ווייב פאַרקנייטשט דעם שטערן... — וועל איך דאָך, הייסט עס, מוזן אויסגעבן אַ גאַנצן זעקסער אויף „קאַוועגע"...

— טאָ זיי־זשע ניט קיין נאַר... — האָט איר העניך איבערגעשלאָגן און האָט זיך אויסגעצויגן גלייך ווי אַ סטרונע, — וואָס מיינסטו, אַז איך האָב דאָרט געפּאַסט תעניתים? — איך האָב שוין אויף קאַוועגע, וואַדעמילאָן הייסט עס דאָרטן, געמאַכט שהחיינו נאָך ערב תשעה־באָב... עס קאָסט אַ פּענע אַ שטיק...

— אויב אַזוי, וועל איך קויפן עטלעכע ווייניטרויבן — האָט דאָס ווייב געזיפצט.

האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזן, אַז אויף ווייניטרויבן האָט ער שוין אויך אין אַמעריקע שהחיינו געמאַכט...

דאָ האָט זיך דאָס ווייב אַ ביסל אָפּגערוקט, ווי זי וואָלט ניט זוכה געווען צו שטיין אַזוי נאָענט לעבן אַזאַ רייכן מענטשן... זי האָט ניט געקענט גלויבן, אַז איר העניך, וואָס פלעגט תמיד מאַכן ראש־השנה שהחיינו איבער אַן עפּל, זאָל מיט אַמאָל אַלע מינים פּירות שוין האָבן געגעסן.

און זי האָט מיט דרך־ארץ איבערגעפרעגט:

— אויב אַזוי, ווייס איך שוין טאַקע ניט, וואָס איך זאָל קויפן. איך ווייס גאָרניט, צי קריגט מען שוין דאָ אַנדערע פּירות, אַחוץ די... אַדרבא, זאָג דו...

דאָ האָט זיך הענעך דערמאָנט אָן זיין וועגעלע פּרוכט און ער האָט גענומען מיט די פינגער ציילן די מינים, וואָס ער האָט שוין געגעסן:

— פיין־עפּל... שוין געמאַכט שהחיינו... באַנאַנעס איז ניט שייך געמאַכט — דאָס עסט מען תּמיד... טשערים, סטראָבעריס...

און כדי דאָס ווייב זאָל מער דרך־ארץ האָבן, האָט ער אָנגע־הויבן אַריינרעכענען אויך גרינס אין די פּרוכטן פון די ענגלישע נעמען:

— פּיקעל... טאָמייטאָ... פּאָטייטע...

— נו, אויב אַזוי — האָט די ווייב אים איבערגעשלאָגן — וועסטו היי־יאָר אויסקומען אָן שהחיינו.

און אַז דאָס ווייב איז אַרויס אין מאַרק קויפן פאַר זיך אַליין און פאַר די קינדער אויף שהחיינו אַ פּאָר עפּל, האָט זי זיך ניט געקאָנט איינהאַלטן און זיך אָנגערופן צו דער יידענע, וואָס האָט פאַר קויפט די פּרוכט:

— ווי געפעלט אייך, אַז מיין הענעך וועט היי־יאָר ניט קענען מאַכן קיין שהחיינו?...

— וואָס הייסט? עפּעס אַ שטיקל חולה? — האָט די מאַרק־יידינע זיך געמאַכט תּמעוואַטע...

— ניין, ניט דאָס? — האָט הענעכס ווייב מיט גדלות געענט־פערט, — ער האָט שוין דאָרט אויף אַלע מינים פּירות שהחיינו גע־מאַכט...

און אַפילו גייענדיק צוריק האָט זי זיך ניט געקענט איינ־האַלטן און האָט פאַר אַלע שכנות זיך כלומרשט באַקלאָגט:

— וואָס זאָגט איר אויף מיין אומגליק? מיין הענעך בלייבט היי־יאָר אָן שהחיינו?... ער האָט שוין דאָרט אַלע פּירות, אַפילו „פּאָטייטאָ“ פּאַרזוכט...

און הענעך איז צוריק עולה לגדולה געוואָרן סיי ביי זיין ווייב און קינדער, סיי ביי די שכנים.

— אַ קלייניקייט, אַ ייד האָט ניט איבער וואָס שהחיינו צו מאַכן! — און מען האָט, האַלב אין שפּאַס, האַלב אין ערנסט זיך

געווייצלט, אַז אַזוינס קאָן פּאַסירן נאָר מיטן גרעסטן גביר, — פון אַלע פּרוכטן פאַרזוכטע...

און סיי די ווייב און סיי די „שטאָט“ האָט איהם שוין מוחל געווען, וואָס ער איז געקומען פון אַמעריקע, ווי מען האָט געשמועסט, בלויז מיט צוויי דאָלער. אַבי געעלבט אַ גוטן טאָג דאָרטן, איז שוין כּדאַי געווען דאָס פאָרן.

לענדער אין איין הויז

די וואוינונג, וואָס די מיטגלידער פֿון דער פֿאַמיליע בלומקינד האָבן פֿאַרנומען דאָ אין דעם לאַנד, קומענדיק אַהער אייניציקווייז, אין פֿאַרלויף פֿון אַ פּאָר יאָר, איינע נאָך די אַנדערע, פֿון פֿאַרשיידענע שטעט און לענדער, וואוהין די מלחמה און רעוואָלוציע האָט זיי פֿאַרטריבן, די דאָזיקע וואוינונג איז ניט קיין באַזונדערס גרויסע — אינגאַנצן פֿיר צימערן, שוין די קיך אַריינגערעכנט. אָבער אָפֿט דאַכט זיך, אַז עס איז ניט קיין וואוינונג פֿון אַ פֿאַמיליע, נאָר אַ גאַנצער טייל וועלט, אויב מען זאָל רעכענען נאָך די קולטורן, וואָס יעדער מיטגליד האָט פֿון זיין וואָגל-אָרט געבראַכט. און ניט נאָר איין טייל וועלט, אַפֿילו אַ שטיק פֿון אַזיע האָט די וואוינונג פֿאַרכאַפּט.

דער פֿאָטער, אַ ייד אַ משכּיל אין די מיטעלע יאָרן, איז אין דער מלחמה-צייט אַרויסגעשיקט געוואָרן מיט זיין פֿאַמיליע פֿון זיין געבורטסשטאָט אין ליטע ערגעץ אין אַ שטאָט אין טיף רוסלאַנד. אויפֿן וועג האָט ער פֿאַרלוירן זיין ווייב מיט אַ מיידל פֿון עלף יאָר און זיי זיינען מגולגל געוואָרן אין ווין. אַן עלטערע מיידל, וועלכע האָט פֿריער שטודירט אין אויסלאַנד, איז פֿאַרלוירן געגאַנגען און ערשט העט-ווען איז מען געוואָר געוואָרן, אַז זי געפֿינט זיך אין פּראָג, וואוהין אירער אַ קרובֿ האָט זי מיטגענומען, אַנטלויפֿנדיק אַהין אַליין אין מלחמה-צייט. אַ זון, וואָס איז געווען אַלע מאָל ציוניסטיש געשטימט, איז מיט אַ חבֿרה פֿרייוויליקע אַוועקגעפֿאָרן קיין ארץ-ישׂראל, געאַרבעט ביים שאָסיי אַרום יפֿו און ער איז אויך ענדלעך געקומען צוריק אַהער, זיך באַהעפֿט מיט דער משפּחה, מיט דעם נאָמען חלוץ. די יינגסטע טאָכטער, וואָס האָט מיט איר פֿאָטער איבערגעלעבט די רעוואָלוציע אין טיף רוסלאַנד און האָט שוין באַ-

וויזן זיך צו דערציען אין אַ נייער רוסישער שול, האָט זיך געפילט ווי אַ ווייטע און אַ פרעמדע אין דער צונויפגעזאַמלטער משפחה דאָ אין דער גאָלדענער מדינה.

אין די פאָר יאָר, וואָס יעדער האָט זיך געפונען אין אַן אַנדער ווינקל פון דער וועלט, האָט יעדער באַקומען אַנדערע איינדרוקן, נייע באַגריפן פון דער וועלט. יעדער האָט געהאַט זיינע געוויינהייטן. די יינגערע טאָכטער סאָניע, וואָס האָט זיך שוין דערצויגן אין נייעם רוסלאַנד, האָט ניט געקענט פאַרטראָגן די צופיל שפע, וואָס האָט זיך איר געוואָרפן דאָ אין לאַנד, די זאַטקייט און צופרידנקייט. דער בחור, וואָס איז געקומען פון ארץ־ישראל, האָט געטענהט, אַז דער היגער הימל איז גאָר קיין הימל ניט; דער אמתער הימל איז אין ארץ־ישראל.

— אַך, איז דאָרטן אַ הימל! — פלעגט ער אויסזינגען אין גרויס בענקשאַפט.

פלעגט שוין די מוטער, אַ מיטלעריקע פרוי, זיך לאָזן לויבן די שטאָט ווין.

— קיין שענערע שטאָט ווי ווין איז אויף דער וועלט ניטאָ... אַך, ווין, ווין! וואָס פאַר אַ גוטע מענטשן דאָרטן זיינען.

— און איך, — זאָגט דער פאָטער, שוין אַ גרוי־געוואָרענער פאַר איבערלעבונגען און צרות — איך זאָג איך, אַז די בעסטע זאַך איז געווען אין דער היים, גאָר אַמאָל, פאַר דער מלחמה, פאַר דער רעוואָלוציע.

די יינגערע טאָכטער, וואָס האָט זיך דערצויגן אין נייעם רוסלאַנד אין אַ שול, לאַכט אויס דעם טאַטן:

— ניין, פאַפאַ, אַזוי ווי געווען קען שוין ניט זיין. היינט איז אַ ניי רוסלאַנד און אַהין וואָלט איך איצט געפלויגן.

גרויסע גליקן דאָרטן, — לאַכט דער חלוץ... — ווען דו גיסט נאָר איין בליק אויפן ארץ־ישראלדיקן הימל, — אוי, אַ הימל!

— ווען דו זעסט, ברודער, פראָג, וואָלסטו פאַרגעסן אָן ארץ־ישראל — זאָגט אַריין די עלטערע מיידל, וועלכע האָט אין פראָג געוווינט איינגעלעבט זיך, אָבער איצטער בענקט זי גראָד נאָך פראָג,—

אַזאַ שיינע שטאָט, אַזאַ ליבע שטאָט האָב איך אין מיין לעבן ניט געזען.

— ווען דו זעסט ווין, וואָלסטו ניט געבענקט נאָך פּראָג, — רופט זיך אָן די מוטער, וועלכע האָט האַלב געהונגערט צוויי יאָר אין ווין.

— ס'איז אומעטום גוט, אַז עס איז דאָ פּרנסה... — זיפצט ענדלעך אויס דער פאָטער, וואָס איז אַמאָל אין דער היים געווען אַ פאַרמעגלעכער מענטש, געפירט גרויסע געשעפטן.

אין די זונטאָגס קומען צו גיין די היגע קרובים, געוואָר ווערן די משפחה, וואָס האָט זיך אַזוי געוואַלגערט אין פאַרלויף פון די לעצטע יאָרן, און וואָס אַדאַנק די היגע קרובים איז די משפחה אַהער געבראַכט געוואָרן, יעדער מיטגליד פון אַן אַנדער ווינקל פון דער וועלט.

די קרובים, רייך געוואָרענע און איינגעפונדעוועטע, וואָס וואוינען שוין דאָ יאָרנלאַנג, און פון מזרח-אייראָפּע האָבן זיי אַ באַגריף נאָר פון די נייס אין די צייטונגען, ווילן טאַקע דערגיין אַקוראַט, וואָס דאָרטן טוט זיך אַזוינס, ווילן הערן מיינונגען.

— נו, פרעגט אַ קרוב וואָס אינטערעסירט זיך מיט פּאָליטיק, — ווי אַזוי לעבט מען פאָרט איצט אין רוסלאַנד?

— מען לעבט ניט, מ'שטאַרבט דאָרטן... — פאַרמסרט דער חלוץ, — אַ לעבן איז איצט אין ארץ-ישראל.

אָבער דאָ שפּרינגט אַרויס סאָניע, וואָס האָט שוין אין זיך איינגעזאַפּט דעם נייעם גייסט פון רוסלאַנד און זי שלאָגט איבער איר ברודער:

— אָט הערט אים, וואָס ער רעדט, רוסלאַנד איז איצט דאָס בעסטע לאַנד אין דער וועלט.

— אַמאָל טאַקע געווען... — זיפצט אַרויס דער פאָטער.

— און ווען איך האָב די מעגלעכקייט, פאָר איך צוריק קיין פּראָג, — פאַרבענקט זיך די טאָכטער, וואָס איז פאַרבלאָנדזשעט געוואָרן קיין פּראָג.

דערלאָזט עס ניט די יינגסטע טאָכטער, וואָס איז דערצויגן געוואָרן אין דער נייער רוסלאַנד:

— אויב פאָרן צוריק, וואָלט איך געוואָלט פאָרן קיין רוסלאַנד...

— און איך — קיין ווין! — מישט זיך אַריין די מוטער—מען איז דאָרט טאַקע אָרעם, אָבער די גאַסן אַליין, הייַנט די מענטשן, די איידלקייט...

און יעדער מיטגליד פון דער צונויפגעזאַמלטער משפחה קען זיך ניט געגנוג אָפּלויבן פון דער שטאָט און לאַנד, וואו ער האָט געוואָגלט...

דער קרוב פילט זיך אַזש צעטומלט און קען ניט דערגיין, פון וואַנען זיי קומען. ענדלעך רופט ער זיך אָפּ, ווי אַ באַליידיקטער:

— אָבער, קינדערלעך, ווי געפעלט אייך עפּעס דאָס לאַנד?

וועגן דעם לאַנד האָט אַ גוטע מיינונג בלויז דער פאָטער, און אַפילו ער זאָגט בלויז צוליב טאַקט:

— יאָ, ס'איז אַ שיינע מדינה.

— ווייס איך וואָס... — רופט זיך אָן דער חלוץ — דאָ זעט מען דאָך גאָר קיין הימל ניט, ווען איר זעט דעם הימל אין יפו!...

קענען דאָס שוין ניט פאַרטראָגן די איבעריקע קינדער און עס ווערט אַן אַמפּעריי, וואו, אין וועלכן לאַנד און אין וועלכער שטאָט איז שענער...

דערפאַר אָבער, אַז מען זעצט זיך אַוועק ביים טיש עסן „דינער" און די מוטער שניידט אָן די פאַרשיידענע ברויטן, גאַנץ ווייסע, האַלב-ווייסע און ראָזעווע, און מען שטעלט אַוועק די פולע שאָל מיט פוטער און מ'דערלאַנגט דאָס ערשטע פאָרשפּייז און די איבעריקע געריכטן — פאַרגעסט זיך יעדערער אָן זיין ליבלינגסלאַנד און אין זיין ליבלינגסשטאָט, און ווי פאַרשעמטע קוקן זיי זיך איינע מיט די אַנדערע איבער, און דער געהויבנסטער פון אַלע ווערט ביי זיי דער קרוב, וואָס וואוינט שוין דאָ אַזוי לאַנג אין לאַנד, און וואָס האָט אויך געהאָלפן ברענגען זיי אַהער צוזאַמען....

יעדערער, אויסער סאָניען. סאָניען קייפט מען ניט אָפּ מיט אַ בעסערן ביסן. זי בענקט אַלץ נאָכן נייעם רוסלאַנד, נאָך די כאַוועטן — אַפילו ביים גוטן מאָלצייט...

די אומזיסטע שמחה

דאָס געשעפט, וואָס מאָזעס אײַזנבערג האָט געגרינדעט גלייך נאָך זיין חתונה, איז אַוועק מיט הצלחה. דער עיקר איז דאָס געשעפט געווען אַ זיכערס. עס איז באַשטאַנען פון אַ געוויסן מין סחורה, וואָס אין פלוג האָט עס קיינער ניט נייטיק געדאַרפט, און טאַקע דערפאַר האָט קיינער דערמיט זיך ניט גענומען האַנדלען. און אַפילו אין די ערגסטע צייטן, ווען מענטשן האָבן געזוכט געשעפטן מיט ליכט, האָט אײַזנבערג אויך דעמאָלט קיין קאָנקורענטן ניט געהאַט.

און ווייל ער איז געווען כמעט דער איינציקער אין גאַנצן לאַנד, האָט ער געהאַט גענוג קונדן אויף זיין ניט זייער נייטיקער סחורה.

קונדן זיינען געווען צווייערליי: אַזעלכע, מיט וועלכע ער האָט געהאַנדלט פערזענלעך, און אַזעלכע, מיט וועלכע ער האָט געפירט דעם מסחר שריפטלעך — אָנפאַנגס מיט דער אייגענער האַנט געשריבענע בריוו, שפּעטער, אַז דאָס געשעפט איז גרעסער געוואָרן, דורך אַ געהילף, וואָס ער האָט צוגענומען, און נאָך שפּעטער שוין דורך אַ שרייב־מאַשין, בײַ וועלכער עס איז געזעסן דאָס רוב אַ שיינע יונגע מיידל און „אָפּגעקלאַפּט“ די אָנבאָטן און די ענטפערס אויף די פאָדערונגען.

צו זיינע קונדן האָט אײַזנבערג פון דעם ערשטן טאָג אָן געהאַט די סאַמע וואַרעמע באַציִונג. אַפילו די, וואָס ער האָט ניט געקאָנט פערזענלעך און זיי קיינמאָל ניט געזען, האָט ער טיף פאַרערט און צו זיי געפילט אַפילו אַ געפיל פון פאַרוואַנדשאַפט.

זיי זיינען בײַ אים אַלע געווען פאַרשריבן אין אַ בוך מיט די פולע ערשטע נעמען און מיט די פולשטענדיקסטע אַדרעסן.

אַז עס איז פֿאַרגאַנגען אַ פּאָר יאָר, נאָכדעם ווי ער האָט שוין פֿאַרמאָגט אַ געוויסע צאָל קונדן, איז אײַנגעפֿאַלן אויסצו־דריקן זיי זײַן פֿאַרערונג און פֿאַרוואַנדשאַפֿט מיט עפּעס רעאַלעס. אין די בריוו, וואָס ער האָט, ווי געזאָגט, אָנפֿאַנגס אַליין געשריבן און שפּעטער שוין דיקטירט אַ צווייטער פּערזאָן, האָט ער געמוזט זײַן ריין געשעפֿטלעך, מיט אַ געוויסן סטיל און טרוקענעם סוחרישן טאָן.

אָבער נאָכדעם, ווי דאָס ווײַב האָט אים געבוירן דאָס ערשטע קינד און צום גליק אַ יינגל, האָט ער געלאָזט אָפּדרוקן אין דער שענסטער שטאָטישער דרוקערײַ אַזוינע קאַרטן, וואו, עס איז געווען, האַלב אין דער לאַנד־שפּראַך און האַלב אויף לשון־קודש, גע־מאָלדן אין דער סאַמע איידלסטער פֿאָרם פֿון זײַן גרויס גליק... די דאָזיקע קאַרטן האָט ער צעשיקט צו אַלע זײַנע קונדן, וואָס האָבן זיך שוין צו יענער צייט געציילט אין די הונדערטער.

דאָס פֿונאַנדערשיקן די אײַנלאַדונגען האָט אים שטאַרק באַ־פֿרידיקט. עס איז ניט קיין טרוקענער אָנבאָט — ניין, דאָס איז שוין אַן אָנזאָג, אַ בשורה, וועגן זייער אַ פּערזענלעכער שמחה. קו־מען וועלן זיי ניט — דאָס איז זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אָבער טראַכטן פֿון אים וועלן זיי שוין גאָר אַנדערש...

און ער האָט געזוכט אַנדערע געלעגנהייטן, מיט וואָס ער זאָל אַערן זײַנע קונדן. איז אים אין אַ האַלב יאָר אַרום — נאָכדעם ווי מען האָט אין טעמפּל, וואו ער פֿלעגט שבת דאַווענען, געבענטשט ראש־חודש אלול — איז אים אײַנגעפֿאַלן אָפּצודרוקן ראש־השנה־קאַרטן, אין וועלכע ער וועט עפּעס ספּעציעלע וואונטשן אויסדריקן און צו זײַנע קונדן פֿונאַנדערשיקן אויף ראש־השנה...

און אַזוי האָט ער געטאָן.

און פֿון דער דאָזיקער אידעע האָט זיך אין אַ יאָר אַרום אַנטוויקלט אַ העכערע אידעע, וואָס האָט געדאַרפֿט איבערצייגן זײַנע קונדן ווי שטאַרק ער איז פֿאַרבונדן מיט זיי.

די נײַע אידעע איז באַשטאַנען אין דעם: ער וועט יעדן סוף זומער אָפּדרוקן אַ קליינעם, שיינעם לוח און אים צעשיקן זײַנע ליבע קונדן אַלס מתנה.

די אידעע האָט אים באַגייסטערט. דאָס איז שוין ניט קיין שנה־טובה־קאַרטן. ס'הייסט שוין אַ ווערק, מעג דאָס ווערק פאַרנע־מען בלויז זעכצן קליינע זייטלעך מיט אַ פּאָר טאָוולען...

זייענדיק נאָך גאָר אַ יונגערמאַן, האָט ער זיין אידעע דורכגעפירט שנעל און זאָרגפעלטיק. עס איז געווען אַן אמתער לוח, וועלכן ער האָט קאָפּירט פון אַן אַנדער לוח, וואָס איז אַרויס אינמיטן זומער און האָט געקאָסט 2 פּענים... ער האָט פון אים איבערגעשריבן אַלע נייטיקע טיילן, אָנהייבנדיק פון דער כראָניק פון דעם ערשטן טאָג, זינט די וועלט איז באַשאַפן געוואָרן...

אין יענעם יאָר, ווען ער האָט אַרויסגעגעבן זיין ערשטן לוח, אַלס מתנה פאַר זיינע קונדן, איז די וועלט אַלט געווען פינף טויזנט זעקס הונדערט מיט עטלעכע און פערציק יאָר. אָבער דער טאָג, אין וועלכן דאָס לוחל איז אַרויס פון דרוק, איז געווען אַ וואַ־רעמער, אַ זוניקער און אַ יונגשטראַלנדיקער... אייזנבערג, אַז ער האָט אַריינגעקוקט אין דעם ערשטן בלעטל, וועלכעס האָט זיך אָנגע־הויבן מיט וועלט־כראָניק, האָט ניט געקענט גלויבן, אַז די וועלט איז אַזוי אַלט... אים האָט זיך געדאַכט, אַז די וועלט הייבט זיך ערשט אָן מיט אָט דעם לוחל...

ער האָט איבערגעקוקט עטלעכע בלעטלעך און דערזען זיין בילד. אַ יונגערמאַן מיט מונטערע און ווייטבליקנדיקע אויגן... אונטער זיין בילד איז געווען דערמאָנט זיין סחורה און דער אַדרעס... דאָס ווייטערע זייטל איז שוין ווידער געווען לוח...

און כאָטש אינעם לוחל האָט ער פאַרנומען מיט זיך אַליין און מיט זיין סחורה בלויז איין בלעטל, האָט זיך אים געדאַכט, אַז עס איז אַלץ ער, פון יעדן אות קוקט ער, אייזנבערג, אַרויס...

אַזוי האָט ער יאָר־איין יאָר־אויס עס ווידערהאָלט.

אין איין לוח איז שוין די וועלט געוואָרן אַלט פינף טויזנט מיט עטלעכע און זעכציק יאָר...

אייזנבערג אַליין האָט שוין באַקומען פיל גרויע האָר אין קאָפּ, און אויף זיין בילד אין לוח האָט מען זיי שוין דערקענט....

ער האָט אַפילו געקאָנט געבן זיין בילד פון די יינגערע יאָרן,

אָבער אײזבערג האָט זײן געשעפט געפירט ראַיעל — אָפּנאַרן זײנע קונדן האָט ער ניט געוואָלט און ניט געקענט.

די אײנציקע מתנה, וואָס ער גיט זײנע קונדן אײנמאָל אין יאָר, מוז זײן עכט...

די וועלט איז אין דער כראָניק עלטער געוואָרן מיט נאָך עטליכע יאָר... אײזבערג אַלײן האָט זיך דערפילט שוין אויך גאָרניט יונג...

פילע פון זײנע קונדן, וועלכע ער שיקט נאָך זײן לוח אַלס מתנה, האָבן שוין לאַנג אויפגעהערט צו באַשטעלן זײן סחורה... אים אַרט ניט דאָס געשעפט, אים אַרן די קונדן אַלײן: ווער ווײס, וואָס פון זײ איז געוואָרן...

און ער האָט אָנגעהויבן טראַכטן וועגן אויפגעבן דעם גאַנצן אויפטו.

אומזיסט האָט ער זיך אַזוי געפרײט יעדעס יאָר, ווען ער האָט באַקומען פון דער דרוקערײ די לוחלעך און צעשיקט זײ מיט שמחה די קונדן, און קוים דערלעבט צו דרוקן אַ צווײטן מאָל, אַ דריטן... אַ צענטן מאָל.

עס ווײזט זיך אַרויס, אַז אויף אַזאַ אופן האָט ער צו־שנעל אָפּגעשטופּט דאָס לעבן...

— וואָס האָסטו אַזוי געיאָגט? — איז ער ווי אין כעס אויף זיך אַלײן.

און פאַר פאַרדראָס באַשליסט ער, אַז פון דעם יאָר אָן וועט ער שוין זײן קליגער... אויב ער וועט אַפילו אַרויסגעבן נאָך אַ לוחל אַ מתנה פאַר די קונדן — וועט ער עס אָבער טאָן ניט געיאָגט... אַדרבא — וואָס לאַנגזאַמער... ווײל די גאַנצע שמחה פון אַ נײעם לוחל איז אַ פאַלשע און אַ נאַרישע...

די טרייסט

— ... און איך זאָג אײַך, אַז ס'איז נישט! — האָט איינער פֿון די ייִנגערע דיכטער, וועלכע האָבן געשמועסט זיצנדיק בײַ אַ טישל אין קאַפֿע, אויסגערופֿן און פֿאַרשאַרט אַ לאָק, וואָס איז אים פֿאַר אויפֿרעגונג אויפֿן שטערן אַראָפּגעפֿאַלן.

מען האָט געוואַרט, וואָס ער וועט ווייטער זאָגן, און ער האָט פֿאַרגעזעצט:

— מיר האָבן זיך אײַנגערעדט, אַז די וועלט דאַרף אונדז, אַז אָן אונדז קאָן זיך די מענטשהייט נישט באַגיין. נאַרישקייטן! — האָט ער אויסגעשריען: — קיינער דאַרף אונדז ניט.

עס איז געוואָרן שטיל. אַ גאָר-יונגער דיכטער איז געוואָרן שטאַרק טרויעריק און האָט פֿאַרשולדיקט און תמעוואַטע געשמייכלט. די פּאָעמע, וואָס ער האָט געהאַלטן אין דער האַנט, גרייט פֿאָרצולעזן, האָט ער, בגנבה פֿון די איבעריקע, אַרײַנגעלייגט ערגעץ אין אַ וועסט-קעשענע: „ס'איז ניט די צײַט!"

די איבעריקע פֿון די דיכטער, וועלכע זײַנען דערבײַ געזעסן, האָבן געזוכט מיט די אויגן איינע בײַ די אַנדערע הילף קעגן אָט דעם גרויזאַמען דיכטער, וואָס האָט אַרויסגעגעבן אַזאַ שווערן אורטייל קעגן קונסט בכלל און קעגן זייערער בפֿרט. אויב מען דאַרף זיי ניט, איז דאָך טאַקע ניט ניחא דאָס לעבן. בלײַבט דאָך אַוועקצוגיין אין אַ שאַפֿ און נייען מאַנטלען. גאָט! ווי לאַנגווײַליק דאָס מוז זײַן!...

צום גליק האָט זיך צווישן זיי געפֿונען איינער אַ דיכטער אין די מיטעלע יאָרן, וואָס האָט שוין באַוויזן באַקאַנט צו ווערן צווישן אַ גרעסערן לעזער-קרייז. ער איז געבליבן רויק און פֿאַרטיפֿט. עס איז געווען קענטיק, אַז ער וויל עפּעס דערציילן, נאָר ער ישובֿט

זיך מיט זיך אַליין. באַלד אָבער האָט ער געמאַכט אַ באַוועגונג מיט דער האַנט און די איבעריקע האָבן דערפילט, אַז ער האָט פאַר זיי אַ טרייסט.

ער האָט זיך געווענדט מיט זיינע בליקן צום פעסימיסטיש־געשטימטן דיכטער און ענדלעך אָנגעהויבן:

— איר זייט ניט גערעכט. אָבער איך פאַרשטיי אייך. אַזוינע געפילן לעבט יעדערער פון אונז איבער פון צייט צו צייט. דאָס איז אפשר נייטיק פאַר אונז און פאַר דער געזעלשאַפט. איבערהויפט פאַר דער געזעלשאַפט, וועלכע, נאָך אַלע זאַכן, באַלעוועט אונז שוין ביי־ווי־ביי צו פיל. מיר מוזן אַמאָל צווייפלען אין זיך און אין אונזער וויכטיקייט, אַז די געזעלשאַפט, אָדער דער יחיד נייטיקט זיך אין אונז. אָבער זיין אַזוי פעסימיסטיש איז אויך ניט כדאַי, און ס'איז ניטאָ קיין גרונד. אָבער, ווי געזאָגט, דאָס פאַסירט. מיט מיר — האָט ער געשמייכלט — האָט עס פאַסירט זייער אָפט. איצט, קאָן מען זאָגן, בין איך געהיילט געוואָרן דערפון, כאָטש איך בין ניט איינגערעדט, ווי אַנדערע, אַז איך ראַטעווע די וועלט און מען דאַרף מיר דערלאַנגען דאָס טעלער פון הימל. מיר איז גענוג דאָס ביסעלע אָנערקענונג, וואָס איך באַקום פון צייט צו צייט.

— נאָר דערלויבט מיר בעסער אייך צו דערציילן אַן עפּיזאָד פון מיין לעבן.

„דאָס איז געווען טאַקע ניט זייער לאַנג, מיט עטלעכע יאָר צוריק. עס איז געווען אַ כמורנער ווינטערטאָג, אָט ווי היינט — אפנים אַז אַזוינע טעג זיינען שולדיק אין אונזערע צווייפלערייען. איך בין געזעסן אין צימער, האָב געוואָלט עפּעס שאַפן און ניט געקאָנט. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז איך האָב נאָך קיינמאָל גאָרניט געשאַפן. עס פאַסירט אַמאָל, אמת, מיט אייך אויך. ווער עס צווייפלט ניט, איז אַ נאַר, און אַ נאַר האָב איך קיינמאָל ניט געוואָלט זיין. איך בין אַרויס אין גאַס, געזוכט דערהיילונג, אָנרעגונג, אי־העען. די גאַס מיט אַלע אירע טומלדיקע באַשעפענישן, מיט זייערע זוכענישן איז אָבער געווען אַזוי ניט אינטערעסאַנט און אַפּאַטיש, זייער האַוועך און רייד איז געווען אַזוי ווייט פון דעם, וואָס מען רופט שיינקייט, קונסט, פּאָעזיע! איך בין פאַרביי־געגאַנגען אַ בוכ־

האַנדלונג און איך בין געווען טשיקאַווע צו בלייבן שטיין אַ צייט און נאָכפאָלגן די פאַרבייגייער, צי ווען, זיי זיך אָפּשטעלן און וואַרפן כאָטש אַ בליק אין שויפענסטער, וואו עס שטייען אויסגעשטעלט די אַלע ביכער, מיט די נעמען פון די מחברים אויף די לעדערנע רוקנס. קיינער האָט אַפילו קיין בליק ניט געוואָרפן אין יענער זייט. אויב איינער האָט שוין יאָ אַ בליק געוואָרפן, איז עס געווען אויף דער אַנדער סטאָר, אַ „מילך-סטאָר", וואו אין פענסטער זיינען געווען אויסגעשטעלט פאַרשיידענע סאָרטן קעז. איר לאַכט? איך לאַך איצט אויך. אָבער מיר האָט זיך דעמאָלסט געדאַכט, אַז קעז איז פאַר די מענטשן וויכטיקער ווי ליטעראַטור... עס האָט מיך שרעקלעך באַליידיקט. איך האָב געפּרוּווט אַריינקוקן אינעווייניק אין בוכהאַנדלונג—שטיבל און טרויעריק... אויסער דעם בוכהענדלער אַליין איז דאָרט קיינער ניטן געווען. דער בוכהענדלער, אַן עלטערער ייד, איז געשטאַנען און פאַרצווייפלט געהוכט.... איך האָב מיך דערשראָקן און בין אַוועק מיט שנעלע טריט.

„איך האָב זיך געלאָזט אין די רייכע גאַסן. איך בין אַריינגעפאַלן אויף בראָדוויי. עס איז געוואָרן פאַרנאַכט. די עלעקטרישע באַלייכטונג האָט שוין געשטראָמט פון די אַלע פענסטער, שילדן און דעכער. דער ברייטער טראָטואַר איז געווען פאַרפלייצט מיט מענטשן, מיט שטראַלנדיקע געזיכטער. איבעריהויפּט האָט עס געשטראָמט מיט יוגנט. פּאָרלעך, פּאָרלעך — לאַכנדיקע, שרייענדיקע און גליקלעכע. איך האָב זיי דאָס גליק פאַרגונען פון גאַנצן האַרצן. אַדרבא, זאָל זיי וואויל באַקומען. אָבער וואו בין איך? איך בין דאָך עפּעס איך, און האָב זיך אַיינגערעדט אַזוינע גליקן, און דאָ זע איך, אַרום מיר, ווי מען דריקט זיך ביי אונז אום, יובלט און קאָכט און רוישט, און איך בין אַזוי אָפּגעזונדערט, אַזוי פרעמד.

און פּלוצים פאַלט מיר איין, אַז פון צווישן די אַלע שטראָמענדיקע מאַסן איז ניטאָ אַפילו איינער, וואָס זאָל וויסן פון מיר און זאָל האָבן דעם מינדסטן אינטערעס אין מיר, ווען איך זאָל מיך אַפילו פאָרשטעלן פאַר זיי. און וואָס האָט ביי זיי פאַר אַ ווערט ליטעראַטור, אַז דער עיקר איז דאָך דאָס לעבן און די פרייד פון

לעבן און די בענקשאַפט נאָך גליק און ליבע, און ווייטער איז אַלץ אַ ליגן, וואָס מיר האָבן אַליין אויסגעטראַכט.

„איך האָב זיך געוואָלט שוין לאָזן צוריק, גיין אַהיים און בלייבן מיט זיך אַליין, באַטראַכטן, ווי אַזוי ווייטער אָנצוהייבן צו לעבן. דאָס פריערדיקע איז געווען אַ טעות. און ווי איך טראַכט אַזוי, הער איך, ווי איינער הינטער מיר רופט אויס מיין נאָמען. איך האָב זיך אַפילו ניט אומגעקוקט. איך בין געווען זיכער, אַז מיר דאַכט זיך עס אָפּ, ווי עס פּאַסירט אַמאָל, איבערהויפּט ווען מען איז אין אַן אויפגערעגטן צושטאַנד. אָבער באַלד האָב איך ווידער געהערט, ווי עמעצער רופט מיך. איז דאָס מעגלעך? דאָ, צווישן אַ פרעמדן עולם, אין אַזאַ פרעמדער גאַס... איך בין געווען איינגעשפּאַרט און ניט געוואָלט זיך אָפּקערן.

„ביים דריטן מאָל רופן האָב איך זיך אומגעקערט. אַ פרעמ־דער מענטש האָט מיך אָנגעקוקט מיט שמייכלענדיקע און אַזוי ווי מיט דאַנקבאַרע בליקן, מיך געפרעגט:

— ווי אַזוי האָט איר אַהער פאַרבלאָנדזשעט... — און האָט צוגעלייגט ווידער מיין פולן נאָמען.

— פון וואַנען קענט איר מיך? — האָב איך פאַרוואונדערט אים אָנגעקוקט.

„ער האָט פאַרשולדיקט געשמייכלט און געענטפערט:

— איר מיך קענט ניט, אָבער מיר אייך — יאָ!...

„איך האָב דעם מענטשן באַטראַכט. אַ יונג בחורל פון אַ יאָר אַכצן. ער איז געווען געקליידט אין אַן אוניפאָרם פון אַ „מע־סענדזשער״. אונטערן אָרעם האָט ער געהאַלטן אַ מין פּאָרטפעל. איך האָב ניט געקאָנט באַגרייפן, ווי אַזוי איז דאָס מעגלעך, אַז גראָד דער יונגער בחורל, און נאָך פון אַזאַ פּראָפעסיע, זאָל מיך קענען און זיך מיט מיר אינטערעסירן. וואַרשיינלעך קען ער מיך אַזוי, צופעליק, — ניט ווילנדיק ווער איך בין אין דער אמתן...

„איך האָב צו אים געזאָגט:

— מיר איז טאַקע אַ וואונדער, פון וואַנען קענט איר מיך?

— אָ, איך קען אייך! — האָט ער ווי אויסגעזונגען. — אַז איך בין נאָך געווען אַ יינגל, האָב איך שוין אייך געלייענט. און

גאָר־וואָס, מיט אַ האַלבע שעה צוריק, פאָרנדיק אויפן „על“, האָב איך געטראַכט פון אײַך. ס׳איז מיר געווען עפּעס טרויעריק, האָב איך זיך געטרייסט מיט אַייעהם אַ ליד. און ער האָט מיר אָפּדעקלאַמירט אַ סטראָף פון מיינס אַ ליד, און באַלד צוגעגעבן:

— אײַך איז גוט, איר וועט אייביק לעבן. אָבער מיר אַלע דאָ... ווער ווייס, ווער וועט וויסן פון אונז, ווער וועט געדענקען? —

איך האָב אים געוואָלט טרייסטן, אַז סײ־ווי־סײ איז אין לעבן דאָ אַ גרויסער זין. און יעדעס לעבן איז אייביק... אָבער אין געדרענג איז ער פון מיר פאַרשוואונדן, ווי אַ זעונג.

צוריק בין איך שוין געגאַנגען אַ שטאָלצער, אַ גל קלענער און געטראַכט פון דעם אָרעמען באָ, וואָס האָט מיר געבראַכט אַזאַ דערהויבענעם גרוס פון מיר אַליין...

„דאַרפט איר זיין אַראָפּגעפאַלן?“ — האָט דער דערציילער פאַרענדיקט און אָנגעקוקט די איבעריקע חברים מיט אַ שמייכל.

דער יינגסטער דיכטער, וועלכער האָט דעם עלטערן דיכטער אויסגעהערט מיט אַ פאַרכאַפּטן אָטעם, האָט זיך אויפגעשטעלט מיט אַ שיינענדיקן פּנים און גליענדיקע אויגן, און אַריינלייגנדיק די האַנט אין קעשענע, האָט ער צוריק אַרויסגענומען די פּאָעמע, און זיך אַוועקזעצנדיק, האָט ער זיך שטאָלץ געווענדט:

— אויב אַזוי, גיי איך אײַך פאָרלייענען מיין נייע פּאָעמע. הערט מיט קאָפּ...

דער באַווייז

דער שריפֿטשטעלער קריינין איז געווען אין אַ באַזונדער גוטער שטימונג. די גלאָז קאַווע, וואָס דער קעלנער האָט אים צוגעטראָגן צום טישל, האָט ער אָנגענומען גלייך מיט דאַנקבאַרקייט, געזאָגט, אַז די קאַווע זעט אויס גרויסאַרטיק, וואָס דאָס פּאַסירט זייער זעלטן. דאָס רוב מוז נעבעך דער קעלנער אים ברענגען און צוריקטראָגן און אַן אַנדערע ברענגען, ביז וואַנען קריינין אַקצעפּטירט און נעמט זי טרינקען. איצטער דער גלאָז קאַווע האָט ער אויך שטאַרק געלויבט די דערציילונג פֿון דעם יונגן שריפֿטשטעלער גרינשפּאַן, וועמען ער וויל אַלעמאָל פֿאַרניכטן.

— דער גרינשפּאַן האָט עפּעס! — האָט ער געטייטלט מיטן פֿינגער אויף דעם קאַפּל פֿון דער דערציילונג.

האָבן די אַנדערע קאָלעגן פֿון די דערבייאיקע טישלעך דערפֿילט, אַז קריינין איז גוט געשטימט. האָבן זיי זיך אויך צוגעזעצט צום זעלבן טישל, וואו קריינין איז געזעסן. דאָס האָט קריינינען נאָך מער אויפֿגעמונטערט. ער איז געוואָרן פֿיל מיט ווערטער און מיינונגען, און ער האָט געטיילט שבחים יעדן קאָלעגע מיט דער פֿולער האַנט. אַפֿילו חייקלמאַנען, וועלכער שרייבט בלויז נייס אין דער מאָרגנצייטונג, האָט ער ניט פֿאַרטיילט און געלויבט זיין איבערזעצונג פֿון דער לעצטער פּאָליטישער נאָטע — פּראַכטפֿול איבערזעצט! — האָט ער פֿאַרענדיקט.

חייקלמאַן האָט זיך געררויטלט ווי אַ כלה-מיידל און געדאַנקט קריינינען פֿאַר אָנערקענונג.

נאָך אַלע עליות, וואָס ער האָט יעדן געגעבן, האָט קריינין רעזומירט מיט צופֿרידנהייט:

— קאָלעגן, וואָס איז דאָ צו ריידן; אונזער ליטעראַטור וואַקסט, און דער עיקר, זי האָט באַקומען אַ באָדן!

אַז זי וואַקסט — האָט יעדערער צוגעגעבן, אַפילו דער איבערזעצער פון דער פּאָליטישער נאָטע, חייקלמאַן, אָבער אַז זי האָט אַ באָדן — דעריין האָבן מאַנכע קאָלעגן געצווייפלט.

— ניין, קיין באָדן האָט זי נאָך ניט! — האָט איינער זיך געקלאָגט.

— זי האָט! זי האָט! — איז קריינין געשטאַנען פעסט אויף זיינס. ביז איצט האָב איך אַליין געצווייפלט, אָבער היינט האָב איך זיך דעריין איבערצייגט.

קריינין איז אַנטשוויגן געוואָרן און צופרידן געשמייכלט. די קאָלעגן האָבן געוואוסט, אַז ער וועט באַלד עס באַגרינדן מיט אַ פאַקט. קריינין שעפּט ניט זיינע מיינונגען פון דער לופט. ער איז, נאָך זיין מיינונג, צו פיל רעאַליסט.

לאַנג וואַרטן האָבן זיי ניט געדאַרפט. קריינין האָט אַרויסגענומען פון טאַש זיין קעסטעלע סיגאַרעטן, דערזען, אַז עס איז אַ ליידיקע, עס אַוועקגעוואָרפן, אויסגערופן הויך אויפן קול: „סיגאַרעטס!“ און נאָכדעם ווי דער קעלנער האָט אים געבראַכט אַ פּעקל סיגאַרעטס, פאַררויכערט, און מיט ליידנשאַפט אַריינגעצויגן דעם רויך אינעווייניק און צוריק אַרויסגעלאָזט אין אַ דינעם זייל, און אָנגעהויבן:

„ביז היינטיקן טאָג בין איך געווען אייפערזיכטיק אויף די אַנדערע קונסטן, וועלכע יידן שעצן אַזוי אָפּ. שטעלט זיך פאָר די לעגענדן, וואָס יידן דערציילן וועגן פידלשפּילער, וועגן זינגער, וועגן זייערע גרויסע פאַרדינסטן. וויפיל יידישע מאַמעס שלאָגן־אָפּ די שוועלן פון מוזיק־לערער, מיטברענגענדיק זייערע יינגלעך, און פרעגן, צי האָבן זיי טאַלאַנט. האָט איר ווען געהערט, אַז אַ ייד זאָל דערציילן אַ לעגענדע פון אַ יידישן שרייבער אָדער דיכטער? האָט איר ווען געהערט, אַז אַ יידישער טאַטע זאָל ברענגען זיין זון צו אַ יידישן שרייבער און פרעגן, צי האָט זיין זון טאַלאַנט צום שרייבן, צום דיכטן? קיינמאָל ניט. שרייבעריי איז ביים יידישן פאָלק אַ גישטיקע פּראָפעסיע. ווער רעדט אַ קונסט — אַוודאי ניט. אפשר איז עס ביי די גויים אויך אַזוי, אָבער ביי די יידן אין אַ גרעסערער מאָס. שטעלט זיך אָבער פאָר, אַז אויך די קאַלטקייט, אָדער בעסער געזאָגט, די פאַרניכטנדיקע באַציִונג צו דער קונסט פון שרייבן הייבט אָן צו

פאַרשווינדן. היינט בין איך עס געוואויר געוואָרן. און ווי קאָמיש דאָס האָט מיר אויסגעוויזן, מוז איך דאָך פאָרט דערפון דרינגען, אַז אונזער ליטעראַטור באַקומט אַ באָדן. היינט, מיינע קאָלעגן, זיצנדיק נאָכמיטאָג אין רעדאַקציע, האָב איך זיך איבערצייגט, אַז שרייבעריי הייבט אָן ווערן ביי יידן אַ רייכע פּראָפעסיע און מען פירט שוין די יינגלעך ניט נאָר צו פידלשפּילער אָדער צו געזאַנג־פּראָפעסאָרן, נאָר אויך צו אונזערע שרייבער. היינט איז דאָס געשען...״

— די הקדמה איז צו לאַנג! — האָט אַן אומגעדולדיקער קאָלעגע אַ מורמל געטאָן.

— האָט צייט! — האָט קריינין גוטמוטיק געשמייכלט — עס איז כדאי. היינט איז עס געשען.

„איך זיץ אַזוי אין רעדאַקציע און וואַרט אויפן רעדאַקטאָר, און דער רעדאַקטאָר זיצט אין זיין צימער און איז שטאַרק פאַרנומען מיטן לייענען אַ פאַראַכטאָגעדיקע צייטונג. זע איך, ווי די טיר עפנט זיך און עס גייט אַריין אַ מאַן פון אַ יאָר עטלעכע און פערציק, מיט אַ בחורל פון אַ יאָר פופצן־זעכצן. דער מאַן איז אַ ביסל דערשראָקן, אָבער מער דערשראָקן איז דאָס „באָיטשיקל״. ער טוליעט זיך הינטער דעם מאַן און וואַגט ניט אויפצוהייבן די אויגן. ענדלעך גייט צו דער מאַן גלייך צו מיר, און מיט אַ זיסן שמייכל ווענדט ער זיך צו מיר:

— דאָס זייט איר, מר. קריינין?

— איך — שטעל איך מיך פאָר.

— איך ווייס, — איז דער מאַן געוואָרן דרייסטער, — איך קען אייך שוין לאַנג. איך האָב אייך געהערט אַמאָל פאָרלעזן אין „סיינט־מאַרקס־האָל״... איר האָט זיך אַ ביסל געענדערט. איר האָט דעמאָלסט בעסער אויסגעזען. אייך קענען אַלע, מיך — קיינער ניט. אָבער מיין באָי, האָף איך, וועט מען שוין קענען... שעם זיך ניט, הערי, דאָס איז דאָך מר. קריינין! ער קען אייערע זאַכן אויף אויסווייניק... ער האָט שוין ביי מיר געאַרבעט אין אַ שאַפּ, אָבער איך זע, אַז דעם באָי ציט צום שרייבן... קלער איך, אפשר האָט ער טאַלאַנט? האָב איך אים אָפּגענומען פון דער אַרבעט, כאָטש עס איז מיר זייער שווער, נאָר, ווי זאָגט איר — אויב ער האָט טאַקע

טאַלאַנט, וועט זיך דאָס באַצאָלן. די שׂונים אַלע זאָגן, אַז ער האָט. די נעקסטדאָריקע, אַ געבילדעטע ווייבל, אַ ווילנערין, איז נאָר נתפעל: ער וואַקסט אַ פּושקין, זאָגט זי, — אַ מאָרים ראָזענפעלד... ווייס איך — אמת, צי ניט, מיר אַליין געפעלט. נאָר מיר געפעלט אַלץ. איך הער עס גראַמט זיך, געפעלט מיר. שיקט ער אָבער עפּעס דרוקן, ענטפערט מען, אַז טאַלאַנט האָט ער, נאָר דרוקן, דרוקט מען ניט... טראַכט איך מיר: צו וואָס זאָל עס מיך וואַרפן ווי אין קדחת, צי ער האָט יאָ טאַלאַנט, צי ער האָט ניט טאַלאַנט, אין דערווייל זאָל ער ניט אַרבעטן; אַמער וועל איך אַריינגיין צו אייך און פרעגן... ווי איר וועט זאָגן, אַזוי וועט דאָס בלייבן...“

„און איידער איך האָב צייט געהאַט צו זאָגן עפּעס, האָט ער אַ וואונק געטאָן צו הערין.

הערי האָט שוין פאַרשטאַנען, וואָס דער טאַטע מיינט. מיט ציטערדיקע הענט האָט ער אַרויסגעשלעפּט פון ערגעץ אַ קעשענע אַ גאַנצן פּעקל מיט פּאַפּירלעך, פאַרשריבענע, ווי דער שמייגער זייערער, פון ביידע זייטן, און אַוועקגעלייגט אויפן טיש.

כ'האָב אַרויסגענומען, ווי אַ גורל, איין שטיקל פּאַפּיר און אַריינגעקוקט אין דעם.

עס איז געווען וואָס באַזונדערס! געגראַמט האָבן זיך בלויז די לעצטע אותיות, למשל: „געגאַנגען“ מיט „געגעבן“, „געזאָגט“ מיט „האָט“... כ'האָב שוין געוואָלט אַרויסגעבן מיין שרעקלעכן אורטייל, אָבער כ'האָב אָנגעקוקט דעם טאַטן מיט דעם זון, ווי זיי שטייען מיט אויסגעגלאָצטע אויגן אויף מיר און וואַרטן אויף זייער גורל, האָב איך ניט געהאַט קיין מוט...

האָב איך געפּרוווט גיין אַרום און אַרום:

— און וואָס מיינט איר, אַז מען האָט שוין טאַלאַנט? וואָס האָט מען דערפון?

— וואָס הייסט? — האָט זיך דער טאַטע צעהיצט — היינטיקע צייטן טאַלאַנט! מען זאָגט, אַז שרייבער מאַכן היינט געלד... און גלאַט, עס איז אַ שיינע פּרנסה...

— יעס... נאַטירלעך... — האָב איך זיך אַ ביסל געקווענקלט, — אָבער, איר פאַרשטייט, טאַלאַנט איז אַ טונקעלע זאַך...

וועט איר גלויבן — בין איך געפאַלן אויף אַ פּלאַן, ווי אַזוי צו פאַרמילדערן מיין אורטייל — וועט איר גלויבן, אַז איך אַליין צווייפל, צי איך האָב טאַלאַנט ..."

דער טאַטע האָט זיך צעלאַכט, און אַפילו דער דערשראָקענער שעמעוודיקער הערי האָט זיך אויך ניט געקאָנט באַהערשן...

— כע־כע... — האָט זיך דער טאַטע געשטיקט — הלוואי פאַרמאָגט מיין הערי אַ הונדערט־חלק...

אָבער באַלד איז ער צוריק ערנסט געוואָרן, געבעטן, איך זאָל אַריינקוקן אין אָט דעם רויטן פּאַפּירל... דאָס איז אַ סאָציאַליסטיש לידל וועגן ערשטן מאַי. די נעקסטדאָריקע האַלט פון דעם ליד אַן עולם־ומלואה... און אָט אויף דעם שטיקל פּאַפּיר איז אַ ליד וועגן אַ פאַרלוירענעם שטרייק...

איך האָב דורכגעקוקט ביידע קאָלירטע פּאַפּירלעך. די לידער זיינען שוין געווען געגראַמט אַ „בית" מיט אַ „טית". למשל: „האָב" און „שפּאָט"... און אַ „זייך" מיט „קוף", למשל: „איז" און „צו־ריק"... איך האָב געמיינט, אַז דאָס זיינען לידער אָן גראַמען, האָב איך באַמערקט:

— ס'הייסט, איר שרייבט אויך אין פרייע פערזן, אָן גראַמען.

— אָן גראַמען! וואָס רעדט איר! — האָט זיך דער טאַטע דערשראָקן און אָנגעקוקט הערין ווי אַ גזלן, — דו הערסט, האַרי, וואָס מר. קריינין זאָגט?...

— עס איז דאָך מיט... — האָט הערי זיך פאַרטיידיקט, — „איז" — „צוריק"...

— איז... צוריק... יעס, עס איז אַ גראַם! — האָט דער טאַטע באַשטעטיקט...

„איך האָב דערזען, אַז דאָס שפּיל איז אָן אַן עק, האָב איך עס אָפּגעהאַקט. — ער דאַרף אַ סך לערנען, לערנען... — האָב איך געראָטן. — און זאָל ער עפּעס צושיקן אין אַ יאָר אַרום...

— אָבער ער האָט אַ טאַלאַנט? — האָט דער טאַטע געוואָלט דערגיין דעם עיקר.

דעם עיקר איז ער אָבער ניט דערגאַנגען. איינגאַנצן אָפּזאָגן אים — האָב איך ניט געהאַט קיין האַרץ; אים צוגעבן מוט —

האָב איך ניט געקאָנט באַגיין אַזאַ זינד, האָב איך אים געהייסן נאָכאַמאָל אַ סך לעזן... לעזן... און גאָט איז אַ פּאָטער...

הערי האָט דערווייל צונויפגעקליבן די צעשאָטענע שטיקלעך פּאַפּיר, זיי פאַרבונדן מיט אַ שוואַרצן פאָדעם, זאָרגעוודיק אַריינגעלייגט דאָס פּעקעלע אין קעשענע און זיך גענומען גרייטן צו גיין.

דער פּאָטער אָבער האָט ניט געקאָנט אַוועקגיין. ער וויל וויסן אויף זיכער... איך האָב אים געטרייסט מיט אַ פּאָר צווייִדייטיקע ווערטער, און ער איז ענדלעך אַרויס. נאָך זיינע טריט, וואָס ער האָט געמאַכט ביזן טיר, האָב איך פאַרשטאַנען, אַז ער וועט הע־רין שיקן מאָרגן אין שאָפּ... עס האָט מיר וויי געטאָן, אָבער וואָס האָב איך געקאָנט טאָן? — האָט קריינין פאַרענדיקט.

די קאָלעגן האָבן געשמייכלט. קריינין אַליין איז געווען האַלב ערנסט און האָט רעזומירט:

— עס מאַכט גאָרניט אויס, וואָס דאָס זיינען געווען אָרעמע אומוויסנדע מענטשן... די הויפּטזאַך איז, וואָס מיר האָבן דערלעבט, אַז אַ טאַטע זאָל ברענגען זיין יינגל צו אַ שרייבער מיט אַ פּעקל לידער, ווי מען פלעגט ברענגען אַ יינגל מיט אַ פידל צו אַ פּראָ־פעסאָר פון מוזיק. ווי מיינט איר, קאָלעגן, איז דאָס ניט אַ באַווייז, אַז אונזער ליטעראַטור קריגט אַ באָדן?

די קאָלעגן האָבן געשמייכלט.

דאָס נייע פּאָרל

דאָס מיידל, מיט וועלכער מאָריס האָט זיך געטראָפן אין דעם קרייז פון זיינע באַקאַנטע אינגאַנצן אַ פּאָר מאָל און דאָס אויך צופעליקערוויז, איז געווען ניט קיין שיינהייט, אָבער אַ סימפּאַטישע איז זי געווען. אויך דאָס, וואָס זי איז געווען ניט קיין שאַפּ־מיידל, ווי ער האָט דערפאַרן פון איר אַליין טאַקע, נאָר זי איז באַשעפטיקט אין אַן אָפיס, אמת, אין איסט־סייד, און ביי אַ יידישער פירמע, האָט געשטימט צו זיינע נייגונגען. אויך איר נאָמען, לינע, האָט אים געקלונגען אייגנענעם און ניי. פון אַלע זיינע באַקאַנטע מיידלעך, מיט וועלכע ער האָט זיך דאָ באַפריינדעט און דאָ פאַרלוירן, זיינען גע־ווען אַלערליי ליזעס, ראָזעס, בעסיס, אָבער קיין לינע איז נאָך ניט געווען: אַלנפאַלס געדענקט ער ניט...

דערפאַר האָט ער ביי נאָך אַ צופעליקן טרעפן זיך מיט איר און נאָך אַ פאַרבונדענעם אינטימען געשפּרעך אין אַ זייט פון די .באַקאַנטע, אָנגעבאָטן צו געבן איר דעם קומענדיקן שבת־צו־נאַכט אַ „גוד־טיים" אין אַן אינטערעסאַנטן פּלאַץ, וואָס ער האָט ניט לאַנג אַנטדעקט...

לינע, וואָס האָט נאָך ניט געהאַט קיין שטענדיקן „באָי", און האָט געטראָגן אַן אומבאַשטימטע בענקשאַפט, האָט די איינ־לאַדונג אָנגענומען מיט שטראַלנדיקע אויגן און אַ לויכטנדיקן שמייכל. זי האָט באַשטימט די שעה אַכט אין אָוונט. ער דאַרף קומען לעבן איר הויז און וואַרטן, און זי וועט שוין אַרויסקומען פאַרטיק צו גיין מיט אים, וואוהין ער וועט זי פירן.

געקומען איז ער צען מינוט צו אַכט. אין די צען מינוטן, וואָס ער איז געשטאַנען און געוואַרט אויף איר, האָט זיך אים אַליין געדאַכט, אַז לינע וועט אים אַנטוישן מיט איר אויסזען, ווייל

אין פֿאַרלויף פֿון דער וואָך האָט ער איר אויסזען כּמעט פֿאַרגעסן. דערווייל האָט ער באַטראַכט די פֿאַרבייגייענדיקע מיידלעך. פֿאַר זיינע אויגן האָבן פֿאַרבייגעפֿינקלט אַלערליי שיינהייטן, און ער האָט באַדויערט, וואָס אַזוי פֿיל שיינע מיידלעך זיינען דאָ און ער שטייט און וואַרט גאָר אויף עפּעס אַ געוויינלעך מיידל, לינע.

עס וואָלט אפשר געווען בעסער, ווען זי קומט שוין ניט אַרויס. אַלנפֿאַלס מער ווי איבעריקע פֿינף מינוט וואַרט ער ניט אויף איר.

אָבער לינע איז יאָ אַרויסגעקומען. זי האָט אַ ליבן שמייכל געטאָן און צו אים אויסגעשטרעקט די האַנט. אויף מאָריסן האָט אַ ווי געטאָן אַ פֿרישקייט און מיידלשער חן.

הייסט עס, אַז ער האָט זיך ניט אָפּגענאַרט.

צו אַ קאַר איז געווען צוצוגיין אינגאַנצן אַ פּאָר בלאָקן. מאָרים האָט זי גענומען אונטערן אָרעם און זיך געטוליעט צו איר מאַנטל, וואָס האָט געהאַט אַ פֿוטערנעם קאָלנער און אויך די בריגן ביי די אַרבל זיינען געווען באַדעקט מיט דעם גלעטנדיקן זעלביקן פֿוטער.

האָט ער באַשלאָסן צו פֿאַרברענגען מיט איר אַן אינטערעסאַנטן אָוונט.

ער וועט זי נעמען אין דעם קליינעם, אינטימען רעסטאָראַן, וואו עס שפּילט אַן אָרקעסטער און אַ זינגערין אַמיוזירט די געסט מיט זינגען און טענץ...

אין קאַר זיינען זיי געזעסן זייט ביי זייט. קעגנאיבער אים אָבער איז גראָד געזעסן אַ קינסטלעריש געקליידעטע און זייער ליב אויסזעענדיקע ברונעטקע.

ער האָט פֿאַרגליכן זיין קעגנאיבערדיקע שכנה מיט לינען, און לינע האָט פֿאַרלוירן אינגאַנצן איר חן אין זיינע אויגן.

לינע האָט באַמערקט, ווי ער האָט זיך פֿאַרטראַכט.

— וואָס זייט איר אַזוי פֿאַרטראַכט? — האָט לינע געפֿרעגט מיט חשד.

— איך? ניין... — און ער האָט ווידער געוואָרפֿן אַ בליק אויף דער ברונעטקע.

און כּדי זיך ניט צו פאַרראַטן, האָט ער באַלד צוגעגעבן:

— מיר געפֿעלן זייער דיינטיקע „סטיילס".

— אַזוי? געפֿעלט אייך יאָ מיין מאַנטל? — האָט לינע נאַיוו געפֿרעגט און אים אָנגעקוקט מיט אַ וואַרעמען בליק.

— אָ, יאָ, זייער שיין...

און ער האָט ווידער געוואָרפֿן אַ בליק אויף דער קעגנאיבערדיקער שכנה.

צו לינעס, אָדער זיין אייגענעם גליק איז די אינטערעסאַנטע ברונעטקע ביי אַ געווייסן בלאָק אַראָפּ. דריי סטאַציעס שפּעטער איז דער פּלאַץ פאַרנומען געוואָרן פון אַ דיקער, מיטעליעריקער יידענע, וועלכער מאָרים האָט אַפילו ניט באַשאָנקען מיט קיין בליק. די דאָזיקע קורצע צייט האָט ער אַמיזירט מיט לייכטע פראַזן און אויפמערקזאַמקייט לינען אַליין. זי איז ווידער שיין געוואָרן אין זיינע אויגן.

נאָר אָט האָט די מיטעליעריקע יידענע זיך אויפגעהויבן און אַז די „קאַר" האָט זיך אָפּגעשטעלט, איז זי אַרויס. אויף איר אָרט האָט זיך אַוועקגעזעצט אַ יונג מיידל, וואָס האָט געהאַלטן אין די הענט אַ פידל, און האָט זי באַלד אַוועקגעלייגט אויף אירע קני.

— אַ פידלערין! — האָט מאָרים אַריינגעסודעט לינען אין אויער און האָט שוין ניט אַראָפּגענומען די אויגן פון דער פּיקאַנטער מיידל.

„אָט מיט אַזאַ", האָט ער אַ טראַכט געטאָן, איז אַיינגענעם צו גיין פאַרברענגען — אַ קינסטלערין!"

לינע האָט דערפילט זיינע אויפמערקזאַמע בליקן צו דער שייינער פידלערין. זי איז אומעטיק געוואָרן.

— איך האָב זייער ליב צו זען, ווי אַ מיידל שפּילט פידל...— האָט ער, אָנשטאָט צו רימען די פידלערין, אַליין געריסט איר שיינקייט, ווען זי שפּילט.

— וואָס איז דער אונטערשייד, ווער עס שפּילט — האָט לינע, ווי באַלערנדיק געזאָגט. — די הויפּטזאַך איז דאָס שפּילן אַליין. מיר איז אַלץ איינס, ווער עס שפּילט.

— יאָ, זיכער, — האָט מאָריס דערפילט לינעס צער און ער האָט איר נאָכגעגעבן.

די פידלערין איז גאָט צו דאַנקען אויך אַרויס פון קאַר. לינע האָט זיך דערפילט דערלייכטערט. מאָריס האָט, בגנבה, איר נאָכגעקוקט דורכן פענסטער. איר שלאַנקייט האָט זיך נאָך געטראָגן פאַר זיינע אויגן.

ער האָט זיך ניט געקענט באַהערשן:

— אַ ריכטיקע קינסטלערין, — האָט ער געזאָגט גיט הויך.

לינע האָט אין דעם רויש פון דעם גאַנג פון דער קאַר זיין מיינונג ניט געהערט. זי האָט נאָר באַמערקט זיין בליק און זי האָט פאַרצויגן די ליפּן אויף אַ פיינלעכן שמייכל...

* * *

דער קליינער רעסטאָראַן איז געווען פול מיט מענטשן. אַ פריילעכער גערויש האָט זיך געטראָגן איבער אַלע טישלעך. מאָריס האָט געזוכט מיט פאַרווירטע בליקן אַ פלאַץ, וואו צוזעצן זיך מיט לינען. אַ קעלנער, וואָס האָט ניט געוואָלט, קענטיק, אַרויסלאָזן אַזאַ פּאָרל, האָט זיי ענדלעך צוגעטוליעט צו אַ קליין טישל, וואו עס איז שוין געזעסן אַ פּאָרל און פריילעך פאַרבראַכט ביי גלעזלעך וויין.

מאָריס האָט גלייך באַטראַכט דאָס מיידל. זי איז געווען זייער שיין. אָבער ער האָט זיך באַהערשט און האָט אָפּגעווענדט גלייך די בליקן פון איר און זיך גענומען צו זיין צוגעלאָזטער צו לינען, מער פריינדלעך און אויפמערקזאַם.

דער קעלנער האָט פריער לינען, נאָכדעם מאָריסן געפרעגט, וואָס זיי באַשטעלן.

לינע האָט אַריינגעקוקט אין דער שפּייז-קאַרט און געפאָדערט אַ געריכט מיט אַ היימישן נאָמען.

— נעמט עפּעס בעסערס, — האָט מאָריס זי ווי געלערנט.

— פאַרוואָס? ס'איז גוט... — האָט לינע זיך געזונגען און אַראָפּגעלאָזט פאַרשעמט די אויגן.

— און איר? — האָט דער קעלנער געפרעגט, ווענדנדיק זיך צו מאָריסן.

מאָריס האָט עפּעס באַשטעלט אַ געריכט מיט אַ פראַנצויזישן נאָמען „אַ־לאַ". לינע האָט אים אָנגעקוקט מיט פאַרהערדלעכונג.

— און דערצו — האָט ער זיך געווענדט צום קעלנער און מיט אַ שמייכל צו לינען — אַ ביסעלע ווייַן... יאָ, לינע, איר וועט טרינקען?

— ניין, קיין ווייַן טרינק איך ניט... — האָט זיך לינע אָפּ־אָפּגעוואָרפן.

דערווייל איז אַרויס די זינגערין פון דעם ווינקל, וואו זי איז געזעסן ערגעץ לעבן די פּאָר מוזיקאַנטן, זיך אַוועקגעשטעלט אינ־מיטן רעסטאָראַן, וואו עס איז געווען פרייער פּלאַץ, און וואַרפנ־דיק אַ טראַציקן בליק צום עולם, האָט זי אָנגעהויבן צו זינגען אַ לוסטיק ליד. איר געזיכט האָט דערביי אויסגעדריקט אַלערליי צווייַ־דייטיקע מינעס און וואונקען. די שוואַרצע אויגן האָבן ביי יעדער שאַרפן וואָרט צוגעוואונקען דאָ צו דעם יונגנמאַן, דאָ צו אַן אַנ־דערן, וואָס האָבן פון די פאַרשיידענע טישלעך געוואָרפן צו איר זייער נייגעריקע, ווער לוסטיקע בליקן...

באַמערקט די ברענענדיקע בליקן אויף איר פון מאָריסן, איז זי צוגעגאַנגען צו זיין טישל, איגנאָרירט זיין ליידי, לינען, און לכבוד אים אָפּגעזונגען אַ גאַנצן קופּלעט מיט אָנצוהערענישן, און דערביי געקוקט אים שעלמיש אין די אויגן, ווי זי וואָלט אים געוואָלט פאַר־לאָקן מיט איר צויבער...

מאָריס האָט זיך שוין פאַרגעסן, אַז ער איז געקומען מיט לי־נען. ער איז אַזוי פאַרכאַפּט געוואָרן פון דער זינגערין, אַז ער האָט, ווען זי האָט געענדיקט, איינגעלאַדן זי זיך צוזעצן לעבן זיין טישל און טרינקען ווייַן מיט אים.

די זינגערין האָט אָבער זיך העפלעך און קאָקעטיש אַנטזאָגט, צוגעוואונקען צו אים, אַז אפשר שפּעטער.

ערשט, ווען זי איז ווידער אַוועק צו די מוזיקאַנטן, וועלכע האָבן אָנגעהויבן שפּילן אַ פריילעכן טאַנץ־ניגון און אייניקע פּאָרלעך האָבן זיך געלאָזט אין טאַנץ אין דעם פרייען שטח, וואָס איז נאָך געבליבן אין רעסטאָראַן, האָט מאָריס אַ קוק געטאָן אין לינעס זייט. זי איז געזעסן אַ בייזע, אַן אויפגערעגטע. אירע אייגן האָבן געשאָטן פונקען.

— לינע, וואָס איז מיט אייך?

— גייט, איך וויל מיט אייך ניט ריידן, איר זייט ניט קיין פיינער מענטש... איך גיי אַהיים...

און זי האָט זיך אויפגעהויבן פון פּלאַץ.

מאָריס האָט איר געפּרוווט פאַרהאַלטן, אָבער אומזיסט.

זי האָט זיך אויפגעשטעלט, גענומען איר מאַנטל, וואָס איז געווען איבערגעוואָרפן אויפן פּאַרענטש פון איר שטול און איז שנעל אַנגעטאָן.

מאָריס האָט זיך אינגאַנצן פאַרלוירן. ער האָט זי אָנגעקוקט און האָט זי ניט דערקענט. אַ שלאַנקע, אַ גראַציעזע און אַ שטאָלצע, איז זי געשטאַנען אין מאַנטל און אין הוט, גרייט צו פאַרלאָזן אים.

ער האָט שנעל גערופן דעם קעלנער, זיך פונאַנדערגעצאָלט און איז געווען גרייט צו גיין נאָך איר.

— גוט, איך וועל אייך באַגלייטן, — האָט ער זיך אָנגערופן, ווי אַ פאַרשולדיקטער...

— ס'איז ניט נייטיק — האָט לינע זיך אָפּגעזאָגט און גענומען גיין פאָרויס צו דער טיר.

מאָריס איז מיט וואַקלענדיקע טריט איר נאָכגעגאַנגען.

אויפן גאַס האָט גערוישט מיט שפּאַצירנדיקער און שטראָמענדיקער יוגנט, פּאָרלעך און איינציקע. מאָריס האָט קיינעם שוין ניט באַמערקט, ניט געקוקט אויף די פאַרבייגייענדיקע שיינהייטן. ער איז געגאַנגען ביי דער זייט פון לינען, וועלכע האָט אַ צײַט אויסגעזען שענער פון אַלע, און ער האָט געזוכט מיטלען, ווערטער, ווי אַזוי צו באַרויקן זי און געווינען איר צוטרוי צוריק. ער האָט אויסגעזוכט פאַר איר און איר געזאָגט די שענסטע ווערטער.

זי האָט ענדלעך געענטפערט: זי איז ניט ברוגז, נאָר אַזאַ ווי ער, איז ניט איר אידעאַל, און זי בעט אים מער ניט קומען.

אָבער מאָריס האָט זיך שוין ניט געקאָנט פאָרשטעלן, ווי אַזוי וועט ער אָט די ליבע, שיינע מיידל מער ניט זען. און ער האָט זיך געבעטן:

— לינע, איר מוזט מיר פאַרגעבן.

— איך בין ניט בייז — האָט זי ווי מיט מיטגעפיל געענטפערט— אָבער אַזאַ ווי איר קאָנט ניט זיין מיין פריינד.

— איך וועל ווערן אַן אַנדערער... — האָט ער אַרויסגעשטאַמלט.

זי האָט אויפגעהויבן אירע אויגן צו אים, אַ שמייכל געטאָן, און געפרעגט:

— וואָס האָט איר אַזוינס דערזען אין מיר?

— עס געפעלט מיר אייער שטאָלץ... — האָט ער זיך מודה געווען.

— איך בין ניט שטאָלץ, איך בין בלויז אויפריכטיק — האָט זי געפרווט אים דערקלערן.

ער אָבער האָט זי ליב געקראָגן, ווי זי זאָל ניט זיין: שטאָלץ, אויפריכטיק און אַפילו הכנעהדיק ווי פריער.

ווען ער האָט איר פאָרגעלייגט, אָנשטאָט צו גיין אַהיים זאָלן זיי נאָך ערגעץ אַנדערש אַריינגיין, האָט זי ענדלעך איינגעוויליקט.

— וואוהין? — האָט ער זי מיט הכנעה געפרעגט.

— פון מיינטוועגן קאָנען מיר גיין צוריק אין פריערדיקן רעסטאָראַן, — האָט זי מיט אַ שמייכל געזאָגט.

— לינע, איר לאַכט?

— ניין, איך מיין ערנסט. מיר געפעלט דאָרטן.

— קומט, מיט פאַרגעניגן.

— געוויס, איר זייט דאָך איצטער אַן אַנדערער, וועט מען אייך ניט דערקענען, — האָט לינע געשמייכלט.

— איך בין זיכער אַן אַנדערער געוואָרן — האָט מאָריס געשמייכלט.

— און איך אפשר אויך.

— ניין, לינע, איר זייט די זעלביקע. איר דאַרפט זיך ניט ענדערן.

און מאָריס האָט זי געגומען אונטערן אָרעם.

לינע האָט זיך ניט געוועָרט.

אין רעסטאָראַן האָט זיי דער קעלנער באַגעגנט ווי אַ ניי פּאָרל, ווָאס קומט דעם ערשטן מאָל דאָ אין פּלאַץ. ער איז צו זיי געווען נאָך העפלעכער ווי פריער. זיי האָבן אויסגעזען רייכער און ווערדיקער ווי די אַלע געסט און פּאָרלעך.

ק אָ נ צ ע ר ט ן

דעם אמת געזאָגט, איז דייוו חלילה ניט קיין שונא פֿון מוזיק. אַז מען זאָל אים ברענגען די אָפּערע אין צימער אַריין, וואָלט ער זי אַוודאי געהערט מיטן גרעסטן פֿאַרגעניגן. אָבער דאָס גיין זוכן, וואו צו קויפֿן דעם טיקעט, און אַז דו קריגסט אים שוין מיט צרות, מוזטו פֿאַרקריכן ערגעץ אין דער הויך, אין אַ ווינקל, וואו מען מוז זיך אָנשטרענגען כאַפּן אַ בליק אויפֿן טענאָר צי אויף דער פּרימאַדאָנע, זען כאָטש, וואָס פֿאַר אַ פּנימער זיי האָבן — דערצו האָט ער ניט געהאַט קיין צופֿיל געדולד. און בכלל זיצן דריי שעה גאָכאַנאַנד און הערן מוזיק איז ניט פֿאַר זיינע כּוחות, וואָרעם, צווישן זיך גערעדט, ביז מען כאַפּט דאָס רעכטע, געשמאַקע ביסעלע מוזיק, קומט אויס אַ סך צו פּייניקן זיך מיט סתם געזאַנג, וואָס אַז מען וויל, זאָגט מען, אַז עס איז גוט, און אַז מען וויל קאָן מען זאָגן, אַז עס איז לאַנגווייליק, מעג די שטים פֿון דעם טענאָר צי פֿון דער סאָפּראַנאָ זיין ווי געבענטשט...

די זעלבע זאַך איז מיט די קאָנצערטן פֿון די פֿידל־שפּילער, מיט די איינצלנע קאָנצערט־זינגער און זינגערינס, מיט די באַלאַלײַקעס, גיטאַרע־שפּילער און, להבדיל, מיט די חזנים...

איז טאַקע דערפֿאַר בחורוויז, ווען דייוו האָט ניט געהאַט קיין פֿליכטן, האָט ער סיי די אָפּערע און סיי די אַנדערע מינים קאָנצערטן זעלטן באַזוכט. סיידן דעמאָלסט, ווען ער האָט זיך שוין באמת פֿאַרבענקט נאָך אַ ביסל מוזיק. מען איז דאָך ניט מער ווי אַ מענטש.

אָבער זינט ער האָט חתונה געהאַט מיט בעלען, זיינען אים פֿילע אָוונטן געוואָרן ווי אַ לאַסט. בעלאַ איז אַ ווייבל, וואָס האָט ליב מוזיק, און ניט אַזוי מוזיק, ווי גיין צו קאָנצערטן.

זי, בעלאַ, האָט חתונה געהאַט כמעט צוליב דעם אַליין, זי זאָל האָבן אַ שטענדיקן באַגלייטער צו די קאָנצערטן. מיידלוויז פֿלעגט

זי טאַקע אַ מאַנכן קאָנצערט דורכלאָזן צוליב אַ באַגלייטער — דאָס הייסט, ווייל עס האָט איר אויסגעפעלט דער מאַן, וואָס זאָל זי באַגלייטן. נאָך דער חתונה איז איר ערשט געקומען צום לעבן.

אין אָוונט, ווען דייוו זיצט אויפן וויגשטול און רוט זיך אָפּ נאָך דער אָפּיס־אַרבעט ביי אַ צייטונג, שלייכט זי שוין צו אים מיט אירע גראַציעזע טריט, מיט איר ליבן שמייכעלע, נעמט ביי אים אַרויס די צייטונג, און הייבט אָן צו בלעטערן און עפּעס זוכן...

דייוו ווייסט שוין, וואָס זי זוכט: ניט וועגן מלחמות, ניט וועגן רעוואָלוציעס און ניט וועגן דער וואַליוטע — די אַלע זאַכן, ווייסט דייוו, גייען איר ווייניק אָן. זי זוכט אַ קאָנצערט...

און ער זיצט שוין אין איינע שרעק און וואַרט...

זאָל כאָטש זיין ניט קיין פּיאַנאָ־קאָנצערט.

ער פּרוווט זיך ראַטעווען און בעט צוריק די צייטונג:

— לאָז מיר, בעלאַ, ענדיקן דעם לייט־אַרטיקל, אַ וויכטיקער לייט־אַרטיקל; מיר דאַכט זיך, אַז עס וועט זיין אַ נייער שטרייק...

— אָט דאָ — געפונען... טאַקע דאָס, וואָס איך האָב ליב — אַ טשעלאָ־קאָנצערט... — רופט אויס בעלאַ באַגייסטערט, ניט הערנדיק דייווס ווערטער און מאַכנדיק אַ חנדל, ווי בעלאַ אַליין קאָן נאָר. בעט זי זיך:

— לאָמיר צוגיין, דייוו... ס׳זיינען פאַראַן פינף־און־זיבעציק־סענטיקע בילעטן אויך...

דייוו וויל זיך אַרויסדרייען.

— טשעלאָ... טשעלאָ, — זאָגט ער דיפּלאָמאַטיש, — טשעלאָ איז אַפילו אַ וואונדערבאַרער אינסטרומענט, אָבער טשעלאָ איז גוט צו הערן איין „סאָלאָ“, ניט דריי שעה טשעלאָ. מען קאָן בלייבן אונטער זיינע הענט פון מתיקות — שמייכלט ער שוין.

— אַך, דו ביסט, דייוו, אַזוי אוממוזיקאַליש, — קלאָגט זי זיך און ווערט נאָך חנעוודיקער — באַליידיקט מיינע טיפסטע געפילן. קום טו זיך אָן. ס׳איז שוין באַלד אַכט... עס וועט נאָך אויסקומען קויפן טייערע בילעטן...

דאָס איז זי טאַקע גערעכט. פאַר טייערע בילעטן שרעקט זיך דייוו איבער, כאָטש ער וואָלט באַצאָלט טאָפּלט, ווען בעלאַ לאָזט

אים רויק זיצן אָדער כאַפּט זיך מיט אים בעסער אַריין אין אַ „מואווי“, וואו, אויב עס איז לאַנגווײַליק, קאָן מען כאָטש כאַפּן אַ דרעמל און קײנער זעט ניט...

און ער גייט ווי אַ פאַרמשפּטער צום קאָנצערט.

די בילעטן ביי דער קאַסע קויפט בעלאַ. דאָס איז שוין איר פאַרגעניגן. און אַמאָל קויפט זי שוין ביי דער זעלבער קאַסע אַ פּאָר בילעטן אויף שפּעטער, אויף להבא... דאָס איז שוין פּאַר אַ קאָנצערט, וואָס וועט ערשט זיין אין צען טעג אַרום.

— וואָס איז דאָס פאַר אַזאַ מין קאָנצערט? — דערשרעקט זיך דייוו.

— אַך, דאָס איז אַ קאָנצערט פון גאָר אַ נייער זינגערין.

— וואָס זינגט זי, — איראָניזירט דייוו.

בעלאַ אָבער, שוין אַ פאַרכאַפּטע פון דעם קומענדיקן קאָנצערט, באַמערקט ניט זיין איראָניע און זי ענטפערט אָפּ מיט באַגייסטע-רונג:

— דאָס איז אַ זינגערין פון פראַנצויזישע פאָלקסלידער — „זשאַמעיעלאַ“.

— נו, איז וואָס-זשע גייט עס דיר אָן?...

— אַך, רעדסטו נאַרישקייטן — פילט זיך שוין בעלאַ באַ-ליידיקט, — זי איז אַ באַרימטהייט. האָסט ניט געלעזן, וואָס מען שרייבט וועגן איר? זי איז דאָך אַ יידיש מיידל.

— אַ, אַ יידיש מיידל... איך האָב טאַקע געלעזן, — שמייכלט שוין דייוו גוטמוטיק, און מאַכט דערווייל פּלענער, ווי אַזוי זיך אַרויסצודרייען פון דעם קינפטיקן קאָנצערט. ער וואָלט האָבן אַ נאָענטן פריינד, וואָלט ער זי אַמאָל געשיקט מיט אים. זיינען אָבער זיינע אַלע פריינד דאָס רוב פאַרהייראַט און זיי האָבן זייערע אייגענע צרות...

אינהאלט

זייט

נייע באלעבאטים	5
א לאנד אן גבירים	12
דער ייד, וואס האט חרוב געמאכט דעם טעמפל	17
דער ערשטער קאנצערט	21
אין יארן ארום	28
די העכערע שטופע	35
„גרינע" קינדער	40
אויפן פארהער	44
דער פרומער שכן	50
א באלעבאטיש מיידל	57
דורכגעלעבט	64
מענער	68
די ראלע	75
די קראם	79
אין א וואכעדיקן טאג	83
דאס פארגעסענע בוך	88
דער פאטער	93
א וועלט-אידעע	98
דער מאן אויף דער שטעלע	103
די אויפשריפט	107
אין גרים	112
א מאדנע מיידל	116
א פארשלאג	122
די פארבלאנדזשעטע	127
דער שוואכער צד	132

זייט

ביי׳ער יחוס 140
נאָך דער שיידונג 145
היינטיקע גרינע 150
פריינד 155
געטריישאפט 159
אַן איבעריקער מענטש 166
אַ חלום 169
רייך געוואָרן 174
איבערן קינד 178
דער באַפרייטער 181
דער שיינער מאַן 186
דער אונטערנעמער 191
פרייד 196
ערפאָלג 202
דער אָפּגרונט 208
דער ניו־יאָרקער 216
דער דערוואַכטער 122
אומזיסטע אַרטיקלען 227
אומבעצוואונגען 232
די חרטה 237
ברידער 243
די אַמעריקאַנער איי׳ראָפּעיִשע 249
דער פּאַרליבטער שכן 254
די צופרידענע 259
דער רייכער גענאָסע 263
דער מוטיקער ענטפער 267
טשוינג־גאַם 272
אויף דאָס ניי 276
דער איינזאַמער 280
דער שפּאָרזאַמער גביר 286
די יינגערע שוועסטער 290
די רייכע מדינה 296

זייט

לענדער אין איין הויז 301
די אומזיסטע שמחה 305
די טרייסט 309
דער באוויז 314
דאָס נייע פּאָרל 320
קאָנצערטן 328

Free Public Library, Newark, N. J.